A világjárás hősei

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

DONDR FERENC
gyógyszertára a „KIGYÓ"-hoz
KAPOSVÁR, (Donnerváros.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A VILÁGJÁRÁS HŐSEI

UTAZÁS AZ ÚSZÓ JÉGEN

IRTA

FRIDTJOF NANSEN

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

UTAZÁSI KÖNYVEK

FRIDTJOF NANSEN

UTAZÁS AZ ÚSZÓ JÉGEN

FORDITOTTA

ZIGÁNY ÁRPÁD

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

KÉPEKKEL ÉS TÉRKÉPPEL

ELSŐ KÖTET

BOKOR FERENC
gyógyszertára a „KIGYÓ"-hoz
KAPOSVÁR, (Dombóvár.)

UTAZÁSI KÖNYVEK KIADÓHIVATALA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

244742

R 2

ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
Növedéknapló
1953 év N 2085

R 1965

BEVEZETÉS.

„Eljön majd az idő, sok esztendő mulva, mikor az oceán bilincsei megtágulnak, mikor a véghetetlen föld teljesen nyiva lesz az ember előtt és nem Thule lesz többé a világ határa."
Seneca.

Emberszem nem látta, emberláb nem érintette. Megdöbbentő, félelmetes halotti csendben szunnyadt a megfagyott sarkvidék szeplőtlen hópalástja alatt az idők kezdetétől fogva. Fehér palástjába burkolva, évezredek óta ott nyujtózkodik jéghideg tagjaival a hatalmas óriás s halotti csendjében kísérteties álmokat álmodik . . .

Az idők multak; a halotti csend egyformán mély és változatlan maradt.

Aztán — a történelem derengésének hajnalán, messze délen — az ébredő emberi szellem felütötte fejét és végigtekintett a földön; dél felé meleggel találkozott, észak felé hideggel, s ekkor az ismeretlennek határain túl helyezte fantáziája a két birodalmat: a mindent felperzselő forróságot s a mindent megsemmisítő hideget.

De az emberi szellem egyre növekvő vágya a tudásra és a világosságra lassanként és lépésről-lépésre visszaszorította az Ismeretlen határait, míg végre megállt északon a természet nagy jégtemetőjének határain, a sarkvidék halotti csendjének küszöbén. Idáig semmiféle legyőzhetetlen akadály nem állta útját az előrenyomuló csapatoknak s azok vígan meg is hódították a földet. Itt azonban olyan óriásokkal kerültek szembe, amelyek az élet leggonoszabb ellenségeivel: a jéggel, a faggyal és az örökös éjszakával szövetkezve — megállították.

Csapat csapat után intézett ostromot a szörnyű Észak-

ellen, de vereség vereséget ért. Majd új emberek jöttek s mint a vívóárkokban: tovább rohantak elesett elődjeik testén keresztül. És lassanként oszladozni kezdett a ködfátyol, mely homályba burkolta az örök tél és az örök éjszaka félelmetes titkait. Olyan korban, amikor a tudomány mai eszközeivel még föl nem fegyverzett ember szinte bizonyosan tudta, hogy a sarki telelés biztos halál — lengő zászlókkal vonultak az expediciók észak felé, hogy megdacoljanak a halállal is, a tudomány érdekében. A tudást és az ismeretet soha és sehol se vásárolta meg az ember több szenvedés, nélkülözés és emberélet árán, mint a sarkvidéken; de ki törődik evvel? ... Ma már csak az az egy bizonyos, hogy: az emberi szellem nem fog nyugodni, valameddig ennek a vidéknek is minden talpalatnyi földje hozzáférhető nem lesz s valameddig meg nem lesz oldva az Északi sarknak minden rejtélye.

Mérföldről mérföldre, fokról fokra haladt előre az ember minden erejének megfeszítésével. Mintha virradna már lassanként, de azért még hajnali szürkületben tapogatózunk s fent az északi sarkon még mindig sötétség terjeszkedik nagy darab sivatagterületek fölött.

Vakmerő őseink, a régi Wikingek, voltak az első sarkutazók. Az mondották, hogy az ő jeges-tengeri utazásaiknak nem volt jelentősége, mivel semmiféle maradandó nyomuk nem maradt. Ez azonban nem helyes. Amily bizonyos, hogy a mai cetvadászok örökös harcban állván a jéggel és tengerrel, állandó előharcosai az északsarki kutatásoknak, éppen oly bizonyos az is, hogy a régi norvégek, a vörös Erikkel és társaival együtt, voltak a jövendő nemzedékek sarkutazóinak kengyelfutói. Nem szabad elfelejteni, hogy amint ők voltak az első óceánhajósok, éppen úgy senkise vette fel előttük a harcot az örök jéggel. Amikor a többi hajós nemzetek még annyira sem merészkedtek, hogy a partmelléki tengert elhagyják: a mi őseink már keresztül-kasul portyáztak az északi tengereken, felfedezték Izlandot és Grönlandot, népes gyarmatokat alapítottak ezeken a földeken, később megtalálták Amerikát s nem riadtak vissza attól sem, hogy keresztben is átvitorlázzanak az Atlanti-óceánon, Grönlandtól Norvégiáig.

Ezekre a vakmerő kirándulásokra nem csupán a kalandvágy hajtotta őket, bár bizonyos, hogy ez egyik alapvonása a mi nemzeti jellegünknek, hanem éppen úgy a kényszerűség is, hogy új földet, új területet nyissanak meg annak a sok nyugtalan és lázongó fejnek, amelynek már szűk volt Norvégia. De igazi tudományszeretet is hajtotta őket. Tudjuk, hogy már Ottar, aki 890 körül Alfréd király udvarában tartózkodott Angliában, azért indult el hazájából, hogy kikutassa az országok kiterjedését vagy, ahogy ő maga mondja: „valami isteni sugallat támadt benne avval a vággyal együtt, hogy megtudja és megmutassa, milyen messzire terjed ki a föld észak felé és hogy vannak-e még emberi lakók északon, a sivatagpusztaságon túl." Ottar ugyanis Helgoland legészakibb részében, valószínüleg Bjarköiben lakott s a Nord-fokot kellett megkerülnie, akár kelet felé, akár a Fehér-tengerbe iparkodott.

Hardraade Haraldról, a norvégek tapasztalt királyáról, beszéli brémai Ádám, hogy észak felé nagy utazást tett a tengeren s „hajóival kutatta és vizsgálta az északi óceán kiterjedését; de az eltünő világ tátongó örvénye előtt sötétség támadt s a király még éppen csak hogy el tudott siklani a feneketlen szakadék előtt, mivel hajóit hirtelen megfordította."

Ez a feneketlen szakadék Ginnungagap volt, a világ végén tátongó, rettenetes mélység. Hogy mennyire jutott Harald, nem tudja senki; de mindenesetre elismerést érdemel, mint a legelső sarkutazók egyike, akit tisztán a tudás vágya sarkalt az utazásra. Természetes, hogy ezek a norvégek sem voltak mentek koruknak babonás nézeteitől a sarkvidéket illetőleg, mert hiszen hitük szerint is ott volt Ginnungagap, Niflheim, Helheim s később Trollebotn; de még ezekben a mithikus és költői felfogásokban is oly jelentékeny magva volt a valódi megfigyelésnek, hogy nem lehet tőlük megtagadni a viszonyok valódi természetének szembetünően éles és világos megértését.

Aztán népünk megfogyatkozott, elgyöngült és századok multak el, amíg ismét megindult az utazások sorozata az északi vizeken. Ezúttal azonban más nemzetek kerültek sorra s legkivált a hollandusok és angolok jártak elül. De a régi norvégek józan felfogása kiveszett a köztudatból. Ennek helyét az ember

természetében rejlő sajátos fantáziának mindenféle túlhajtása foglalta el. Különösen északi Európában sarjadtak túlzó virágai ennek a fantáziának. Mivel a mindent megsemmisítő hideget nem találták, az elmélet rögtön fejtetőre állt, s ekkor támadtak azok a téves vélemények, melyek sajátos módon még napjainkban is élnek. A régi história ez: hogy a legtermészetesebb magyarázattól irtóznak mindig legjobban; s ha nincsen középút, akkor inkább a legképtelenebb feltevéseket fogadják el. Csak ily módon támadhatott s maradhatott fenn mindmáig az a hit, hogy, bár az utas mindenütt csak jeget talált: e jégmezők mögött nyílt és szabad sarki tenger van.

Így támadt fel, minden vereség és kudarc után, újra meg újra az a hit, mely legelőször a XV. század végén ütötte fel fejét: hogy van egy jégmentes északkeleti vagy északnyugati átjáró, Kathai (Khina) és India kincseihez. Mivel a jég a délebben fekvő részen elzárta az utat, a közhit szerint ennek az átjárónak magasabban észak felé kellett feküdnie; s végre már magán a sarkon képzelték az átjárót.

Bármily képtelenek voltak is ezek az elméletek, az emberiségnek azért mégis volt haszna belőlük, mert az ő révükön nagy mértékben bővültek ismereteink a földről. Amiből nyilvánvaló, hogy semmiféle munka nem meddő és haszontalan a kutatás szolgálatában, még akkor sem, ha ez a kutatás hamis feltevésekből indul ki. Nem csekély mértékben ezeknek a fantazmagóriáknak köszönheti Anglia is, kezdettől fogva, hogy a föld leghatalmasabb hajós nemzetévé fejlődött.

Számos úton és módon kísérelte meg az ember, hogy behatoljon a halálnak ebbe a birodalmába. Kezdetben csak vizen át igyekeztek oda jutni. A hajók akkoriban még nagyon is alkalmatlanok voltak arra, hogy felvegyék a küzdelmet a jéggel, s ezért az ember nem is nagyon szívesen bízta rájuk magát. A régi norvégek hajói, melyeknek fenyő-bordái tető módjára borultak egymás fölé, semmivel sem voltak alkalmasabbak, mint az első angol és hollandus sarkutazók apró, esetlen karavellái. Lassanként azonban megtanulták, hogyan kell a hajókat a sajátos viszonyoknak megfelelőbben építeni s egyre vakmerőbben hatolt fel az ember a rettegett jégmezők közé.

Közben azonban a nem civilizált sarki népek — mind azok, melyek a szibíriai tundrákon laknak, mind pedig az amerikai eszkimók — jóval a sarki utazások kezdete előtt feltalálták egy más, biztosabb eszközt: a rendszerint kutyáktól vont szánt, amelyen kevesebb veszedelemmel utazhatták be a veszedelmes vidéket.

Ezt a kitünő szállító eszközt legelőször Szibíriában állították a sarki kutatás szolgálatába. Az oroszok már a XVII. és XVIII. században nagy kiterjedésű szánutazásokat tettek arra felé s megrajzolták a szibíriai partvidék térképét is, Európa határától kezdve egészen a Behring-szorosig. Sőt nemcsak a partok mentén utaztak, hanem a zajló jégen keresztül is felhatoltak egészen az új-szibériai szigetekig, sőt még tovább is északra s aligha voltak utazók, akik annyit szenvedtek s egyúttal oly emberfölötti kitartással követték kitűzött céljukat.

Amerikában is nagyon korán használták a szánt az angolok a Jeges-tenger partjainak kikutatására. Hol az indusok szánkó-formáját (toboggan), hol az eszkimókét használták s legnagyobb eredményeket M'Clintock ért el velük, nevezetes kutató expedicióján.

Az oroszok többnyire sok kutyával s csak néhány emberrel utaztak. Az angolok viszont rendesen sokkal több embert használtak az úton, úgy hogy a szánokat vagy mind, vagy legalább részben emberek húzták. Azonban némely utazó, például M'Clintock is, számos kutyát használt. A legenergikusabb kísérletek idején, amelyeknél nagyobb erőfeszítéseket sohase tett az ember, hogy közelebb jusson a sarkhoz — Markham emlékezetes útján, az „Alert" téli kikötőjétől észak felé, — 33 embernek szintén húznia kellett a szánokat, noha az expediciónak számos kutyája volt.

Az amerikai Peary ellenben egészen más utazási metódust használt a grönlandi szárazföldi jégmezőn; lehetőleg kevés emberrel, de annál több kutyával utazott. A kutyák nagy jelentőségét a szánutazásban már grönlandi utazásom előtt is tudtam, s ha ott nem is használtam, ennek egyetlen oka az volt, hogy nem tudtam használható kutyákat kapni; ezt különben

megírtam „Hócipőkön Grönlandon keresztül" című könyvemben is.

Megemlíthetünk még egy harmadikfajta utazást is, melyet szintén használnak: csónakon és szánon vegyest. Már a régi norvégekről feljegyezte a „Király-tükre", hogy a grönlandi vizeken naphosszat kellett vonszolniuk csónakjukat a hó- és jégmezőn, hogy partra érhessenek és elrejtőzhessenek. Az első, aki az utazásnak ezt a módját a kutatás szolgálatában alkalmazta, Peary volt, aki azon a híres kísérleten, amellyel a sarkot el akarta érni, 1927-ben hajóját elvesztette, s a törmelékjégen keresztül tovább haladt észak felé, szántalpakra állított csónakjaival. El is jutott a legmagasabb szélességi fokig (82 fok 45'), amelynél tovább ő előtte még senkise járt; itt azonban az áramlat gyorsabban hajtotta őt délnek, mint ő az áramlat ellen észak felé haladni tudott s ezért vissza kellett fordulnia. Később nem nagyon használták az utazásnak ezt a módját, hogy a sark felé előre nyomuljanak. De mégis említésre méltó, hogy Markham szintén vitt magával csónakot a szánutazásra. Számos expedició kényszerűségből tett meg ily módon nagy utakat a törmelékjégen keresztül, mikor hajóját elhagyta vagy elvesztette s nem volt más útja a hazatérésnek. Különösen kiemelendő ezen a téren a magyar-osztrák Tegethoff-expedició, amely a Ferenc József-földről tért vissza, s a szerencsétlenül járt amerikai Jeannette-expedició.

Úgy látszik azonban, arra már kevesebben gondoltak, hogy kövessék az eszkimóktól mutatott utat: hogy az ő módjukra éljenek s a nehéz csónakok helyett könnyű, kutyáktól vont kajakokat vigyenek magukkal. Ezekkel még soha senkisem tett kísérletet.

Azok az utak, ahol a fentemlített közlekedési eszközökkel kísérleteket tettek, legfőképen ezek voltak: A Smith-Sund, a Grönland és a Spitzbergák közt fekvő tenger, a Ferenc József-föld tengere és a Behring-szoros. Az az út, amelyen keresztül az utóbbi időkben legtöbben ostromolták meg az északi sarkot, a Smith-Sund volt; ennek oka leginkább az, hogy az amerikai sarkutazók kissé elhamarkodottan azt állították, hogy ott olyan nyílt sarki tengert találtak, amelynek kiterjedése észak felé

állítólag végnélküli. De valamennyi expediciót feltartóztatták a nagy jégtömegek, amelyek dél felé huzódtak s az áramlatok a parthoz szorították. A legfontosabb expedició ezen az úton az angol volt, amely 1875—76-ban Nares vezetése alatt indult el s a felszerelése rengeteg pénzbe került. Nares kísérője, Markham kapitány, eljutott a legmagasabb szélességi fokig, ameddig előtte senki se járt (83 fok, 20'), de ez roppant erőfeszítésekbe és nélkülözésekbe került. Nares szentül meg volt győződve, hogy e kísérlet bizonysága szerint, ezen az úton egyszer s mindenkorra lehetetlen az északi sarkhoz jutni.

Mialatt Greely expedíciója 1881—84-ben ugyanezen a vidéken tartózkodott, Lockwood néhány perccel magasabbra jutott (83 fok 24'), s ez volt a legészakibb pont földünkön, ahol ember megfordult — az előtt az expedició előtt, amelyről ebben a könyvben lesz szó.

A tengeren, Grönland és a Spitzbergák között, különböző kísérleteket tettek, hogy behatoljanak a jeges vidékek titkaiba. Grönland keleti partjainak mentén Henry Hudson már 1607-ben megkísérelte, hogy a sarkot elérje, mert azt remélte, hogy nyílt tengert talál ott, amelyből út vezet a Déli-tengerbe. De már az északi szélesség 73-ik foka alatt meg kellett állapodnia a partvidék egy pontjánál, melynek „Hold with Hope" nevet adott, annak jeléül, hogy nem vesztette el reményét az átjáró megtalálására. A német expedició, amelyet Koldewey vezetett 1869—70-ben ugyanezen vizeken, szánok segítségével eljutott egészen az északi szélesség 77-ik fokáig. A nagy jégtömegek miatt, amelyeket a sarki áramlat e partok mentén hajt dél felé, minden esetre ez a legkedvezőtlenebb vidékek egyike az észak felé tartó tengeri utazásra. Sokkal jobb és kedvezőbb az út a Spitzbergák mentén, amerre már Hudson is igyekezett; amikor Grönland mellett már nem tudott feljebb nyomulni észak felé; ezen a vidéken jutott el legmesszebb (80 fok 23') egész északsarki útján. Az a meleg áramlás ugyanis, amely a Spitzbergák nyugati partja mentén északnak tart, jégmentesen tartja a tengert; bizonyára ez a vidék tehát az, ahol legkönnyebben és legbiztosabban lehet igen magasra hatolni észak felé jégmentes, hajózható vízen. Éppen ezért Parry Edward is a Spitzbergáktól

északra ezen az úton kísértette meg az északi sark megközelítését 1827-ben.

Tovább kelet felé már kevésbbé kedvezők a jégviszonyok s ezért kevés sarki expedició is vette útját ezeken a vidékeken át. A magyar-osztrák expedició, amelyet Weyprecht és Payer vezetett 1872—74-ben, eredetileg az északkeleti átjárók felkutatását tűzte ki célul, de mindjárt az első jéggel való találkozás befagyasztotta Nowaja-Szemlja északi csúcsánál, ahonnan tovább ment észak felé s felfedezte a Ferenc József-földet; Payer innen szánokon iparkodott tovább haladni észak felé s így jutott el az északi szélesség 82-ik fokán túl 5 első percig, azon a szigeten, amelyet Rudolf trónörökös-földjének nevezett el. Ettől északra szerinte nagykiterjedésű szárazföld volt, mely körülbelül a 83-ik fokig terjedhetett, s ezt a szárazföldet Petermann-földnek keresztelte el.

Később, 1880-ban s 1881—82-ben, az angol Ligh Smith még kétszer meglátogatta a Ferenc József-földet s ugyancsak itt telelt ki az angol Jackson Harmsworth-féle expedició is.

A dán expediciónak, melyet Hovgaard vezetett 1883-ban, az volt a terve, hogy a Cseljuszkin-foktól kiindulva nyomul felfelé az északi sarkig, annak a nagykiterjedésü szárazföldnek keleti partja mentén, melynek, Hovgaard véleménye szerint, a Ferenc József-földtől keletre kell feküdnie. Ám a Káriai-tengerben megfogta a jég, ott át is telelt s a következő évben visszatért hazájába.

A Behring-szoroson át nem sok kísérletet tettek. A legelső volt Cook expediciója 1776-ben, a másik pedig a Jeannette-expedició 1879—81-ben, melynek feje De Long, amerikai tengerészhadnagy volt. Alig történt meg sarki utazókkal, hogy ily alacsony szélességi fokon s oly reménytelenül állította volna meg őket útjukban a jég. De azért, éppen a legutóbb említett expediciónak, igen nagy jelentősége volt az én utazásomra. Amint De Long maga mondja abban a levelében, amelyet Gordon Bennettnek, az expedició mecenásának írt: három útvonal közt lehet válogatni. Az egyik a Smith-Sund, a másik Grönlandnak keleti partja s a harmadik a Behring-szoros; ő azonban leginkább az utóbbit tartotta célravezetőnek s végezetül csak-

ugyan ezt is választotta. E választásnak főindító oka a Japán-áramlat volt, amelyről azt tartották, hogy a Behring-szorosan átmegy észak felé s onnan tovább a Wrangel-föld keleti partja mentén, amely, mint feltették, messzire kiterjed észak felé. Azt remélték ugyanis, hogy ennek az áramlatnak meleg vize utat mos majd a partvidék hosszában, talán egyenesen az északi sarkig. A cetvadászok azt tapasztalták, hogy valahányszor hajójuk megrekedt itt a jégben, az áramlat mindig észak felé hajtotta; ebből azt kellett következtetni, hogy az áramlatnak általában északi iránya van. „Ez a körülmény tehetővé tehetné a fölfedezőknek, hogy igen magas szélességi fokig eljuthassanak; de ugyanebből az okból fölötte megnövelhetné a visszatérés nehézségeit", — írja maga De-Long s éppen ő maga nagyon szomorú módon bizonyította be saját szavainak igazságát. A „Jeanette" 1879 szeptember 6-án az északi szélesség 71 fok 35′ és a keleti hosszúság 175 fok 6′ alatt, délkeletre a Wrangel-földtől befagyott s ahogy közben kiderült, a Wrangel-föld csak kis sziget volt: — s két évig vesztegelt a jégben, mely nyugat-északnyugat felé torlódott, míg végre 1881 június 12-én, az újszibiriai szigetektől északra, az északi szélesség 77 fok 15′ s a keleti hosszúság 154 fok 59′ alatt elsüllyedt.

A jég tehát mindenfelé és minden irányban meggátolta az ember előrenyomulását észak felé. Csak két ízben történt meg, hogy a befagyott hajókat északi irányban vitte tovább a jégtorlódás. Az egyik hajó a Tegethoff volt, a másik a Jeannette; a többieket ellenben a délfelé torlódó jégtömegek mind távolabbra hajtották céljuktól.

*

A sarki kutatások történetének tanulmányozása közben igen hamar tisztába jöttem azzal, hogy mily nehéz, szinte lehetetlen lenne a belső, ismeretlen jégmezők titkait feltárni az eddig megkísértett útakon és módokon. De hol volt hát az az út, amely célhoz vezethetne?

Az 1884-ik év őszén volt, amikor a norvég „Morgen bladed" november 30-iki számában egész véletlenül olvastam Mohn professzornak egy cikkét, mely arról szólt, hogy Grön-

land délnyugati partján találtak néhány tárgyat, amelyek kétségtelenül a „Jeanette" felszereléséhez tartoztak. Mohn azt a feltevést vitatta, hogy ezek a tárgyak valami jégdarabbal együtt a sarki tengeren keresztül hajtva, ezen a kerülő úton jutottak Grönland partjaira. Rögtön felvillant előttem az a gondolat, hogy ez lehet csak a keresett útvonal! Ha egy jégdarab keresztül mehetett az ismeretlen vidéken, akkor ugyanaz az áramlat, amely keresztülhajtotta, a kutatás szolgálatában is felhasználható — s nyomban kész volt a tervem. Mindamellett több év mult el, míg végre, 1890 februárius 18-án, miután grönlandi utamból hazatértem, egy előadásban kifejtettem ezt a tervemet a krisztiániai Földrajzi Társaságnak. Mivel ennek az előadásnak döntő jelentősége van e mostani expedició történetében. ide jegyzem legfontosabb részeit, mint kivonatát az eredeti tanulmánynak, mely 1890-ben jelent meg a norvég „Naturen" márciusi füzetében.

Miután röviden ismertettem néhány korábbi sarkutazást, így folytattam:

„A sok kísérlet eredménye, azok után, amiket éppen most elmondtam, bizonyára kissé vigasztalan. Ezekből ugyanis nyilvánvalónak látszik, hogy nincs egyetlen egy út se, amelyen el lehetne jutni a sarkhoz; a jég mindenütt legyőzhetetlen akadály volt s az ismeretlen vidékek küszöbén mindenkor megállította az utazókat.

„Csónakokat vonszolni ezen hullámos, egyenlőtlen felületű törmelékjégen keresztül, mely ráadásul még a szelek s a tengeráramlások hatása folytán állandó mozgásban is van, szintén roppant nehézségekkel jár. Szóval a jég oly akadályokat gördít az előhaladás elé, hogy aki csak megkísérelte, bizonyára nem kételkedik azon, hogy ily módon majdnem lehetetlenség előrejutni, mert a vállalkozáshoz szükséges felszerelést és eleséget semmiképen sem tudják magukkal vinni az utazók."

Kifejtettem azt a véleményemet, hogy sokkal biztosabb lenne az útirány, ha szárazföldön lehetne észak felé nyomulni. Ebben az esetben „a norvég ski-futók egyetlenegy nyáron át" elérhetnék az északi sarkot; ilyen szárazföldet azonban nem ismerünk. Véleményem szerint ugyanis Grönland nem sokkal

terjed tovább, mint nyugati partjának legészakibb ismert pontja." Nem nagyon valószínű, hogy a Ferenc József-föld az északi sarkig terjed; amennyire ezidő szerint tudjuk, ez a föld nem is kontinens, hanem szigetcsoport, melynek különböző szigeteit mély tengerágak választják el, sőt még az sem tehető fel, hogy nagyobb, összefüggő szárazföld lenne azon a vidéken.

„Vannak ugyan sokan, akik azt vélik, hogy az oly nehezen megközelíthető vidékek kikutatásával, minő a sarkvidék is, addig kellene várni, míg új és alkalmas közlekedési, szállító eszközöket találnak ki. Hallottam már olyasmit is, hogy egy szép napon majd léghajón fognak az északi sarkra repülni s éppen ezért hiábavaló fáradság és munka a sark felé törekedni, valameddig ez a szép nap fel nem virrad. Alig kell bizonyítanom, mennyire tarthatatlan ez az álláspont és okoskodás. Még ha elképzelhető is, hogy rövidebb vagy hosszabb idő alatt megvalósul az a gyakorta hangoztatott ötlet, hogy léghajón érjük el az északi sarkot, ez az utazás, bármily érdekes lehetne is bizonyos szempontokból, mégsem szolgálhatna a tudományos megfigyeléseknek olyan mennyiségével, aminőt a már említett utakon járó expediciók gyüjthetnek és szerezhetnek. Mert értékesebb és megbízható tudományos eredményt minden irányban csak a szakadatlan megfigyelés, a huzamosabb tartózkodás biztosíthat ezeken a vidékeken, míg viszont a léghajós-expedició megfigyelései, már a dolog természeténél fogva is, csak felületesek lehetnek."

„Meg kell tehát kísértenünk, hogy nincsenek-e még más utak is. S az én véleményem az, hogy igen is vannak. Meggyőződésem, hogy ha figyelemmel vagyunk magának a természetnek hatalmas, működő erőire s ezekkel együtt, nem pedig ellenük dolgozunk, akkor meg fogjuk találni a legbiztosabb s a legkönnyebb utat a sarkhoz. Hiábavaló az áramlat ellen dolgozni, mint ahogyan a megelőző expediciók tették; azt kell keresnünk, hogy nincs-e olyan áramlat, amellyel együtt dolgozhatnánk? Véleményem szerint a Jeannette expedició az egyetlen, amely a helyes úton járt, noha tudtán és akaratán kívül."

„A Jeannette két esztendeig sodródott jégbefagyva a Wrangel-szigettől bizonyos pontig az új-szibíriai szigetektől észak-

keletre. Három évvel azután, hogy a hajó elsüllyed, az úszó jégen, Julianehaab közelében, Grönland délnyugati partjain — tehát az északi sarknak túlsó felén — találtak néhány oly tárgyat, amelyek csalhatatlan jelek szerint az elsüllyedt hajóról valók, s befagyva kellett lenniük a jégben."

„A számos tárgy között, melyet az eszkimók találtak, később azonban Lytzen gyarmatigazgató Julianehaabban összegyüjtött s amelyekről a dán földrajzi folyóiratban 1885-ben jegyzéket is adott, legkivált a következők érdemelnek említést: 1. élelmezési lajstrom, De Longnak, a „Jeanette" parancsnokának sajátkezű aláírásával; 2. írott jegyzék a „Jeannette" csónakjairól; 3. egy pár vízálló nadrág, benne „Louis Noros" név, ez a „Jeannette" egyik matróza volt, akit meg is mentettek; 4. egy sipka ellenzője, melyre Lytzen szerint F. C. Lindemann neve van írva; ez is a „Jeannette" egyik matróza volt, akit a többiekkel együtt mentettek meg; de nem Lindemann, hanem Ninde mann volt a neve: ez tehát valószínüleg csak tollhiba Lytzen részéről."

„Amerikában, ahogy ezt tudjuk, nagyon szkeptikusan fogadták a hírt, amikor ezeket a tárgyakat megtalálták, sőt az amerikai újságokban határozottan felmerült a kétség, hogy valódiak-e ezek a tárgyak. Az itt közlött tények azonban aligha hazudhatnak s ezért valónak fogadhatjuk el, hogy egy jégdarab a „Jeannette"-ről származó tárgyakkal, arról a helyről, ahol a hajó elsüllyedt, Julianehaabba került, valami ismeretlen áramlat, vagy jégtorlódás útján. De milyen úton jöhetett mégis ez a jégdarab Grönland nyugati partjaira? Mohn professzor már 1884 novemberben felolvasást tartott erről a krisztiániai tudományos társaságban s bebizonyította annak valószínűségét, hogy a jégdarab csakis a sarkon keresztül juthatott oda, ahol megtalálták."

Visszatérve saját tanulmányomra, így folytattam a következtetéseket:

„Lehetetlen, hogy az a jégdarab, amelyen a „Jeannette" felszereléséhez tartozó tárgyakat találták, a Smith-Sundon keresztül jött oda, mert az áramlás onnan a Baffin-öböl nyugati partjain halad; ebben az esetben tehát vagy Baffin-földjére,

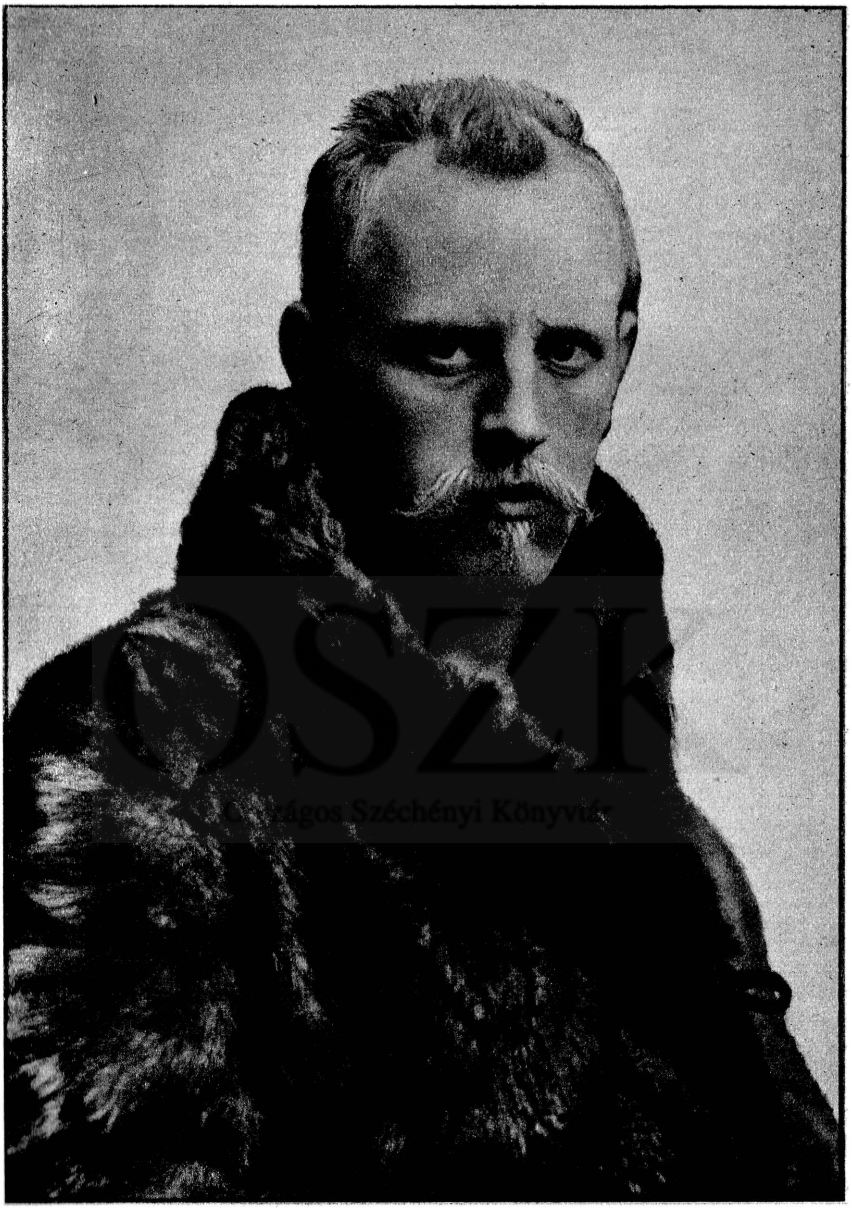

Fridtjof Nansen

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

vagy pedig Labrador partjaira s nem nyugati Grönlandba vetődött volna az a jégdarab. Viszont tudjuk, hogy az áramlás ezen a parton északi irányba halad és folytatása a grönlandi sarki áramlásnak, mely Grönland keleti partjain tart lefelé, a Farewell-fokot megkerüli s így megy tovább felfelé a nyugati part mentén. A jégdarab tehát csakis ezzel az áramlással jött."

„A kérdés azonban most az: milyen utat követett, míg az új-szibíriai szigetektől eljutott Grönland keleti partjára?"

„Képzeljük el, hogy az áramlás Szibíriának északi partja mentén a Ferenc József-földtől délre hajtotta a Sundon felfelé oly módon, hogy a Spitzbergákat délen kerülte meg s aztán belejutott abba a sarki áramlásba, mely Grönland mellett vezet lefelé. Ha már most e vidékek áramlási viszonyait vizsgáljuk, már amennyire ismerjük őket, azt találjuk, hogy ez az irány fölötte valószínűtlen, sőt csaknem teljesen lehetetlen is."

Miután bebizonyítottam, hogy ez az állítás nemcsak a „Tegethoff" továbbsodortatásából, hanem a többi körülményekből is következik, így folytattam:

„A távolság az új-szibíriai szigetektől, Grönlandnak keleti partjáig a 80-ik szélességi fok alatt 1360 tengeri mérföld, ennek az utóbbi helynek távolsága pedig Julianehaabtól 1540 tengeri mérföld: az összes távolság tehát 2900 tengeri mérföld. Ezt az utat 1100 nap alatt tette meg a jégdarab, ami naponta 2.6 tengeri mérföldet jelent. Ezt az időt, amelyre a megtalált tárgyaknak szükségük volt, hogy Julianehaabba érjenek, miután már a 90-ik szélességi fokhoz eljutottak, könnyű kiszámítani, mert az áramlást nagyon jól ismerik Grönland keleti partjain. Abból, amit erről tudunk, azt kell következtetnünk, hogy e maradványoknak legalább 400 napra volt szükségük, míg ezt az utat megtehették; következésképen legfeljebb csak 700 nap maradhatott arra, hogy ez az úszó jégdarab az új-szibíriai szigetektől ide jusson. Ha feltesszük, hogy a tárgyak a legrövidebb úton, tehát a sarkon keresztül mentek, akkor ez körülbelül napi két tengeri mérföldet jelent. Ha ellenben azt képzeljük, hogy a jégdarab a Ferenc József-földtől s a Spitzbergáktól délre úszott, akkor sokkal nagyobb sebességgel kellett haladnia. Két tengeri mérföld napjában sajátságos módon egyezik avval az áramlási

sebességgel, mellyel a „Jeannette“ utazott útjának végén, 1881 január elsejétől június 12-ig. Ebben az időben ugyanis a hajó naponta átlag két mérföldnyi sebességgel halad; míg ellenben a „Jeannette“ átlagos áramlási sebessége az egész utazás alatt naponta csak egy tengeri mérföld volt.

„De vajjon nincs-e más bizonyíték is arra, hogy valami áramlás megy az északi sarkon keresztül, egyfelől a Behring-tengerből s másfelől az Atlanti-óceánba? — De van:

Dr. Rink nagyon sajátságos fadarabot kapott Godthaabban egy grönlanditól; ezt is a parton találták, a többi odamosott fa között. Olyan hajítódeszka volt, aminővel az eszkimók szokták szigonyaikat kivetni, de teljesen különbözött azoktól a hajítódeszkáktól, melyeket Grönland nyugati partjain használnak az eszkimók. Ennél fogva dr. Rink azt vélte, hogy ez a hajítódeszka valószínűleg a Grönland keleti partjain lakó eszkimóktól származik.“

„Későbbi vizsgálatoknál aztán kiderült, hogy Alaska partjairól, a Behring-szoros közeléből kellett származnia ennek a hajítódeszkának, melyhez hasonlót kizárólag ezen az egyetlen helyen használnak, Sőt még egészen olyan kínai üveggyöngyök is voltak beleékelve, mint aminőket az alaskai eszkimó-csere berél az ázsiai népektől, hogy feldíszítse velük hajítódeszkáit.“

„Úgy látszik tehát, teljes bizonyossággal állíthatjuk, hogy ezt a fadarabot Alaska nyugati partjairól hajtotta Grönlandig egy olyan áramlás, amelyet még nem ismerünk egész kiterjedésében, amely azonban valószínűleg nagyon közel folyik az északi sarkhoz, vagy pedig valahol a sark és a Ferenc József-föld között.“

„Van azonban még több bizonyíték is arra, hogy ilyen áramlás csakugyan létezik. Grönlandban tudvalévően nem nőnek olyan fák, amelyeket csónakok, szánok és más eszközök készítésére használni lehetne. Ennélfogva az a fa, melyet a sarki áramlás mos oda Grönland keleti partjához s amely a nyugati part hosszában észak felé úszik, igazi életfeltétele a grönlandi eszkimónak. De honnan jön ez az úsztatott fa?“

„Itt már ismét az északi sark túlsó felén fekvő vidékekre kell gondolni. Magamnak is volt már alkalmam, hogy nagy

tömeg ilyen úsztatott fát vegyek vizsgálat alá Grönlandnak mind keleti, mind nyugati partján; a tengerben is találtam ilyen úszó fát, messze a szárazföldtől. S mint a régebbi utazók, úgy én is arra a meggyőződésre jutottam, hogy ennek az úsztatott fának nagyobb része csakis Szibíriából jöhet, a kisebb része esetleg Amerikából is; mert köztük vannak a fenyőfák, a szibíriai lucfenyő s más északi fanemek is, amelyek másutt aligha fordulnak elő. Érdekesek ebből a szempontból azok a leletek, amelyekre a második német sarki expedició bukkant Grönland keleti partjain, 1869—70-ben. Huszonöt darab úsztatott fa közül tizenhét szibíriai lucfenyő volt, öt valami északi fenyőfajta, kettő égerfa s egy rezgőnyárfa, amely fanemek mind Szibíriában fordulnak elő."

„E megfigyelések kiegészítésére felemlíthetjük, hogy a „Jeannette" expedició az új-szibíriai szigetektől északra gyakorta talált szibíriai úsztatott fát (fenyőt és nyírfát) befagyva a jégdarabokba az erősen észak felé tartó áramlásban."

Az eszkimók szerencséjére évente oly nagymennyiségű ilyen úsztatott fa jön Grönland partjaira, hogy véleményem szerint kénytelenek vagyunk elfogadni azt a feltevést, mely szerint ezt a fát állandó áramlás hajtja oda, és pedig annyival inkább, mert a fatörzseken általában meglátszik, hogy aránylag nem hosszú ideig voltak a tengerben, de mindenesetre be voltak fagyva a jégbe . . .

„Hogy ezt az úsztatott fát a Ferenc József-földtől délre s a Spitzbergák körül hajtja az áramlás, éppoly kevéssé valószínű, mint az, hogy ama bizonyos jégdarab a „Jeannette"-ről származó tárgyakkal szintén ugyanezen az úton jött. Ennek bizonyságára, egyebek közt, az is felhozható, hogy szibíriai úsztatott fát találtak a Spitzbergáktól északra is, abban az erősen délnek irányuló áramlásban, mely ellen Parry kapitány hasztalan küzdött."

„Látnivaló tehát, hogy még ezen az alapon is kényszerülünk elfogadni azt a feltevést, hogy kell lennie valamiféle áramlásnak, mely egyenesen a sarkon keresztül, vagy hozzá közel halad. Evvel kapcsolatban, mint különösen érdekes körülményt felemlíthetjük, hogy Grisebach német botanikus nagyon

valószínűnek tüntette fel azt, hogy Grönland növényvilágában egész csomó szibiriai fajta található, amely nagyon nehezen kerülhetett oda más úton, mint éppen egy ilyen áramlat segítségével...“

A Dán-tengerszorosban (Izland és Grönland között) oly dolgokat figyeltem meg, melyekből azt következtethettem, hogy valószínűleg az ott úszó jég is szibíriai eredetü. Ugyanis nagy tömegben találtam rajta olyan iszapot, amely minden valószínűség szerint szibíriai, sőt talán északamerikai folyókból származott. Föltehető azonban az is, hogy ez az iszap azokból a gleccser-patakokból való, amelyek északi Grönlandban, vagy más, ismeretlen sarki vidékeken a jég alatt előfordulnak; ez a bizonyíték tehát kevésbbé döntő, mint azok, amelyeket már fentebb említettem. Ha azonban minden összefoglalunk: úgy vélem, szükségképen mégis levonhatjuk e körülményekből azt a végkövetkeztetést, hogy valahol az északi sark s a Ferenc József-föld között kell lennie egy olyan áramlásnak, amely a szibíriai Jeges-tengerből Grönland keleti partjai felé halad.

„Hogy ez valóban így van, avval más úton is tisztába jöhetünk. Ha ugyanis a sarki áramlást vizsgáljuk, — azt a széles áramlást, mely ismeretlen sarki vidékekről jön lefelé a Spitzbergák és Grönland között, — s ha meggondoljuk, mily roppant víztömegeket visz magával ez az áramlás: akkor meg kell értenünk, hogy ez nem jöhet valami körülhatárolt kis medencéből, hanem a víztömegeknek szükségképen messziről, nagy területről kell felgyülemleniük: és pedig annál inkább, mert a Sarki-tenger, amennyire ismerjük, Európa, Ázsia és Amerika partjaitól északra, szembetűnően sekély. A sarki áramlást természetesen bőven táplálja a Golf-áramlásnak az az ága is, mely a Spitzbergák nyugati partja mentén halad felfelé; ez a kis áramlás azonban korántsem elégséges, úgyhogy a sarki áramlás víztömegének legnagyobb részét szükségképen jóval továbbról, északról kapja.“

„Valószínű, hogy ennek a sarki áramlásnak ágai elnyúlnak Szibíria partjáig és a Behring-szorosig is s hogy onnan is vesz fel magába víztömegeket. A vizet tehát, amelyet hömpölyget, részben a már imént említett langyos Golf-áramlásból

kapja, mely a Behring-szoroson át halad, vagy abból a másikból, amely Norvégiától északra keletnek hajlik el Novaja-Szemlja felé, s amelynek bizonyára nagyobb része ennek a szigetnek északi oldala mentén folytatja útját a szibíriai Jeges-tenger felé. Hogy bármely délről jövő áramlás, legalább részben, keresi ezt az irányt, már abból az okból is valószínűnek látszik, mert földünk forgása következtében az északi félgömbnek minden észak felé tartó áramlása, — akár légáramlás, akár tengeri áramlás, — keleti irányban hajlik el; ugyanezen okból viszont a dél felé tartó áramlás, minő ez a sarki áramlás is, szükségképen lekanyarodik nyugat felé, Grönland keleti partjainak mentén."

„De, még ha ezek a sarki medencébe ömlő áramlások nem is volnának meg: azt hiszem, oly sok, máshonnan eredő víz szakad bele, hogy még akkor is kellene képződnie egy ilyen áramlásnak. Mindenekelőtt ott vannak a Jeges-tengerbe szakadó északeurópai, szibíriai és északamerikai folyók, amelyek ezeket a víztömegeket hozzák. E folyóknak csapadék területe igen jelentékeny; nevezetesen: északi Európának nagy része, csaknem egész északi Ázsia vagy Szibíria az Altai-hegységig és a Baykál-tóig, valamint Alaskának és Brit-Észak-Amerikának nagy része. Együttvéve ez a terület nem csekély része az egész földnek s e vidékeknek csapadéka roppant nagy víztömeget jelent. Hogy maga a Jeges-tenger is jelentékenyen növelné ezt a csapadékot, legalább is valószínűtlen; egyfelől ugyanis legnagyobb részét úszó jég borítja, melynek párolgása nagyon csekély, másfelől pedig már e vidéknek aránylag alacsony hőmérséke is megakadályozza a nyílt vízfelületek nagyobb mértékű párolgását. E csapadékok vízmennyiségét tehát nagyon jelentékeny részben más vidékek adják, legkivált az Atlanti- és a Csendes-óceán s az a víztömeg, amelyet ily módon kap a Jeges-tenger, nagyon jelentékeny. Még nagyobb jelentősége van ennek azért, mert a sarki medence aránylag kicsiny, s ahogy már említettem, nagyon sekély is; az ismert legnagyobb mélységek körülbelül 120—150 méter közt váltakoznak."

„Van azonban még egy másik tényező is, melynek szintén hozzá kell járulnia a sarki medence víztömegének szapo-

rításához: a saját csapadékja. Már Weyprecht rámutatott arra a valószínűségre, hogy a délről jövő meleg, nedves légáramlás, melyet a sarkvidékeken rendszerint alacsonyabb légnyomás szív oda, mindenesetre oly sok csapadékot ad, mely jelentékenyen megnöveli a sarki tenger víztömegét. Hogy a sarki medence nagyon sok édesvizet kap, közvetlenül is következtethetjük a sarki áramlás vizének csekély sótartalmából."

„Az itt elmondottak után tehát látszólag teljes bizonyossággal állíthatjuk, hogy a tenger az északi sark körül jelentékeny víztömegeket kap, részint édesvizet, részint sósvizet a különböző tengeri áramlások révén. Az egyensúly törvényei szerint ez a vízmennyiség szükségképen valami lefolyást kap, ahogy ez a grönlandi sarki áramlás útján meg is történik."

„Kérdés, vannak-e még más okok is annak magyarázatára, hogy miért folyik ez az áramlás éppen a már jelzett irányba?"

„Ha a mélységviszonyokat vizsgáljuk, már ebben is döntő okot találunk arra, hogy az áramlás főtorkolata a Spitzbergák és Grönland közt levő tengerben van. Ez a tenger, már amennyire ismerjük, mindenütt nagyon mély, sőt van benne egy fenékvölgy is, melynek mélysége megüti az ötödfélezer métert, míg a Spitzbergáktól s a Ferenc József-földtől délre a tenger szembetűnően sekély és sehol se mélyebb 300 méternél. A Behring-szorosan át, ahogy már említettük, észak felé megy egy áramlás s a Smith-Sund, valamint az Amerikától északra levő szigetek közt vezető csatornák nagyon kicsinyek és szorosak arra, hogy a szóbanforgó vízmennyiségek szempontjából tekintetbe jöhessenek. Nem marad tehát más hátra, mint az a feltevés, hogy ezek a víztömegek ugyanazon az úton folynak le, amelyet a sarki áramlás is követ. Mint sajátos dolgot említhetjük itt azt a fenék-völgyet, amelyet a Jeannette-expedició a Wrangel-szigetek és az újszibíriai szigetek közt talált. Ez északi irányban, némely részében 150 méternél is mélyebb, míg két oldalán legfeljebb csak 80—100 méter mély a tenger. Egyébként az sem lehetetlen, hogy ez a völgyfenék összefügg avval a másikkal a Spitzbergák és Grönland között; s ha ez a körülmény nem is szabja meg, de mindenesetre befolyásolja az

áramlás irányát. (Miután utazásunk alatt felfedeztük a sarki medencében a nagy mélységet, nagyon valószínű, hogy helyes ez a feltevés.)

„Ha most a szél és légnyomás körülményeit vizsgáljuk a Sarki-tenger fölött, akkor ezekből is az látszik valószínűnek, hogy a már jelzett irányban csakugyan halad át a sarkon egy áramlás. Az Atlanti-óceántól kezdve ugyanis, a Spitzbergáktól s a Ferenc József-földtől délre, végighúzódik a legalacsonyabb légnyomás öve a szibíriai Jeges-tengerbe. A meteorológia ismert törvényei szerint ettől az övtől délre a szelek iránya túlnyomóan nyugatról keletre tart; ennek pedig kelet felé folyó áramlást kell előidéznie Szibíriának északi partjai mentén: s ez, ahogy tudjuk, meg is van. (Expedíciónk alatt azonban nem igen tapasztaltunk olyan jeleket, amelyekből megállapíthattuk volna ezt a szibíriai partok mentén vonuló keleti áramlást.) Viszont a legalacsonyabb légnyomástól északra a szelek túlnyomóan kelet felől fujnak nyugatra, s ennek megfelelően, nyugati irányban haladó áramlatot kell támasztaniuk: s ez, ahogy bebizonyítottuk, a sarkon keresztül megy át a Grönlandi-tengerbe."

„Látjuk tehát, hogy bármely oldalról vizsgáljuk is ezt a kérdést, még a sajátos, döntő tények kikapcsolásával is, amelyek előttünk fekszenek: pusztán deduktív úton is arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a sarkon keresztül, vagy nagyon közel hozzá, kell egy áramlásnak átvezetnie a Grönland és Spitzbergák között levő tengerbe."

„Tekintettel az eddig mondottakra, azt hiszem, nagyon is biztató a kísérlet: benyomulni ebbe az áramlásba a sarknak arról az oldaláról, ahonnan észak felé tart s az áramlás segítségével eljutni azokra a vidékekre, ahová hiába igyekeztek mindazok, akik eddig az áramlás ellen dolgoztak."

*

„Tervem röviden a következő: oly kicsiny, de oly erős hajót építtetek, aminőt csak lehetséges; éppen csak akkorának kell lennie, hogy 12 ember számára öt esztendőre való eleség és szénkészlet beleférjen. Számításom szerint körülbelül 170 tonnás hajó éppen elégséges erre a célra; olyan gépnek kell

benne lennie, hogy a hajó óránként hat tengeri mérföldet tehessen, de a mellett fel kell szerelve lennie teljes vitorlázattal és kötélzettel is."

„A legfontosabb ennél a hajónál az, hogy olyan elvek szerint épüljön, amelyeknek segítségével kibírja a jég nyomását. Az oldalainak olyan meredekeknek kell lenniük, hogy a jég, amikor nyomni kezdi, ne tudjon belekapaszkodni, mint ahogy ez a „Jeannette"-tel s a többi hajókkal történt, amelyek sarki expedíciókat vittek: hanem e helyett emelje a jég a magasba. Nagyobb változásra nem igen lesz szükség a szerkezetben; de ez a legfontosabb szempont: mert még a „Jeannette" is, bár az alakja határozottan célszerűtlen volt, teljes két esztendeig kibírta a roppant jégnyomást. Hogy a hajónak könnyen meg lehet adni az itt szóban forgó alakot, avval mindenki tisztában van, aki már látott hajót a jégnyomás hatása alatt. Ugyanebből az okból kicsinynek is kell lennie a hajónak; mert, arról nem is szólván, hogy könnyebb kormányozni a jég között, bizonyos az, hogy a jégnyomás könnyebben felemeli, valamint az is, hogy kis hajót könnyebb erősnek készíteni, mint nagyot. Természetes az is, hogy ezt a hajót válogatott anyagból kell építeni. Igaz, hogy sajátos formája és szűk volta miatt nem lesz valami jó és kényelmes hajó, ez azonban nem nagy fontosságú dolog a jégtől zajló tengeren, ahova mi készülünk."

„Ha megvan ez a hajó, valamint a tíz, legfeljebb tizenkét emberből álló legénység, melyet gondosan kell összeválogatni elsőrendű, edzett matrózokból, ha továbbá megvan az öt esztendőre szánt eleség és egyéb felszerelés, amely minden tekintetben a legjobb, amit korunk csak nyujtani képes, akkor, azt hiszem, a vállalkozásnak feltétlenül sikerülnie kell. Ezzel a hajóval meg fogjuk kísérelni, hogy a Behring-szorosan át és nyugat felé, Szibíria északi partjai mentén felhatoljunk az újszibíriai szigetekig, még pedig oly korán nyáron, amily korán csak a jég megengedi. (Ha kezdetben arra gondoltam is, hogy a Behring-szorosan megyünk, ez csak azért történt, mert azt hittem, hogy erről az oldalról érhetők el az újszibíriai szigetek legkorábban és legbiztosabban. Amikor azonban tüzetesebben foglalkoztam a dologgal, rájöttem, hogy ez kétséges s ezért

szántam rá magamat a rövidebb útra a Káriai-tengeren át, észak felé kerülve meg a Cseljuszkin-fokot)."

„Az újszibíriai szigetekhez érve, nagyon jól fel kell használni az időt az áramlási és jégviszonyok megvizsgálására, megvárván azt a legkedvezőbb pillanatot, amikor lehetséges legmesszebbre felhatolni észak felé a jégmentes vizen. Ha tekintetbe vesszük az amerikai cetvadászok tudósításait a Behring-szorostól északra fekvő tenger jégviszonyairól, akkor ezt az időpontot augusztusra vagy szeptember elejére tehetjük."

„Ha elérkezett a kedvező pillanat, akkor északi irányban vágunk keresztül a jégen, olyan messzire, amennyire csak lehet. Hogy ily módon tovább juthatunk, mint a legészakabbra fekvő újszibíriai sziget, azt csaknem teljes bizonyossággal következtethetjük a Jeannette-expedíció eredményeiből. Mialatt ez az expedíció a Bennet-szigettől északra vergődött a jégben, De Long azt jegyezte fel naplójában, hogy ott „sötét, víztükröző eget" láttak mindenfelől: vagyis olyan eget, mely mindenfelől nyílt víznek a tükörképétől lett homályosabb. Amiből az következik, hogy legalább is valamennyire erős jégtörőhajóval keresztül lehet vergődni ezeken a nyílt vizeken. E tekintetben gondolni kell arra is, hogy ugyancsak a Jeannette-expedíció csónakokon, és pedig részben nyílt vizen utazott a Bennet-szigettől egészen a szibíriai partokig; ismeretes, hogy az expedíció nagyobb része ezeken a partokon érte tragikus végét. Nordenskjöld nem jutott tovább észak felé (1878 augusztus végén) az említett szigetcsoport legdélibb szigeténél: itt azonban a tenger mindenfelé szabad volt."

„A valószínűség tehát megvan arra, hogy képesek leszünk az újszibíriai szigetek mellett felhatolni észak felé: ha pedig már ennyire jutottunk, akkor benne is vagyunk abban az áramlásban, amely a „Jeannette"-et vitte; ekkor tehát csak arról lehet szó, hogy tovább törtessünk észak felé, míg a jég fogva tart bennünket."

„Itt alkalmas helyet választunk ki, jól lekötözzük, lehorgonyozzuk a hajót megfelelő jéghegyek közé s aztán hagyjuk, hogy feltornyosuljon körülötte a jég, ahogy neki tetszik, — minél magasabbra, annál jobb; ez a jégtorlódás csak fel-

emeli a hajót, s az így még biztosabban és szilárdabban fog ülni. Hogy a hajó a jég nyomása alatt esetleg oldalt dől, az bizonyos mértékben lehetséges ugyan, de nem sokat jelent. Ettől fogva az áramlás veszi át a hajó továbbszállításának szerepét; mert a hajó már nem szállító eszköz lesz többé, hanem csak táborhely és téli szállás, ahol elegendő időnk lesz arra, hogy a tudományos megfigyeléseket pontosan elvégezhessük."

„Ily módon, azok után, amiket már az imént elmondtam és bebizonyítottam, valószínű, hogy az expedíció eljuthat a sarkig és a sarkon keresztül tovább a Grönland és Spitzbergák közt fekvő tengerbe. Itt aztán, amint a 80-ik szélességi fokot elértük, sőt talán már előbb is, ha kezdődik a nyár, kilátásunk lehet arra, hogy kiszabadítjuk hajónkat a jégből s aztán hazavitorlázhatunk. Ha azonban a hajó idő előtt elpusztulna, — ami lehetséges ugyan, bár nem tartom valószínűnek, ha az imént említett elvek alapján építik meg, — az expedíció még akkor sem vall kudarcot, mert a visszautazásnak mégis csak a sarkon keresztül kell megtörténnie az említett áramlással, amely végre is az észak-atlanti medencébe visz bennünket. Jég ugyanis elegendő van, amelyen vitethetjük magunkat az áramlással, s az utazásnak ezt a módját már azelőtt is kipróbáltuk. Ha a Jeannette-expedíciónak elegendő elesége van, s rajta marad azon a jégdarabon, amelyen később megtalálták az általa hátrahagyott tárgyakat, akkor bizonyára egészen más vége lett volna ennek az expedíciónak!"

„A hajó, ha betöri is a jégnyomás, nem süllyedhet oly gyorsan, hogy elegendő idő ne legyen a menekülésre, még pedig az összes eleséggel és egyéb készlettel együtt, amit kényelmesen ki lehet hordani valami hatalmas jégdarabra, amelyet már előzőleg kiválasztottunk erre az eshetőségre. Itt ütjük fel sátrainkat, amelyeket egyenesen e célból viszünk magunkkal. Hogy eleségünket s egyéb készleteinket megkaphassuk, nem valamennyit rakjuk egy helyre, hanem felosztva raktározzuk el a jégdarabon s olyan fatutajokra rakjuk, amelyeket deszkákból és gerendákból ácsolunk össze. Ezzel meggátoljuk, hogy a készletből és eleségből bármi is a tengerbe süllyedjen, ha véletlenül beszakad alatta a jég. Mert éppen egy jégdarab-

nak a kettétörése miatt vesztette el felszerelésének egy részét a „Hansa“ legénysége, amely félesztendőnél tovább utazott befelé egy óriási jégtáblán Grönland keleti partjainak mentén.“

„Az ily utazás sikeréhez csak két dolog szükséges: jó ruházat és sok eleség; erről pedig gondoskodhatunk. Ekkor pedig éppoly biztosan leszünk a jégtáblán is, mint ha a hajónkon lennénk: s éppen olyan jól eljuthatunk a Grönlandi tengerbe is. Ha aztán odaértünk, a különbség csak az lesz, hogy hajó helyett csónakjainkon kell majd tovább utaznunk, amelyek éppoly biztosan elvihetnek bennünket a legközelebbi kikötőig. Így hát azt hiszem: megvan a túlnyomó valószínűség arra, hogy ez az expedíció feltétlenül sikerülni fog.“

„Lesznek ugyan talán, akik ezt vetik ellen: — Minden áramlásban vannak ellen- és mellék-áramlatok. Feltéve azt az esetet, hogy a hajó belekerül egy ilyenbe vagy esetleg valami ismeretlen szárazföldre kerül a sark közelében s ott megreked: mi lesz akkor az expedícióval? — Erre csak a következőket felelhetem: az ellenáramlatot illetőleg, egyszer csak mégis kikerülünk belőle, éppen oly biztosan, mint ahogy belejutottunk; eleségünk pedig van öt esztendőre való! A másik lehetőségre vonatkozólag pedig: őszinte örömmel köszöntenők, ha csakugyan bekövetkeznék; mert igazán nincs a kerek földön sehol olyan földdarab, amely tudományos szempontból érdekesebb lehetne ennél. Az újonnan felfedezett szárazföldön annyi tudományos megfigyelést gyüjtenék, amennyi csak lehetséges. Ha pedig hajónk nem juthatna bele ismét az áramlásba, s fogságunk nagyon is hosszú ideig tartana, akkor csakugyan nem maradna más hátra, mint hogy elhagynók a szárazföldet és megkísértenők csónakon, természetesen a szükséges eleséggel és felszereléssel, hogy eljussunk a legközelebbi áramlásba, amely aztán a már ismertetett módon hazaszállítana bennünket.“

*

„Meddig tarthatna tehát egy ilyen utazás?"

„Ahogy már kezdetben láttuk, a Jeannette-expedícióból származó tárgyaknak legfeljebb két évre volt szükségük, hogy az általam megjelölt úton leússzanak a 80-ik szélességi fokig; ott tehát némi bizonyossággal számíthatunk már arra, hogy kiszabadulunk a jégből. E számítás szerint naponta két tengeri mérföldet tehetnénk meg. Nem lehetelen tehát az a feltevés, hogy célunkat két év alatt elérhetjük; sőt még az is lehetséges, hogy a hajó már sokkal magasabb szélességi fokon kijuthat a jégtömegek halálos szorításából. Szóval, az öt évre számított eleségnek bőségesen elégnek kell lennie."

„De vajjon a tél hidege nem oly rettentő-e ezeken a vidékeken, hogy lehetetlenné teszi a huzamosabb ott-tartózkodást?"

„Ez nem valószínű, sőt meglehetős nagy bizonyossággal állíthatjuk, hogy a sarkon még tél derekán sincs olyan hideg, mint például északi Szibíriában, amely pedig lakott vidék, vagy Grönland nyugati partjának északi részein, ahol szintén laknak. A meteorológusok kiszámították, hogy a közép hőmérsék a sarkon januárban körülbelül 36 Celsius fok lehet a fagypont alatt: míg például a téli hőmérsék átlaga Jakuckban 42 Celsius fok, Verhojanskban pedig 48 Celsius fok a fagypont alatt. Meg kell ugyanis gondolni, hogy a sarkot valószínűleg tenger borítja, amelynek hőkisugárzása sokkal csekélyebb, mint az oly nagy földterületeké, amekkorák északi Ázsia alföldjei. A sarkvidéknek tehát minden valószínűség szerint tengeri éghajlata van, aránylag enyhe telekkel, de viszont hűvös nyarakkal."

„A sarkvidék hidegsége tehát semmiképen sem lehet közvetlen akadály. Sokkal nagyobb nehézség és veszedelem azonban a skorbut, amellyel a régebbi expedíciók közül igen soknak meg kellett küzdenie, s amelyet nekünk sem szabad figyelmen kívül hagynunk. Ez a betegség ugyanis nagyon könnyen megtámadja az embert, ha hosszabb ideig tartózkodik ilyen hideg vidéken s nincs rá alkalma, hogy friss eleséget szerezzen. Mindamellett azt hiszem, hogy az a sok tápláló élelmiszer, amelyet korunkban a konzervgyárak légmentesen

elzárt dobozokban készítenek, valamint ismereteink arról, hogy az emberi szervezetnek micsoda anyagokra van leginkább szüksége, távol fogja tartani tőlünk a skorbut veszedelmét. Véleményem szerint továbbá szó se lehet arról, hogy azokon a vidékeken, amerre utazni fogunk, egyáltalában ne szerezhessünk friss eleséget; teljes bizonyossággal számíthatunk ugyanis arra, hogy jegesmedvéket, fókákat és rozmárokat még igen magasan északon, sőt talán a sark közvetlen közelében is találhatunk. Megjegyzendő még, hogy magában a tengerben is bizonyára nagy tömegben lesznek olyan apró állatok, melyekkel végszükségben táplálkozhatunk."

„Látnivaló tehát, hogy bármily nehézségek merülnek is fel, ezek egyáltalában nem lehetnek oly nagyok, hogy a felszerelés gondos összeállítása, az expedíció tagjainak szerencsés megválogatása s magának az egész expedíciónak tervszerű vezetése le ne győzhetné s jó eredményeket ne adna. Éppen olyan bizonyossággal számíthatunk arra is, hogy Grönland és a Spitzbergák között elérjük a nyílt tengert, mint amily bizonyos az, hogy az újszibíriai szigetek közelében be fogunk jutni a „Jeannette-áramlásba".

„Ha azonban ez a „Jeannette-áramlás" nem megy keresztül éppen a sarkon: ha például az északi sark és a Ferenc József-föld között vezet ahogy fentebb céloztunk erre, — mit fog tenni akkor az expedíció, hogy mégis eljusson az északi sarkra?"

„Valóban úgy látszik, hogy itt rejlik az egész terv Achilles-sarka; akkor ugyanis a hajó több mint egy foknyi (60 tengeri mérföld távolságban fog elhaladni a sark mellett: tehát nem lenne józan dolog, sőt határozottan végzetes lehetne, ha az expedíció otthagyná a hajót az áramlás közepén s esetleg szánokon próbálná megtenni ezt a hosszú utat az áramlástól szintén továbbsodort jégmezőn... Mert ha elérné is a sarkot, viszont teljesen bizonytalan, hogy megtalálná-e visszatérésekor a hajót. Én azonban úgy vélem, hogy ennek nincs egy csepp jelentősége sem; hiszen nem azért indultunk el, hogy megkeressük azt a matematikai pontot, mely a földtengelynek északi végpontja, — mert ennek a pontnak elérése magában

véve semmiképen sem fontos, — hanem azért, hogy kísérleteket végezzünk, tudományos megfigyeléseket tegyünk a földnek azon a nagy és ismeretlen részén, amely a sarkot körülfogja: s ezeknek a megfigyeléseknek és kísérleteknek csaknem éppen oly nagy tudományos értékük és jelentőségük van, akár keresztül megy az expedíció magán a matematikai póluson, akár valamivel távolabb marad tőle."

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

ELSŐ FEJEZET.

Az előkészületek.

A terv, látszólagos vakmerősége dacára is, erős támogatásra talált a norvég kormánynál, sőt magánál a királynál is. A stortingban benyujtottak egy királyi javaslatot, amely felhatalmazást kért kétszázezer norvég korona (mi pénzünkben mintegy 300.000 pengő) engedélyezésére, ami körülbelül kétharmada lett volna az összes kiadásoknak. A még hiányzó harmadik harmadot magánúton reméltem összehozni, mivel több oldalról megígérték, hogy anyagilag támogatni fognak tervem megvalósításában. Már akkor, amikor Grönlandból hazatértem, Axel Heiberg konzul tízezer koronát bocsátott rendelkezésemre, ha új útra szándékozom kelni; neki köszönhetem egyébként a későbbi gyüjtések kezdeményezését is.

1890 június 30-án szavazta meg a storting az általam kért összeget s egyúttal kifejezte azt az óhajtását is, hogy az expedíció lehetőleg tisztán norvégjellegű legyen. És 1891 januáriusában Fearnley Tamás nagykereskedő, Axel Heiberg konzul és Ellef Ringnes sörfőző hozzáláttak, hogy aláírás útján összegyüjtsék a még hiányzó összeget, ami aztán néhány nap alatt meg is történt.

A már előadott tervből nyilvánvaló, hogy expedíciónknak legfontosabb kelléke, úgy szólván alapja és gerince a hajó megépítése volt, mert csak ez segíthetett át bennünket az örök hó és jég rettegett vidékein. Nagyobb gonddal építettük is ezt a hajót, mint akármelyik expedíció, mely az északi sarkra indult. Az ismert norvég hajó-építőben, Colin Archerben, Laurvigból, olyan embert találtam, aki teljesen megértette a reá várakozó nehéz feladatot s ennek a munkának szentelte

összes tapasztalatait, minden tevékenységét, gondját és körültekintését. S ha expedíciónk sikerül, bizonyára nem kis mértékben köszönhetjük ezt neki.

Ha végigmegyünk a korábbi expedíciók hosszú során s vizsgáljuk felszerelésüket, mindenesetre szembetűnő, hogy csak nagyon kevés épített külön a célnak megfelelő hajót; sőt a legtöbbnek még a hajója sem volt olyan, melyet eredetileg zajló jégben való közlekedésre szántak. Ez annyival inkább meglepő és csodálatos, mert egyes expedíciók felszerelésére rengeteg összegeket áldoztak. Az oka e felületességnek bizonyára az, hogy az expedíciók rendesen annyira siettek az indulással, hogy a gondos felszerelésre egyáltalában nem is volt idejük. Néha csak az indulás előtt pár hónappal fogtak hozzá a felszereléshez.

Ily rövid idő alatt azonban nem tudtuk felszerelni a mi expedíciónkat, sőt nem is akartuk; mert ha három évig kell tartania az útnak, azt véltük, hogy az előkészületek is tarthatnak addig: hiszen maga az expedíció terve már háromszor három év előtt is készen volt. Archer egyik tervet a másik után készítette, de amint a modelleket is megcsinálta róluk, ugyancsak egyiket a másik után vetettük el. Mindig új javításokat és változtatásokat végeztünk a terveken. A hajónak az az alakja, amelyben végre megállapodtunk, sokak véleménye szerint talán nem szép; hogy azonban jó és megfelelő a célnak: azt hiszem, utazásunk szerencsés kimenetele bebizonyította. Leginkább arra törekedtünk, amint ezt már fentebb is említettem, hogy a hajó oldalfalait olyképen építjük, hogy a jégnyomás alatt könnyen felemelkedhessék, vagyis hogy a jégtömegek szorítása össze ne roppantsa.

Ahogy már fentebb említettem, szándékunk az volt, hogy lehetőleg kicsinyre építsük a hajót. Azt hittem, hogy egy 170 tonna tartalmú hajó untig elég nagy lesz. A „Fram" azonban sokkal nagyobb lett; bruttó tonnasúlya 402 volt, a befogadóképessége pedig nettó 307 tonna. Arra is törekedtünk, hogy rövidre csináljuk a hajót, mivel ilymódon könnyebben kanyaroghatott a jégdarabok közt; aztán meg a nagy hosszúság gyöngeség is a jégnyomás alatt. Hogy azonban a

hajó, amelynek hirtelen meredek oldalai vannak, megkapja a szükséges teherbíróképességet is, szélesnek kell lennie; ehhez képest a szélessége körülbelül egyharmada volt a hosszúságának. Még fontosabb volt, amire szintén törekedtünk, hogy a hajó oldalai lehetőleg símák legyenek, kiálló szögletek nélkül; továbbá iparkodtunk gömbölyű felületeket teremteni ott is, ahol a hajó legjobban ki lehetett téve a jég szorításának. A törzs ennek megfelelően csaknem gömbölyű lett, a hajó gerincét pedig úgy beépítettük a hajófalakba, hogy csak két centiméternyire állott ki, s még ennek a szögleteit is legömbölyítettük. A célunk ugyanis az volt, hogy az egész hajó oly símán és könnyedén tudjon kisiklani a jégtömegek halálos szorításából, mint az ángolna.

A hajó törzsét elül is, hátul is erős gerendák zárták be s alakra nagyon hasonlított az olyan csónakhoz, melynek az orrát elvágták, illetőleg letompították; mindkét végét különösen erősre építettük. A hajó orrát három darab súlyos és vastag tölgyfa-gerendából ácsolták össze, melyek egymásbaeresztve egy és negyedméter vastagságot adtak. Belülről, természetesen, vaskapcsokkal és pántokkal erősítettük oda a törzshöz ezeket a gerendákat, melyeken kívülről még erős és hosszú jégtörő-sarkantyú is volt. Nagyon erősre építettük a hajó farát is, még pedig úgy, hogy lehetőleg keskeny legyen s minél kevesebb felületet nyujtson a jég szorításának. Külön csatornán nyúlt be a hajócsavar tengelye a tengerbe, s ugyancsak külön csatornán jártak a kormányt szabályozó láncok is. Magát a kormányt oly mélyre tettük, hogy ki sem látszott a víz alól, ami azért volt szükséges, hogy a jég minél kevésbbé rongálhassa meg. A kormánylapátnak különben volt egy külön szerkezete is, amelynek segítségével, ha jégnyomás fenyegette, pár pillanat alatt fel lehetett húzni a vízből a fedélzetre.

A hajó bordáit a legkitűnőbb anyagból állítottuk ki. Elsőrendű olasz tölgyfából készültek. Ez a fa eredetileg a norvég haditengerészetnek volt szánva s harminc esztendeig feküdt raktáron Hortenben, Krisztiánia mellett, tehát nagyon jól kiszáradhatott. A bordákra pontosan fektettük és szögeltük

rá a tölgyfa-léceket, melyeknek vastagsága hét és fél centiméter volt; erre még egy tölgyfaléc-réteg következett, amelynek már tíz centiméter volta vastagsága s ennek tetejébe jött aztán a rézborítás, melynek felszögelése előtt azonban még körülbelül 20 centiméter vastag fenyődeszkákkal is beborítottuk a hajónak egész törzsét, úgyhogy oldalfalainak vastagsága körülbelül 70—80 centiméter volt. Magától érthető, hogy már ezek a hajófalak is roppant nyomást kibírhattak: de, hogy még erősebbé és ellentállóbbá tegyük, magában a hajó belsejében is számtalan gerendával, oszloppal és rúddal támasztottuk meg a falakat, kifelé, lefelé és fölfelé egyaránt. A mellékelt rajzokon körülbelül látni lehet nemcsak magának a hajónak az építését, hanem a különböző erősítéseket is.

A gépházban természetesen nem volt hely arra, hogy középen feszítsük szét a hajó falait, ahelyett oldalait mindenfelől könyök-támasztókkal erősítettük meg. Szóval semmit sem hanyagoltunk el, hogy a hajó minden tekintetben megfeleljen annak a célnak, amely főhivatása volt: hogy minél jobban ellentálljon a jégnyomásnak s minél kisebb felületen támadhassa meg, illetőleg feküdhessék neki ez a jégnyomás. A gyakorlat be is bizonyította, hogy minden számításunk helyes volt, mert a „Fram" csakugyan kiállta a legerősebb jégnyomást is, amely ahelyett, hogy összemorzsolta volna, szépen feltolta a jéghegyek tetejére. A vitorlázat dolgában az volt a legfontosabb, hogy lehetőleg egyszerű, de mégis erős legyen, s viszont kevés ellenállást tanusítson a széllel szemben, amikor a hajót gőz hajtja. Nagyon fontos volt továbbá az is, hogy könnyen lehessen vele bánni, mert kevés volt a legénységünk. Sverdrup kapitány ajánlatára három árbocos schoonert csináltunk a „Fram"-ból, ami sok öreg hajósnak nem tetszett, mert ők mindenkor nagyon nehéz vitorlákkal felszerelt hajókkal szoktak járni a Jeges-tengerben. A hajó árbocai meglehetős magasak és nehezek voltak; a középső árboc 24 és félméter magas volt, a hátulsó 15 és félméter, s az elülső körülbelül szintén olyan magas; úgyhogy a középső tetejére erősített árbockosár körülbelül 32 méter magasan volt a víz színe fölött. Ez azért volt fontos és szükséges, hogy

lehetőleg messzire lehessen látni, ha majd utat kell keresni a jégzajlásban. Végül a teljes vitorlafelület körülbelül hatszáz négyszögméter volt.

A hajó gőzgépét szintén különös gonddal építettük meg. A munkát Aker gépgyára szállította, a gőzgép szerkesztése pedig Nörbeck mérnök érdeme. Tekintettel a szénmegtakarításra, a hármas expanziós-rendszert választotta; mivel azonban feltehető volt, hogy a három henger közül valamelyikben baj történhetik, külön csőszerkezet gondoskodott arról, hogy bármelyik henger kikapcsolható legyen s a másik kettőt azért akadálytalanul használhassuk: sőt legrosszabb esetben akkor is járt a gép, ha csak egyetlenegy hengere működött. Ilymódon aszerint, amint egy vagy két csapot kinyitottunk vagy bezártunk, tetszés szerint átalakíthattuk a gépet compound-, magasnyomású vagy alacsonynyomású gőzgéppé. S ámbár egész utazásunk alatt semmi baj se érte a hengereket, azért ennek a szerkezetnek mégis többízben nagy hasznát vettük; ha ugyanis compound-gépnek használtuk a hajtószerkezetet, akkor csekély kőszénfogyasztással nagyobb sebességet adhattunk a „Fram"-nak s ilymódon, amikor szükség volt rá, töröttük vele a zajló jeget. A gépnek 220 indikált lóereje volt és csendes időben, könnyű teherrel, 6—7 tengeri mérföld sebességgel hajtotta a hajót. A csavaroknak, melyekből kettőt vittünk tartalékba, két szárnyuk volt és öntöttvasból készültek; de a tartalékcsavarokra éppoly kevéssé került sor, mint arra a tartalék-kormányra, melyet szintén magunkkal vittünk.

A lakóhelyiségek, ahogy már mondtam, hátul voltak, a félfödélzet alatt, s úgy voltak berendezve, hogy közös szalónunk, amelyben ebédeltünk és tartózkodtunk, középen volt, két oldalról a hálófülkéktől körülvéve. Négy egy-ágyas és két négy-ágyas kabin fogta körül a szalónt, s ennek az elrendezésnek az volt a célja, hogy a körülfekvő kabinok védjék a szalónt a külső hideg ellen. Emellett a lakóhelyiség födelét, padlóját és falait mindenféle anyaggal és eszközökkel úgy építettük meg, hogy elszigeteljék a külső hideget. Mindenekelőtt mindenütt linoleummal béleltük ki a meleg helyiséget, mert ilymódon a párás levegő nem csapódhatott le a falakra s nem képződ-

hetett a kabinokban jég a külső hidegtől. Magának a hajónak oldalait kátrányos pokróccal borítottuk be, erre parafaburkolatot tettünk s rászögeztük a fenyő-deszkákat, majd ismét vastag kátrányos pokróc következett, azután légmentesen záró linoleum s végezetül a legkülső faburkolat. A szalón és a kabinok mennyezetét a födélzet alatt szintén különböző rétegek alkották: levegő, pokróc, fenyődeszkák, linoleum, rénszarvas-szőr, megint deszkázat, linoleum, levegő és deszka-burkolat; a tíz centiméter vastag külső burkolattal együtt az egész külső réteg vastagsága körülbelül negyven centiméter volt. A szalón padlójára 15—18 centiméter vastag parafa-réteget raktunk, erre jött a vastag fapadló, melyre linoleumot szögeztünk. A felső ablakot, amelyen át a világosságot kaptuk s amelyen keresztül legkönnyebben behatolhatott a hideg, háromszoros vastag üveggel s egyéb elszigetelő eszközökkel is védtük.

A korábbi sarki expediciók egyik legnagyobb kellemetlensége és veszedelme az volt, hogy a nedvesség a szobák és hálófülkék hideg külső falán lecsapódott s vagy rögtön dérré fagyott vagy pedig vékony erekben lecsurgott a falakról az ágyakba és a földre. Ily módon szinte rendes dolog volt, hogy a derékaljak többé-kevésbé jégdarabokká fagytak össze, amelyeken nem lehetett aludni. A mi berendezésünk azonban teljesen kiküszöbölte ezt a kellemetlenséget s ha a szalónban befűtöttek, a nedvességnek nyoma sem volt a falakon, sőt még a hálófülkékben sem. Közvetlenül a szalón előtt volt a konyha, s ennek kétoldalán a feljárók a födélzetre. E két feljáró mindegyikében négy apró, de tömör ajtó volt a hideg ellen, melyeket egymásután kellett kinyitni és becsukni, ha ki akartunk menni s ezek az ajtók több sor deszkából készültek, amelyek közé pokróc volt beszorítva; továbbá, hogy a hideg levegőt kizárjuk, a küszöböket is nagyon magasra csináltuk. Fent, a fél-fedélzeten, a konyha fölött, a középső árboc és a kémény között, volt egy külön házikó, amelynek első felében a térképszoba, hátsó felében pedig egy kis dolgozószoba volt. Hogy biztosítsuk a hajót arra az esetre is, ha léket kap, az egész hajóüreget három részre osztottuk, víz-

álló keresztfalakkal; továbbá, a rendes szivattyúkon kívül, volt még egy hatalmas központfutó szivattyúnk is, amelyet maga a gőzgép hajtott s amely az összes helyiségekbe beszolgált.

A „Fram"-ot villanyvilágítással láttuk el. A dinamó-gép úgy volt szerkesztve, hogy a gőzgép hajtsa, ameddig ez maga is jár, míg a jégben való tartózkodás alatt úgy számítottuk, hogy részben a szél, részben pedig emberi erő fogja hajtani. E célból szélmalom szerkezetet is vittünk magunkkal, olyan hajtókészülékkel együtt, mely kézzel is mozgásba volt hozható. Ezt az utóbbi berendezkedést legkivált azért tartottam szükségesnek, hogy a hosszú sarki éjszakában legyen dolgunk és testmozgással járó foglalkozásunk. Azonban enélkül is elég más munkánk akadt, úgyhogy sohase használtuk; ellenben annál több örömünk volt a szélmalom-szerkezetben. A világításra egyébként, számítva arra, hogy esetleg nem tudunk elegendő villamos áramot előállítani, körülbelül 16 tonna petróleumot is vittünk magunkkal, amelyet azonban főzésre s részben a lakóhelyiségek fűtésére is használtunk. A petróleumot, valamint húsz tonna közönséges kőszénolajat, amelynek a kőszénnel együtt az volt a rendeltetése, hogy a kazánokban eltüzeljük, nehéz vastartókban vittünk magunkkal s ezek közül nyolc lent volt a lakóhelyiségben, egy pedig fönt a födélzeten.

Csónakunk összesen nyolc volt, köztük kettő igen nagy, nevezetesen 8·8 méter hosszú és két méter széles; ezeket arra az esetre szántuk, ha a „Fram" minden elővigyázati intézkedés dacára is elpusztulna; az volt ugyanis a szándékunk, hogy ekkor átköltözünk a csónakokba s azokban fogunk kitelelni. A csónakok ugyanis elég nagyok voltak arra, hogy beléjük férjen az egész legénység, több hónapra való eleséggel együtt. Volt továbbá négy kisebb csónakunk is, egészen olyan alakú, mint aminőt a fókavadászok egész közönségesen használnak. Különösen erős, de könnyűjárású csónakok voltak, kettő tölgyfából és kettő juharfából. A hetedik csónak egészen kicsiny volt, a nyolcadik pedig petróleum-motoros; ennek azon-

ban úgyszólván semmi hasznát se vettük, ellenben tömérdek bajunk volt vele.

Mivel később különböző alkalmakkor úgy is szó lesz a „Fram" többi berendezéséről, itt még csak néhány fontosabbról emlékezem meg. Természetesen különös gondot fordítottunk az eleségre is, mert kétségtelen, hogy ebben rejlik a skorbutnak s még több veszélyes nyavalyának is a kútfeje. Minden erre vonatkozó fiziológiai kérdést tüzetesen megvitattunk Torup professzorral, aki erre a ránk nézve oly fontos körülményre igen sok okos tanáccsal szolgált. Vitánk és tanácskozásunk eredménye az volt, hogy hosszantartó sarkiexpedíciókra a húsnak és halnak konzerválása sóval, füstöléssel vagy tökéletlen szárítással, nagyon fogyatékos és elvetendő. Az élelmiszer-készlet beszerzésénél annak kell lenni a vezető gondolatnak, hogy az élelmiszereket vagy gondos és teljes kiszárítással, vagy pedig hővel végzett sterilizálással meg tudjuk óvni a megromlástól. Ezenkívül még arra törekedtem, hogy ne csak tápláló és egészséges eleséget szerezzek, hanem gondoskodjam oly változatos étlapról is, aminőről csak lehet. Vittünk tehát magunkkal mindenféle húst légmentesen elzárt dobozokban; szárított halat és halkonzerveket, mert a halkonzerveket a legénység nagyon szerette, sőt még a konzervált húsnál is többre becsülte; vittünk még burgonyát is és pedig nem csupán szárítva, hanem dobozokban is, továbbá konzervált és szárított főzeléket, befőtt és aszalt gyümölcsöt, nagyon sok lekvárt, cukrozott és nyersen kondenzált tejet, konzervált vajat, különböző szárított leves-kockát és még sok egyéb dolgot. A kenyerünk többnyire norvég hajós-kenyér volt rozsból és buzából, továbbá angol hajós-kétszersült, de volt ezenkívül igen sok lisztünk is, hogy friss kenyeret süthessünk.

Minden egyes élelmiszert vegyelemeztettünk, mielőtt elfogadtuk s különösen ügyeltünk arra, hogy a csomagolása gondosan történjék. Még a kenyeret, a szárított gyümölcsöt s a többi eleséget is beforrasztottuk cink-ládákba, hogy védve legyenek a nedvesség ellen. Italnak, reggelire és vacsorára, csokoládét, kávét és teát, néha pedig tejet is ittunk; délben

az első évben sört ittunk, később azonban már csak cukrozott citromlevet vagy szörpöt. Sörön és néhány üveg malátakivonaton kívül semmiféle szeszes italt nem vitt magával az expedició. (Néhány emberem mégis becsempészett egy pár üveg bort és konyakot. Amikor egy év már elmúlt s az egészségi viszonyok kitűnőek voltak a hajón, egyes ünnepélyes alkalmakkor megengedtem, hogy grogot ihassanak, aminek a legénység mindig nagyon örült.) Dohányt szintén nagy mennyiségben vittünk magunkkal és pedig nemcsak pipába valót, hanem bagót is.

A miénkhez hasonló utazáson roppant fontos a könyvtár kérdése is, de barátaink s a norvég és külföldi kiadók bőségesen ellátták könyvekkel az expediciót. A felszerelés jelentékeny része volt természetesen azoknak a műszereknek a gyüjteménye is, amelyekkel a tudományos megfigyeléseket kellett végezni; ezekre is különös gondot fordítottunk. Annak a műszer-gyüjteménynek kiegészítésére, amelyet már grönlandi utamon is használtam, egész csomó újat szereztem be s e tekintetben egyáltalában nem garasoskodtunk, csakhogy minél jobb és tökéletesebb műszereink legyenek. A meteorológiai megfigyelésekhez a közönséges hőmérőkön, légsúlymérőkön, aneroidokon, psichrométereken, nedvességmérőkön, anemométereken, stb. kívül még önműködő, az eredményeket maguktól jegyző készülékeket is vittünk magunkkal. Különös jelentősége volt egy önjelző aneroid-légsúlymérőnek (barográf) s néhány ugyancsak önjelző hőmérőnek (thermograf). A csillagászati mérésekre volt egy nagyobbfajta univerzál-készülékünk, amelyet akkor használtunk, amikor már szilárdan befagytunk a jégáramlásba, továbbá két kisebb theodolitunk a szán-kirándulásokra, valamint több, különböző nagyságú sextansunk; volt azután négy hajó-kronométerünk és több zsebbeli kronométerünk is. A delejes megfigyelésekre megvolt teljes felszerelésünk, hogy az elhajlást, a lehajlást és a delejesség fokát (mind a vízszintes, mind pedig a teljes intenzitást) meghatározhassuk. A többi műszerek közül említésre érdemes: a színképelemző, amellyel az északi fény összetételét akartuk megvizsgálni, az elektroszkóp,

amellyel meghatározhattuk a légköri villamosságot, továbbá a fényképezőgépek, összesen hét kisebb-nagyobb készülék, s végül térkép-felvételre való fotogrammetrikus készülék. Különösen fontosnak tartottam az ingakészüléket minden tartozékával együtt, hogy ingakísérleteket végezhessünk a magas északon; ehhez azonban szárazföld is kellett volna: mivel pedig ezt nem találtunk, a készüléket, sajnos, nem igen használhattuk. A vízrajzi vizsgálatokhoz szintén teljes felszerelést vittünk magunkkal: vízmerítőket, a mély tenger hőfokának meghatározására való hőmérőket, stb. Ugyancsak volt külön elektromos műszerünk a tenger sótartalmának meghatározására is, amelyet Thornöe mechanikus készített. Végül, a tengeri állatok és növények gyüjtésére különböző varsákat, fenék- és egyéb hálókat, stb. vittünk magunkkal.

Egészben véve nagyon sikerült tudományos felszerelésünk volt s ezt legnagyobb részben ama sok tudósnak köszönhetjük, akik tettel és tanáccsal segítettek az összeállításban.

Elő kellett készülnünk arra az eshetőségre is, hogy az expedició kénytelen lesz szánokon folytatni útját s e célból kitűnő kutyákra volt szükségünk, melyek a szánokat húzzák. Én hát báró Eduard von Toll barátomhoz fordultam Szentpétervárra, avval a kérdéssel, hogy nem kaphatnék-e használható kutyákat Szibíriából. (Gondoltam ugyan arra is, hogy a grönlandi eszkimóktól s a Hudson-öböl környékéről szerzek kutyákat, de erről le kellett mondanom, mert nagy nehézséggel járt volna, hogy idejében megkapjam a közvetlenül onnan küldött állatokat.) Toll báró lekötelező udvariassággal azt felelte, hogy személyesen fogja elvégezni ezt a dolgot, mert éppen indulóban van második tudományos útjára Szibíriába s az újszibíriai szigetek felé. Azt ajánlotta, hogy a kutyákat Khabarovába küldi a Jugor-szoros mentén. S amikor 1893. januáriusában keresztülutazott Tyumenen, Wardropper angol kereskedő segítségével rá is vett valami Trontheim Ivanovics Sándor nevű ottani embert, hogy szerezzen osztyák kutyákat és szállítsa Jugor-szoroshoz. Toll báró azonban még evvel sem elégedett meg. Mivel Kelch Miklós úr ajánlkozott a költségek viselésére, ő maga vásárolt

huszonhat kelet-szibíriai kutyát, amelyek tudvalevően sokkal jobb vonó-állatok, mint a nyugat-szibíriaiak (az osztyákok) s a norvég Torgersen János vállalkozott rá, hogy elszállítja az állatokat az Olenek torkolatához, ahova a megállapodás szerint nekünk is el kellett mennünk.

Toll báró fontosnak tartotta még azt is, hogy néhány raktárt állítsunk fel az újszibíriai szigeteken arra az esetre, ha a „Fram" esetleg szerencsétlenül járna s az expedició kénytelen lenne ezen az úton hazatérni. Mihely ezt az aggodalmát kifejezte, Kelch úr azonnal kijelentette, hogy szívesen viseli ennek a költségeit is, mert azt óhajtja, hogy ebben az esetben még az újszibíriai szigeteken is élvezzük a szibíriai vendégszeretetet. De itt igen nagy nehézséget okozott az, hogy megbízható embereket találjunk, akikre rábízhatjuk ennek a nagy felelősséggel járó feladatnak a végrehajtását. Ezért Toll báró elhatározta, hogy maga fogja felállítani a raktárt. E célból 1893 májusában nagyon kalandos és fölötte érdekes útra indult a szárazföldről a befagyott tengeren keresztül az újszibíriai szigetekre s ez utazás alatt nemcsak hogy felállított három raktárt a mi részünkre, hanem igen fontos és nagyjelentőségű geológiai vizsgálatokat is végzett.

Ezeket a raktárakat nagy körültekintéssel állította fel s oly bőven és mindenre kiterjeszkedő gondossággal szerelte fel, hogy valóban semmiben sem szenvedtünk volna szükséget, ha a sors odavetett volna bennünket. A legészakibb raktárban, Sztan Durnovo mellett, a Kotelny-sziget nyugati partján, nyolc napra való eleséget találtunk volna. Evvel könnyen eljuthattunk volna a part mentén délnek száz kilométernyire a második raktárhoz, amely Urazalach mellett volt, ahol az ugyancsak Toll bárótól még 1886-ban épített házban egy teljes hónapra elegendő eleség volt. Végre a harmadik raktár a kis Ljachov-sziget déli partján volt egy házban, két hónapra való eleséggel, amelynek segítségével könnyen elérhettük volna a szárazföldet.

Véleményem szerint a második nagyon fontos és szükséges dolog az volt, hogy amily messze csak lehetséges, előreküldjünk utunkon jókora mennyiségű kőszenet, hogy a

hajót, még mielőtt teljesen elszakadunk a civilizált világtól, amennyire lehetséges, elláthassuk kőszénnel. Ezért örömmel köszöntem meg egy angol úrnak azt a lekötelező ajánlatát, hogy gőzjachtjával elkísér bennünket Novaja-Szemljáig, vagy akár a Káriai-tengerig is, s a búcsúzáskor száz tonna kőszenet ajándékoz nekünk. Közvetlen indulásunk előtt azonban megtudtam, hogy erre az ajánlatra nem számíthatok. S mivel most már késő volt ahhoz, hogy másképen intézkedjem, kibéreltem az „Uránia" jachtot Brönösundból, hogy vigyen egy teljes szénrakományt Khabarovába, a Jugor-szoros partjára.

*

Mihelyt expedíciónk terve közhírré lett, azonnal százával jöttek a legkülönfélébb ajánlatok, Európából, Amerikából, sőt még Ausztráliából is. Az ajánlatok írói mind részt akartak venni az expedícióban, noha roppant komoly nehézségek és veszedelmek fenyegették a vállalkozást. Nem volt könnyű dolog, választani e sok bátor férfi közt, aki jelentkezett. Természetesen különös gondot kellett fordítani arra, hogy mindegyik erős és egészséges legyen s ezért senkit sem fogadtam el véglegesen addig, míg csak Hjalmar Heiberg professzor Krisztiániában a leggondosabban meg nem vizsgálta.

Az expedició tagjai a következők voltak:

Sverdrup Neumann Ottó, a „Fram" kapitánya, 1855-ben született Bindalenben, Helgeland tartományban. Tizenhét éves korában ment tengerésznek, 1878-ban tette le a kormányos-vizsgát s néhány évig mint kapitány hajózott. Résztvett grönlandi útamban is 1888—89-ben s mihelyt meghallotta új sarki utazásom tervét, rögtön kifejezte azt az óhajtását, hogy szeretne elkísérni. Tudtam, hogy aligha bízhatnám jobb kezekre a „Fram"-ot s ezért elfogadtam ajánlatát. Sverdrup nős ember s egy fia van.

Scott-Hansen Sigurd, főhadnagy a norvég haditengerészetben, vállalta a meteorológiai, csillagászati és delejes vizsgálatokat. Krisztiániában született 1868-ban s miután elvégezte a tengerészeti akadémiát Hortenben, 1889-ben kinevezték

tisztnek s 1892-ben lett főhadnagy; Hansen András krisztiániai kerületi lelkésznek a fia.

Blessing Greve Henrik, orvosjelölt, az expedició orvosa és botanikusa, 1866-ban született Drammenben, ahol akkor pap volt az apja; 1885-ben iratkozott be az egyetemre s 1893-ban egyetemi tanársegéd lett.

Jacobsen Claudius Tivadar, a „Fram" kormányosmestere, 1885-ben született Tromsőben, ahol az apja hajós-kapitány, később kikötő-parancsnok és fő-révkalauz volt. Tizenöt éves korában ment tengerre s négy évvel később letette a kormányos-vizsgát. Két esztendeig kikötő munkás volt Új-Zealandban, 1886—90-ben pedig mint sarkutazó, egy jachton indult el Tromsőből. Nős ember s egy gyermeke van.

Amundsen Antal, a „Fram" főgépésze, 1853-ban született Hortenben. Technikai vizsgáit 1875-ben tette le, 1877-ben lett gépész s 1892-ben tette le a gépész-mesteri vizsgát. Huszonöt évig szolgált a haditengerészetben, ahol főgépészi rangig vitte; szintén családos ember és hét gyermeke van.

Juell Adolf, a „Fram" szakácsa és élelmezési gondnoka, 1860-ban született Skäto kerületben, Kragerő mellett. Az apja földbirtokos és hajótulajdonos volt. Kormányosi vizsgáját 1879-ben tette le, aztán több évig hajóvezető volt; szintén nős ember és négy gyermeke van.

Pettersen Lars, a „Fram" második gépésze, 1860-ban született Borre-ben, Lamdskrone mellett Svédországban, de norvég szülőktől. Tanult kovács és gép-mechanikus, amely minőségében több évig szolgált is a norvég haditengerészetben; szintén nős és négy gyermeke van.

Johansen Hjalmar Frigyes tartalékos hadnagy 1867-ben született Skien-ben s 1886-ban lett katona; 1891—92-ben a hadi iskolába járt s ekkor lett tartalékos tiszt. Annyira lelkesedett az expedicióért, hogy, mivel más hely már nem volt üresedésben, elfogadta a fűtő állását is; a hajón többnyire meteorológiai asszisztens volt.

Hendriksen Leonard Péter szigonyos 1859-ben született Balsfjorden-ben, Tromső közelében. Gyerekkorától kezdve mindig tengeren volt s tizennégy esztendeig hajózott a Jeges-

tengerben, mint szigonyos és kormányos. 1888-ban hajótörést szenvedett Novaja-Szemlja mellett a krisztiánsundi „Enigheden“ jachttal; szintén nős ember s négy gyermeke van.

Nordahl Bernát 1862-ben született Krisztiániában. Tizennégy éves korában lépett be a haditengerészetbe, ahol őrmesterségig vitte. Később a legkülönbözőbb foglalkozásokat űzte s egyebek közt több évig dolgozott villamos világítási vállalatoknál is. A hajón ő ügyelt fel a dinamó-gépre s az elektromos világításra, továbbá szolgált, mint fűtő, s egy darabig segített a meteorológiai megfigyelésekben is; szintén nős ember s öt gyermeke van.

Mogstad Irgens Ottó 1856-ban született Aurében, Nordmöre tartományban. Erdész volt s 1877-ben tette le vizsgáit; 1882 óta a gaustadi őrültek házának volt főápolója. A hajón mindenre lehetett használni, az óra csinálásától kezdve egészen a kutyamosásig.

Bentsen Bernt 1860-ban született s több évig volt a tengeren. Kormányos-vizsgáját 1890-ben tette le s ettől fogva mint kormányos hajózott a Jeges-tengerben. Tromsőben fogadtam fel, éppen az indulás pillanatában. A dolog meglehetősen gyorsan történt; fél kilenckor jött a fedélzetre, hogy velem beszéljen, s tíz órakor már kihajózott a „Fram“ a nyílt tengerre.

Országos Széchényi Könyvtár

MÁSODIK FEJEZET.

Az indulás.

Így hát indulok észak felé, abba a sötét országba, ahol sohase süt a nap. mindig sötét éjszaka van.

Népdal Thelemarkenben.

Szent János napja volt, 1893-ban. Szürkén és szomorúan virradt fel a nap s nekünk búcsúznunk kellett, — nem halaszthattuk tovább az indulást. Bezárult mögöttem az ajtó. Egyedül mentem utoljára a házból a kerten keresztül le a tengerpartra, ahol az öbölben szívtelenül várt rám a „Fram" kis motoros csónakja. Mögöttem volt minden, amit az életben szerettem. De mi volt előttem? S hány esztendő fog elmúlni, míg ismét viszontláthatom azt, ami mögöttem maradt?...

Mit nem adtam volna ebben a pillanatban, hogy visszafordulhassak! Fent az ablakban ült Liv, a kis leányom s tapsolt a kezével. Boldog gyermek, te még nem tudod, mily csodásan bonyolult és változatos az élet!...

A kis csónak, mint a nyíl, siklott keresztül a lysakeri öblön, a nagy és hosszú útra, melyen a tét az élet volt, ha ugyan nem több még ennél is. Végre minden kész. Itt van a pillanat, amelyet évekig tartó megfeszített munka készített elő. Elérkezett, mint a végzet, de vele együtt jött az a megnyugtató érzés is, hogy minden szükséges dolog megvan s mindent oly tökéletesen elvégeztünk, hogy elháríthatunk magunkról minden felelősséget s a fáradt agyvelő végre megpihenhet. Nyugtalanul himbálózik a „Fram", gőzt okádva a pipervikeni-öbölben, várván a jeladásra, mialatt a motoros

csónak berregve surran el a Dyna-világítótorony mellett s hozzásimul a hajóhoz. A födélzet tele van emberekkel, akik az utolsó istenhozzádra jöttek; most azonban távozniuk kell a födélzetről. Aztán felhúzza vasmacskáit a „Fram"; nehézkesen mozgásba jön és lassan körüljárja az öblöt. A rakodóparton zsúfolva álltak az emberek, kalapjukat és zsebkendőiket lengetve. A „Fram" pedig némán és lassan fordult orrával a fjord felé, óvatosan, de biztosan haladt el Bygdö és Dyna mellett, ki a nagy ismeretlenbe, körülrajozva fürge csónakoktól, jachtoktól és gőzösöktől. Békésen, szinte elbújva a lombsátor mögött, sorakoztak egymás mellett a parton a villák: s bár olyanok voltak, mint rendesen, nekem sohase tetszettek szebbnek, mint éppen most. Mily sokáig fog tartani, míg ismét visszatérhetek ezekre az ismert vizekre!

Még egy utolsó köszöntés a családi háznak, mely ott fekszik a tengerbe nyúló földnyelven. Elül a csillogó fjord, köröskörül a fenyő-erdő, a mosolygó rét s hátul a hosszan elnyúló, erdőkoszorús hegység... A messzelátón át valami fehér alakot láttam a fenyőfa alatt a padon... Ez a legnehezebb pillanat egész utazásomon. Kint a fjordban kezdett szemezni az eső, borús hangulat terjeszkedett szét a kedves vidék fölött, mintha el akarta volna mosni minden emlékemet. Csak a következő napnak (június 25-én) délelőttjén siklott be a „Fram" lassan Raekvik öblébe, ahol bölcseje, Archer hajógyára fekszik Laurvik mellett s ahol számos arany-álmot szőttunk dicsőséges pályafutásáról. Itt kellett felvennünk a két nagy csónakot a fedélzetre, továbbá ugyancsak itt vettünk fel még néhány szükséges dolgot, készleteink és felszerelésünk kiegészítésére.

Mielőtt mindennel elkészültünk, már elmult ez a nap, sőt a rákövetkezőnek jó része is. Huszonhatodikán délután 3 óra tájban elbúcsúztunk Raekviktől, kitértünk a lauvriki rév felé, s aztán onnan, Fredrikswärn mellett a nyílt tengerre szálltunk. Archernek magának kellett tartania a kormányt, hogy gyermekét, a „Fram"-ot maga vezesse ezen az utolsó darabon, mielőtt végleg nekivág a veszedelmes útnak. Aztán, végső búcsúzásra, megráztuk egymás kezét; beszélni nem sokat be-

széltünk. Archer, a testvéreim és barátaim leszálltak a csónakba, mialatt a „Fram" lassú mozgással haladt előre — elszakadt az utolsó kötelék is, amely még hazámhoz fűzött. Sajátságosan nyomasztó érzés volt, látni ezt az utolsó néhány embert, lent a kis csónakban a mérhetetlen kék vizeken, — mögöttük egy kuttert fehér vitorlákkal s kissé távolabb a háttérben Laurvikot. Szinte úgy tetszett, hogy könny csillog derék, öreg barátom becsületes szemében, amint egész magasságában kiegyenesedve állt a csónakban s utoljára intett búcsút a „Fram"-nak és nekünk. Ki tudja, nem nőtt-e valóban szívéhez ez a hajó? Hogy szentül bízott benne, azt tudom. És ekkor adtuk az első üdvlövéseket a „Fram" ágyúival Archer tiszteletére, érezvén, hogy ennél nagyobb és méltóbb lövés sohase fog belőlük történni. Aztán — teljes gőzzel előre! s a csendes, derült nyári időben, mialatt a nap verőfénnyel árasztotta el a szárazföldet, a „Fram" nekivágott a kéklő tengernek, hogy megfürödjék a feléje morajló hullámokban. Amazok pedig még sokáig mozdulatlanul álltak a csónakban és folyton utánunk néztek, amint lassan távolodtunk tőlük.

Szép időben hajókáztunk felfelé a part mentén s csakhamar elhagytuk Krisztiánsundot. Másnap, június huszonhetedikén este, már kint voltunk Lindesnäs előtt. Késő éjszakáig a hajóhídon ülve beszélgettem Scott-Hansennel; Krisztiániától egészen Drontheimig ő volt a kapitány; itt kellett a hajóra szállnia Sverdrupnak, aki Stenkjärbe kísérte családját. Mialatt a térkép-szobában beszélgettünk, a hajó lassanként egyre erősebben bukdácsolt s egyszerre csak valami hatalmas hullám végigsöpört a fedélzeten s beszakítván az ajtót, reánk omlott. Rögtön felsiettünk a fedélzetre. A hajó úgy táncolt, mint üres dióhéj a felkavart fürdőkádban; a hullámok mindkét oldalon keresztülcsaptak a korláton s lassanként az egész legénység feljött a fedélzetre. Leginkább attól féltem, hogy a vékony lécek eltörnek a nagy csónakok alatt s akkor ezek rázuhannak a fedélzetre, sőt talán a kötélzet egy részét is elszakítják. Mikor aztán huszonöt üres parafinos hordó is elszabadult, amelyek le voltak kötözve

a fedélzeten, igazán kezdett kellemetlen lenni a dolog. A hordók ugyanis lassanként megteltek vízzel s ekkor pokoli táncot kezdtek járni a födélzeten; még rosszabb lett, amikor végre a gerendák, deszkák s a tartalék-árbocok is táncra kerekedtek, úgy hogy minden pillanatban valami katasztrófától lehetett félni. Engem legnagyobb mértékben elfogott a tengeribetegség, amint a hajóhídon álltam, s irtózatosan el voltam keseredve, mert felváltva hol a tenger isteneinek áldoztam, hol pedig a legnagyobb aggodalom emésztett, részint a csónakok, részint a legénység miatt, amely a hajó elején nagy erőfeszítéssel igyekezett lekötözni és menteni, ami lekötözhető és menthető volt. Gyakran, amikor egy-egy hatalmasabb hullám keresztülcsapott a hajón, nem láttam egyebet, mint a tajtékzó hullámokat, amelyek majdnem színültig megtöltötték a hajót — a hullámok tetején deszkák, gerendák, üres hordók s jobbra-balra csapdosó kezek-lábak látszottak. Itt földhözvágott a zöldes hullám egy embert, hogy csakúgy habzott körülötte a víz, amott egy másik fürgén ugrándozott a deszkák és gerendák között, amelyek szinte elvágták a lábait... Annyi bizonyos, hogy valamennyien bőrig áztak.

Juell, a szakács a „Grand Hotel"-ben aludt; így hívtuk az egyik nagy csónakot. A boldogtalan arra ébredt fel, hogy úgy morajlik alatta a tenger, mint a Niagara-zuhatag. Ijedten ugrott ki és szaladt kajütje ajtaja felé, dühösen kibálva: — „Itt már nem biztos az ember élete; jobb, ha megmentjük ezt a néhány rongyot!" — s mindjárt hóna alá is kapta kis batyuját. Evvel előresietett, hogy biztos helyre vigye matróz-ládáját, mely vígan úszkált a sós vízben a hajó elején; a szakács húzta-vonszolta magával a ládát hátrafelé, mialatt egyik hullám a másik után paskolta. Egyszer a „Fram"-nak egész eleje víz alá bukott, úgy hogy a hullám egész hosszában végigsöpörte. Ijedten láttam, hogy a hátulsó horgony láncában megkapaszkodik egy ember s a lesikló hullám már-már magával viszi; ez ismét Juell volt, de szerencsére nem történt semmi baja.

Csak nagy üggyel-bajjal tudtuk holminkat biztos helyre vinni. A szép parafinos hordókat mind be kellett hánynunk

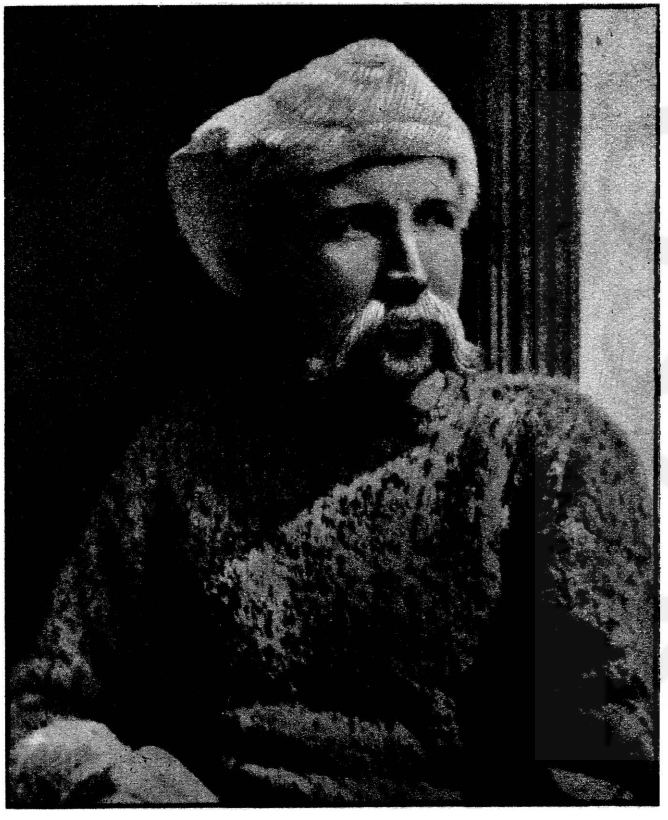

Adolf Inell, a szakácsunk

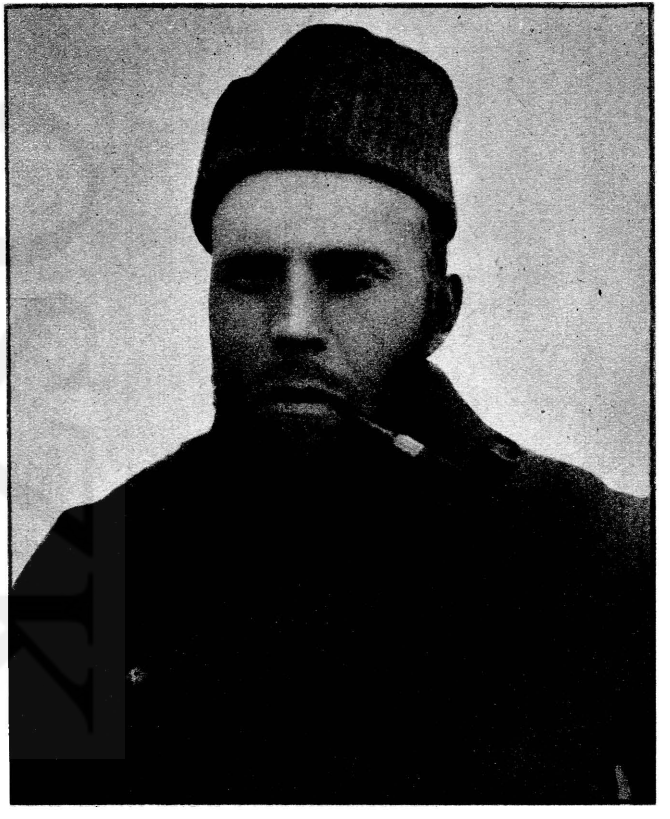

Otto Sverdrup, a „Fram“ kapitánya

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

a tengerbe; egyik pompás gerendánk a másik után tünt el ugyan ezen az úton s én elszoruló szívvel néztem, amint elvesznek a távolban. A födélzetre rakott többi holmit, ami még megmenthető volt, nagy erőfeszítéssel cipeltük le a fedélközre, ahol egymás tetejére hánytuk. Azt hiszem, az egész expedició részvényei nagyon alacsonyan álltak ebben a pillanatban. És egyszerre, amikor éppen legkritikusabbak voltak a pillanatok, csónakot pillantottunk meg a ködön keresztül. Ki volt feszítve minden vitorlája s oly nyugodtan, biztosan és könnyedén ringott a vízen, mintha semmi se történt volna. Szinte bosszantó volt nézni s önkéntelenül is a bolygó hollandi s egyéb ördöngős históriák jutottak eszembe.

A konyhában roppant szerencsétlenség történt. Mogstand bement s látta, hogy az egész falat vérvörös foltok piszkolják be. Rögtön Nordahl-hoz szaladt avval a hírrel, hogy Juell alighanem fejbelőtte magát, mert bizonyára kétségbeejtette a roppant hőség, amely miatt mindjárt az első pillanattól fogva panaszkodott. Véres revolver-dráma a „Fram" fedélzetén!... A közelebbi vizsgálatnál azonban kiderült, hogy a „vér" az egyik csokoládés dobozból származik, amely feldült a szekrényben. Mivel az idő ködös volt, nem mertünk közel menni a parthoz; kifelé kormányoztunk a nyilt tengerre, míg végre reggel felé szertefoszlott a köd, s a révkalauz Farszund és Hummerdusz közelében megpillantotta a szárazföldet. Egyenesen a Lister-fjord felé kormányoztunk, hogy onnan majd jobban tájékozódhatunk a ködben; de mivel közben megjavult az idő, tovább mentünk. Csak délután, erősen párás, esőre hajló időben és csípős szélben fordultunk be Ekerszundba s vetettünk horgonyt a Hovland-öbölben, ahol révkalauzunk, Hovland lakott.

Másnap reggel megerősítettük a csónakokat s a többi, fedélzetén lévő tárgyakat is, hogy a hullámverés ne tehessen kárt bennük. A „Fram" azonban sokkal inkább túl volt terhelve, semhogy jól tarthatta volna magát a tengeren: de ezen, sajnos, most már nem segíthettünk. Mindenre, amit a hajó vitt, feltétlenül szükségünk volt; ha az összes terhet, ami a hajó üregében és fedélzetén van, sikerül jól rendbe hoznunk

és megkötöznünk, akkor a hullámok nem sokat árthatnak nekünk, akármilyen viharosra fordul is az idő. Mert azt tudtuk, hogy maga a hajó és a kötélzet megdacol a legvadabb viharral is.

Június utolsó napján késő este volt már, amikor Kvarven mellett megfordultunk s a sötéten ránk boruló éjszakában Bergen felé kormányoztunk. Másnap reggel (július 1-én) pompás napsütéses verőfényben feküdt előttem a kikötő, amikor a fedélzetre értem. Igazi nyári ünnep volt: Ulriken, Flöjen és Lövstaken hegységei valósággal csillogtak és ragyogtak a reájuk eső napsugarakban. Régi emlékek ébredtek fel bennem e gyönyörű kép láttára: valóban csodálatos, áldott hely ez a régi kikötő-város. Este felolvasást kellett tartanom, amelyről azonban fél órával elkéstem. Amikor ugyanis öltözködni kezdtem, hogy indulhassak, egész csomó számlát hoztak: s ha nem akartam úgy távozni innen, mint fizetésképtelen ember, akkor nyomban át kellett vizsgálnom a számadásokat, hogy fizethessek, — a közönségnek pedig várakoznia kellett. Sokkal rosszabb volt ennél, hogy a szalón tele volt az örökös utazó-csőcselékkel. Mialatt öltözködtem, hallottam, hogy kabinom ajtaja előtt egész csomó angol táborozott, akik mind „shake hands with the doctor", — kezet akartak fogni a doktorral. Az egyik angol miss, — ahogy ezt később titkáromtól hallottam, aki megfigyelte őket, — még a szelelőlikon át is belesett kabinomba. De alighanem megijedt attól, amit látott, mert a titkárom beszélte, hogy nagyon hamar visszarántotta a fejét és elfintorította az orrát. Álalában, bárhol jelentünk is meg, mindenütt olyanok voltunk, mint a fenevadak a menazsériában. A kíváncsiak úgy jártak körülöttünk, úgy nézegettek be kabinjainkba, mint ahogy a medvéket és oroszlánokat nézegetik a ketrecekben s eközben oly hangosan diskuráltak, hogy hallanunk kellett, akár akartuk, akár nem s igen gyakran fülünk hallatára kritizálták még hozzánk tartozóink arcképeit is, amelyek a falakon függtek.

Amint felöltöztem, óvatosan kinyitottam kabinom ajtaját s néhány hatalmas ugrással felrohantam a fedélzetre, a szájtátók mellett, akik izgatottan kiabálták egymásnak:

„There is he, there is he!“ — Itt van, itt van! — s az egész társaság egymást lökdösve dobogott utánam. Csakhogy én egy szempillantás alatt kint voltam a hajóból s mire ők felértek a fedélzetre a kocsim már befordult az utcasarkon. Este nyolc órakor, a felolvasás után, nagy vacsora volt; sokat és szépen beszéltek, jó ételek és italok voltak, nagyon csinosak voltak a hölgyek és így mulattunk kivilágos kivirradtig zene és tánc mellett.

Másnap délelőtt (július 2-án) tizenegy órakor — éppen vasárnap volt — számos barátunkkal együtt, akik velünk akartak jönni egy darabig, elindultunk a fjordon keresztül észak felé. Gyönyörű szép, felejthetetlen nyári nap volt. A Herlö-fjordban, ahol a szűk torkolat kiszélesedik a nyílt tenger felé, búcsúztak el tőlünk barátaink és szálltak csónakjaikba. Kalapjukat és zsebkendőjüket lengetve távoztak tőlünk és sokáig láttuk még őket, a kikötő vontató-gőzösével együtt, mely sűrű füstfelhőket okádott a tükörként ragyogó tenger színén. Előttünk hullámzott a verőfényben úszó tenger s a messze távolban látszott a lapos Mangerland, amelyre búsan emlékeztem vissza, mert hosszú évekkel ezelőtt sokáig gyarapítottam rajta természetrajzi ismereteimet. Itt élt Norvégiának egyik legnagyobb természetbúvára, Sars Mihály, mint egyszerű lelkipásztor, s a világ zajától távol csinálta nagyszerű felfedezéseit; s ugyancsak itt tettem én is az első tapogatózó lépéseket a természettudományok keskeny és rögös ösvényén.

Az este csodaszép volt. Észak felé a leáldozó nap vöröses verőfénye, mögöttünk a holdnak fényes, kerek tányérja a hegyek fölött. Előttünk Alden és Kinn, mint valami tündérország, emelkedett ki a tengerből. Bármily fáradt voltam is, mégsem tudtam rászánni magamat, hogy lemenjek aludni; minden érzékemmel élveztem ezt a csodaszép esti képet, mely egészen lenyügözött és fogva tartott a fedélzeten. Olyan volt ez a csendes nyugalom, mint a balzsam a nap fáradalmai s az emberekkel való bosszankodás izgalmai után.

Igy mentünk előre, többnyire szép időben, ritkábban ködben és esőben, szigetek és tengerszorosk között a norvég

partok mentén észak felé. Micsoda pompás vidék! Szeretném tudni, van-e az egész világon még egy oly gyönyörű tájék, oly csodaszép tenger, mint ez. Felejthetetlenek a hűvös reggeli órák, amikor a természet felébred szendergéséből, amikor ezüstösen ragyogó ködfátyol övezi a hegyek derekát, melyeknek csúcsai, mint tengerből a szigetek, nyúlnak fel belőle a magasba. Aztán következett a verőfényes nap, szerteűzte a ködöt s ragyogó csillogással árasztotta el a magas hegyek hóval borított gerinceit. S amikor este leszállt a nap s az alkonyat halványpirosságába belészövődött a hold ezüstös fénye: hegységek és szigetek úgy libegtek a tenger színe fölött, káprázatos párázatban, mint valami tündérálom, amelyből oly keserves a felébredés. Itt-ott pirostetejű, fehér házikók látszanak ki a zöld lombozatból, amely csaknem teljesen eltakarja őket. És ezek a békés, csábító otthonok a zöldelő szigetek ölén ismét felkeltik lelkemben a mult emlékeit, a magam boldogságának eltemetett vágyait. Lehetnek, akik vállukat vonogatják, ha a természet szépségeiről hallanak: pedig mégis nagyszerű, kincset érő dolog, ha valamely népnek szép a hazája, még ha egyébként szegény is. És sohasem éreztem ezt tisztábban és világosabban, mint abban a pillanatban, mikor el kellett hagynom.

Hellyel-közzel elhallatszott hozzánk az éljenzés a partról: hol egy csomó gyermek, hol egy csomó meglett ember köszöntött bennünket; de többnyire csak bámuló parasztok voltak, akik sokáig néztek a sajátságos hajó után és eltünődtek rejtélyes céljain. És a jachtokban meg a regatta-csónakokban nők és férfiak ülnek, vörös ingben, mely szinte lobogva ég a rátűző nap fényében; abbahagyják az evezést, hogy annál többet láthassanak és jobban bámulhassanak. A városokból, amelyek mellett elhaladunk, gőzösök jönnek, tele emberekkel és zenével, énekkel, sőt ágyúlövésekkel is köszöntenek bennünket. A nagy turista-gőzösök zászlókkal és díszlövésekkel üdvözölnek, éppen úgy, mint a jachtok. Nyomasztó érzés, hogy ily tisztelettel és hódolattal adóznak már most is, még mielőtt bármit is tettem volna. Egy régi közmondás azt tartja:

Nyugtával dícsérd a napot; az asszonyt, ha már porrá lett:
A kardot, ha kipróbáltad; a jeget, hogyha elbír;
A sört, ha megittad; a lányt, ha férjhez ment.

Legmeghatóbb volt az az érdeklődés és tisztelet, amelylyel a szegény halászok és parasztok fogadtak bennünket. Ezen magam is gyakran elcsodálkoztam: megéreztem, hogy szinte lázas feszültséggel követnek bennünket. Emlékszem, hogy egy napon, kissé északra Helgelandtól egy éltesebb nő állt valami puszta szikla-kiugráson és integetett.

— Szeretném tudni, hogy nekünk integet-e? — kérdeztem a révkalauztól, aki mellettem állt; — úgy látszik, hogy egészen felénk fordul.

— Hát persze, hogy nekünk integet, — felelte a révkalauz.

— De honnan tudhatta meg, hogy kik vagyunk, — kételkedtem én: — s egyáltalában hogyan tudhat rólunk valamit?

— Oh, itt már mindenki ismeri a „Fram"-ot s még a legkisebb kunyhóban is tudják, hogy hová indul, — felelte a révkalauz. — Teljesen nyugodt lehet, hogy várni is fogják, és pedig szorongva várják, valameddig csak vissza nem tér.

S ez a gondolat még jobban kidomborította lelkemben azt, hogy mily nagy felelősséggel járó vállalkozásra szántam el magamat, ha már az egész nép velünk érez... Csak aztán ne kudarc és csalódás legyen vége a nagy erőfeszítésnek, amelyre mindnyájan el voltunk készülve. Mert ez rettentő lenne, nemcsak reánk, hanem a nemzetre nézve is!

Mivel az idő drága volt, nem mentem Drontheimig, mint ahogy eredetileg terveztük, hanem csak Bejanig, ahol Sverdruppal kellett találkoznunk. Itt szállt hajónkra Brögger professzor is, aki Tromsöig akart elkísérni bennünket. Ugyanitt kapott orvosunk három „roppant nagy ládát" is mindenféle orvossággal. Innen aztán észak felé mentünk tovább, mindenütt a pompás partvidék mentén. Néhol ki is kötöttünk útközben és szárított halat vettünk fel a kutyák számára. Elhaladtunk Torghatten, Hesztmandő, Lovunden és Threnen

mellett, míg kint, a messze tengeren a Lofoti-szigeteket láttuk. Egyik partrészlet szebb és vadregényesebb volt mint a másik. Igazi tündérvilág ez, ahol a szirteknek óriási méretei mintha mesebeli gigászokra emlékeztetnének, akik hajdan itt laktak. És szinte sajnáltuk, hogy oly gyorsan siklik tova hajónk a partok mentén, mert nem gyönyörködhettünk bennük eléggé. Július 12-én érkeztünk Tromsőbe, ahol szenet vettünk föl s emellett számos szükséges holmit szereztünk, ami még hiányzott felszerelésünkhöz: prémes lapp-bundákat, rénszarvasbőrből készült cipőket, bélelt botosokat, mustárt, szárított rénszarvas-húst, stb.; mind erről Mack ügyvéd, expedíciónk fáradhatatlan barátja gondoskodott.

Tromsőben nagyon hideg volt a fogadtatás: heves északnyugati vihar támadt esővel és hóval, úgy hogy másnap reggel a hegyek, szántóföldek és háztetők mind hóval voltak borítva. Ezeknél kellemetlenebb és zordabb júliusi napokat soha életemben nem értem. Tromső lakosai azt állították, hogy ők maguk sem emlékeznek ilyen rideg júliusra. Ezt azonban talán inkább csak azért mondták, mert féltek, hogy a város rossz hírbe jut; mert az olyan városban, ahol Szent János napján ski-versenyeket rendeznek, mindenre el lehet készülve az ember. Ugyancsak Tromsőben még egy új tagot is fogadtam az expedícióba. Bernt Bendsen volt ez, hatalmas, tagbaszakadt fickó, akit egyelőre csak a Jugor-szorosig fogadtam fel, de aztán megtartottam az egész utazásra s ezt nem is bántam meg; mert nagyon derék, használható legény volt, s örökké vidám kedélyével, tréfás ötleteivel nagyon sok jó órát szerzett az expedíciónak.

Kétnapi tartózkodás után ismét tovább indultunk. A Nord-foktól vagy Magerőtől keletre július 16-án éjjel oly viharosan hullámzott a tenger, s annyi víz csapott fel a fedélzetre, hogy bemenekültünk a Kjölle-fjordba, hogy a „Fram" rakományát még egyszer rendbe hozzuk és egyensúlyozzuk, ami úgy történt, hogy a szenet egészen hátra hordtuk a hajó farába. Két teljes napig tartott ez a munka s ekkor már nagyobb bizalommal indultunk el Novaja-Szemlja felé. Eleinte az járt az eszemben, hogy Vardőben még veszek fel szénrako-

mányt; mivel azonban a „Fram" már különben is nagyon meg volt terhelve, s az „Uránia" jacht a Jugor-szorosban várt reánk a kőszénrakománnyal, legokosabbnak tartottuk, ha beérjük avval, ami már a hajón van, mert számítanunk kellett arra, hogy a Fehér-tengerben s a Barents-tengerben rossz időt kapunk.

Este tíz órakor húztuk fel a horgonyt s másnap este érkeztünk Vardőbe, ahol nagyszerű fogadtatásban volt részünk. Teljes zenekar a rakodóparton, a fjord tele csónakokkal, az összes hajók zászlódíszben és mindenfelől díszlövések. Ahogy mondták, már tegnap este óta vártak bennünket, sőt még Vadsőből is jöttek emberek, hogy meglássanak. Ez alkalommal gyüjtést is rendeztek, hogy az „Északi sark" nevű városi bandának nagydobot vehessenek. Mielőtt Norvégiától végleg elbúcsúztunk, nagyszerű lakomát rendeztek tiszteletünkre, melyen a beszédnek és pezsgőnek valóságos özöne folyt. A legutolsó munka, amit még el kellett végeznünk a „Fram"-on, az volt, hogy megtisztítottuk a kagylóktól és vízinövényektől, hogy lehetőleg gyorsan járjon. Ezt a munkát búvárok végezték, akiket az ottani révhivatal kapitánya legnagyobb készséggel bocsátott rendelkezésünkre. De magunk is rászorultunk egy utolsó „civilizált" tisztogatásra, mielőtt jövendő „vad" életünk elkezdődik. A városi fürdő igazi kis erősség volt. Maga a fürdőhelyiség alacsony és köröskörül padok vannak benne. Mialatt az ember ezeken hever, a forró gőz valósággal megfőzi, mert középen egyre tódul be a gőz, amelyet úgy csinálnak, hogy a pokolhoz hasonló fürdőkemencében izzó köveket állandóan vízzel öntözik. Bent a fürdőben pedig fiatal leányok nyírfakefével dörzsölik a fürdőzőket, aztán alaposan megmasszírozzák, megmossák és megtörülik. Az egész fürdő éppen olyan kellemes, mint aminő egészséges: s nem lehet tudni, hogy az öreg Muhamed atya nem efféle berendezésre gondolt-e a paradicsomában?

HARMADIK FEJEZET.

Búcsú Norvégiától.

Sajátságos hangulatban ültem az utolsó éjszakán s leveleket és sürgönyöket írtam. Már elbúcsúztunk derék révkalauzunktól, Hägensen Jánostól, aki Bergentől idáig kalauzolt bennünket. Most már csak az expedíciónak tizenhárom tagja és titkárom, Christofersen volt a hajón, aki elkísért bennünket idáig s velünk akart utazni egészen a Jugor-szorosig. Körülöttem csendes volt minden, csak a toll sercegett a papiroson, amint az utolsó istenhozzádot írtam barátaimnak. A legénység mind a fedélköz alatt volt és mélyen aludt. Végre megírtam az utolsó táviratot is. Titkáromat kiküldtem a partra a levelekkel és táviratokkal. Mire visszatért, már reggeli három óra volt, (július 21-én) s ekkor felköltöttem Sverdrupot néhány társával együtt. Felhúztuk a horgonyt s a hajnal csendjében elhagytuk Vardő kikötőjét.

A város még mélyen aludt. Minden oly csendes és szép volt köröskörül. Csak a kikötőben hallatszott a már ébredező munkának zaja s egyes gőzösök kürtjének búgása. Az egyik halászbárka kerek ablakán kidugta fejét egy álmos halász és utánunk bámult; kint a vámőrök kutterjén már ily kora hajnalban is horgászott egy finánc. Éppen ez volt a kedvező hangulat, hogy Norvégiától végkép búcsút vegyünk. Oh, oly elringatóan csendes, szelíd és enyhe volt ez a hajnal! Valósággal felüdítette a lelket s a megnyugvás édes balzsama öntötte el szívemet, hogy nem hallottam a férfiak fülsértő lármáját, az éljenzést s az ágyúlövések dörgését. A kikötőben horgonyzó hajók árbocai, a háztetők és kémények éles körvonalakban rajzolódtak le a világoskék ég hátterére, amely-

nek alja keleten már szürkülni kezdett. Majd hirtelen felbukott a nap izzó korongja a tenger párás felszínéről s mosolyogva világította meg a partot, amelynek barna, kopár, viharverte sziklái azért mégis szépek voltak, amint meleg fénnyel öntötték el a kelő nap sugarai. Itt-ott apró házacskákat és csónakokat láttunk a távoli szemhatáron, — s azokon túl terült el egész Norvégia . . .

Mialatt a „Fram" lassan siklott kifelé a tengerre, távoli célunk felé, én fentálltam a hajóhídon s néztem, hogyan tűnik el lassan a szárazföld az ég szegélye alatt. Vajjon mi minden történik addig, míg ismét meglátom ezeket a partokat felbukkanni a tengerből?

A köd csakhamar ráborult a tengerre és mindent eltakart.

És ettől fogva ködben, mindig csak ködben haladtunk tovább, négy napon át szakadatlanul. Amint azonban július 25-én reggel ismét a fedélzetre léptem: megint kitisztult az idő. Köröskörül ismét kék volt a világ: a nap felhőtlen kék égen ragyogott s csillogó kék tenger ringatta hajónkat. Ismét pompás volt az idő: ismét jó volt embernek lenni s élvezni a véghetetlen tenger csendes nyugalmát.

Még délelőtt megpillantottuk a dunna-ludak földjét, Novaja-Szemlját, amerre felé tartottunk. Felhoztuk a fedélzetre a puskákat meg a töltéseket s már előre örültünk a jó libapecsenyének s egyéb vadnak. De mikor már egészen közel voltunk a szigethez, hirtelen sűrű nehéz köd hömpölygött délkelet felől a szemhatárra és mindent eltakart. A világ ismét eltűnt szemünk elől. Ebben a ködben nem volt tanácsos közel iparkodni a szárazföldhöz. Kelet felé fordultunk tehát s egyenesen a Jugor-szoros felé tartottunk; de a szembefújó szél csakhamar arra kényszerített, hogy keresztben lavírozzunk s ekképen barangoltunk pár napig a sűrű ködben. A Jeges-tengeri ködök hihetetlenül szívósak és tartósak. Ha egyszer ránk nehezedik ez a szürke, ólmos köpönyeg, mely mindent eltakar és valósággal börtönbe zár testet-lelket: akkor ugyancsak nagy akaraterőre van szükségünk, hogy a hideg és nedves ölelés agyon ne szorítson bennünket. Sűrű

köd és mindenfelé sűrű köd, valamerre csak tekintünk; ráfekszik a kötélzetre, onnét meg kövér cseppekben hull a fedélzetre. Lassan áteszi magát a ruhán, úgy hogy a szó szoros értelmében bőrig ázunk; ránehezedik minden érzékünkre s a kedélyünkre is, úgy hogy mindent szürkének, sötétnek látunk magunk körül.

Július 27-én, amikor a köd még mindig körülfogott bennünket, váratlanul jéggel találkoztunk estefelé, persze, csak egész kis darabon, amelyen könnyen kersztülvágtunk: ez azonban mégsem jelentett jót. Az éjszaka folyamán már több jéggel találkoztunk; széles sávban terült el előttünk, de ezen is könnyen átvergődtünk. Másnap reggel azonban avval a kellemetlen hírrel ébresztettek fel, hogy nehéz, régi jég van előttünk ; ez megfontolandó, azaz hogy súlyos körülmény volt; mert ha a nehézségek a jéggel már most megkezdődnek, akkor valóban szomorúak a jövendő kilátásai. Ezek azonban mind oly meglepetések, aminőkkel a Jeges-tenger gyakran kedveskedik. Egy szempillantás alatt felöltöztem s aztán szaladtam fel a magas árbockosárba.

A köd kissé megritkult, de valameddig a szem ellátott, mindenütt jég zajlott körülöttünk. Vastag, meglehetősen tömör úszó jég volt, de nem állt össze, hanem az egyes jégtáblák között mindenütt voltak nyílt utak és csatornák; nem maradt más hátra, mint hogy jelszavunk szerint „előre!" (Fram) menjünk. Jó darabig volt is nyílt utunk; lassanként azonban egyre sűrűbb lett a jég s imitt-amott nehéz jégdarabok zárták el az utat. Sűrűbb lett a köd is, úgyhogy már semmiféle utat sem láthattunk.

Nehéz jégben és sűrű ködben nem okos dolog utazni. Sohasem tudhatjuk, hogy merre megyünk, hová jutunk és könnyen megeshetik, hogy a hajó rászalad valami jégtáblára. Meg kellett tehát állnunk és várnunk; a köd és a jég azonban egyre sűrűbb lett. Közben hol éledt, hol csökkent a reményünk; legtöbbször azonban nagyon is alacsonyan állt.

Az a körülmény, hogy már ezeken a vizeken, ahol ebben az évszakban rend szerint teljesen jégmentes a tenger, ily sok jeget találtunk, semmi jóval se biztatott. Már Tromsőben és

Vardőben is rossz híreket kaptunk. Beszélték, hogy a Fehértenger csak röviddel előbb nyílt meg; egy vitorlásnak, amely megkísértette, hogy elérje a Jugor-szorost, vissza kellett fordulnia a jég miatt.

Szorongva gondoltunk a Káriai-tengerre: hát ott ugyan mi vár reánk? az „Urániának", amely kőszenet vitt számunkra, szintén meggyűlhetett a baja evvel a jéggel; bizonyos, hogy nem tudott keresztülvergődni rajta, hacsak messzebb délre, az orosz partok mentén nem talált jégmentes vizet.

Éppen, amikor kilátásaink a legrosszabbak voltak, s már-már azon voltunk, hogy visszavonuljunk az egyre sűrűbb és tömöttebb jég elől, — jött Sverdrup avval az örömhírrel, hogy a köd ritkul s előttünk kelet felé, a jég túlsó oldalán már látszik a szabad tenger. Miután még néhány óráig küszködtünk a nehéz és hatalmas jégtáblák között, végre csakugyan átvergődtünk rajtuk és ismét sík vízre értünk.

Már itt, első összecsapásunknál a jéggel, világos volt előttünk, mily kitűnő jégjáró hajó a „Fram". Királyi élvezet volt a sűrű jégben való kormányzása. Valósággal oly könnyen fordult, mintha olajos kerekeken járna; nem volt oly keskeny csatorna, nem volt oly tekervényes út a jégrögök között, amelybe be ne tudott volna furakodni. Igaz, hogy a kormányosnak roppant terhes ez a mulatság. Folyton forgatnia kell a kereket, hol jobbra, hol balra, akárcsak a rokka kerekét. A „Fram" azonban megérzi a kerék legcsekélyebb fordulását s valósággal hajlékony kígyóként kanyarog a jégtáblák között; meg sem érinti őket, ha elég széles köztük a csatorna, hogy elférhet benne. Ahol pedig a csatorna megszűkül vagy végeszakad, ott egyenesen nekimegy orrával a jégnek s vagy maga alá buktatja, vagy pedig széttöri. És milyen erős! Ha teljes gőzzel törtet is előre a jégben, alig venni észre, hogy erőlködik: szinte meg se remeg a hatalmas lökésektől.

Vasárnap, július 29-én, ismét kelet felé fordultunk a Jugor-szoros felé s oly gyorsan haladtunk, ahogy csak lehetett gőz és vitorla segítségével. Előttünk feküdt a nyílt tenger; gyönyörű szép idő volt, kedvező széllel. Másnap eljutot-

tunk Dolgoi- vagy Langőja-sziget déli oldalára, ahonnan kezdve északnak kellett kormányoznunk. A sziget északi oldalán aztán ismét keletnek fordultunk. Itt, amikor felmentem az árbockosárba, több kisebb-nagyobb szigetet láttam, amelyek nincsenek megjelölve a térképen; valamennyi kissé keletre fekszik Langöjától.

Most már körülbelül bizonyosak voltunk abban, hogy az „Uránia" nem tudott keresztülvergődni a jégen. Amint délután a szalónban ültünk s éppen erről beszélgettünk, valaki lekiáltott a fedélzetről, hogy a jacht feltűnt a szemhatáron. Ennek nagyon megörültünk: de az örömünk nem sokáig tartott. Mert a következő pillanatban megláttuk, hogy a hajó árbocának tetején hordó van; ez tehát halász-jacht volt. S alig hogy megpillantott bennünket, hirtelen elkanyarodott délfelé, — meglehet: attól való féltében, hogy orosz hadihajó, vagy talán még ennél is rosszabbak vagyunk. Mivel egyáltalában nem érdekelt bennünket, nyugodtan elhagytuk menni az útján. Késő délután közeledtünk a Jugor-szoroshoz. Egyre vizsgáltuk a szemhatárt, hogy nem látunk-e szárazföldet, de szárazföldnek nyoma sem volt. Egyik óra mult a másik után s a „Fram" meglehetős gyorsan haladt, de szárazföldet még mindig nem láttunk. Tudtuk ugyan, hogy a partok laposak s nem látszanak el messzire: de mégis különös volt, hogy semmi nyomuk se látszott.

Egyszerre csak mégis, mint a víz fölött halványan lebegő elmosódott árnyékot, megpillantjuk Waigáll-szigetet. És, ahogy közeledünk feléje, egyre jobban kiemelkednek az alacsony, sziklás partok, melyek közt nemsokára kanyarogva síklik tova a hajónk. És most keresni kezdtük *Khabarovát*. A tengerszoros északi részén valami jelet pillantottunk meg, vörös lobogót hosszú zászlónyélen; bizonyos, hogy Khabarova e mögött fekszik. Arrafelé tartottunk tehát s csakhamar meg is pillantottunk egy nagy raktár-házat, amelyet Szíbiriakov épített ide. A víz azonban oly sekély volt, hogy nem vethettünk előtte horgonyt, hanem óvatosan haladtunk tovább.

Most csónak indult el a partról s lassan közeledett felénk. Amikor hajónkhoz ért, magas, erőteljes, világossárga szakállas

férfi kúszott föl belőle a födélzetre s barátságosan mosolyogva köszönt. *Trontheim* Ivanovics Sándor volt, akit egész csomó sajátságos alak követett: hatalmas, tagbaszakadt férfiak, bozontos hajjal, bajusszal és szakállal, talpig érő, rénszarvasbőrből készült köpönyegben; ugyancsak rénszarvasbőrből készült prémes süveget viseltek, mely alól barátságosan vigyorgott széles, jóindulatú ábrázatuk. Igazi ős-wiking-típusok voltak, abból a mesés korszakból, mikor Norvégia vakmerő kalandorai valóságos lélekvesztőkön rótták az Atlanti-óceán úttalan sivatagját s e kóborlásaik közben, Kolumbus előtt több száz évvel, még Amerikát is fölfedezték. Ezek az orosz kereskedők látták el a benszülött szamojédeket pálinkával, amelyért cserébe fókabőrt, medvebőrt s más egyéb efféle értéket kaptak.

Trontheim elmondta, hogy a Jugor-szoros most jégmentes s ő már régóta vár bennünket; a szamojédek azt mondják, hogy a Káriai-tengerben sincs jég, ez a híradás azonban nem megbízható. Az Urániának mindeddig színét se látták, ellenben a kutyafalka teljesen rendben van. Trontheim összesen negyvenet vásárolt, ezekből azonban hat elpusztult, de a többi 34 kitűnő egészségben volt s ide hallottuk ugatásukat a partról. Este aztán, vacsora után, kimentünk sétálni s csakhamar egész Khabarova lakossága minket bámult. A szegényes kis telepen nem sok látnivaló volt; két templom, az egyik a régi, a másik az új vallás számára, s egy elhagyatott kolostor, melynek hat szerzetes lakója, a szamojédek állítása szerint, skorbutban halt meg. Aztán megnéztük a kutyákat; ezek gyönyörű állatok voltak, s irtózatos ugatással, vonítással fogadtak bennünket. Voltak köztük tiszta fehér, hosszúszőrű szibíriai farkas-agarak, mások ismét vörösek voltak s rövid szőrükkel a rókához hasonlítottak, éppen etették őket, s jól mulattunk azon, hogy mily mohón falták és kapdosták el egymás elől az eleven halakat.

Mindjárt kis is próbáltuk a derék állatokat. Trontheim kiválasztott tizet s befogta őket egy szamojéd-szánba. Még jóformán föl se ültem a szánra, amikor egy idegen kutya tévedt a közelünkbe. A mi fogatunknak csak ez kellett! Vad ugatással és rémes üvöltéssel rohantak rá a tolakodóra s pár pillanat mulva szinte patakokban folyt a vér. A szerencsétlen áldozat

keservesen vonított, oroszok és szamojédok őrült kiabálással siettek a segítségére, mialatt Trontheim bottal verte le róla a mi kutyáinkat, de még így is csak nehezen tudták kiszabadítani szegény kutyát a halál torkából. Végre, mikor a csetepaténak vége lett, a tíz kutya megindult, mihelyt Trontheim hangosan rájuk szólt: — *Prr, prr!*" ... És most magam is tapasztalhattam, hogy nem mese az, amit ezeknek a derék állatoknak az erejéről és kitartásáról beszélnek. Mint a szélvész, ragadták magukkal a könnyű szánt és sehogy se akartak megállni még akkor se, mikor Trontheim és én torkunk szakadtából kiabáltunk rájuk: — *„Szassz, szassz!*" ... Kis híjja volt, hogy bele nem nyargaltak velünk a tengerbe, de én mégis nagyon meg voltam elégedve a kísérlet eredményével s most már bíztam a téli expedíció sikerében is.

Augusztus elsején nagy ünnep volt Khabarovában, Szent Illés napja. Közelről-távolról összesereglettek a szamojédok rénszarvas fogataikon, hogy megüljék ezt az ünnepet, illetőleg hogy templomba menjenek s aztán sárgaföldig leigyák magukat. Én már kora reggel kint voltam a városban, mert vizet akartam a hajóra hordatni, s már ekkor láttam, hogy a nők nagy pompában és tarkán kiöltözve, sokráncú szoknyában, a hajukban szalagokkal, ott sürögnek-forognak a templom előtt. Majd egy öreg szamojéd meg egy csinos, fiatal leány lesoványodott, girhes rénszarvast vezettek elő: ez volt a templomnak szánt áldozat. Aztán a pap, teljes egyházi ornátusban, két rubelért elvégezte az istentiszteletet, amelyet azonban én nem vártam végig, mert fojtó bűz töltötte be a templomot. Délután pedig megkezdődött az ivás és a mulatság, melynek az volt a fénypontja, hogy az ittas szamojédok őrült nyargalást vittek véghez rénszarvas fogataikkal, s ha kibuktak is a szánból, föl se vették, hanem úgy hurcoltatták magukat tovább a földön, árkon-bokron keresztül!

Estére kelve az egész falu holtrészeg volt és aludni tért. Másnap oly csöndes volt a vidék, mint nyári éjszakán a temető. És ekkor, mivel az Urániának sehol nyoma se volt, elhatároztam, hogy nem várok tovább. Kőszenünk volt elég, a szél pedig már néhány nap óta dél felől fújt s a jégtörmeléket bizonyára

fölfelé hajtotta a Káriai-tengerben; meg kellett hát ragadnunk a kedvező alkalmat, hogy jégmentes vízben juthassunk el, hacsak lehet, az új-szibíriai partokig. Elhatároztam tehát, hogy útra kelünk, de előbb még el kellett intéznem valamit. Este, vacsora után, ünnepélyesen föltűztem Oszkár király arany érdemkeresztjét a derék Trontheim széles mellére; és a viharedzett férfi bozontos arcát a hála és a boldogság könnyei szántották végig erre a kitüntetésre. Aztán mindenki lázasan fogott hozzá a levélíráshoz és az utolsó leveleket Trontheim vitte el a „Fram" födélzetéről, mikor elbúcsúzott tőlünk.

Trontheim távozásával elszakadt az utolsó vékony fonál is, amely még hazánkhoz és családunkhoz fűzött bennünket. Most már teljesen egyedül voltunk a ködtengerben. Mától fogva, egészen addig, míg csak vissza nem térünk, aligha adhatunk hírt magunkról, hogy szerencsével jártunk-e, vagy belepusztultunk a nagy vállalkozásba. S mennyit kell addig aggódniuk az otthonlevőknek, akik minden reggel új aggodalmakkal kelnek s minden este a régi bánattal térnek nyugalomra!...

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

NEGYEDIK FEJEZET.

A káriai tengeren keresztül.

Az augusztus 4-ikéről 5-ikére virradó éjszakán pontban éjfélkor indultunk el. A petróleummótoros bárka járt elül, s oly sűrű volt a köd, hogy gyakran nem is láttuk a „Fram"-ot, amely közvetlenül mögöttünk jött; Scott-Hansen folyton mérte a vizet, mert félő volt, hogy a zátonyos fenéken fönnakad a hajó. Én magam a bárka hátuljában álltam, a kormánynál s a gépre ügyeltem. Amikor egyszer a gép hirtelen megállt, petróleumot akartam bele önteni, hogy ismét megindítsam s ekkor oly baleset ért, amely könnyen végzetessé válhatott volna, rám nézve. Egy hullámcsapás ugyanis hirtelen oldalt billentette a bárkát, a petróleum kiloccsant és rögtön tüzet fogott. Mivel a csónak fenekén már különben is volt kifolyt petróleum, egy szempillantás alatt lángtengerben állt az egész hátsó része, sőt meggyulladtak a ruháim is, amelyek szintén át voltak itatva petróleummal. Előre kellett szaladnom s a helyzet ekkor nagyon kritikus volt, mert egy nagy olajos hordó, mely színültig tele volt, szintén lángra lobbant. Miután égő ruháimat eloltottam, visszafutottam a bárka hátuljára s mindenek előtt az olajos hordót fordítottam bele a tengerbe; abban a pillanatban köröskörül vakító lánggal égett a víz, de én is össze-vissza égettem a kezeimet. Evvel azonban nem törődtem, csak lázasan mertem vizet a tengerből, hogy eloltsam a bárkában lobogó tüzet. Ez néhány perc alatt sikerült is, de képzelem, mennyire meg lehettek ijedve a „Fram"-on, amelynek födélzetéről csak az égbe csapkodó lángokat látták! Már készen is voltak a kötelekkel és mentőövekkel, hogy lehajítsák nekünk, ha nem tudnók megfékezni a tüzet.

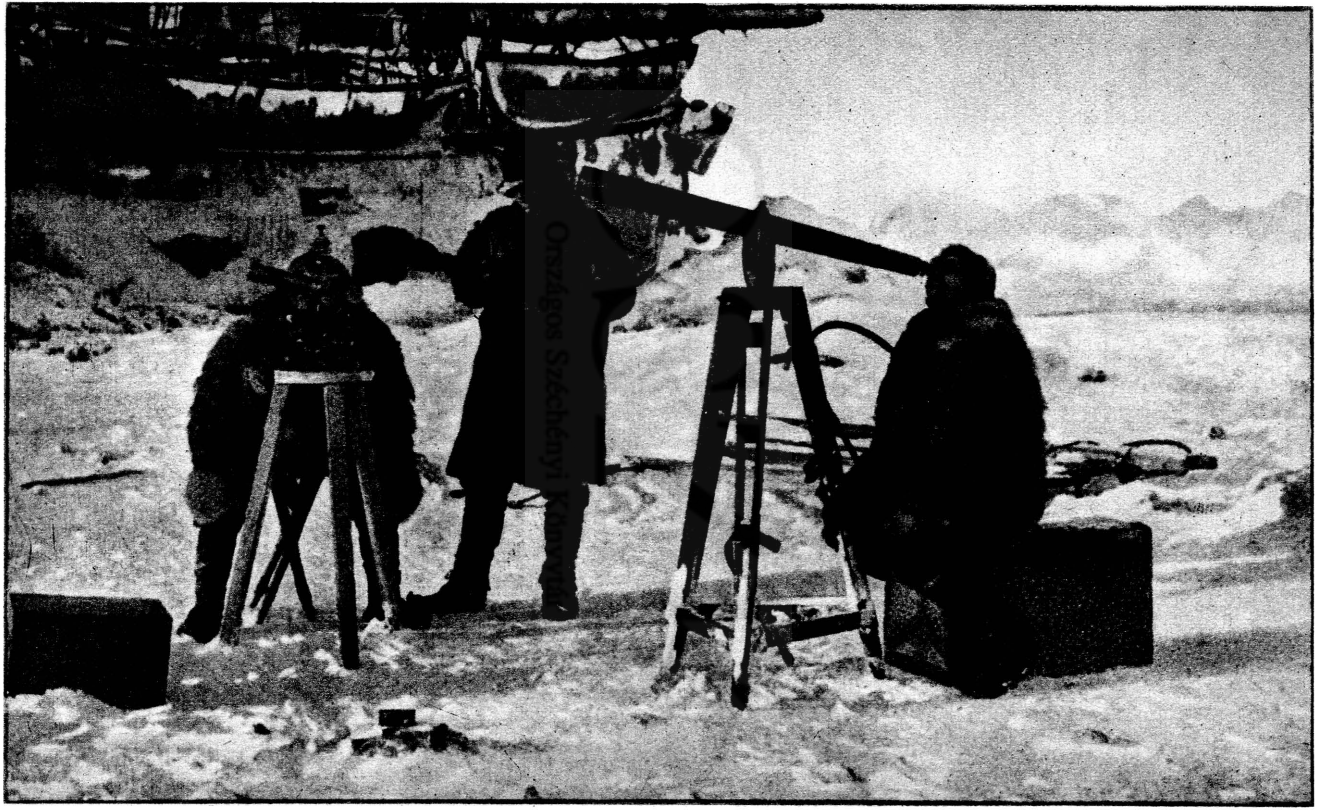

A napfogyatkozás megfigyelése 1894 április 6-án

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Csakhamar kiértünk a Jugor-szorosból, de aztán tovább nem is mehettünk. A jég oly tömör volt előttünk, hogy nem mertünk neki vágni a Káriai-tengernek. Horgonyon vesztegeltünk még augusztus 7-én is, amikor csónakon két jól megtermett szamojéd látogatott meg bennünket. Jól tartottuk őket étellel-itallal s még dohánnyal is bőségesen megajándékoztuk: — ők voltak az utolsó emberek, akikkel találkoztunk. Ezután még csaknem egy hétig vesztegeltünk a Jalmar-félsziget mellett s több ízben ki is mentem a partra, hogy szétnézzek rajta; de nagyon sivár, egyhangú, alig hullámos vidék ez, még csak vad se igen van rajta. Nagy messzeségben láttunk három embert, de ezek rögtön kereket oldottak, mihelyt megpillantottak bennünket.

Végre vasárnap, augusztus 13-án, nekivágtunk a Káriai-tengernek, melyet a déli szél úgy megtisztított a jégtől, hogy teljesen tiszta volt a tükre, ameddig csak a szem ellátott. Ez a kényelmes állapot azonban csak két napig tartott, mert mihelyt a szél kelet felől kezdett fújni, rögtön megjelentek az úszó jéghegyek a szemhatáron s az út ekkor már nem volt oly síma és tiszta. Mivel pedig úgy szólván szél ellen is mentünk, a legénységnek is tömérdek baja volt a vitorlák örökös forgatásával. Majd ismét változott az idő s egy hétre indulásunk után, augusztus 20-ikán, ugyancsak vasárnap, gyönyörű szép, verőfényes időben, csaknem teljes szélcsöndben, horgonyt vetettük a Kjellmann-szigetek előtt. Ezektől északra találtunk egy nagy szigetet, amelyet később Rénszarvas-szigetnek neveztünk el, s mialatt a „Fram“ gőzkazánját vízzel megtöltöttük, néhányan kimentünk a szigetre vadászni.

Mialatt készülődtünk, hogy csónakba szálljunk, a kormányos lekiáltott az árbockosárból, hogy rénszarvasok legelnek a parton. Erre mindenki velünk akart jönni, s a kormányos, aki szintén lemászott az árbocról, valósággal lángban égett. Gyorsan kieveztünk a partra, s fölérve az első dombra, meg is pillantottunk több rénszarvast, amint tőlünk délre a völgyben legeltek. Mivel azonban a szél tőlünk fújt az állatok felé, nem közelíthettük meg őket egyenesen, mert megszimatoltak volna, hanem három csapatra osztva igyekeztünk be-

keríteni őket. Ez azonban nem volt könnyű dolog, mert a sík és egyenes földön sehol se volt födözet, amely mögött észrevétlenül meg lehetett volna bújni. Hosszú csatárláncra oszolva, hason másztunk az állatok felé lépésről lépésre, s mivel a talaj nedves volt, bőrig átázott rajtam a ruha. De föl se vettem ezt a kellemetlenséget, makacs kitartással kúsztam egyre közelebb a rénszarvasokhoz, s végre mégis lőtávolságra jutottam hozzájuk. Ekkor azonban, amint célzásra emeltem puskámat, már oly sötét volt, hogy nem láttam a legyet a puskacső végén, úgy hogy nem lőhettem.

Ekkor csatlakozott hozzám Sverdrup. Most már ketten voltunk s közös haditervet eszeltünk ki, hogy egyikünk jobbról, másikunk balról nekifutunk a hattagú csordának, s aki hamarább közel ér hozzá, az lő rá. Megvártam, míg Sverdrup kellő távolságra lopózott s aztán hirtelen fölugrottam. Lélekszakadva rohantam az állatok felé, szikláról-sziklára ugorva, s még ma is csodálom, hogy ki nem törtem a nyakamat. De aztán megtörtént a baleset; a lábam megcsúszott, úgyhogy hanyatt-homlok lebuktam a völgybe. Most azonban fölébredt bennem a ragadozó vadász-szenvedély; mintha semmi se történt volna, ismét talpra ugrottam s még őrültebb gyorsasággal rohantam. Végre elérkezett a kellő pillanat; magas sziklán állva célba vettem a vezető bakot, — a lövés eldördült s a szegény állat szétzúzott farral roskadt össze. A többi öt, megriadva a dörrenéstől és tőlem, lóhalálban elnyargalt; de mikor a vezető bak fekve maradt, mind az öt visszafutott hozzá és szorongva szaglászta körül. Most közéjük durrantott Sverdrup is, mire az egyik nőstény panaszos bőgéssel rogyott le. Mint a szélvész, rohantam a megsebesült bakhoz, hogy megadjam neki a kegyelemlövést. A szegény állat fájdalmas, könyörgő szemekkel nézett rám, mialatt fölemeltem puskámat; de, még mielőtt lőhettem volna, hirtelen fölugrott s mintha semmi baja nem lett volna, szélsebesen elnyargalt.

Annyira biztos voltam a lövésemben, hogy szinte nem is céloztam s természetesen — elhibáztam az állatot. A szegény bak óriási szökésekkel menekült a tenger felé, s mármár azt hittem, hogy a tengerbe zuhan, amikor egy utolsó

lövéssel végre szerencsésen megöltem. Ekkor Sverdrup után néztem, aki ezalatt szintén végzett a másik rénszarvassal. A lövések zajára odajött hozzánk Hendriksen és Johansen is; ők pedig nem messze tőlünk egy jegesmedvét lőttek. Elmentünk, hogy megnézzük ezt a zsákmányt is s nemsokára meg is pillantottunk egy jókora fehér tömeget az egyik halom csúcsán. Hendriksen azt erősítgette, hogy az nem az ő medvéjük, de én nem hittem neki, mert az állat semmi életjelt nem adott. Már csak húsz lépésnyire voltunk tőle s még mindig nem mozdult, — ekkor Hendriksen megállt és rálőtt. A holtnak hitt medve rémült hörgéssel ugrott föl és menekülni igyekezett, — de a következő lövés szíven találta és nyomban megölte.

Összeszedtük zsákmányunkat s nagy fáradsággal cipeltük motoros csónakunkra. közben heves szél támadt s az erős hullámverésben csak nagy erőfeszítéssel tudtunk följutni a födélzetre; de ott aztán volt öröm, mikor meglátták a pompás prédát, mi pedig együtt élveztük a dícséretet és az elismerést a forró teával s a jó vacsorával. Másnap reggelig úgy aludtam, mint a tej; de amikor kitekintettem az ablakon, nagyon meglepett az elém táruló kép; egyetlen éjszakán télire fordult az idő s vastag hótakaró borította a partokat. Sietnünk kellett tehát, hogy minél előbb keresztülvergődjünk ezek közt a szigetek és zátonyok közt, mert igazán szomorú lenne, a sorsunk, ha itt rekednénk. Elindultunk tehát augusztus 24-én s több napig lavíroztunk keresztül-kasul Ázsiának északi partjain, minden nevezetesebb esemény nélkül. Maradtunk a Nordenskjöd-sziget mellett, amelynek partjain és jéghegyein sok fókát láttunk s mivel édesvíz-készletünket úgyis ki kellett egészítenünk, elhatároztuk, hogy addig kimegyünk a partra fókát vadászni.

Ez a kirándulás azonban balesettel végződött. Amint ugyanis beakartunk emelni a csónakba egy elejtett fókát, a csónak megbillent, s én, aki hátul álltam, fejtetőre a vízbe buktam. Ez ugyan még nem lett volna nagy baj; sokkal nagyobb baj volt, hogy ugyanekkor vízbe pottyant legjobb puskám is, egy duplacsöves expressz-fegyver. Hendriksen és

Bentzen, akik eveztek, oda voltak bánatukban a veszteség miatt; s mivel a víz itt csak tíz méter volt, sehogysem akartak belenyugodni abba, hogy a drága puskát a tenger fenekén hagyják. Visszaeveztünk tehát a hajóhoz és hoztunk mindenféle szerszámot, kötelet, hogy kihalásszuk a drága puskát. Órák hosszáig kerestük a puskát, de hiába. Mialatt evvel vesződtünk, folyton zavart bennünket egy ravasz pofájú, öreg szakállas fóka, mely állandóan körülöttünk cirkált, bukdácsolt, s hol itt, hol ott ütötte föl a fejét, egyre közelebb hozzánk, mintha csak azt akarta volna kiszimatolni, hogy mit is csinálunk ily késő éjjel a tengerben. Végre megúntam ezt az arcátlanságot, s mivel különben is dühös voltam az elveszett puska miatt, úgy fejbelőttem a fókát, hogy menten alámerült és föl se bukott többé. Hanem azért a puskát még se találtuk meg.

Másnap és a következő héten lassan haladtunk fölfelé a Taimyr-szorosban, mert az erős jégzajlás minduntalan elzárta az utunkat. Így értük meg szeptember 6-ikát, a házasságom évfordulóját, s ezen a napon avval a babonás hittel ébredtem föl, hogy valami szerencsés változás ér bennünket. És csakugyan, az eddig viharos, zajló tenger lecsillapodott, a többé-kevésbbé heves szél elállt s délutánra pompás, verőfényes idő lett. Ez nagy szerencse volt, csak az volt a kérdés, hogy tartós lesz-e a napos, meleg idő, mert ettől függött, hogy el tudunk-e jutni a Cseljuszkin-fokig s hogy szabad, jégmentes lesz-e az a tengerszoros, amely innen északnak vezet?

Amikor szeptember 9-ikén fölmásztam az árbockosárba, láttam, hogy a tenger észak felé szabad a partvonal mentén s mint hosszú, keskeny csatorna kanyarog északnak. Abban a reményben, hogy ez a csatorna elvezethet a nyílt tengerre, azonnal parancsot adtam, hogy fűtsék be a gépet. A barométer ugyan nagyon alacsony volt, sőt a szél is egyre hevesebb lökésekben támadt föl, de mégse mulaszthattam el a kedvező alkalmat az előretörés megkísértésére, noha Sverdrup azt tanácsolta, hogy maradjunk, ahol vagyunk s várjunk jobb időre. Én azonban nem hallgattam rá, hanem kifeszíttettem a vitorlákat s avval a szilárd elhatározással indultam el, hogy

most kell elérnünk a Cseljuszkin-fokot, akármi történik is! — A „Fram" még sohase tett ilyen utat; a sebessége nyolc tengeri mérföld volt óránként. Mintha maga a hajó is tudta volna, hogy miről van szó, szinte röpült a csöndes vízen. Nemsokára teljesen keresztülvágta magát a zajló jégen s ekkor egészen szabad tengerbe jutottunk, amely mindvégig szegélyezte a partot, valameddig a szem látott. Egyik földnyelv mellett a másik után haladtunk el, új fjordok és új szigetek váltották föl egymást útunkban s a messzelátón át csakhamar föltünedezett néhány magasabb hegységnek a körvonala; ezek közül valamelyik lesz a Cseljuszkin-fok, amelyet meg kell kerülnünk. De csak másnap reggel, amikor a nap fölbukott a keleti szemhatáron, érkeztünk oda ahhoz a hegyfokhoz, amelyet a legészakibb földnyelvnek tartottunk. Egészen közel vitorláztunk a parthoz, fölhúztuk a nemzeti lobogókat s három ágyúlövéssel köszöntöttük az óvilág legészakibb pontját.

A legénység mind a szalónban gyülekezett, s ott jó szivarokkal traktáltam meg. Gyümölcsnedvvel éltettük Cseljuszkint, majd megszólalt a harmónium, mialatt én ismét fölmásztam az árbockosárba, hogy még egy utolsó pillantást vessek a tengerre. Örömmel állapítottam meg, hogy ameddig csak elláttam észak felé, mindenütt nyílt volt az út, sőt a szigetek mögött is nyílt víznek kellett lennie, mert nagyon sötétkék volt az ég; holott, ha jég borítja a tengert, akkor a fölötte boltozó ég színe ólomszürke lett volna.

Most hát elégedetten folytattuk utunkat s a legjobbat reméltük. Szeptember 12-ikén hat óra tájban Hendriksen avval a hírrel vert föl álmomból, hogy nem messze tőlünk több rozmár heverész egy jégmezőn. Rögtön talpra ugrottam. Gyönyörű hajnal volt, s a csöndes időben nagyon jól lehetett hallani a rozmárok prüszkölését. A part felőli oldalon heverésztek sűrűn egymás mellett egy jégmezőn s mögöttük kékesen tornyosultak a hegyek. Miután a szigonyokat megélesítettük s vállra vetettük a puskát is, Hendriksen, Juell meg én vonultunk ki a vadászatra. Gyönge szél fújdogált dél felől s ezért mi északnak eveztünk, hogy szél ellen kerüljünk közel

az állatokhoz. Az őrségen álló rozmár időnként fölemelte otromba fejét, aztán lomhán visszaejtette, amint körülnézett a vidéken. Minket azonban nem vett észre s így csakhamar oly közel értünk a prédához, hogy nagyon nesztelenül és óvatosan kellett eveznünk. Voltaképen csak Juell evezett, míg Hendriksen jobb kezében dobásra készen tartotta a szigonyt, én pedig fölhúzott puskával álltam mögötte.

Mihelyt az őrtálló rozmár fölemelte fejét, hogy szétte kintsen, Juell, a szakács, azonnal abbahagyta az evezést, és csak aztán folytatta ismét, amikor az őr megint lebocsátotta fejét. A rozmárok sűrűn hevertek egymás mellett, aprajanagyja összevissza. Egyik-másik nőstény időnként legyezgette magát az úszójával s aztán megint csöndesen, mozdulatlanul hevert a hátán vagy az oldalán. Mi pedig egyre óvatosabban közeledtünk hozzájuk, s amint a csónak orra gyöngén beleütődött a jégmezőbe, Hendriksen elhajította a szigonyt. A gyilkos acél süvöltve szelte a levegőt, de Hendriksen magasra célozott, a szigony visszapattant a rozmár kemény bőréről s táncolva siklott tova az állatok hátán.

Most hirtelen megelevenedett a lomha társaság. Tíztizenkét utálatos rozmár-pofa meredt ránk néhány pillanatig, aztán az óriási hústömegek hihetetlen gyorsasággal hömpölyögni kezdtek a jéghegy széle felé, ahol mi voltunk, s közben hangosan ugattak. Határozottan impozáns jelenet volt. Rögtön arcomhoz emeltem a puskát és szinte célzás nélkül lőttem bele a legelül járó rozmár utálatos pofájába; a hatalmas állat megtorpant s erejének végső megfeszítésével fejtetőre ugrott bele a vízbe. Most egy másodikat lőttem főbe; ez szintén összerogyott, de már csak nagynehezen tudott belegurulni a tengerbe, mely köröskörül forrott, tajtékzott, mint a csuporban alágyújtott víz. Ekkor már az egész társaság a vízbe vetette magát, — s mindez pár rövid másodperc alatt történt.

De csakhamar ismét fölbukkantak a vízből s körülfogták csónakunkat, — egyik pofa utálatosabb, mint a másik s egész csomó fiatal is a vének között. Egyenesen álltak a vízben, ugattak és vonítottak, hogy csakúgy harsogott bele a levegő; megfordultak a tengelyük körül, szuszogva, prüsz-

kölve lebuktak a víz alá, majd ismét nagy robajjal törtek föl, s minden pillanatban félhettünk, hogy valamelyik húskoloszszus alulról fölborítja csónakunkat, vagy pedig belekapaszkodik hatalmas agyaraival s úgy fordítja föl. Én tehát ismét kiválasztottam áldozatomat, egyik lövés a másik után dördült el, a tenger tajtékzó vizét vörösre festette a vér s egyik rozmár a másik után bukott víz alá. Hendriksen pedig készen állt a szigonnyal, s amint a halálosan megsebesült zsákmány vergődve kezdett elmerülni, rögtön belevágta szigonyát s ennek kötelével partra vonszolta az agyonlőtt állatot. Miután ilymódon négy rozmárt biztosítottunk, abba hagytuk a vadászatot, mert több húsra egyelőre nem is volt szükségünk. Közben odaérkezett a „Fram" is, s fölhúzta födélzetére az elejtett rozmárokat.

Lassanként közeledett a döntő pillanat, amikor el kellett válnia, hogy helyes-e az én theóriám, amelyen az egész expedíció sorsa és sikere nyugodott: hogy valamivel északra innen találunk-e észak felé tartó tengeri áramlatot? Szeptember 6-ika óta állandóan kedvezett nekünk a szerencse s 19-ikén már bizonyos volt, hogy a föltevésem helyes. Teljes két hétig vitorláztunk jégmentes tengeren s oly enyhe, kellemes időben, hogy még Svédországban is hidegebb van, pedig már az északi szélesség 78-ik foka körül jártunk! Sverdrup egész komolyan állítja, hogy ha így tart az idő, akkor még tél előtt elérhetjük a 80-ik, sőt a 85-ik fokot is, az pedig teljesen bizonyos, hogy a sarkon jégmentes tengerre bukkanunk.

Sajnos, ez a föltevése és reménye nem vált be. Szeptember 20-ikán ugyanis heves lökésre ébredtem föl, amely majd kivetett ágyamból. Fölszaladtam a födélzetre, — s a ködös hajnalban ott láttam hajónk orra előtt a végtelen jégmezőt, amely elzárta utunkat. Máról-holnapra történt ez a kellemetlen változás, amely egyszerre keresztül húzta minden számításunkat. Most már rabok voltunk és bele kellett törődnünk, hogy itt töltjük a telet. Szeptember 22-ikén megkötöttük a hajót egy nagy jéghegyhez és készültünk a telelésre. Szenet hordtunk föl a hajófenékből, előszedtük a téli ruhát, kitakarí-

tottuk a hajót, hogy amennyire lehet, tisztán maradjon egész télen át, mert a nagy hidegben nem igen tisztogathatunk majd. Szeptember 25-ikén már 7° Celsius volt a hideg s a tenger egyre jobban befagyott köröskörül. A hajnali ködben egy jegesmedve látogatta meg a hajónkat, de aztán gyorsan elloholt, még mielőtt rálőhettünk volna.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

ÖTÖDIK FEJEZET.

A téli éjszaka.

Úgy tetszett, hogy most már valóban végleg befagytunk s a „Fram" nem kerül ki előbb a jégből, mint ha majd túl leszünk az északi sark másik felén s közeledünk már az Atlantióceánhoz. Az ősz már meglehetősen előrehaladt s a nap egyre alacsonyabban kelt föl a szemhatár fölött, a hőmérsék pedig állandóan csökkent. Közeledett a hosszú téli éjszaka, — a *rettegett éjszaka!* Elő kellett tehát készülnünk reá, s ezért hozzá is fogtunk, hogy minél kényelmesebb téli szállássá alakítsuk át a hajót, s egyúttal minden előkészületet megtettünk arra is, hogy ne pusztítson el bennünket a hideg, a jégnyomás, vagy az a sok más félelmetes természeti erő, amelyről azt jósolták otthon, hogy mindnyájunkat megsemmisít.

A kormánylapátot jó magasra fölhúztuk, hogy a jégtorlódás össze ne törje; a csavart ellenben nem bántottuk, mert vasköpönyegje úgyis megvédte s különben is rajta nyugodott a hajófar. Legtöbb dolgunk volt a gőzgéppel, amelyet teljesen részeire szedtünk, minden alkatrészét gondosan megtisztítottuk és megolajoztuk. Amundsen oly szeretettel bánt vele, mintha édes gyermeke lett volna, s a három év alatt, míg expediciónk tartott, alig hiszem, hogy elmult volna nap anélkül, hogy Amundsen össze-vissza ne ölelte, csókolta volna a gépet.

A hajó középső részében, természetesen a födélzet alatt, rendeztük be az asztalosműhelyt, míg a lakatos- és gépműhelynek magában a gépházban szorítottunk helyet; a kovácsműhely kezdetben a födélzeten volt, később azonban kikerült a jég hátára, míg a szabóságot, a csizmadiaságot, meg az egyéb apróbb-nagyobb mesterségeket a hajó különböző kabinjaiban

és helyiségeiben űzte a mindig jókedvű és elégedett legénység. És nem volt semmi, kezdve a legfinomabb és legérzékenyebb műszeren, le egészen a facipőkig és fejszenyelekig, ami ne készült volna a „Fram" födélzetén; később, amikor hálóink megsérültek és kötélzetünk megfogyatkozott, még a kötélverést is megtanulták az embereim. Egyúttal fölállítottuk a nagy szélmalmot is, amelynek az volt a hivatása, hogy hajtsa a dinamógépet s az elektromos világítást ellássa. Ameddig a hajó útban volt, ezt a dinamót maga a gőzgép hajtotta; mostantól kezdve a hajó elején fölállított szélmotor vette át ezt a szerepet s ettől fogva sohase kellett a petróleumlámpásokat meggyujtanunk.

Természetes, hogy gondosan megvizsgáltuk az egész hajót, bordáit, árbocait, födélzetét és kötélzetét, hogy minden rendben legyen és kitartson a hosszú telelés alatt. Megfelelő mennyiségű szenet és élelmiszert hordtunk föl a hajófenékből, hogy ne kelljen minduntalan lefáradnunk, mivel most már a szivattyúkkal se volt dolgunk; a víz ugyanis, mely a hajófenékbe beszivárgott, már megfagyott és elzárta a további szivárgás útját, úgy, hogy szivattyúznunk se kellett többé, csak minden hónapban fölvágtuk és csöbrökben fölhúztuk a meggyült jeget.

E mellett megosztottuk a tudományos vizsgálatok és megfigyelések nehéz kötelességeit is. A légköri megfigyeléseket eleinte minden két, később minden négy órában pontosan végeztük, ami egy, sőt néha két embernek is, teljesen elegendő munkát adott. Ezt a föladatot Scott-Hansenre bíztam, akinek Johansen volt az állandó segédje 1894 júliusáig, amikor Nordakt lépett a helyébe; éjszaka mindig az végezte az ellenőrzést, akire a meghatározott időben az őrség esett. Scott-Hansen és segédje, ha derült idő volt, de már csak minden második nap, csináltak csillagászati fölvételeket is, hogy a hajó helyét és fekvését meghatározzák. Ez volt Scott-Hansen legérdekesebb munkája, s valahányszor a fölvételekből a hajó helyzetét számítgatta, kabinja körül mindig lebzseltek néhányan, akik kiváncsian és izgatottan várták az eredményt. Hiszen voltaképpen ezekből a számításokból és megfigyelésekből derült ki: helyes volt-e az

az elméletem, amely szerint észak felé állandó tengeráramlás viszi a jégmezőket a sarkon keresztül.

Az orvosnak volt legkevesebb dolga. Egyre várta, de hiába várta a betegeket, s amikor átlátta, hogy minden reménykedése hasztalan, végső elkeseredésében ráadta fejét a kutyák gondozására. Havonta egyszer azonban mégis megvizsgált mindnyájunkat, megmért, vért vett belőlünk, megszámlálta a vértestecskéket, megvizsgálta a vér hemoglobin-tartalmát, s e vizsgálatok eredményét mindnyájan izgatottan vártuk, mert ebből következtethettük, hogy kell-e tartanunk a skorbut veszedelmétől.

Tudományos föladatunk közt szerepelt a víz hőmérsékének és sótartalmának meghatározása a különböző mélységekben, továbbá a tengerben talált állatok vizsgálása és osztályozása, a levegő elektromosságának meghatározása, a jég növekedésének s különböző rétegei hőmérsékének megfigyelése, a jég alatt föllépő tengeráramlások megállapítása, stb., amit jobbára magam végeztem. Végül rendszeresen megfigyeltük az északi fényt is, amelynek tanulmányozására kitünő alkalmunk nyílt, s ebben legkivált Blessing volt segítségemre, aki egyéb kötelességeimet is végezte, amikor a hajóról eltávoztam. Ezek közé tartozott az állandó halászat is, amelyben, ha mélyebb vízekben halásztunk a fenékhálóval, rendesen a legénység is részt vett.

Az élet különben meglehetősen egyhangú és egyforma volt a födélzeten. Reggel nyolc órakor keltünk föl s mindjárt bőségesen megreggeliztünk; volt kenyér és vaj, többféle sajt, sonka és konzerv-hús, kaviár, olajban konzervált hal, továbbá mindenféle dobozban párolt hús, hetenként háromszor friss kenyér vagy kalács és fölváltva kávé, tea vagy csokoládé. Reggeli után néhányan megetették a kutyákat, a többiek pedig rendes dolgukat végezték. Hétről-hétre más és más volt beosztva szolgálattételre a szakács mellé, aki mindjárt a reggeli után elkészítette az ebéd étlapját, mialatt a többiek, ha minden dolgukat elvégezték, ki szoktak menni sétálni a jégre. Egy órakor az ebédhez ültünk, amely rendesen három fogás volt leves, hal és hús, burgonyával vagy más főzelékkel. Az ellátás kitünő volt,

úgy hogy egyikünk-másikunk határozottan hízni is kezdett, amiben nagy része volt az ebédhez kijáró sörnek is. Ebéd után a dohányosok mind a konyhába siettek, mert a pipázás csak ünnepélyes alkalmakkor volt megengedve a kabinokban. A pipások vígan tréfálkoztak, de néha disputáltak is a konyhában, majd lepihentek kissé, s aztán megint végezték a dolgukat esti hat óráig, amikor a vacsorát föltálalták.

A vacsora körülbelül ugyanaz volt, ami az ebéd, avval a különbséggel, hogy a sört este csak tea pótolta. Vacsora után a dohányosok a konyhába mentek, a szalón pedig átalakult olvasóteremmé, ahol a magánadakozásból gyült értékes könyvtár igen sok kedves és élvezetes órát szerzett mindnyájunknak. Nyolc óra tájban előkerült a sakk, a dominó és a kártya, s ekkor csoportokra oszolva szórakoztunk késő éjfélig; közben egyikmásik a harmóniumon játszott, vagy Johansen előhozta kézi hármonikáját s mindenféle vidám nótát játszott rajta, hogy csak úgy rengett a szalón a jókedvtől. Csak éjféltájban feküdtünk le, miután az éjjeli őrség rendjét megállapítottuk. Mindegyikünk egy-egy óráig állt őrségen, legnehezebb föladat volt, féken tartani a kutyákat, amikor egy-egy közelben ólálkodó jegesmedve megriasztotta őket. Leghelyesebb fogalmat ád rendes életmódunkról, ha szó szerint közlöm az akkori hajónaplót.

Kedd, szeptember 26. — Az idő szép. A nap már sokkal alacsonyabban jár; délben csak 9°-nyira emelkedett a szemhatár fölé. A tél gyorsan közeledik, ma este már 8° Celsius volt a hideg, de azért nem fáztunk. Sajnos, a mai megfigyelések szerint nem valami nagyon sodródunk észak felé; most vagyunk az ész. szél. 78° 50′ alatt. Estefelé kimentem sétálni a jégmezőre.

Nincs szebb a sarki éjszakánál! Igazi álmosság ez, kifestve a képzelhető legfínomabb színekkel, amelyek oly csodásan egymásba folynak, hogy nem tudjuk, hol kezdődik vagy végződik az egyik és a másik: csak azt látjuk, hogy valamennyi együtt van és varázsos hatásokat vált ki a csöndes éjszakában. Az ég óriási boltozathoz hasonlít, amelynek kupolacsúcsa kék s lefelé zöldben, majd ibolyaszínben mosódik el a szegélyein, míg kelet felé, ahol majd fölkel a nap, halvány-rózsaszínbe megy

át. Délen ragyog a nagy, vöröses-sárga hold, amelyet sárga gyűrű és könnyed, aranyos felhők környeznek, szinte úszva a sötétkék háttérben.

Az északi fény most hirtelen végigteríti csillogó ezüstös palástját az égboltozaton, s a vakító fény váltakozva csap át sárgába, zöldbe és vörösbe; a ragyogás hol szétárad, hol ismét összébbhúzódik, állandóan váltakozik, nyugtalanul táncol s ezüstös tömegén vakító fénysugarak cikáznak át, — s aztán hirtelen elalszik a varázsos fény. De már a következő pillanatban ismét fölragyog a zenithen, majd a szemhatár távolában, mint meggyujtott rakéta, lövell a magasba egy vakító lángoszlop, míg túl nem száll a holdon, amelynek sárgás-vörös fényével egybeolvad. Mintha csak valami regebeli gigász lelke, végső sóhajtása tört volna föl a csodaszép fénykévében. Majd ismét elsötétedik az éjszaka, csak itt-ott csillog föl a vibráló fény, mintha szikra-eső szemzene a magasból, míg egyszerre ismét elülről kezdődik a csodaszép, örök tüzijáték és cikázó fénysugarak szelik keresztül-kasul a sötét égboltozatot . . .

Szerda, szeptember 27. — Szürke, borult idő, a szél hevesen fúj délkeletről. Ma Nordahl segít a szakácsnak, s föl kellett volna húznia a sózott húst a tengerből, ahol már két napja ázott a zsákban. Amint a zsák a födélzetre ért, Nordahl rémült kiáltással hagyta ott, mert a zsák is, a hús is tele volt apró, rákforma állatokkal, amelyek sietve menekültek a szélrózsa minden irányában; úgynevezett *balharákok* voltak, amelyek valami módon bejutottak a zsákba és belerágták magukat a húsba. Amitől Nordahl ily nagyon megijedt, annak én megörültem; ameddig a vízbe eresztett csalétket ily töméntelen mennyiségben lepik el az állatok, addig nincs okunk attól félni, hogy éhen halhatunk.

Csütörtök, szeptember 28. — A szél még mindig fúj és hó esik. Ma bocsátottuk szabadon a kutyákat. Eddig kínos rabságban sinylődtek szegények a hajón, ahol mindegyik külön volt megkötözve, mióta Khabarovából elindultunk. A viharzó tenger hullámai keresztül csapkodtak rajtuk, a víz ide-oda dobálta

őket a födélzeten s szinte megfojtotta a nyakukra kötött hurok; megkapták a tengeri betegséget s mozdulni se tudtak arról a tenyérnyi helyről, ahova végzetük láncolta őket. Amikor most szabadon bocsátottuk, valóságos örömujjongással rohantak ki a jégre; belehentereglek a hóba, megtisztogatták magukat s egetverő csaholással nyargalásztak a jégmezőn, amely úgy megelevenedett, hogy mi is szívből örültünk ennek a pezsgő életnek és vidámságnak. Hiszen eddig riasztó temetőnek látszott a jégmező!

Péntek, szeptember 29. — Ma van Blessing orvos születése napja s ennek tiszteletére nagy ünnepséget csaptunk a hajón. A déli csillagászati megfigyelésből megállapítottuk, hogy hogy az ész. szél. 79° 5′ alatt vagyunk, tehát megint csak előbbre haladtunk észak felé. A pompás ebéd után kávét és süteményt is kaptunk, este pedig, a még jobb vacsorához, málna- és citromfagylalt is jutott.

Szombat, szeptember 30. — Véleményem szerint ez a hely, ahol most vagyunk, illetőleg a „Fram" helyzete, nem nagyon alkalmas téli kikötőnek. Annak a roppant nagy jéghegynek, amelyhez hátul oda van kötve a hajónk, körülbelül a „Fram" közepe táján van egy hatalmas kiugrása, amely fenyegetően nyúlik be a födélzet fölé; ha majd a jég összeszorul a csikorgó fagyban, ez a kiugrás lezuhanhat, vagy az alja benyomulhat a „Fram" derekába s így is tönkre tehet bennünket. Ezért mindjárt ma elkezdtük hátrafelé tolni a hajót, hogy kevésbé veszedelmes környezetbe jusson; mivel pedig ez nem csekély munka, bizonyosan lesz vele dolgunk pár napig. Az aránylag nem rég befagyott nyilt csatorna jegét, amely a „Fram"-ot körülfogja, be kell törnünk fejszével és vasbotokkal; aztán neki állunk a csigának és szinte hüvelykről hüvelykre vontatjuk a hajót visszafelé, eltisztítván útjából a jégtörmeléket. A hideg már érezhetőbb; este 12½ Celsius-fokot mutat a hőmérő fagypont alatt, de a napnyugta csöndes és gyönyörű szép.

Hétfő, október 2. — Végre ma jó helyre vontattuk a hajót, egy nem rég befagyott tó közepére. A partfelőli oldalon van egy hatalmas jéghegy a kutyatáborral, ahol 35 fekete kutya van kikötve a jéghegynek felénk kiálló pereme alatt a hófehér hómezőre. A tengerfelöli oldalon is van egy jéghegy, úgy hogy a „Fram" két oldalon, mintegy bástyáktól védve áll a lapos jégen, amely a hajó feneke alatt is összefagyott, úgy hogy a „Fram" valósággal beágyazva fekszik a jégen és semmi veszedelem se fenyegetheti.

Délután, amikor Sverdrup, Juell meg én a kártyaszobában ültünk s éppen a hálót javítgattuk, nagy kiabálva rontott be hozzánk Teder Henriksen, a szigonyos:

— Medve! Medve!

Rögtön fölkaptam a puskámat és kirohantam:

— Hol van?

— Amott, a tengerfelöli oldalon, egészen közel a sátorhoz; egyenesen a sátornak rontott, úgy hogy azt hittem, darabokra is tépi.

S valóban ott is volt a hatalmas, sárgás-fehér állat, szimatolva a sátorponyvát. Scott-Hansen, Blessing és Johansen lélekszakadva rohantak a hajó felé. Én leugrottam a jégre, de megcsúsztam és elbuktam; a következő pillanatban azonban már ismét talpon voltam. Közben a medve befejezte a szimatolást s valószínűleg rájött, hogy a vaslapát, a fejsze, a sátorkaró, meg a sátorponyva nem valami könnyen emészthető eledel még a medve gyomrának se; legalább hatalmas ugrásokkal iramodott a menekülők után. Ekkor megpillantott engem és álmélkodva megállt, mintha azon tünődnék:

— Hát ez megint miféle csúszó-mászó állat lehet? . . .

Egyenesen feléje tartottam s a medve még akkor is szájtátva bámult rám, amikor már egészen közel, jó lőtávolságra voltam tőle. Merően nézett engem s én megvártam, míg kissé félre fordítja a fejét; ekkor hirtelen átlőttem a nyakát. Mintha villám sujtotta volna le, nyomban összeroskadt. Most eloldoztam néhány kutyát, hogy ehhez a veszedelmes, de izgató sporthoz hozzászoktassam őket; a kutyáknak azonban, sajnos, nem nagy kedvük volt a mulatsághoz. Még „Kvik" is borzadozva,

félénken és szinte szorongva közeledett a holt medvéhez — behúzta farkát a két lába közé — pedig benne bíztunk legjobban, hogy betaníthatjuk medvevadászatra.

Ugyanevvel a medvével történt ez a másik kaland is. Scott-Hansen ezen a napon kezdte meg fölállítani megfigyelő sátrát a jégmezőn, s rávette Blessinget és Johansent is, hogy ebéd után segítsenek neki. Mialatt szorgalmasan dolgoztak, megpillantották a medvét, nem messze tőlük, egyenesen a „Fram" előtt.

— Csitt! Legyetek csöndesen, hogy el ne riasszuk, — mondta Hansen.

— Persze, persze, — felelte a másik kettő leguggolva s egyre a medvét lesve.

— Azt hiszem, — jegyezte meg Blessing, — legjobb lesz, ha én a hajóra lopózom s megjelentem, hogy itt van a mackó.

— Ez csakugyan okos gondolat! — bólintott Hansen. — Csak siessen, kérem.

Blessing lábujjhegyen osont a hajó felé, hogy „meg ne ijessze" a medvét. Közben azonban Mackó koma meglátta és megszimatolta a másik kettőt s az orra után indulva, egyenesen feléjük baktatott. Most már Hansen se félt attól, hogy „megijesztik" a medvét, sőt inkább azon igyekezett, hogy ők maguk ne ijedjenek meg tulságosan a medvétől, aki ekkorra már Blessinget is észrevette, s ott hagyván a másik kettőt, egyenesen az orvos után ügetett. Blessing, természetesen, szintén nem törődött már a medve idegeivel, sőt inkább szerette volna, hogy bár megijedne a mackó s hagyná őt békében! Nem tudván, hogy mit cselekedjék, hirtelen megállt. És ekkor nyomban átvillant agyán az a józan gondolat, hogy e válságos pilanatban sokkal jobb, ha hárman vannak együtt, mintha csak ő maga néz farkas-szemet evvel a bestiával. Megfordult tehát és lélekszakadva nyargalt vissza oda, ahonnan jött. A jegesmedve meglehetős sebesen ügetett a nyomában.

Hansennek nem tetszett az eset s immár elérkezettnek látta az időt, hogy kipróbálja azt a hadicselt, amelyet könyvekben olvasott, mint fényes sikerű medve-riasztó fogást. Egész magasságában kiegyenesedett, össze-vissza hadonászott mind a

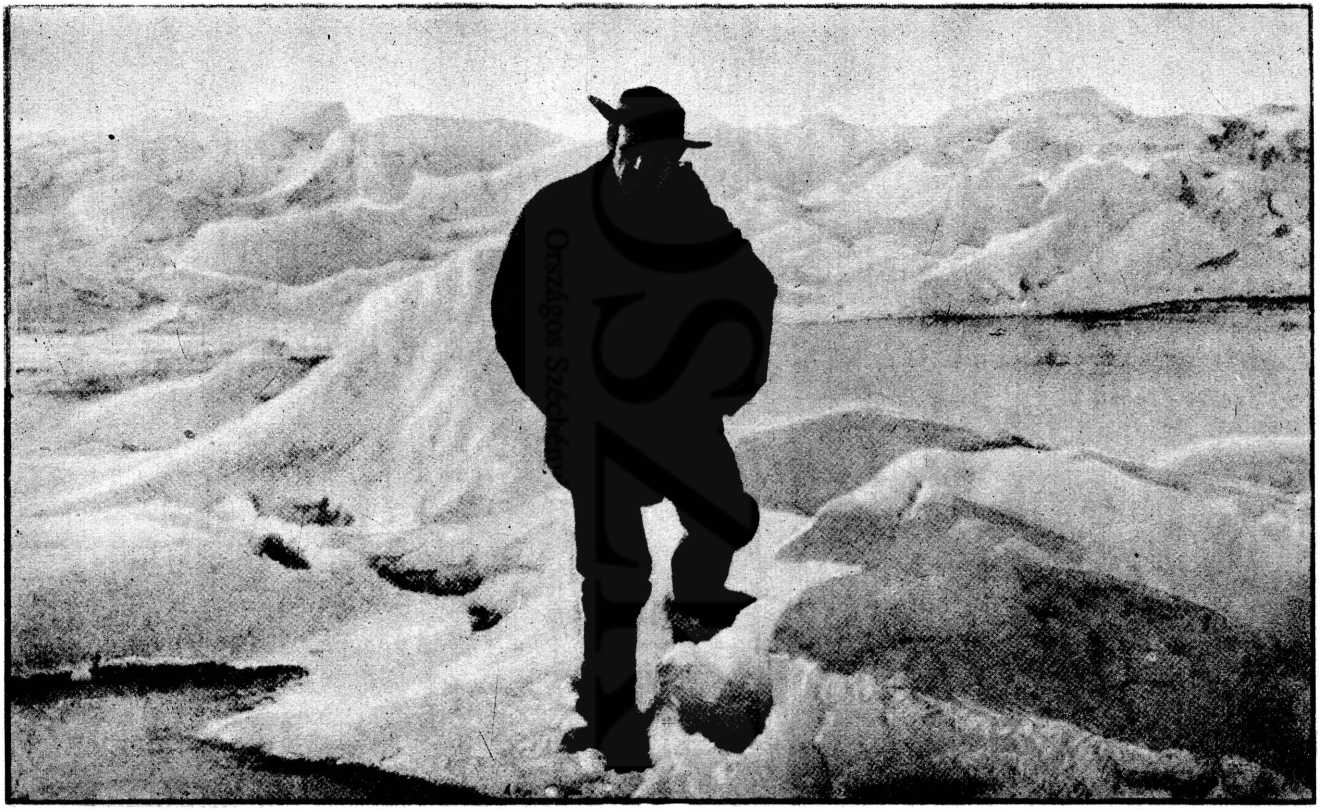

Nansen
A fényképész — rablóhadjáraton a Framtól nyugatra (1894 július 6-án)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

két karjával, s támogatva másik két társától, tele torokkal ordítozott. A medve azonban bizonyára nem olvasta a kérdéses könyveket, mert, rá se hederítve a fogásra, egyre jobban, sőt gyorsabban közeledett. A helyzet kezdett hát válságosra fordulni. Mindegyik fölragadott valami fegyvert: Hansen jégtörő vasdorongot, Johansen fejszét, csak Blessingnek nem jutott már semmi. Közben pedig mind a hárman torkuk szakadtából kiabáltuk:

— A medve! itt a medve!...

Most már mind a hárman lóhalálban rohantak a hajó felé, a medve ellenben egyenesen oda loholt a sátorhoz, ahol — mint már előbb mondtam — mindent megszimatolt, mielőtt a menekülők után iramodott. A végzet, az én golyóm képében, csak aztán érte utól. Egyébként sovány hím volt. Amikor fölboncoltuk, semmi egyebet nem találtunk a gyomrában, mint egy darabka papírost, „Lütken Mohn" cégnyomással; egy skílámpás burkolata volt, s bizonyára valamelyikünk elhajította a jégen.

E kaland után egyikünk se távozott a hajóról messzire anélkül, hogy állig föl ne fegyverkezett volna, amire valóban szükség is volt a medvék miatt. Miután a zsákmányt megnyúztuk és talpait, ezt a fínom csemegét, fölszállítottuk a hajóra, egész délután a háló kijavításán dolgoztunk. Eközben történt, hogy a jég meghasadt közvetlenül a „Fram" mögött s ez a hasadék oly gyorsan szélesedett, hogy hárman közülünk, akik átmentek rajta, hogy a jéghorgonyt megerősítsék, kénytelenek voltak deszkát keresztül fektetni a hasadékon, hogy visszajöhessenek. Alig, hogy ez megtörtént, berohant a födélzetről az őrtálló kormányos, hogy medve közeledik. Mindyájan fölrohantunk s láttuk is, hogy a medve dél felől cammogva tart felénk; amint azonban meglátott bennünket, rögtön lehasalt a jégre, onnan figyelt reánk. Hendriksen, meg én nyomban kisiettünk a jégmezőre és szerencsésen sikerült is vagy 300 méternyiről golyót kergetni a szívébe, éppen akkor, amikor már fölugrott, hogy elmeneküljön.

Péntek, október 6. — Mivel a kutyák megfagynának, ha karóhoz kötözve tartanók, elhatároztuk, hogy szabadon bocsátjuk őket. És ma délután el is oldottuk láncaikat s megpróbáltuk, hogy veszedelem nélkül így maradhatnak-e. Persze, rögtön összemarakodtak, s egyik-másik alaposan megmarcangolva, megtépázva került ki a többiek fogai közül. Egyébként azonban ropantul örültek a kutyák, hangosan csaholva hemperegtek a hóban s odavoltak a nagy boldogságtól, hogy ismét szabadok lehetnek.

Az idő egyformán hideg s állandóan fúj az északi szél, amely már néhány nap óta tart. Attól félek, hogy ez az állandó északi szél visszahajt bennünket délnek; a tegnapi megfigyelés eredménye szerint most az ész. szél. 78° 47' alatt voltunk, tehát 16 perccel délebbre, mint egy héttel ezelőtt. Lehet azonban, sőt így is kell lennie, hogy az áramlat itt kanyarodik s aztán megint északnak fordul; így kell lennie, mert az én elméletem nem csalhat. Ezt bizonyítja az is, hogy amikor ma délben a feneket mértük s az ólmot kissé állva hagytuk a vízben a fenéken, láttuk a zsinegről, hogy kissé ferdén húzódik meg észak felé, amiből nyilvánvaló, hogy az áramlás most ismét megfordult s megint észak felé hajt bennünket.

Délután — éppen kényelmesen heverészve csevegtünk — hirtelen égzengéshez hasonló, fülsiketítő robaj támadt s az egész hajó reszketni kezdett: — ez volt *az első jégtorlódás*. Valamennyien fölrohantunk a födélzetre, hogy lássuk, mi történik. A „Fram" nagyszerúen viselte magát, ahogy ezt reméltem is. A jégtömegek állandó nyomással közeledtek feléje, de mivel a tenger a „Fram" feneke alatt is be volt fagyva, a jégnyomás a hajó alá került, úgy hogy bennünket magasra emelt. A torlódás állandóan tartott egész délután, s némely pillanatban oly erős volt, hogy a „Fram"-ot több lábnyira is hirtelen fölemelte; ekkor azonban már nem bírta meg a hajót a jégréteg és beszakadt alatta. Estefelé ismét megtágult a jéghegyek halálosan szorító gyűrűje, úgy hogy ismét szabad vízben libegtünk; gyorsan meg is kötöttük a „Fram"-ot egy nagy jégtáblához, hogy az áramlás el ne sodorjon bennünket.

Ma hallottuk azt a szomorú hírt is, hogy szegény „Hiób"

megboldogult: a többi kutyák darabokra tépték s maradványait nem messzire találták meg a hajótól. Ezek a kutyák igazi házsártos verekedők: egy nap se múlik el úgy, hogy véresre ne marnák egymást. Nappal rendesen a közelükben van valamelyikünk, hogy elejét vegye a marakodás elfajulásának, de az éjszaka ritkán múlik el úgy, hogy valamelyiknek a bundáját meg ne szabdalnák. Szegény „Barabás" majd elvesztette rémületében az eszét; most állandóan a födélzeten van s nem is mer lemenni a jégmezőre, mert tudja, hogy a többi szörnyeteg mind rárohanna és agyon marná. A lovagiasságnak nyoma sincs meg ezekben a vérengző állatokban: ha kezdődik a marakodás, akkor az egész banda kíméletlenül rárohan arra az egyre, amelyik alul került és nem védekezhetik. De vajjon nem természeti törvény-e, hogy az erős diadalmaskodik a gyöngén és nem megfordítva? . . .

A jég állandóan nyugtalan s a jégtorlódások egymást érik. A jégtorlódás úgy kezdődik, hogy halk pattanás-, repedésszerű zörej támad, amely egyre jobban erősödik, végre pedig mennydörgésszerű robajjá tömörül. Közben a hajó ide-oda ingadozik, reszket, hol hirtelen ugrással emelkedik föl, hol ismét lassan hajlik alatta fölfelé a jégtábla, amelyen pihen. Ebben a szörnyű állapotban, minden oldalról magas jéghegyektől körülfogva és szinte örökös életveszedelemben, nagy megnyugvást találunk abban, hogy a „Fram" kitünő hajó és játszva tűri a nehézségeket, a jégtorlódás veszedelmét és szeszélyeit. Más hajót százszor is összetört, eltemetett volna a jégtörmelék, a „Fram" ellenben, mintha csak rejtélyes gépezet emelte volna, fölkúszott a jégtörmelékre s úgy pihent rajta, mintha csak beleágyazták volna.

Csütörtök, október 12. — Hajnalra kelve meglepetten láttuk, hogy a jégdarab, amelyen a „Fram" pihent, ismét szabad, jégmentes vízben úszik, amely messzire föl északnak, mint széles csatorna húzódott el, s mivel arrafelé az égbolt is kék volt, tudtuk, hogy a tenger is jégmentes, mert a befagyott víz fölött szürke színű az ég. Az árbockosárból is láttuk, hogy ameddig a szemhatár ér, szabad a tenger, csak itt-ott úszkál rajta egy-egy jégdarab. Haboztam, vajjon ne tegyünk-e elő-

készületeket arra, hogy gőzzel haladjunk észak felé. A gépet már leszereltük, úgyhogy összeállítása többnapi munkába kerül s ezért azt gondoltam, hogy várok vele pár napig; ha az időjárás és a körülmények kedveznek, akkor újra fölszereltetem a gépet s megkísérlem az előrenyomulást. Az idő tiszta és derült, de a szél állandóan észak felől fúj, úgy hogy a „Fram" lassan ugyan, de állandóan sodródik dél felé az alatta úszó nagy jégmezővel együtt.

Péntek, október 13. — Most vagyunk kellős közepén annak a veszedelemnek, amelytől az aggodalmas próféták annyira féltettek bennünket. A jég egyre torlódik körülöttünk és valóságos szorító gyűrűbe fogja hajónkat. Magas falakká, bástyákká tornyosul, amelyek fölnyúlnak az árbocok keresztrudjáig s rombadöntéssel, eltemetéssel fenyegetik a hajót; mi pedig bent ülünk a jó meleg konyhában s pipázva, élcelődve töltjük az időt, mert tudjuk, hogy semmi veszély nem fenyeget bennünket. Pedig az éjjel oly szörnyű rianás támadt a jégben, hogy majdnem összes kutyáinkat elvesztettük; a jég ugyanis, miután toronymagasságra föltorlódott a kutyatábor közvetlen szomszédságában, hirtelen nagy robajjal lezuhant, betörte a jégtáblát, elpusztította édesvízű kútunkat és elszakított bennünket a kutyáktól. Mindnyájunknak föl kellett kelnünk, hogy a kutyák segítségére siessünk s a hajóra hozzuk őket. Alig, hogy ez megtörtént, irtózatos robajjal szakadt le egy óriási jégdarab arról a mezőről, ahol a „Fram" pihent.

Másnap reggelre alább hagyott a jégtorlódás és a hajó megint nyilt, jégmentes vízen úszott. Most már kiadtam a parancsot, hogy szereljék össze a gőzgépet, mert az árbockosárból láttam, hogy ameddig a szemhatár végig nézhető, mindenütt van jégmentes víz s így előre juthatunk észak felé. Ez a szerelés másfél, legföljebb két napig tarthat s akkor megláthatjuk, mi van északon, túl azon a jégmentes vízen, amely beláthatatlan messzeségig hullámzik előttünk. Egyelőre a jégtorlódás ismét elülről kezdődik — talán azért ily heves, mert most van újhold — s a végtelen jégmezők csöndjét borzalmas recsegésropogás töri meg. Érezzük, hogy titáni erők mérkőznek itten,

s a rettentő zűrzavar oly rémes, aggodalmas szorongást kelt a szívben, hogy csüggedten kérdezzük egymástól: — marad-e kő-kövön ebben a szörnyű torlódásban?

Először a messze távolból hallatszik valami félelmetes dörgés, mintha távoli földrengés moraja lenne; aztán közeledik ez a dübörgés, és egyre több helyről hallom! A csöndes jégmezők visszhangzanak a szörnyű rianások zenéjétől, a Természet óriásai ébredeznek a harci riadóra. A jég össze-vissza repedezik köröskörül s magas halmokká tornyosul, amelyek közt megindul a gigászi küzdelem. Minden oldalról dörgés, tomboló zúgás, recsegés-ropogás hallatszik, a jég reszket lábunk alatt s a mélységből mintha hörgő ordítások szakadnának föl; nincs egy talpalatnyi hely, ahol csönd és béke volna, a szilárdra fagyott jégmező úgy hányja föl a törmeléket, mint tajtékjukat a hullámzó habok; 4—5 méter vastag jégtáblák dörgő robajjal hasadnak széjjel s oly könnyedén torlódnak, vetődnek egymásra, mint a pehely. Előttünk, mögöttünk és mellettünk, szóval körülöttünk mindenfelé szörnyű rianások szelik keresztül-kasul a jégtáblákat, amelyeket elönt a víz, majd egymásra dobál, föltornyosít valami fáradhatatlanul működő, rejtélyes erő, — míglen lassanként tovább halad s ott hagyván a fenekestől földúlt harcteret, tovább rohan pusztító útjában a sarki jégmezők felé!

Vasárnap, október 15. — A gép már csaknem útrakész s ha holnap is meg lesz még ez a jégmentes, szabad csatorna észak felé, akkor útnak indulunk rajta. Mivel a jégtorlódás naponta kétszer rendszeresen ismétlődik, körülbelül számíthatunk rá, hogy megmarad ez a csatorna. Mert a jégtorlódás törvénye az, hogy minden torlódás rianásokkal jár, s a torlódás megszünte után a jégtörmelék meglazul, szétesik, alázuhan s ekkor támadnak a nyílt öblök és csatornák a jégmezők között. És mivel a jég most még nem nagyon vastag, ezek a csatornák és nyilt öblök is sokkal könnyebben támadnak, mint később, amikor a tenger már jó mélyen lefagy.

Amint naplóm írását bevégeztem, lefeküdtem s éppen olvasni kezdtem az ágyban, amikor hallottam, hogy a kutyák

nagy lármát csapnak odakint a jégen. Kiszóltam tehát a szalónba, hogy valaki menjen és nézze meg, mi történik odakint és miért ugatnak a kutyák. Scott-Hansen rögtön kiment s nemsokára visszajött avval a jelentéssel, hogy valami nagy állat körvonalait látta homályosan az éjszakában.

— Akkor hát menjen és lőjje agyon.

Scott-Hansen örömmel vállalkozott erre s néhányad magával mindjárt ki is szaladt a födélzetre. Pár pillanat mulva eldördült fejem fölött egy lövés, aztán egy második, majd lövéslövést követett s összesen tizet számláltam meg. Aztán Johansen és Hendriksen lerohantak új töltésekért s elmondták, hogy a fenevad megsebesült és rettenetesen ordít; ők azonban eddig csak valami bizonytalan, nagy szürke tömeget láttak a sötétben, amely a kutyák közt járt ide-oda. Most pedig kimennek utána a jégre.

Négyen ki is mentek s csakhamar találtak is egy agyonlőtt medvét, amely két sebből vérzett. Ez azonban még nagyon fiatal állat volt, s az anyjának is ott kellett valahol lenni a közelben, mert a kutyák még mindig hangosan ugattak. Most már mindnyájan meg voltunk győződve arról, hogy két medvét láttak együtt s hogy a másiknak is súlyosan meg kellett sebesülnie. Johansen és Hendriksen, akik később visszamentek a jégre, mert ott feledtek egy kést, ahol az agyonlőtt medve hevert, a távolból rémes hörgést hallottak, de egyelőre nem akartak a sötétségben kutatni a megsebesült anyamedve után. A lelőtt medvét azonban a födélzetre cipelték s legott megnyúzták, még mielőtt megdermedt volna a hidegben.

Hétfő, október 16. — Nagy meglepetésünkre, a tegnapi hatalmas jégtorlódás után nem lazult meg a jég az elmult éjszaka, s ami még rosszabb volt: semmi jel se mutatta, hogy legalább a nap folyamán meg fog lazulni, pedig már teljesen készen voltunk az utazásra. Én mégis parancsot adtam a gőz fejlesztésére s míg ezt végrehajtották, kimentem a jégre, hogy megnézzem a tegnapesti esemény nyomait. És ekkor nem csak a megölt fiatal medve nyomait s egy nagyobb állatét láttam, mely a megöltnek anyja lehetett, hanem még egy harmadik

medve nyomait is, amely igen súlyosan megsebesülhetett, mert látszott, hogy a hátulsó lábain vonszolta magát s útját széles vérnyom jelezte. Jó darabon követtem ezt a véres nyomot, de mivel pusztakézzel se meg nem ölhetem, se a hajóra nem szállíthattam volna a zsákmányt, elhatároztam, hogy visszamegyek és társakat meg fegyvert hozok magammal.

Fölhúztam tehát hócipőimet s néhányad magammal meg pár kutyával elindultam a medvék keresésére. Nem sokára megtaláltuk a helyet, ahol a sebesült medve az éjszakát töltötte. Micsoda szörnyű éjszakája lehetett! Megpillantottuk itt az anya nyomait is, aki bizonyára ápolta a sebesült kölyket, melynek alighanem hátgerincét zúzta szét a golyó. Nem sokkal aztán utólértük a nyomorék fenevadat is, amely, már amennyire tőle telt, gyorsan menekült előlünk a hómezőn. Amikor látta, hogy nincs más menekvése, hirtelen beugrott egy rianás-szülte medencébe. A vízben állandóan alábukott s csak éppen egy pillanatra jött a fölszínre, hogy lélekzetet vegyen. Mialatt mi a magunkkal hozott kötélből hurkot csináltunk, hogy ezt rádobjuk s így partra vonszoljuk, a kutyák szinte őrjöngve csaholták körül a kis tavat s alig bírtuk visszatartani őket, hogy be ne ugorjanak a vízbe a medve után. Végre elkészült a hurok, s amint az állat megint fölmerült, rádobtuk egyik mancsára, mialatt egyikünk fejbe is lőtte.

A többiek ekkor partra húzták a zsákmányt, én pedig elindultam az anyamedve nyomán, hogy hátha azt is meg tudnám keríteni; de az üldözést csakhamar abbahagytam, mert visszasiettem a hajóhoz, hogy hátha közben mégis meglazult a jég és talán útnak indulhatunk. Sajnos, ez a reményem füstbe ment; így hát délután Scott-Hansennel együtt ismét kimentem a hómezőre s követtük is a medve nyomát jó darabon, de sikertelenül; ki tudja, hol kóborolt már azóta a gyermekétől megfosztott anya! Leverten tértünk hát haza este felé a hajóra, s bosszúságunkat még növelte az a hír, hogy két kutyánk is eltűnt; valószínűleg megijedtek, amikor a három medve megjelent, s úgy elszaladtak, hogy nem is találtak már vissza a táborba. Sőt az is meglehet, hogy a medvék fölfalták a két kutyát, noha ennek semmi nyomát nem láttuk.

Szerda, október 18. — Amint Johansen ma reggel a födélzeten a hőmérőt nézte, észrevette, hogy a kutyák, amelyek most a födélzeten voltak megkötve, hangosan ugatnak valamit, a jégen. Kihajolt hát a hajókorláton, közvetlenül a kormány fölött, s maga alatt, egészen a hajó mellett, egy nagy jegesmedve hátát pillantotta meg. Rögtön puskáért szaladt s néhány lövéssel leterítette az állatot. Később a nyomokból láttuk, hogy a medve föltúrta az összes hulladékhalmokat a hajó körül. Nem sokkal azután magam is kimentem a jégmezőre. Scott-Hansen és Johansen a hajótól délre delejes vizsgálódással foglalkoztak. Gyönyörű, verőfényes idő volt s én egy nyílt tavacska előtt álltam, nem messze a hajótól, vizsgálva a jeget, amikor egyszerre hallottam, hogy a födélzeten lövés dördül el. Amint megfordultam, láttam, hogy egy medve menekül a jéghalmok felé; Hendriksen látta meg a hajóról s riasztotta el a lövéssel. A medve ekkor megpillantotta Hansent és Johansent s egyenesen feléjük rohant. Hendriksen rögtön rálőtt, de a puskája többször egymás után csütörtököt mondott, mert az a szerencsétlen szokása volt, hogy a ravasz szerkezetét valósággal fürösztötte vaselinban, s az így megkent kakas nem csapott le, hanem egész könnyen, ütés nélkül, csúszva működött.

Végre mégis eldördült Hendriksen puskája s a golyó rézsutosan ment keresztül a medve szügyén és hátán. A hatalmas állat kétlábra ágaskodott első lábaival vadul csapdosott a levegőben, aztán orra bukott, egyet bukfencezett s nekiiramodva szaladt még vagy harminc lépésnyire; ott végképp összeesett, mert a golyó a szívét fúrta keresztül. Hansen csak akkor látta meg a medvét, amikor összerogyott; rögtön odarohant hozzá s még két revolvergolyót eresztett a fejébe. Óriási állat volt: a legnagyobb, amit eddig láttunk és elejtettünk.

Déltájban fölmentem az árbockosárba. Bár az idő tiszta és derült volt, semmilyen irányban nem tudtam szárazföldet fölfedezni. Teljesen eltünt az a széles csatorna is, amely pár nappal ezelőtt még meg volt észak felé s ehelyett éjjel egy

másik csatorna támadt, amely azonban dél felé vezetett s vékony jégkéreggel volt borítva. A torlódás legkivált e csatorna két szegélyére szorítkozik s iránya szabad szemmel követhető délnek, ameddig csak a szemhatár terjed. Kelet felé ellenben teljesen tömör, lapos és egyenletes a jégmező, úgy, hogy a „Fram“ a lehető legkedvezőtlenebb jégtorlódás közepén fekszik.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

HATODIK FEJEZET.

Egyhangú élet a hajón.

Csütörtök, október 19. — Kora reggel megkíséreltem az első szánutazást a kutyákkal. Miután sikerült hat kutyát befognom egy szamojéd-szánba, ráültem a bakra s elkezdtem berregni a nyelvemmel: — „Pr-r-r-r, pr-r-r-r! — mire nagyon szépen neki is iramodtak a jégnek. De nemsokára valami jégtorlódáshoz értünk, amelyet meg kellett kerülniök. Alig hogy ez megtörtént, villámgyorsan nyargaltak ismét a hajó felé, amelytől nem lehetett őket eltéríteni. Mindig csak a hajó körül nyargalásztak, egyik halomtól a másikig. Hiába korbácsoltam őket, semmit se használt; akárhogy kiabáltam és káromkodtam, mindig csak visszatértek a „Fram"-hoz.

Ekkor leszálltam s lábaimat megfeszítve igyekeztem őket visszatartani; az eredmény az lett, hogy elrántottak s aztán megint hanyatt-homlok rohantak a hajó felé, én pedig henteregtem a földön, jégbuckától jégbuckához verődve, hogy minden csontom ropogott bele. Így folyt ez a játék jó darabig, míg végre a kutyák megunták, s azt gondolták, hogy változatosság kedvéért egyszer talán szót is fogadhatnának nekem. Ekkor aztán nagyszerűen vitték a szánt a sima jégmezőn, — szinte röpültek velem! Félóra múlva megállítottam a szánt, hogy kissé kifujhassák magukat, de amikor megmozdultam, hogy befelé hajtsam őket a jégmezőn, villámgyorsan megfordultak, megint csak arra, ahonnan jöttünk, a hajó felé!

Minden erőmmel húztam őket vissza a gyeplővel, megfeszítettem lábaimat a jégen, hogy megállásra bírjam őket, majd kegyetlenül csépeltem az ostorral, — de mindhiába:

a kutyák csak nyargaltak csökönyösen a maguk útján s minél jobban vertem őket, annál gyorsabban vágtattak a „Fram" felé. A vége pedig az lett, hogy fölfordították a szánt s aztán a gyeplőnél fogva a jégen hurcoltak engem tova megállás nélkül, mialatt én egyik bukfencet a másik után vetettem a jégrögökön. Amint egy pillanatra megálltak, hirtelen elébük ugrottam s kegyetlen ostorcsapásokkal akartam őket rákényszeríteni, hogy visszaforduljanak. Ekkor azonban ahányan voltak, annyifelé ugrottak, és belekeveredtem az istrángokba, úgy hogy ismét elbuktam, mire a kutyák megint sebesen nyargalva iramodtak vissza a hajó felé.

Ez volt első kísérletem a kutyákkal, s az eredményre egyáltalában nem voltam büszke; sőt magamban egyenesen örültem, hogy senki se látta a csúfos kudarcot és nem nevethetett ki.

Szombat, október 21. — Ma egész nap a hajóban maradok, mert valami köszvényes fájdalom bánt, amit már néhány nap óta érzek a jobb oldalamban; az orvos megmasszírozott, de evvel csak növelte fájdalmaimat. Vajjon csakugyan olyan öreg vagyok-e már, vagy ez az egész fájdalom csak képzelődés? — Valósággal béna lettem; csak bicegni és sántikálni tudok, holott pár nappal ezelőtt akár versenyt is futottam volna társaimmal a jégen!

Megmérettem a tenger mélységét. 135 méter volt. Mérés közben megfigyeltük, hogy délnyugat felé haladunk. Nem értem ezt az állandó déli áramlást. Az utolsó időben nem igen volt szél, s bár ma kissé erősebb szél fúj déli irányban, ez még nem magyarázza meg a dolgot. Mi lehet hát az oka ennek az áramlásnak? Tanulmányaim, tapasztalataim és számításaim mind ellene mondanak a déli áramlás lehetőségének: — az áramlásnak észak felé kell tartania. Ha ez nem így lenne, hogyan magyarázhatnók meg azt a nagy, nyílt tengert, amelyet észak felé keresztül szeltünk? És azt az öblöt, amelynek végéig fölhajóztunk?... Ezeket csak az az északi áramlás hozhatta létre, amelynek hatását az én teóriám megállapította. De akárhogy van is, két dolog bizo-

nyos; az első az, hogy valahová mégis csak eljutunk, s a második az, hogy semmiképen se mehetünk vissza azon az úton, amelyen jöttünk, hanem csakis előre mehetünk.

Szerda, október 25. — Tegnap éjjel rettentő jégtorlódást álltunk ki. Fölébredtem rá és éreztem, hogyan emeli föl, rázza meg és dönti oldalt a hajót, sőt hallottam a jég recsegését is, amint a reázuhanó „Fram" bordái alatt összetöredezett. Miután hallgattam egy darabig ezt a pokoli zenét, megint elaludtam avval a jóleső érzéssel, hogy mégis csak jó: a „Fram" födélzetén lenni, biztonságban minden veszedelemtől. Mert az csak szörnyen kellemetlen lenne, ha minden jégtorlódásra riadtan kellene talpra ugranunk, hogy védjük az életünket, vagy pedig menekülnünk kellene batyuba kötött holminkkal, mint ahogy a „Tegethoff" legénységével történt! ... A „Fram" szilárd hajó s nincs mit félnie a jégtorlódástól.

Most már nagyon korán alkonyodik. Valahányszor a napot nézzük, mindig alacsonyabban és alacsonyabban áll. Csakhamar végkép le fog tűnni a szemhatárról, s ránk borúl a hosszú, téli éjszaka, melynek gyászos sötétségéből csak a tavasz vált meg bennünket ismét. De mit bánnám én az éjszakát, csak már jelentkeznék az áramlás, amely észak felé viszi a „Fram"-ot; a szél most már úgyis délnyugatról fújdogál.

Ma készült el végre az a szélmótor, amely a dinamógépet hajtva, elektromos világítással látja el a hajót. Mily nagyszerű találmány is a villamos világítás! És mily nagy hatása van a világosságnak az emberi kedélyre! Ma láttam ezt, amikor a vacsoránál először gyúltak ki a villamos körték, s ezen való örömünkben ugyancsak éltettük Dickson Oszkár urat, akinek bőkezűségéből az egész elektromos világítás kikerült. Vacsora után még fölmentünk a födélzetre, ahol oly világos volt, mint fényes nappal; csodaszépen sütött a holdvilág s ráadásul még az éjszaki fény is tündéri ragyogással tündöklött. És ebben a nagyszerű fényben, a temető csöndjéhez hasonló néma éjszakában halk suhogással forgott fejünk fölött a szélmótor négy szárnya, gyűjtvén az energiát

a villamos világításhoz. Megkapó ellentét: a fékezetlen őstermészet, a jégmezők sivatag birodalma, amelynek örök éjjelét a civilizáció hatalma világítja be! . . .

Csütörtök, október 26. — Ma van a „Fram" születésnapja; éppen egy évvel ezelőtt bocsátottuk vízre, s ennek a szép ünnepnek emlékei kelnek életre mindnyájunk szivében.

A fenékmérésnél 100 méter mélynek találtuk a tengert. Most már elég gyorsan haladunk észak felé — „Egyenesen észak felé", ahogy Teder mondja — s valóban úgy látszik, hogy a helyzetünk teljesen jobbra fordult. Ezen való örömünkben kétszeres buzgalommal ültük meg a „Fram" vízrebocsátásának évfordulóját. Célbalövéssel kezdtük; aztán kitünő, négyfogásos ebédet ettünk, s közben többször viharosan éltettük a „Fram"-ot. Ezen a napon meg volt engedve a dohányzás a szalónban, úgy hogy ebéd után is mind együtt maradhattunk. Ugyanígy történt vacsora után is, amikor mindenki sorsolással kapott valami emléket erre az ünnepre, amelyet a rendes kártyázás, dominózás és sakkozás fejezett be, kinek-kinek hajlandósága szerint.

Amikor egyedül maradtam, gondolataim önkénytelenül is végig siklottak az elmúlt esztendőn, attól fogva, amikor feleségem mellett álltam az emelvényen s ő a pezsgős üveget a hajó orrához vágva, hangosan kiáltotta:

— Fram legyen a neved!

És szinte most is látni vélem, amint a nagy, hatalmas hajó-kolosszus lassan kezdett lefelé siklani e szavakra. Kezemben tartottam akkor a feleségem kezét, mindkettőnk szeme megtelt könnyel s a torkunkat úgy szorongatta valami, hogy szólni se tudtunk . . . Sohase fogom elfeledni ezeket a szent pillanatokat, amikor egymás kezét fogva álltunk ottan s néztük a nagyszerű jelenetet. És most? . . . Mi minden történt azóta! Az örök jégmező választ el bennünket s esztendők vannak köztünk, mielőtt viszontláthatjuk egymást, ha ugyan Isten megérnem engedi, hogy innen kivergődjünk. S még akkor is: ki tudja, meddig tarthat ez a küzködés?!

Ma végre ünnepélyesen elbúcsúztunk a naptól is. Délben

mutatta magát utólszor, de csak rövid félórára, a déli szemhatár peremén, mint laposra nyomott, vörösen izzó korong, amely azonban már nem melegített. *Ma kezdődött el a téli éjszaka.* Vajjon mit hoz ez reánk? És hol leszünk, ha majd ismét fölkel a nap?... Ki tudná megmondani?! Szerencse, hogy a hold pótolja némileg az elvesztett napot; éjjel-nappal ott kering az égboltozaton s ragyogó fehér fénye ezüstös színpompával önti le a különben is fehér hómezőket.

Kedd, október 31. — A mai mérésekből kitűnik, hogy 3 perccel jutottunk feljebb észak felé a legutolsó mérések óta. Ez nagyon kevés; bizonyára olyan áramlatba kerültünk, amely lassan forog körben s csak alig halad észak felé. Valami erős déli szél kellene, amely kihajtaná jégmezőnket ebből a meddő körforgásból, bele a sarki áramlás kellő közepébe; de megjön-e ez a déli szél és mikor?...

Az emberek ma már evezőre is kaptak, hogy így hajtsuk a hajót északnak, már amennyire lehet. Munkájuk közben hirtelen vakító fény támadt, kékesfehér ragyogás, mintha az egész ég lángba borult volna. Johansen rögtön lerohant a szalónba s jelentette, hogy sajátságos tűzgolyó szelte át az eget, s még most is láthatók a fehér fénysávok, amelyek futását jelzik. Fölsiettünk a födélzetre s láttuk is a nagyszerű meteort, amint éppen lefutott a szemhatáron; ez volt a második nagy meteor, amelyet ezen a vidéken láttunk, s még letünte után is sokáig fényárban ízzott tőle a levegő.

Teder még délelőtt egy fehér rókát lőtt, egészen közel a hajóhoz. Egy idő óta gyakran találtunk rókanyomokat a hajó körül, sőt a mult vasárnap Mogstad már a rókát is látta, amely bizonyára rendszeresen járt a környékre, hogy az elejtett medve belső részeit s ott hagyott hulladékait fölfalja. Nem sokkal aztán, hogy Teder elejtette az első rókát, megjelent egy második is, amely odajött, de megszimatolván holt pajtását, gyorsan elinalt megint.

Ma van Sverdrup születésnapja, s ezt, természetesen, vígan megültük. Ebéd előtt célba lövöldöztünk revolverekkel s aztán fáradtan, kiéhezve ettük végig a nagyszerű lako-

mát. Ebéd után pedig versenyt futottunk a jégmezőn. Kimértük a pályát, két végpontján kitűztük a zászlókat, a szakács megsütötte a díjakat: — finom kalácsokat, amelyek nagyság szerint elrendezve álltak közszemlén. Az izgatottság nagy volt, de nem tartott sokáig; a startnál ugyanis kiderült, hogy a legénység az utolsó napokban oly halálosan elfáradt, hogy nemhogy futni, hanem még ügetni se igen tudott. De azért a jutalmakat szétosztottuk, még pedig úgy, hogy Scott-Hansennek bekötöttük a szemét, s ő döntött, hogy kinek ítéli azt a kalácsot, amelyet éppen kezemben tartottam.

Szerda, november 8. — A vihar, amely az utolsó két napon át dühöngött, teljesen lecsöndesedett s ma már alig van annyi szél, amennyi elég a mótorszárnyak hajtására. Mult éjszaka megkísértettük, hogy a kutyák a szabad ég alatt, a hómezőn aludjanak s az eredmény az lett, hogy a marakodó bestiák megint darabokra tépték egyik pajtásukat. Ez a nap különben is elég szomorú volt; a mérésekből megállapítottuk, hogy az északi szél 77° 43′ alatt vagyunk, — tehát annyira délen, amennyire még nem voltunk, mióta a jég körülfogott bennünket. S ez ellen nem tehetünk semmit, noha eléggé szomorú és kellemetlen dolog.

Ma ismét újhold van, tehát erősebb jégtorlódásra számíthatunk. A jég valóban mozog is, már szombaton kezdett hasadozni s azóta napról-napra hangosabb, erősebb lett a rianás. A hasadékok meglehetősen szélesek s a jég mozgása is egyre észrevehetőbb. Hajónk körül tegnap kezdődött a jégnyomás, ma éjjel pedig megrepedt a tábla, úgy hogy a „Fram" majdnem vízen úszik. S amint most itt ülök a csöndes téli éjszakában, fölnézegetve az égen pislogó csillagokra, az örök hó és jég temetői nyugalmában mintha titkos hangokat hallanék:

— *Miért is indították el erre az útra?* . . .

Hogy miért? . . . Hát tehettem-e másként, s megakaszthattam-e életem folyását, amely erre hajlott? . . A terveim mind füstbe mentek. A teóriámra fölépített kártyapalota, amelyet makacs önfejűséggel védelmeztem minden támadás és ellenvetés ellen, az északi szél első fuvallatára összeomlott,

s a tények szégyenletesen csúffá tették minden reményemet... De hát oly bizonyos voltam-e a dolgomban? Igen, én jóhiszeműen bíztam: de ez csak önámítás és elvakultság volt. És most?... Lemondjak-e teóriámról, elismerjem-e, hogy hibás?... Az nem lehet; a szibiriai úsztatott fa olyan bizonyosság, amelyet semmiféle álokoskodás meg nem semmisíthet. És, ha mégis hamis nyomon járnék: mi lenne akkor? Semmi más, csak csalódott remények szertefoszlott ködfátyola. Emberi tévedés, egyszerű gyarlóság és hibás számítás, ami napjában százszor is előfordul, habár talán kisebb méretekben is. Hiszen: még ha belepusztulnánk is ebbe a vállalkozásba, — az örökkévalóság körfutásán ez se változtatna; avagy megérzi-e a robogó vonat, ha egy apró bogárka kerül a kerekei alá?...

Vasárnap, november 19. — November 8-ika óta teljesen egyformán, egyhangúan folyt az életünk. A szél állandóan délről fújt, csak ma változott meg és csapott át északnyugati irányba. Több ízben volt jégtorlódás, melynek robaját délkelet felől hallottuk. Egyébként azonban a jég, amely vastagon fogja körül hajónkat, meg se moccant; az utolsó rianás óta 3—6 méter vastag jégréteg képződött a „Fram" körül. Megfigyeléseim szerint a jég vastagsága az első napon, illetőleg éjszakán 8 centiméter, s a rákövetkező két éjszakán összesen 11 centiméter, vagyis az átlagos vastagodás annál kisebb, minél vastagabb már a jégtábla. Körülbelül két hét alatt 40 cm. vastag jég képződik, még pedig úgy, hogy az első három napon már 19 cm. vastag a jég, míg a többi 21 cm. képződésére 11 nap szükséges. Persze, ez az arány a hideg, illetőleg a fagy erősségének megfelelően változik s csakis így magyarázható, hogy később úgy megvastagodott alattunk a jég, hogy még akkor se értük el az alsó szélét, amikor 9 méter mélyre lefúrtunk benne; sőt ennél még sokkal vastagabb jégmezők is vannak.

Scott-Hansen kiszámította mai megfigyeléseinek eredményét s avval az örvendetes hírrel lepett meg bennünket, hogy november 8-ika óta 44 perccel haladtunk följebb észak-

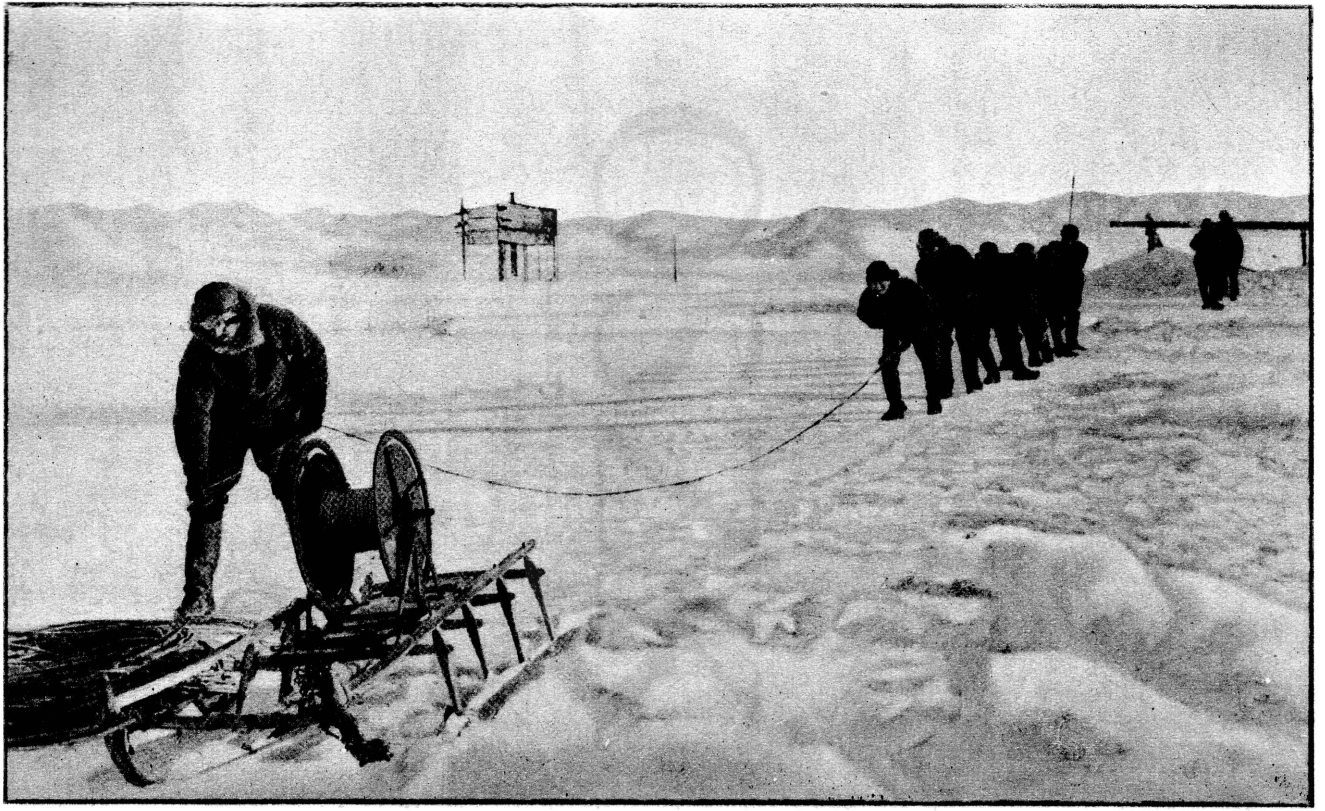

3800 méter mély tenger fölfedezése

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

nak, kissé keleti irányban. Eszerint az északi szél. 78° 27′ és a keleti hosszúság 139° 23′ alatt volnánk; bár adná Isten, hogy ezentúl is ily arányban haladnánk! Akkor ugyan egyikünk se törődnék a hideggel, amelyet különben így se nagyon érzünk, mert a „Fram" nagyon barátságos és meleg fészek. Egyelőre még, akár 5, akár 30 Celsius-fokot mutat is a hőmérő odakint a fagypont alatt, egyáltalában nem is fűtünk. A szellőztetés kitünő, kivált mióta fölállítottuk a szélmótort, amely egyenesen a külső hideg levegőt hajtja keresztül a kabinokon. De mi azért nem fázunk s kényelmesen heverészünk a kellemes villamos fény mellett.

Eszemben jár egyre, hogy ki kellene dobatni a kályhát, amely csak helyet foglal és útunkban áll. Az a számításom, hogy a „Fram" külső falai megvédnek bennünket a hidegtől, teljesen bevált. Nem szenvedünk a nedvességtől sem. Egykét helyen ugyan, kivált a négy személyre szánt alvókabinok zúgaiban, meggyűlik és le is csöpög itt-ott a nedvesség, de ez semmi ahhoz képest, ami más hajókon tapasztalható; ha begyújtanánk a kályhába, rögtön vége is lenne. Ezt a csekély nedvességet tehát éppen olyan jól tűrjük, mint a hideget. E tekintetben az embereim bámulatosan edzettek. Bentsen, például 30 fokos hidegben is csak ingben és nadrágban jár föl a fedélzetre, hogy megnézze a hőmérőt.

Hétfő, november 27. — A szél túlnyomóan délről fuj s csak kevéssé tér el keletnek. A külső hőmérsék 25—30 Celsius fok a fagypont alatt, a hajó belsejében pedig 11 fok. Több ízben szemembe tűnt már, hogy az északi fény sávjai követik a szél irányát, s ki akarván próbálni e megfigyelésem helyességét, csütörtökön reggel, amikor a szél még északkeletről fújt, azt jósoltam az északi fény csíkjainak állásából, hogy nemsokára délkeletről fog fújni, ami csakugyan meg is történt. Az utóbbi napokban általában sokkal kevesebb északi fényt láttunk, mint utazásunk kezdetén; de azért naponta volt északi fény, ha néha kevés is, ma ellenben ismét teljes pompájában ragyogott.

Az utóbbi időben többször voltak a holdnak gyűrűi,

mellékholdjai és egyéb feltűnő jelenségei. Mikor a hold olyan alacsonyan jár, hogy gyűrűje érinti a szemhatárt, ott, ahol a szemhatár a gyűrűt metszi, világos fénymező támad; hasonló fényfoltok keletkeznek ott is, ahol a hold függőleges tengelye metszi a szemhatárt; ezekben a ragyogó fényfoltokban gyakran láthatók a szivárvány színes ívei is. A szemhatárhoz legközelebb rendesen sárga volt a fény; valamivel följebb vöröbe, majd pedig kékbe ment át. Hasonló színeket lehetett megkülönböztetni a mellékholdakon is. Néha láttunk két nagy, közös központú gyűrűt, s azok mellett négy mellékhold ragyogott. Tudvalevő, hogy ezeket a gyűrűket, mellékholdakat, sugárzó tengelyeket stb. a holdaknál is, éppen úgy, mint a napnál, a fény törése idézi elő.

Csütörtök, november 30. — A mérő-ón 170 méter mélységet mutatott és zsinegjének megfeszülése jelezte, hogy északkelet felé haladunk. Most már csaknem bizonyos, hogy állandóan északnak tartunk s így mindnyájan tele vagyunk reménységgel. Hangulatom hasonlít az ingához, amely egyik helyzetből a másikba lendül; hiába igyekszem filozófikus nyugalommal felfogni az életet, — egy-egy zaklató aggodalom végigtáncol idegeimen s akkor bizony fényes nappal is feketének látom sorsomat: hát még ebben az örökös éjszakában!

Ezerszer is elmondom magamban, hogy nem az én hibám, ha az expedició nem éri el a célját; az a tudat, hogy teljesítettem kötelességemet, csak részben nyugtat meg, de korántsem vigasztal a kudarcért, amely akkor érhet, ha csakugyan elszámítottam magamat s a teóriám csütörtököt mond. Hiába csitítgatom lázongó idegeimet, hogy minden mindegy és hogy nem tehettem másként, mint ahogy cselekedtem; azért mégse tudok szabadulni a fájó szorongástól, valahányszor a szél kedvezőtlen irányba fordul. S ha rágondolok barátaimra, arra a sok naív lélekre, akik bennem, képességeimben bízva, áldozatokat is hoztak, hogy merész álmaimat, vakmerő terveimet megvalósíthassam: úgy elszomorodom, hogy sírhatnám is bele, valahányszor kedvezőtlen körülmények azt

az aggodalmat keltik bennem, hogy ez a sok bizalom és áldozat mind fölösleges és hiábavaló volt. — Nem, nem!... tiltakozik ilyenkor minden csepp vérem: *nekünk győznünk kell, minden áron!*

Kedd, december 5. — Ma van a leghidegebb nap, amelyet eddig értünk: 35,7° Celsius a fagypont alatt, fagyasztóan metsző délkeleti széllel. Megfigyeléseink szerint az északi szélesség 78° 50′ alatt vagyunk, tehát 6 perccel északabbra, mint vasárnap voltunk, ami naponta 2 percnek felel meg. Délután pompás északi fényt láttunk, ragyogó fényhidat keletről nyugatnak, amely egész szélességében keresztülboltozta az eget. Estefelé Scott-Hansen, aki őrségen állt, lejött jelenteni, hogy oly nagyszerű északi fény tűnt fel, amelyhez foghatót még sohase láttunk. Mindnyájan felsiettünk a födélzetre s valóban, szinte szent áhitattal bámultuk a csodás tűzijátékot. Az ízzó fénytömeg sugáralakban szakadozott meg, sokszínű, sziporkázó fénykévékre, amelyek az egész égboltozatot elborították a szivárvány százféleképen ragyogó színeivel. Egyes sugaruk vége sötétpiros volt, a közepe felé tündöklő zöldbe, majd a központban haragos-kékbe ment át; más sugarak a sárga és zöld, a rózsaszín és ibolyakék színekben pompáztak s a kaméleon varázsos gyorsaságával változtatták színüket, úgy hogy belekáprázott a szemünk, s néha pillanatokra elállt a lélekzetünk, mialatt a csodás színváltozásokat bámultuk; mintha gigászok, földöntúli varázslók rendeztek volna tűzijátékot a nagy Természet örökké ízzó mágneses kohójában: — a szikrák és kilövellő lángoszlopok vakító fénykévéi egymást érték a sötét éjszakában. S ezt a természetfölötti csodát elnéztem volna órákig, ha a tagjaimon végig szaladó borzongás nem figyelmeztet, hogy harminc fokos hidegben melegebben kell öltözködni... Dideregve mentem hát le kabinomba s tovább olvastam a *„Framsjaa"* hetilapot, amelyet a doktor szerkesztett — felelőtlenül s amelynek első száma éppen most jelent meg, tele a legbolondosabb ötletekkel, a hajó életéből vett tréfás epizódokkal.

Kedd, december 12. — Ma reggel nagy sétát tettem délkelet felé. A jég arra is éppen olyan, mint a hajó körül: összetorlódott, magasba préselt jégtörmelék-halmok, amelyek közt lapos jégtáblák fekszenek.

Este felé zajosan kezdtek csaholni a kutyák a födélzeten, mialatt mi a szalónban kártyáztunk. Mivel nem volt cipő a lábamon, azt mondtam, menjen föl más valaki s nézze meg, hogy mi történik. Mogstad föl is ment, de a lárma csak nem szűnt meg, sőt erősödött. Majd visszajött Mogstad, jelentette, hogy a kutyák mind fölkapaszkodtak a hajó korlátján s dühösen csaholnak bele az éjszakába észak felé. Bizonyos, hogy valami vadállat bujkál ott, — talán róka, mert ő is hallotta, amint fölszaladt, a sarki róka rekedt ugatását a távolban, bár nem egészen bizonyos a dologról. De igen nagy arcátlan róka lehetett, ha ennyire ki tudta hozni sodrukból a kutyákat!

Mivel a csaholás sehogyse akart megszűnni, végre magam is fölmentem, Johansen kíséretében. Sokáig nézelődtünk a sötétben mindenfelé, legkivált, amerre a kutyák ugattak, de nem láttunk semmit, ami mozgott volna. De azért egészen bizonyos volt, hogy valami mégis van ott és szentül meg voltam győződve, hogy csakis medve lehet, mert különben nem ugattak volna ily szörnyen. Elbocsátottunk tehát néhány kutyát, avval a szándékkal, hogy magunkkal visszük őket s elindulunk a medve fölkutatására; de ezek a nyomorult párák félnek a medvétől, nem merik megtámadni, — s mivel segítségük nélkül nem is remélhettük, hogy a koromsötétben megtaláljuk a medvét, hát inkább el se indultunk. Ha csakugyan medve ólálkodott a hajó körül, akkor bizonyos, hogy úgy is visszatér; mert, ha olyan éhes, mint ebben az évszakban ezek a fenevadak rendesen, akkor nem fog messzire távozni a hajótól, amelynek födélzetén oly remek pecsenyére lehet kilátása.

Néhányszor összevertem karjaimat a mellemen és hátamon, hogy fölmelegedjem, s aztán lementem aludni, mialatt a kutyák tovább folytatták a dühös csaholást. Nordahl, akin az éjjeli őrzés sora volt, többször fölment a födélzetre, de nem

tudta földeríteni a dühös csaholás okát. Én azonban, amint még olvasgattam ágyamban, szokatlan zörejt hallottam: mint hogyha ládákat vonszolnának a födélzeten, — s hallottam olyan kaparást is, mint amikor a kutya ki akar menni a szobából és hevesen kaparja az ajtót. Rögtön „Kvik" jutott eszembe, akit a kártyaszobába zártunk be; átkiáltottam hát Nordahlnak a szalónba, hogy menjen csak föl a födélzetre, s nézze meg, mi lehet ez a furcsa zörej. Nordahl föl is ment, de nemsokára visszajött s jelentette, hogy nem lát semmit.

Nagyon nehezen tudtam elaludni s ezért sokáig ide-oda hánykolódtam ágyamban. Amikor Pederre került az őrség sora, meghagytam neki, hogy menjen föl és igazítsa meg a szellőztetőt, mert idebent már rossz volt a levegő. Peder hosszasabban volt a födélzeten, hogy több apró dolgát elvégezze, de ő se tudta okát adni a kutyák nagy nyugtalanságának, noha az ugatás még egyre tartott. Ekkor előre ment a hajó orrába, s észre vette, hogy három kutya hiányzik. Lejött ezt jelenteni, s akkor megnyugodtunk abban, hogy bizonyára ez lesz oka a kutyák nagy nyugtalanságának. Ámbár különös volt, hogy az egyébként önző és közömbös kutyák éppen most ennyire szívükre veszik három társuknak eltűnését.

Szerda, december 13. — Még félálomban voltam, a fölébredés előtt, amikor ismét hallottam, hogy a kutyák egyre dühösebben ugatnak. És ez a fülsértő hangverseny nem szünt meg a reggelizés egész ideje alatt se, s ahogy később hallottam, szakadatlanul folyt egész éjjel is. A reggeli után Mogstad és Peder fölmentek a födélzetre, hogy megetessék s kibocsássák a jégre az átkozott dögöket; de az a bizonyos három ekkor is hiányzott. Peder tehát visszajött és lámpást vitt magával, hogy megnézze, nem lát-e a közelben medvenyomokat; Jacobsen még utána kiáltott, hogy jobb lenne, ha puskát vinne, de Peder félvállról felelt vissza, hogy elég neki a lámpás is. Valamivel később, éppen amikor azt számítgattam, hogy mennyi petróleumunk is fogyott már el, és hogy elég lesz-e a még meglévő készlet, hirtelen lekiáltott valaki a födélzetről:

— Hozzatok hamar puskát!

Abban a szempillantásban a szalónban termettem, ahová éppen akkor tántorgott le Peder, lihegve és levegő után kapkodva:

— Puskát!... puskát!...

A medve össze-vissza marta a szegény fiú oldalát!

Hálát adtam Istennek, hogy nagyobb baj nem érte. Hirtelen fölkaptam egy puskát, meg egy másikat s avval rohantunk föl, nyomunkban pedig a kormányos és a többiek. Nem volt nehéz eldönteni, hogy merre forduljunk, mert a partról zűrzavaros emberi hangokat hallottunk, a kutyák pedig mind azon a részen voltak a hajókorlát mellett és dühösen csoholtak. Gyorsan kihúztam a kócdugót a puskám csövéből elül, s be akartam dugni a töltést a csőbe hátul, mivel láttam, hogy égetően sürgős a dolog, de ekkor vettem észre, hogy hátul is kóccal van bedugva a puskacső. Téptem, húztam kifelé a kócot, de csak nem jött, — Peder pedig torkaszakadtából kiabált:

— Lőjjön már, az Istenért! Az enyém sehogyse akar elsülni!

És hiába csattogott a kakasa: megint úgy bekente vazelinnal, hogy a ravasz csúszott és nem fogott, s minden lövése csütörtököt mondott, — mialatt a medve egész kényelmesen guggolt a hajó oldala mellett s jóízűen lakmározott egyik kutyánkon! Mellettem állt a kormányos, aki éppen úgy a kócdugóval vesződött, mint én, s végre is, megúnván a meddő fáradságot, elhajította a puskát s valami szigonyt keresett a födélzeten, hogy avval támadja meg a medvét. Mogstad, a negyedik, már kilőtte minden töltését s hangosan ordítozott, hogy valaki már lőjje agyon a medvét, de rögtön!

Négy ember, s köztünk egyetlen egy se, aki lőni tudott volna, bár a medve oly közel volt hozzánk, hogy puskánk csövével is megvakarhattuk volna a hátát! Scott-Hansen volt az ötödik, aki a kártyaszoba ajtaján kotorászott, de kinyitni nem merte, mert odabent volt a gyerekágyas „Kvik" vacka s féltette a kutyát, hogy meghül, ha rányitja az ajtót. Végre előkerült Johansen s felköszöntötte a medvét egy golyóval,

amelynek mindjárt volt némi eredménye. A fenevad elereszтette a kutyát és dörmögni kezdett. Most egy második lövés villant föl s a golyó ugyanott találta a medvét, ahol az első, — majd eldördült a harmadik lövés is, mire a fehér kutya, amely eddig a medve talpai alatt vergődött, hirtelen talpra ugrott és szélsebesen elnyargalt, míg az egész kutyafalka dühösen csaholva állta körül a medvét. S mivel a vadállat ismét mozogni látszott, eldördült a negyedik lövés is.

E pillanatban végre kijött a kócdugó az én puskámból is, mire még egy utolsó golyót röpítettem a medve koponyájába, hogy teljesen biztosak legyünk a haláláról. Ameddig a fenevad élt és mozgott, a kutyák csaholva tolongtak körülötte; most, hogy holtan, nyugodtan hevert, félénken húzódtak el tőle. Valószínűleg azt hitték, hogy ez megint valami új csel, amelytől jó lesz óvakodni. És ezt az egész szörnyű kavarodást egy apró, sovány, egyéves medve okozta!

A legénység rögtön megnyúzta a zsákmányt, én pedig elindultam északnyugati irányban, hogy megkeressem a még mindig hiányzó három kutyát. Még nem jutottam messzire, amikor láttam, hogy a velem levő kutyák egy észak felé vezető nyomot szimatolnak s arra akarnak menni. Nem sokkal aztán félni kezdtek, úgy hogy nem tudtam őket rávenni a továbbmenésre, azaz hogy mindannyi a hátam mögé sompolygott s csak úgy mert előre menni.

Én magam négykézláb másztam a rögös jégtorlódások közt, puskámat mindig lövésre készen tartva. Eközben azonban állandóan néztem előre is, noha a sötétben alig láttam tovább az orromnál; még a kutyákat is csak mint fekete foltokat bírtam kivenni, bár alig pár lépésnyire lődörögtek körülöttem. Minden pillanatban vártam, hogy egyszerre csak kibukkanik a jéghalmok közül valami fekete árnyék és rám veti magát, mert a kutyák egyre félénkebbek és óvatosabbak lettek; egyik-másik kezdett elmaradozni, de aztán, mintha szégyelték volna, hogy magamra hagyjanak a veszedelemben, kissé megemberelték magukat s lassan utánam cammogtak.

Mondhatom nem volt kellemes a kaland; négykézláb mászva várni az orvúl leselkedő medve támadását, igazán

nem lélekemelő dolog, mert ebben a helyzetben még lőni se igen lehet, — de azért csak mentem előre. Nemsokára síma, lapos jégre értünk, s itt már láttam, hogy nagyon közel kell lennünk valamihez. És csakugyan: húsz-harminc lépésnyire megpillantottam a jégen valami sötétlő tömeget, ami könnyen lehetett állat is. Óvatosan odamentem hozzá és fölébe hajoltam: egyik kutyánk volt, a fekete „Johansen barátja", de nagyon szomorú állapotban és csonttá fagyva. S pár lépésnyire tőle hevert a második elveszett kutya, amely még csaknem érintetlen volt s még nem is volt keményre fagyva, — csak fejét kezdte ki az éhes fenevad. Köröskörül pedig csupa vér volt a jég!

Körülnéztem minden irányban, de nem láttam semmit. A kutyák tisztes távolban álltak meg tőlem s vinnyogva szimatoltak abban az irányban, amerre kiszenvedett társaik hevertek. Nemsokára odaért néhány emberem s elvitte a szegény áldozatokat. Hoztak magukkal lámpást is, hogy követhessük a medve-nyomokat, ha a megölt fiatal medve nem járt egyedül, hanem társai is voltak. Egyszerre csak, amint a jégtörmeléken mászkáltam, észrevettem valamit.

— Jer csak ide a lámpással, Bentsen! — kiáltottam hátra: — azt hiszem, itt nyomok vannak.

Bentzen gyorsan hozzám szaladt s a lámpa világánál megvizsgáltuk a hóban látható nyomokat; egész bizonyosan medvetalp-nyomok voltak, de annak a kis medvének a nyomai, amelyet már megöltünk.

— Nézzétek csak: ez a dög egy kutyát vonszolt itt magával!

A lámpás világánál követhettük a vérrel befecskendezett nyomokat a jégtőrmeléken át. Valamivel odébb megtaláltuk a harmadik megölt kutyát is, de semmi más nyomot nem láttuk azokon az aprókon kívül, amelyek, véleményünk szerint, csakis a már eltemetett medvétől származhattak.

„Johansen barátja" nagyon siralmas látvány volt lámpafénynél; a fenevad teljesen fölfalta egész hátsó testét, úgyhogy csak a mellkasa meg a gerince és néhány bordája maradt meg. Igazán kár, hogy ez a pompás kutya így pusztult

el. Csak egy hibája volt: szeszélyes természete. Különösen Johansent gyűlölte, s mihelyt meglátta, azonnal dühös ugatásra fakadt, vagy hörögve vicsorgatta rá a fogait; ezért is nevezték el „Johansen barátjá"-nak. És a derék Johansen, most hogy holtan látta a jégen „barátját", szomorúan csóválta a fejét és nagyot sóhajtott.

— Nos, Johansen, — kérdeztem tőle félig tréfásan, félig szomorúan: — örülsz-e, hogy meghalt a barátod?

— Nem én, — rázta fejét Johansen félkomolyan: — sőt inkább sajnálom.

— Ugyan ne mondd?! És ugyan miért?

— Mert nem békültünk ki, mielőtt meghalt, — felelte Johansen elérzékenyedve.

Még jó darabig keresgéltünk újabb medvenyomokat, de sikertelenül; hátunkra vettük tehát a megölt kutyákat s elindultunk hazafelé. Útközben aztán elmondattam Pederrel, hogy mi történt közte és a medve között.

— Hát kérem, — beszélte Peder Hendriksen — amikor odaértem a lámpással, észrevettünk néhány vércsöppet a hajó mellső korlátján; ez azonban még nem jelentett semmit, mert marakodás közben is elhullathatták az ebek. De amikor kint a jégen, a hajó alatt is láttuk a vércsöppeket, elindultunk nyugat felé s velünk jött az egész kutyafalka is, amely messzire elébünk vágott. Alig távoztunk egy kis darabra a hajótól, hirtelen-váratlan szörnyű kép tárult elénk. Hatalmas állat vált ki a sötét homályból s körülcsaholva az egész kutyafalkától egyenesen felénk rohant. Mihelyt láttuk, hogy medve, rögtön sarkon fordultunk s lélekszakadva nyargaltunk vissza, a hajó felé.

— Mogstadnak véletlenül lapp-csizmája volt, tehát jobban tudott futni, mint én; s mivel az utat is jobban ismerte, sokkal előbb ért a hajóra. Én csak lassabban futhattam a nehéz facipőkben s a nagy zűrzavarban egyenest annak a nagy jégtörmelék-halomnak futottam, amely a hajó farához közel tornyosúl. Mivel ott nem mehettem tovább, meg kellett fordulnom s ekkor hátra világítottam a lámpással, hogy lássam: nem jön-e utánam a medve. Hát nem láttam a bestiát

sehol s megkönnyebbülten futottam tovább, de már a következő pillanatban megcsúsztam a jégen s úgy hanyatt vágódtam, hogy még most is sajog belé a derekam. Persze, nyomban föltápászkodtam és rohantam megint a hajó felé, de amikor már egészen közel voltam hozzá, egyszerre csak látom, hogy jobbfelől egyenesen nekem ront valami. Először azt gondoltam, hogy kutya — tetszik tudni, a sötétben nem valami jól lát az ember — de aztán már nem volt időm a találgatásra, hogy kutya-e vagy medve, mert a bestia rám ugrott és belemart a derekamba, közben pedig dühösen morgott.

— És ugyan mit gondoltál ekkor, Peder?

— Hogy mit gondoltam?... Hát azt gondoltam, hogy nekem ugyan beföllegzett! És mit csinálhattam volna? Se puskám, se késem nem volt; fölfogtam hát a lámpást és akkorát vágtam vele annak a dögnek a fejére, hogy darabokra tört...

— Micsoda?.. A medve feje?

— Ej, dehogy! A lámpás tört darabokra és messzire röpült a jégen.

— No, s aztán?

— Hát aztán, amikor fejbekólintottam, csak leguggolt a földre s úgy bámult reám. Mire pedig észbe kapott és megint föltápászkodott, én már elinaltam; nem tudom, hogy megint rám akart-e rohanni, vagy sem: annyi bizonyos, hogy ebben a pillanatban egy kutya tévedt arra s a medve ezt fogta üldözőbe mialatt én fölmenekültem a hajóra.

— Hát aztán kiabáltál-e, Peder?

— Hogy kiabáltam-e?... Bizony kiabáltam, ahogy csak a torkomon kifért!

Ez minden esetre igaz volt; a szegény fiú úgy berekedt, hogy beszélni is alig tudott.

— És [illegible]ogstad hol bujkált egész idő alatt?

— Az [illegible]g nem lett volna baj, hogy elinalt, — mondta Peder Hendriksen vállat vonva, — csak legalább akkor jött volna meg az esze, amikor a hajóra ért.

— Hogy-hogy? — kérdeztem nevetve.

— Hát úgy, hogy amikor a hajóra ért, ahelyett, hogy lármát csapott volna, csak leszaladt a puskájáért s azt hitte, hogy egymagában is el tudja intézni a dolgot. Persze, a puskája csütörtököt mondott, s a medvének ötször is elég ideje lett volna arra, hogy ott faljon föl engem a Mogstad orra előtt! . . .

Amikor Peder az esetnek ezt a részét mesélte, már egészen ott voltunk a hajónál és Mogstad is hallotta a megrovási kalandot. Persze, nyomban tiltakozott, s kijelentette, hogy éppen abban a pillanatban ért a hajóhoz, amikor Peder „üvölteni" kezdett. Ő éppen fölugrott a korláton, de háromszor visszaesett, mielőtt a födélzetre fölkapaszkodhatott, s ekkor már éppen csak annyi ideje maradt, hogy beszaladhatott a puskájáért.

Mihelyt a medve ott hagyta Pedert s a kutyák ellen fordult, csakhamar körülötte tombolt és csaholt az egész falka. A medve dühösen nekik ugrott s mindjárt maga alá rántott egyet közülük, de ekkor a falka dühe határt nem ismert, több kutya ráugrott a medve hátára s úgy tépte, marta, hogy kénytelen volt áldozatát eleresztve megfordulni és védekezni. Amikor leverte magáról támadóit, megint maga alá rántott egy kutyát, de ekkor ismét újra kezdődött a tánc s a kutyák ismét elmarták zsákmányáról a medvét, közben pedig egyre menekültek előle s közeledtek a hajó felé. Közvetlenül a hajó fara alatt állt egy magányos kutya, alkalomra várva, hogy a födélzetre juthasson; most erre rohant rá a medve, s itt a hajó közvetlen közelében érte utól végzete a cudart.

Az eset mindenképen nagyon szomorú és kellemetlen volt. Végre is: egyszerre veszítettünk el három kutyát, úgyhogy most már csak összesen 26 maradt. Ez az apró medve roppant veszedelmes, agyafúrt fickó volt; fölmászott a hajó farán, félretolta az útjában álló ládát, torkon ragadta a hozzá legközelebb eső kutyát s elnyargalt vele. És, amikor a zsákmánnyal elverte első éhségét, megint visszajött és ismét elrabolt egy kutyát. Ha tűrtük volna, addig folytatja ezt a portyázást, míg az utolsó kutyát is föl nem falta. Akkor aztán valószínűleg bekopogtatott volna Juell mester, a szakács ajta-

ján. A szakácsról jut eszembe, hogy amikor lementem kabinomba, Juell mester megszólított:

— Majd meglátja, hogy „Kvik" még ma megellik; mert a mi hajónkon az már úgy van, hogy egyik esemény kergeti a másikat.

S valóban, amint este a szalónban kártyáztunk, bejött Mogstad, a „kutyapecér", és jelentette; hogy az első kölyök már megvan; nem sokkal aztán jött a második, harmadik meg a többi. Ez legalább némi balzsam volt fájó sebeinkre s mindnyájan elmentünk, hogy megnézzük „Kvik"-et, akinek a folyosón csináltunk jó meleg vackot egy magas ládában; a derék kutyának olyan meleg volt, hogy szinte izzadt: így hát reméljük, hogy a kölykei megélnek, noha odakint harminc fokos csikorgó hideg van.

Ma este mintha egyikünknek se akarózott volna fegyvertelenül kimenni a jégre. Előszedtük tehát hosszú vadászkéseinket, amelyek a gyalogsági szuronyokhoz hasonlítanak s én is az övembe dugtam egyet. Hogy őszinte legyek: sohase hittem volna, hogy ily északi vidéken még medvét találunk, s annál kevésbbé gondoltam arra, hogy kirándulásaim alkalmával medve támadhatna meg. Hát Peder Hendriksen kalandja után megváltozott a véleményem, s azt gondoltam, hogy a lámpás helyett mégis csak jobb fegyver lesz a hosszú vadászkés. De azért Pedert sokáig ugrattuk még a lámpással s különösen avval bosszantottuk, hogy oly szörnyen ordítozott.

— Hm, — felelgetett Peder csípősen: — nem is a medvére ordítoztam én, hanem a pajtásaimra, akik el akarták rólam zavarni a medvét s ebbe a munkába úgy belezavarodtak, hogy hanyatt-homlok rohantak a hajó felé, noha éppen az ellenkező irányban voltam.

Csütörtök december 14.

— Nos, Mogstad — kérdeztem a reggelinél: — hány kutyakölykünk van már összesen?

— Mindössze öt van — felelte Mogstad elégedetten.

De csakhamar visszajött és jelentette, hogy már legalább egy tucat van. Ez már igazán örvendetes kárpótlás volt a veszteségért! Hanem azért majdnem éppen úgy megörültünk annak a hírnek is, amikor Johansen lefutott jelenteni, hogy messze távolban a jégmezőről hallotta üvölteni egyik elveszett kutyánkat. Többen fölsiettek a födélzetre hallgatózni. Mindnyájan nagyon jól hallottuk a vonítást, csak úgy tetszett, mintha a kutya egy helyben ülne s kétségbeesésében üvöltene. Talán valamely rianás előtt állt, amely elzárta az útját s nem tudott keresztül jönni rajta. Blessing, amikor éjszaka őrségen volt, szintén hallotta a kutyát, de úgy vélte, hogy a hang már inkább délnyugatról jön. S amikor Peder reggeli után etetni akarta a kutyákat, hát ott volt a hajófarm alatt, kint a jégen, az elveszett kutya is, lesve az alkalmat, hogy a födélzetre jöhessen. Peder, persze, rögtön fölhozta és megetette; úgy evett, mint a farkas, mert ki volt éhezve, de egyébként semmi baja nem történt.

Estefelé bejött Peder és jelentette, hogy egész bizonyosan látott a hajó körül kóválygogni egy medvét, amely dühösen kapargált a jégen; és nemcsak ő, hanem Petersen is hallotta, amint a medve kaparta a megfagyott havat. Rögtön fölkaptam puskámat s a födélzetre siettem, ahol már együtt volt az egész legénység a hajó farán s szemeit kimeresztve bámult a jégmezőre. Két kutyát azonnal elbocsátottunk s elindultunk abban az irányban, amerre a medvét sejtettük. Ám a koromsötét éjszakában nem láttunk semmit, úgyhogy rövid félóra mulva eredménytelenül tértünk vissza a hajóra.

Péntek, december 15. — Megnéztem a derék „Kvik" kölykeit. Összesen tizenhárom volt; sajátságos játéka a véletlennek: — *tizenhárom* kölyket ellett december *tizenharmadikán* s a hajó személyzete is összesen *tizenhárom* ember volt! Ötöt kénytelenek voltunk elpusztítani a kölykekből és csak nyolcat hagytunk meg; ennél többet nem tudott volna fölnevelni és szoptatni az anya. De azért mennyire féltette és siratta a kölykeit, amikor elvettük tőle! Csaknem ránk rohant, s ha nem csináljuk elég gyorsan a dolgot, bizonyos, hogy meg is mar bennünket.

Reggelizés közben Peder berontott hozzám és kiabálva

jelentette, hogy medvét látott a jégmezőn, és „Pan", az egyik kutyánk, rögtön üldözni is kezdte a vadat. Fölszaladtam puskámmal a födélzetre, ahol ugyan láttam néhány embert a holdfényben, de a medvének még a színét se láttuk. Nemsokára visszajött „Pan" is; a harcias állat messzire követte a medve nyomát, amit később, a hajó közvetlen szomszédságában meg is találtunk.

Sverdrup és Lars közösen csináltak egy nagy medvecsapdát, amelyet ma föl is állítottak a jégen. Mivel azonban aggódtam, hogy sokkal több kutya, mint medve fog a csapdába esni, oly magasra állították a voltaképeni csapógerendát, hogy a kutyák még ugrálva se érték el azt a jókora darab cethájat, amelyet csaléteknek akasztottak rá. A kutyák most fél éjszakán át azzal szórakoznak, hogy dühösen csaholják a hajó faráról ezt a csapdát, amely kísértetiesen meredezik föl a levegőbe és fekete körvonalakkal válik el a világos szemhatártól, ha rásüt a teli hold ezüstös fénye.

Csütörtök, december 21. — Ma van a legrövidebb nap, ámbár itt egyáltalában nincsen nappalunk. A fenékmérésnél 2100 méter hosszú zsineget eresztettünk le, de azért feneket sehol se értünk. Több zsinegünk nincsen s így nem is mérhetjük meg a feneket; de ki is hitte volna, hogy ily roppant mélységek fölött járunk? . . .

Az elmult éjjel ismét lőttünk egy medvét. Jacobsen látta meg először, amikor őrségen volt, s nyomban rá is lőtt, mire az állat kereket oldott. Jacobsen lejött az esetet jelenteni, mire Mogstad és Peder fölmentek vele a födélzetre; majd fölkeltették Sverdrupot is, aki valamivel később szintén utánuk ment. Mihelyt a födélzetre értek, rögtön megpillantották a medvét, amely már ismét közeledett a hajóhoz. De most hirtelen megpillantotta a magas medvecsapdát s azonnal arra felé loholt, hogy megnézze, mi az. Alaposan szemügyre vette, aztán óvatosan két lábra állt s jobb mancsát fölrakta a keresztgerendára, közvetlenül a csapógerenda mellé, majd sóvárogva pislogott az étvágygerjesztő csalétekre, de nem nyúlt hozzá, mintha bizalmatlanná tette volna a sok egymásba rótt nehéz gerenda.

Közben Sverdrup is feljött s megfigyelte a medvét a ragyogó holdvilág fényén. A szíve hevesen dobogott; minden pillanatban leste, hogy hallja-e már a csapógerenda zuhanását... Ám a medve gyanakodva lóbálta otromba fejét, lassan leereszkedett négy lábra, óvatosan körülszaglászta a vastag drótot, amellyel a csapda le volt erősítve, s követte ezt a drótot a fagyott jégmezőn egészen addig, ahol hozzá volt kötve egy hatalmas jégtömbhöz. Most körüljárta az egész csapdát, mintha gyönyörködni akarna benne, hogy mily ügyesen van elrendezve az egész; aztán lassan követte a drótot visszafelé, megint két lábra ágaskodott, mint az imént, egyik lábát rátette a keresztgerendára, sokáig nézegette, vizsgálta a csapdát, s végül megint meglóbálta esetlen fejét, mintha csak így szólt volna magában:

— Ezek a furfangos fickók nagyon jól kieszelték az én megrontásomra!...

Végre ott hagyta a csapdát s egyenesen a hajó felé tartott. Amikor vagy hatvan lépésnyire ért a hajóhoz, Peder rálőtt; a medve összerogyott, de rögtön aztán ismét fölugrott és menekült. Ekkor Jacobsen, Sverdrup és Mogstad egyszerre lőttek rá mind a hárman, mire a medve végkép összeroskadt néhány jéghalom között. Mindjárt megnyúzták, — de a bőrén csak egy lik volt, tehát egyetlen egy golyó ölte meg. Nagy perpatvar támadt ebből.

— Azt a golyót én lőttem bele! — erősködött Peder.

S ebben volt is valószínűség, mert a medve mindjárt az első lövésre összerogyott. Viszont Jacobsen és Mogstad esküdöztek, hogy a medve az első lövésre csak ijedtében esett össze, mert mindjárt aztán vígan baktatott tovább; és mindegyik magának követelte a medveölés dicsőségét. Sverdrup, aki legtávolabb állt a medvétől, minden igényéről lemondott; Bentsen, aki szemtanuja volt az esetnek, Peder igazát vitatta, — a másik kettő azonban nem akart belenyugodni ebbe, s a kérdést az expedició egész ideje alatt se tudták eldönteni.

Délután jeget robbantottunk lőgyapottal. A hatalmas acélfúróval, amelyet e célra hoztunk magunkkal, likat fúrtunk a jégbe, beletettük a töltést, amelynek gyujtóját bekapcsoltuk a villamosvezetékbe s aztán félrevonultunk. Egy nyomás a

gombra, — tompa durranás és víz meg jégtörmelék röpült föl a magasba. Noha a robbantás 60 méternyi távolságban történt, a hajó mégis oly erős lökést kapott, hogy minden megrendült a födélzeten s a dér is lepotyogott a kötélzetről. A robbanás keresztülütötte az 1⅓ méter vastag jeget, de a lik körül csak csekély repedések támadtak.

Vasárnap, december 24. — Karácsony estére 37 Celsius fok hideget kaptunk s a holdvilág fényesen ragyogott a sarki éjszaka végtelen csöndjében. Egyedül sétáltam ki a jégre; ez volt az első karácsony, amelyet e hosszú és veszélyes úton oly távol töltöttem hazámtól! Megfigyeléseink szerint az északi szél. 79° 11′ alatt vagyunk, s mivel az áramlás, úgy látszik, megállt, két perccel délebbre vagyunk, mint egy héttel ezelőtt.

A naplómban csak ez a pár sor van erről a napról; de ha visszaemlékezem rá: mily élénken és világosan tárul szemeim elé a multnak képe! Emelkedett, ünnepi hangulat uralkodott a födélzeten, ami pedig nem volt szokásos köztünk. Titokban mindnyájunk gondolatai odahaza jártak, de mindegyikünk titkolni akarta ezt a többiek előtt, s ezért sokkal többet tréfáltunk és nevettünk, mint máskor, hogy elrejtsük sóvárgó honvágyunkat. Minden villamoskörtét és lámpát meggyujtottunk, hogy a hajó valósággal nappali fényben úszott, s kitűnő ebédet, nagyszerű vacsorát kaptunk: — hiszen ebben a jeges, kietlen sivatagban, az örökös éjszaka vigasztalan egyhangúságában, úgyse volt egyéb örömünk és élvezetünk, mint az evés!

Vacsora után mind együtt maradtunk a szalónban, mert a dohányzás is meg volt engedve, s az ünnepély akkor érte el tetőfokát, amikor kiosztásra kerültek azok az ajándékok, amelyeket Scott-Hansen anyja és menyasszonya még induláskor adtak át két ládában. Megható volt az a gyerekes öröm, amelylyel mindenki átvette a neki szánt ajándékot, — még ha csak egy pipa, vagy kés vagy más egyéb apróság volt is; mindenki érezte, hogy üzenet a hazából. Aztán ékes felköszöntők, virágos beszédek következtek, melyek után megjelent a „*Framsjaa*“ folyóirat legújabb száma, illusztrált melléklettel. Ennek néhány rajzát ide mellékelem, avval a megjegyzéssel, hogy a rajzoló-

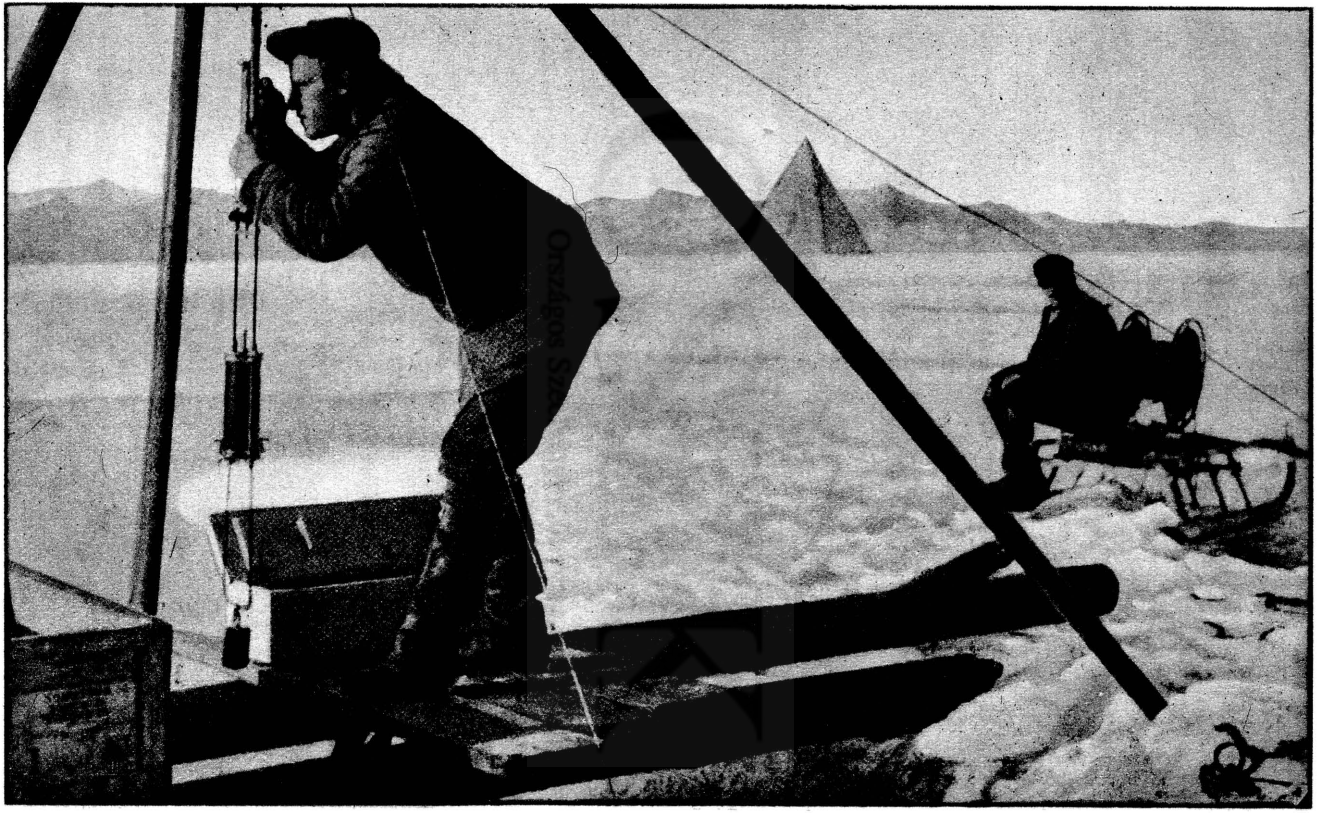

Nansen **Hendriksen**

A mélytengeri thermométer leolvasása nagyítóval (1894 július 12-én)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

művész, érthető szerénységből, álnévvel jegyezte alá képeit, amelyeknek közreadásáért azonban az orvos, mint a lap szerkesztője, volt a felelős. Miután ezt az újságot is fölolvastuk az első betűtől az utolsóig, még muzsikáltunk és énekeltünk is, úgy hogy hajnal felé járt az idő, amikor ágyba kerültünk.

Hétfő, december 25. — Karácsony ünnepén még egy fokkal hidegebb volt, mint tegnap. Kimentem sétálni a gyönyörű holdvilágra, de egyik lábammal térden fölül beleestem a vízbe egy frissen támadt rianásban. Ez azonban nem nagy baj, mert a víz csaknem rögtön jéggé fagy a ruhán, úgy hogy átfázásról vagy meghűlésről szó se lehet. Otthon most bizonyára sokat gondolnak ránk s valószínűleg sajnálnak is a nélkülözések miatt, amelyeket, hitük szerint, tűrnünk kell a sivár és vigasztalan jégsivatagban. Attól tartok azonban, hogy ez a részvét és szánalom rögtön szertefoszlana, ha látnák, hogy milyen jó kedvünk van s mennyire nem nélkülözünk semmit. Én legalább *nem* igen emlékszem, hogy valaha ilyen kényelmes és gondtalan életem lett volna. Ötfogásos ebéd, amelyből annyit ettünk, hogy a vacsorához már egyikünknek se volt étvágya, és beértük kávéval, édességekkel, meg aszalt gyümölccsel! Aztán a kitűnő sör, a jó szivarok, a nagyszerű lakás, a kártya, zene, ének és egyéb szórakozás: — ugyan nem volna-e szerénytelenség, ha többet kívánnánk ennél még az otthoni, polgári életben is?...

Ha összevetem saját sorsunkat avval a nyomorúsággal és szenvedéssel, amelyen a sarkutazók ebben az évszakban ugyanitt keresztülmentek, csak áldhatom Istenemet. Olvasom a szerencsétlen Ross kapitány naplóját, aki éppen karácsony estéjén szánta rá magát, hogy befagyott hajójáról, amelyet a rianás különben is tönkretett, szánokon folytatja útját észak felé. Már kint laktak a parton, a maguk-épitette jégkunyhóban s fogytán volt mindenük: — erejük és egészségük, tüzelőszerük és eleségük is. Aztán, amikor ötödmagával mégis elment, a jégkunyhóban lakó legénység két pártra szakadt, mert Lytton hadnagy nem volt elég erélyes, nem tudott kellő fegyelmet tartani. A garázda és elégedetlen matrózok mind Fawkes kormányos körül tömörültek, akivel szemben a hadnagy úgyszólván

csak Branton vitorlamesterre számíthatott. És ez a meghasonlott legénység, amelyet a skorbut és a szörnyű hideg is tizedelt, valósággal egymást ölte, mintha nem egymástól, közös összetartásuktól függött volna mindnyájuk szabadulása!

Már egy teljes hónap óta volt távol Ross kapitány s a jégkunyhóban lakó matrózok száma ezalatt lefogyott hétre. És ez a hét is csaknem a végét járta, de azért, mintha csak a gyűlölet tartaná még bennük az életet: veszett dühhel fenekedtek egymás ellen. Még az önfenntartás ösztöne, a halálos veszedelem érzése se tudta kiölni szívükből az ádáz bosszúvágyat, amely állandó vetélkedésre, civódásra ingerelte őket. De amikor a kapitány már egy hónap óta távol volt s látták, hogy a kunyhóban nyomorultan el kell pusztulniuk, ha meg nem találják Ross kapitányt, aki tekintélyével megszüntethette köztük a civódást s mindnyájuk erejét egyesítve visszavezethette őket a lakott vidékre, — akkor végre elhatározták, hogy elindulnak Ross kapitány után, aki bizonyára már hazafelé tart, s mihelyt egyesültek vele, azonnal megteszik az előkészületeket a hazautazásra. És most hadd beszéljen maga Ross kapitány.

*

Az indulás előestéjén Branton, a vitorlamester, tüzet akart rakni a tűzhelyen, hogy megfőzze a szegényes vacsorát, de alig hogy rátette a pislogó zsarátnokra a fölhasogatott aprófát, a kunyhó belseje rögtön megtelt fojtó füsttel. Egyidejűleg pedig úgy megingott az egész épület, mintha erős földrengés rázta volna meg a jégfalakat. Valamennyien rémülten kiáltottak föl, Branton pedig rögtön kirohant az ajtón.

Odakint koromsötét volt és irtózatos hóvihar dühöngött. Oly sűrű hófelhőket vert föl a szél, hogy egy lépést se tehetett előre s a hideg oly rettenetes volt, hogy a kezei majdnem rögtön lefagytak. Branton tehát nyomban visszaszaladt a kunyhóba, de előbb jól megdörzsölte a kezeit hóval, hogy le ne fagyjanak.

Elért bennünket a vihar, — mondta, amikor belépett.

— Adja Isten, hogy össze ne döntse a házunkat, mert akkor végünk van!

Kint valóságos ítéletidő volt; a szél szilaj zúgása, üvöltése úgy hangzott, mintha egész csorda elszabadult fenevad bömbölne; roppant jégtömbök töredeztek le a jéghegyekről s az erősen rakott hóház is úgy megrendült néha, mintha össze akarna omlani.

— Hagyjuk itt a házat! — tanácsolta Fawkes kormányos.

— Lehetetlen! — rázta a fejét Branton; — odakint rögtön megfagynánk, a kunyhóban pedig talán túléljük ezt a förgeteget.

— Hol a hőmérő? — kérdezte Lytton hadnagy.

Branton odaadta neki. A szobában tíz fok volt a fagypont alatt, bár a kályhában égett a tűz. Lytton kidugta a hőmérőt a ponyva alatt a szabadba, de ő maga nem mert kimenni, mert hallani lehetett, amint a vihar ide-oda szórja és csapkodja a nagy jégtömbökről letört jégdarabokat.

— Pedig mégis menekülnünk kell innen! — szólt a hadnagy aggódva.

— Miért? — kérdezte a vitorlamester.

— Mert, ha kunyhónkat nem is dönti romba ez a vihar, félek, hogy elszabadítja a jégmezőt, amelyen telelünk s akkor összetöri és víz alá meríti.

— Hiszen ebben a csikorgó hidegben csonttá fagy a tenger is! — felelte a kormányos: — attól hát ne féljünk, hogy víz alá merülünk.

— Hány fok a hideg, hadnagy? — kérdezte a vitorlamester.

A hadnagy behúzta a hőmérőt s miután a lámpa világosságánál megnézte, fölkiáltott:

— Harminckét fok a fagypont alatt!

— Ez a legnagyobb hideg, amit eddig értünk, — mondta Branton, a vitorlamester. — Még tíz fok, s a higany is megfagy.

Halálos csönd lett erre a megjegyzésre. A kis csapat némán búját össze s félálomban, félig virrasztva, minden szélrohamra föl-fölriadva töltötte az éjszakát. Reggel nyolc

óra tájban a vitorlamester mégegyszer megkísértette a kimenést, hogy lássa, milyen az idő. S különben is ki kellett bocsátani a füstöt, melyet a vihar egész éjjel visszavert a jégházba.

De, amikor félrehúzta a ponyvát, látta, hogy a kijárást egészen betömte, befújta, eltemette a hó. Elővette vasaltvégű botját s teljes erejéből beledöfte a hótömegbe; de minden csepp vére megfagyott s a hátán hideg borzongás futott végig: — a hosszu bot nem fúrta keresztül a hóréteget, hanem megállt benne!

Semmi kétség: elevenen kriptába kerültek; a rengeteg hótömeg, amelyet kunyhójuk fölé hordott a vihar, eltemette őket.

— Baj van! — súgta halkan Branton a hadnagynak, aki odament hozzá.

— Micsoda?

Az, hogy a hó elevenen eltemetett bennünket, kunyhóstól, mindenestől, — felelte Branton.

A hadnagy szótlanul állt pár percig a megdöbbenéstől; majd bátortalanul, bizonytalan hangon, mint aki maga se hisz saját szavaiban, megszólalt:

— Próbáljuk eltolni ezt a havat... Hátha ketten rést tudnánk törni rajta?!

Nekifeküdtek, de meg se birták mozdítani. Testük nyomásának ugyan engedett kissé a laza hótömeg, mert összébb nyomódott, tömörebb lett, de nem dőlt be és nem mutatta semmi jel, hogy a külső része közel van, illetőleg hogy a hóréteg vékony. Talán több méternél is vastagabb volt, s bizonyára összefagyott a kunyhóval, amelyet fönt és köröskörül is teljesen elborított.

A hadnagy fogcsikorgatva, halkan káromkodott. Erre a zajra, valamint a két ember erősködésének neszére a többiek is fölocsúdtak félálmukból s bágyadtan dörzsölték szemüket. E pillanatban sűrű füstfelhő töltötte meg a kunyhó belsejét, mert a tűzhely kéményén már nem tudott kitódulni; úgy látszott, hogy azt is betömte a hó.

— Átkozott idő! — szitkozódott Fawkes bosszúsan. — Úgy látszik, már a kürtőt is ledöntötte a vihar, s most úgy megfüstölődünk idebent, mint a heringek.

A vitorlamester rögtön leütötte botjával a kürtőt, a tüzet pedig reá dobált jégdarabokkal oltotta el, amitől még sűrűbb füst támadt, úgy hogy mindnyájan fulladoztak tőle. Aztán fölfelé szurkált botjával a menyezeten, hogy hátha rést tudna ütni a füst számára: — de ott mindenütt tömör jeget talált, amely nem engedett.

Itt volt hát a legiszonyúbb halál: a megfúlás veszedelme a füsttől és levegő hiányában... vagy, ami még rosszabb: a megfagyás, mert most már tüzet se rakhattak többé, hiszen nem volt nyílás, melyen át a füst kiszállhatott volna a kunyhóból!

A vitorlamester, hogy a csüggedés és kétségbeesés végkép le ne törje a megdöbbent matrózokat, színlelte, mintha könnyedén venné az egész esetet. Előszedte a borszeszforralót, alágyujtott, megtömte hóval a szamovárt s mialatt a kávéfőzéshez szükséges víz fölforrott benne, előkereste a kétszersültet és a pemmikánt is a reggelihez.

— Oda se neki, fiúk! — vetette oda félvállról. — Cudar eset ez, annyi szent; de értünk mi már együtt nehezebb időket is. Első a jókedv, második a bátorság, harmadik a tele gyomor. Kezdjük hát a végén s legelőször is lakjunk jól; a kávé mindjárt kész lesz: lássunk hozzá addig is a kétszersülthöz és a pemmikánhoz. Aztán majd kigondolunk valami okosat.

Maga járt elül a jó példával: mindjárt nekiesett a részének és mohón fölfalta. Ezen fölbátorodtak a többiek is, s a forró kávé, mely közben csakugyan elkészült, némileg visszaadta önbizalmukat és bátorságukat. Legelsőnek Fawkes, a kormányos szólalt meg:

— Ha a vihar még tart odakint, ami valószínű, akkor elég veszedelmes a helyzetünk.

— Miért? — kérdezte szorongva az egyik matróz?

— Azért, öcsém, — felelte Fawkes vállat vonva, — mert nem halljuk a vihar tombolását. Ez pedig azt jelenti, hogy

legalább is három méteres hótömeg temetett el bennünket s ezen a vastag szemfedőn keresztül nem hatol át még az orkán bömbölése sem!

Branton szó nélkül fölvette botját s vasalt végét odatartotta a borszesz-lámpás lángja fölé, míg áttüzesedett. Aztán beledöfte a hótömegbe. A tüzes vas sisteregve olvasztotta meg a jeget s a bot egész végig belefúródott a megfagyott tömegbe, — de nem ért keresztül rajta. Pedig a bot majdnem másfél méter hosszú volt.

A matrózok elsápadtak és tanácstalanul néztek össze. Behúnyt szemükkel szinte már látták önmagukat, amint csontig-bőrig lefogyva gubbasztanak egymás mellett a félhalál dermedt bágyadtságában, míg csak végkép ki nem oltja belőlük az életet a rettentő hideg, amely már a hőmérő higanyát is acélkeményre fagyasztja. Sokáig ültek így némán, mozdulatlanul, a földre szegzett szemekkel, mert egyik se mert a másikra nézni, mintha mindegyik attól félt volna, hogy tulajdon aggodalmait fogja leolvasni társainak halálsápadt arcáról.

Ekkor Lytton hadnagy elhatározta, hogy utat vág a hótömegben. A gondolat, a menekülés reménye hirtelen visszaadta a matrózok erejét és bátorságát. Hogy is nem gondoltak erre mindjárt?... Hát persze, hogy keresztül vágják magukat a hórétegen; a szekerce itt van: fölváltva fognak dolgozni mindannyian.

Félóráig dolgozott mindegyik s a nyílást egy méter szélesre s ugyanolyan magasra tervezték. Tehát másfél méteres keretben kezdték, mert számítaniok kellett arra, hogy kifelé haladván, a nyílás méretei egyre szűkülni fognak. Nagy hévvel fogtak neki a nehéz munkának, de a dolog nagyon lassan ment, mert a jég oly kemény volt, hogy a szekerce alig fogta. Négyórai verejtékes munka után a nyílás alig volt félméter mély, — a levegő pedig egyre fogyott a kunyhó belsejében, úgy hogy a megfúlás veszedelme a szó szoros értelmében fenyegette őket.

Más, gyorsabban ható, erdeményesebb eszközt kellett hát kitalálniuk, ha szabadulni akartak a haláltól s ekkor a

vitorlamesternek az jutott eszébe, hogy égő borszesszel olvasztja keresztül a jégburkolatot. Ez ugyan veszedelmes kockázat volt; mert, ha elfogy a borszesz, akkor nem lesz mivel kávét főzni: de habozni még se lehetett. A nagyobb veszedelem mégis csak az volt, hogy megfulladnak és megfagynak ebben a kriptában; először ki kellett szabadulniuk: aztán majd megválik, hogyan élnek meg borszesz nélkül is. A fő, hogy megéljenek; a borszesz az már mellékes, mert mit érnek vele, ha a borszesz birtokában pusztulnak el? . . .

Ezeket a gondolatokat, amelyek mindnyájuk agyában megfordúltak, jól meghányták-vetették, mielőtt Branton az olvasztás munkájához fogott. De végre is mindnyájan egyetértettek abban, hogy az élet mégis csak előbb való, mint a kávé meg a tea, — mire a vitorlamester meggyujtotta a forralót és bebujt a szűk üregbe.

A borszesz elég rohamosan olvasztotta is a jeget, de egy ember nem igen sokáig dolgozhatott vele, mert az olvadó hólé átáztatta a ruháját s rögtön megfagyott rajta. Negyedóra mulva a vitorlamester csurom víz volt s kénytelen volt átadni az égő forralót Fawkesnek, aki tovább folytatta az olvasztás munkáját. Két órai munka után a szűk folyósó már másfél méter hosszú volt, de a vasalt végű bot még mindig nem ért ki a szabadba, ha beledöfték a folyosó hátsó falába.

— Lehetetlen, hogy ennyi hó esett volna! — rázta fejét Lytton hadnagy. — Bizonyosan a szél hordta össze éppen ezen a helyen . . . Másutt kell tehát megpróbálnunk a kitörést.

— Az nem lehet, hadnagy, — szólt halkan a vitorlamester. Ha a többiek meglátják, hogy másfelé próbálunk kitörni, legott elvesztik bátorságukat. Folytatnunk kell a munkát abban az irányban s azon a helyen, ahol megkezdtük.

— S ha elfogy a borszesz? . . .

— Talán nem fogy el . . . De én nem is a borszesz miatt aggódom, — sóhajtott Branton.

— Hanem? . . .

— Hanem amiatt, hogy elalszik a lámpásunk, mert kifogy belőle az olaj, és még amiatt is hogy megfulladunk, mert elfogy a levegőnk . . .

Branton után ismét Fawkes folytatta az olvasztás munkáját, majd sorra kerültek a matrózok mind, fölváltva egymást a szűk folyosóban. Végre a vitorlamester még vagy 20 centiméterrel tovább olvasztotta a jeget a folyosóban s ekkor ő maga is fáradtan dőlt le társai mellé.

Mikor másnap reggel fölébredtek, koromsötétség volt a kunyhóban, mert a lámpás kiégett és elaludt. A vitorlamester kelt föl elsőnek, hogy meggyújtsa a gyorsforralót, de mikor fölállt, megütötte fejét a menyezetben. A vén Branton nagyon megijedt: hiszen tegnap még egyenesen állhatott a kunyhóban... Mi történhetett hát, hogy ma reggelre beroskadt a teteje?

Meggyujtván a gyorsforralót, látta, hogy a kunyhó mennyezete majdnem félmétert süllyedt. Micsoda rettentő nyomással nehezedett rá a föltornyosuló hótömeg, — ki tudja, meddig állhat ellent a kunyhó ennek a szörnyű nyomásnak?! A vitorlamester féktelen haraggal kapta föl vasalt végű botját és szilajon beledöfte a tegnap vájt folyosó végébe... és ime: a bot már nem talált nagy ellentállásra, hanem könnyedén behatolt a hórétegbe.

A lökés ereje, minthogy a hóréteg engedett neki, magával rántotta Brantont, kinek a hirtelen öröm minden vérét az agyába kergette. Hiszen ez a szabadulás volt!...

— Ide, cimborák! — kiáltott föl ujjongva s az izgatottságtól reszkető hangra valamennyi matróz rögtön talpra ugrott.

— Nyílik már a börtön ajtaja! — kiabált a vén vitorlamester lelkendezve.

Mindenki kézzel-lábbal nekiesett a hótömegnek, amely lassanként engedni kezdett s nemsokára egy kis nyílás is tátongott rajta. De ezen a kis nyíláson, a halvány csillagfénnyel együtt oly irtózatos hideg tódult be, hogy abban a szempillantásban minden folyadék megfagyott a kunyhóban. De mit bánta ezt Branton?... Vadul csapkodott a szekercével, míg emberfej nagyságúra nem tágította a nyílást, s amikor a fagyasztó levegő éltető áramlata süvöltve tört be a kunyhóba, térdre borulva adott hálát Istennek ezért a nagy kegyelemért.

Félóra mulva már akkora lett a nyílás, hogy egy ember is kifért rajta. Egymás után bujtak ki mindnyájan a szabadba, de nem sokáig birták el a roppant hideget s vissza kellett menekülniük a kunyhóba. A vitorlamester azonban még szétnézett előbb, hogy nem látja-e valahol a szánkót, amelyben az élelmiszerek voltak: — de a szánkónak nyoma se volt. Csakhamar hozzácsatlakozott Fawkes, a kormányosmester is, akinek Branton elkeseredve mondta meg, hogy a szánkó eltünt, az összes élelmiszerekkel együtt.

— Akkor elvesztünk! — kiáltott föl Fawkes kétségbeesetten.

Rögtön a kunyhó mögé szaladt, ahol a szánkó volt, de ő is megdöbbenve állt meg. Az a jégtömb, melyhez a kunyhót hozzáépítették, ketté volt válva s a másik fele nem volt ott!... Amikor a vihar ketté törte a jégmezőt, éppen e jégtömb közepén át roppantotta szét, s a másik felét, a hozzákötött szánkóval együtt, ki tudja, hová sodorta el!

A két tengerész kétségbeesve mászott föl a kunyhó tetejére hogy onnan szétnézzen. De a magasból se láttak semmit. És a vitorlamester már csüggedten fordult meg, hogy lemegy, amikor véletlenül Fawkes arcára tekintett. Megdöbbenve látta, hogy a kormányos, nyakát előre nyujtva, merően észak felé néz, majd hirtelen összerezzen és elsápad.

— Mi az testvér? — kérdezte Branton izgatottan.

— Semmi, semmi! — felelte Fawkes hevesen. Másszunk le hamar és mondjuk meg a többieknek is, hogy azonnal indulnunk kell, hacsak itt nem akarunk elpusztulni.

De most már Branton maga is nagyon kíváncsi lett és élesen nézett abba az irányba, amerre Fawkes bámult az imént... És aztán ő is összerezzent, de nem sápadt el, hanem ellenkezőleg: ujjongva kiáltott fel.

— Áldott legyen az Úr neve!...

Az észak-keleti szemhatáron vékony füstoszlop száll föl az égbe... ott tehát emberek vannak. És ezek az emberek nem lehetnek mások, mint Ross kapitány és társai, akikkel a sark felé indult.

Branton kiáltozására mind kiszaladtak a kunyhóból s

megtudván, hogy miről van szó, azonnal elhatározták, hogy oda indulnak, ahonnan a füstöt felszállani látták. Legelül ment Branton, húsz lépéssel mögötte Fawkes, majd ugyanily távolságban Lytton hadnagy s vele a többiek. Félórai gyors gyaloglás után Branton hirtelen megállt.

— Nem hallottatok semmit? — kérdezte izgatottan.

— Semmit, — felelték a többiek.

— Pedig nekem úgy tetszett, mintha gyönge kiáltást hallottam volna . . .

Mindnyájan visszafojtották lélekzetüket s úgy hallgatóztak, míg egyszerre csak Lytton hadnagy rekedten fölkiáltott:

— Én is hallom!

És most mindnyájan hallottak valami nyögő, panaszos hangot, amely mintha segítségért kiáltott volna. De olyan halk és elmosódott volt ez a szózat, mintha csak az álomvilágból jött volna, s aztán megint elcsöndesült minden.

Néhány pillanatnyi eredménytelen hallgatózás után Branton teljes erejéből futni kezdett a hallott hang irányában, s a többiek nyomon követték. Körülbelül másfél angol mérföldnyi utat futhatott meg így, amikor hirtelen egy útjában álló jégtömböt megkerülve, embert látott feküdni a havon . . . Odaugrott hozzá, letérdelt melléje s aztán kétségbeesve tárta ki két karját az ég felé.

Ekkor ért oda Fawkes, aki mindenütt nyomában járt, s megdöbbenve kiáltott föl:

— Ez a mi emberünk . . . Halló, Tom Beecher?!

— Már nem él, — nyögte a vitorlamester kétségbeesetten: — megfagyott a boldogtalan!

Most ért oda Lytton hadnagy is a többiekkel. A halott láttára mindnyájuk szívéből kihalt a remény: hiszen azt a megfagyott matrózt jól ismerték mindnyájan; a hajó egyik kormányosa volt.

— Előre! — kiáltott föl hirtelen Branton. — Ezen már úgy sem segíthetünk; nézzük a többieket.

Félórai gyaloglás után a talaj hirtelen emelkedni kezdett; ez csak szárazföld lehetett: — a Shannon-sziget. Még egy

angol mérfölddel odább már nem csak a füstöt látták, hanem a kunyhót is, melyből a füst fölszállt s kiáltozásukra három férfi támolygott ki a kunyhóból. Branton megismerte az egyiket:

— Johnny! — kiáltott rá hevesen: — Johnny, az Istenért, te vagy?

De a matróz hülyén bámult rá, mintha nem is tudná, mi történik körülötte. Branton csak evvel az egy matrózzal törődött, mialatt Fawkes nyugtalanul vizsgálta a feléjük támolygó másik két alakot is; de látván, hogy Ross kapitány nincs közöttük, pokoli káröröm szállta meg a szivét. Branton, természetesen, mitse vett észre; odaugrott az első matrózhoz, hevesen megrázta s reszkető hangon kiáltotta a fülébe:

— Én vagyok, Johnny!... Mi vagyunk, a barátaid!

A matróz még mindig pislogva, tétován bámult a derék vitorlamester szorongó arcába, majd hirtelen, mintha visszatért volna az öntudata, zokogva roskadt öreg cimborája karjaiba.

— És a kapitány?! — kiáltott föl a hadnagy baljóslatú aggodalmaktól gyötörve.

Mintha csak válasz lett volna a szorongó kérdésre, e pillanatban még egy férfi vánszorgott elő a kunyhóból s majdnem félholtan rogyott le a jégre.

Ross kapitány volt!

A hadnagy örömujjongva rohant oda, Branton segítségével fölkapta és bevitte a kunyhóba, ahol addig ápolták, míg eszméletre nem tért. Fawkes komoran összeráncolta szemöldökét és ajkába harapott; ez a váratlan találkozás keresztülhúzta minden számítását s a bosszúsága határtalan volt. Szerencsére mindenki a menekültek körül sürgölődött, úgy hogy senki se vette észre Fawkes sötét arcát és fekete szemét, amelyben néha veszedelmes fény villant föl. A kályhában nem sokára vidáman ropogott a tűz, a menekültek körülülték s aztán kölcsönösen elmondták kalandjaikat és szenvedéseiket.

A Ross kapitány története nagyon egyszerű volt. Amikor ötödmagával megszorult a jéghegyek között és nem mehetett tovább, fölépítették ezt a kunyhót s várták a tavaszt, hogy

visszatérjenek hajójukhoz. Rengeteg sokat szenvedtek s a tömérdek nélkülözésen kívül Ross kapitánynak tömérdek baja volt már két norvég matrózával is, akik valósággal féktelen és szilaj természetű fenevadak voltak. Ross kapitány külön is szivére kötötte ezt a két szilaj fickót Brantonnak, aki viszont bizalmasan elmondta a kapitánynak, hogy a hajón meg, Lytton hadnagy jóságos gyöngesége miatt, Fawkes a szó szoros értelmében terrorizálta az egész legénységet.

Ross kapitány tudomásul vette a kellemetlen híreket s megkérte Brantont, hogy csak őrködjék ezentúl is és minden fontosnak látszó körülményt jelentsen be neki. Aztán elhatározták, hogy addig maradnak a kunyhóban, míg a roppant hideg tart, de már ezalatt két szánkót ácsoltak s arra fölrakták az összes élelmiszereket s általában minden egyebet, aminek hasznát vehették. A roppant hideg eltartott egész újholdig s a kis karaván csak február 17-én indulhatott útnak; előbb azonban sírt ástak a megfagyott matróznak, sőt még fejfát is állította neki.

Mivel a kutyák mind elpusztultak, a szánkót a matrózok fölváltva húzták, de azért jó kedvvel: hiszen hazafelé tartottak! Az úton aránylag nem sokat szenvedtek; csak Ross kapitány és Branton aggódtak, mert Fawkes kormányos, a két norvég matróz és még két másik tengerész nem igen elegyedtek össze a többiekkel, hanem folyton egymás közt súgtak-búgtak. Végre húsz napi keserves utazás után, március 10-ikén szerencsésen megérkeztek a brigghez, ahol a négy hátramaradt matróz nagy örömmel fogadta őket.

A hajón magán minden rendben volt, bár a nagy hózivatar alaposan megtépázta a kötélzetét; sokkal nagyobb baj volt ennél, hogy azt a nagy raktárt, amelyet a szárazföldön építettek, egészen elpusztította a vihar s az oda rejtett élemiszerek nagy része is elpusztult vagy megromlott. E szomorú hírre Ross kapitány lement Branton vitorlamesterrel a hajófenékbe és pontosan összeszámította, hogy mennyi élelmiszerük van még. Mivel most összesen tizenketten voltak, a tél pedig még legalább tíz hétig tartott, azt határozták, hogy ezentúl mindenki csak féladagot kap ... Féladagot, mert több

nem futotta, ha csak éhen nem akartak halni még a tavasz kezdete előtt!

Fawkes kormányosmester szoros barátságot kötött a két norvég matrózzal, s Ned Brown, a kanadai szigonyos, meg John Fitzroy, a skót hajóács is csatlakozott a bandához. Ez az öt ember nem igen volt hajlandó fegyelmet tartani, de Ross kapitány aki Lytton hadnagytól átvette a hajó parancsnokságát, nem tűrt ellentmondást és szigorúan bánt velük. A két norvég pár nap mulva mégis ellopott egy kis hordó sózott húst. Ross kapitány fölháborodva követelte, hogy azonnal adják vissza a lopott holmit, de a norvégek vonakodtak. A kanadai meg a skót szintén a norvégek pártjára álltak, Fawkes pedig hangosan káromkodott, hogy ez a féladagos emberkínzás nem tarthat tovább.

Branton nem sokáig okoskodott, hanem mivel mindig a közvetlen akció embere volt, teketória nélkül rárohant a két norvégra, hogy rövid úton leszámoljon velük. A két óriás azonban nem hagyta magát; mindegyik kirántotta hosszú matróz-kését, — s ki tudja, mi történik, ha Lytton és Ross kapitány hirtelen le nem fegyverzik hátulról a két szilaj embert. Igy hát a lopott hús megkerült, mert Fawkes és a skót meg a kanadai, látván a túlerőt, nem merték törésre vinni a dolgot; hiszen ők csak öten voltak, míg Ross kapitány hetedmagával állt velük szemben.

— Az elsőt, aki fegyveresen ellenszegül, lelövöm, mint a veszett kutyát! — jelentette ki Ross kapitány dörgő hangon, mialatt Branton visszahengerítette a hordó húst a hajófenékbe.

A megfékezett lázadók sunyi szemekkel, lopva pislogattak össze, de nem feleltek, csak titokban csikorgatták a fogaikat. Egyedül Fawkesből tört ki a bosszúálló természet.

— Majd meglátjuk, ki meddig birja, — dörmögte fenyegetően a bajusza alatt. — Az erőszakra mi is erőszakkal felelünk: s azé lesz az igazság, aki végül erősebb marad!

A legénység e hadüzenet dacára is közösen étkezett és közösen járt vadászni, mikor az idő engedte. Ám a hideg legtöbbnyire beszorította őket a hajóba, mert a hőmérő rendesen 30—35 Celsius-fokot mutatott a fagypont alatt s ilyen-

kor életveszélyes volt kimenni. Rendesen ott gubbasztottak hát a vaskályha körül, de ennek melege mellett is dideregtek, fájt a fülük, az orruk és minden végtagjuk, a fejük pedig szédült és a lélekzetük is minduntalan el-elszorult. Legjobban megviselte a tél Lytton hadnagyot, aki lassanként annyira elgyöngült, hogy fölkelni is alig tudott. A rettenetes skorbut fenyegette és lábain már fehér kiütések támadtak.

Április első hetében rémes vihar dühöngött kint a hómezőn, bent pedig hárman voltak ágybanfekvő betegek: Lytton hadnagy és még két matróz, akik Ross kapitány hű emberei közé tartoztak. Sajátságos csapása volt a véletlennek, hogy a betegség éppen a derék, kötelességtudó embereket támadta meg, míg Fawkes kormányoson és cinkosain: a két norvégen, meg a skóton és a kanadain, egyáltalában nem fogott a szörnyű éghajlat. És a lázadó szövetségesek kárörvendve számítgatták az esélyeket, amelyek napról-napra kedvezőbben alakultak az ő javukra, mert a skorbut állandóan gyöngítette ellenfelüket. Már most is öten voltak négy ellen, — hiszen az ágyban fekvő három beteg igazán nem számíthatott a véres leszámolás esetén!

A szerencsétlen betegek egyetlen orvossága a citromlé volt s Ross kapitány minden nap adott is nekik bőven, mert tudta, hogy enélkül okvetlenül elpusztulnának. De amikor április 7-én lement a hajófenékbe citromért, rémülten látta, hogy a citromos ládák mind eltüntek!... Most már tudta, hogy miért oly erősek és egészségesek az ellenségei: a gazemberek mind ellopták a citromot s titokban fogyasztgatták, vagy elrejtették. Élet és halál kérdése volt ez: — ő pedig és hű emberei már sokkal gyöngébbek voltak, semhogy erőszakkal szerezhették volna vissza az ellopott citromokat, amelyek nélkül el kellett pusztulniuk!

Április 15-ikén a betegek már föl se tudtak kelni s a kapitány többi emberei is odáig voltak. Ross kapitány mindamellett tüzet rakott a kályhában, s mialatt Branton megfőzte a reggelit, a legénység odavánszorgott a kályhához és körülülte.

— Kapitány! — nyögte ágyában a hadnagy: — meg-

halok, kapitány... Oh, mit szenvedek!... Miért nem segítsz hát rajtam?

Ross kapitány most elszánta magát a végsőkre. Odalépett Fawkes elé s elfojtván kitörő haragját, nyugodtan megkérdezte tőle:

— Tudod, hol van a citrom, Fawkes?

— Azt hiszem, a hajófenékben, ahol a többi élelmiszer, — felelte a kormányos arcátlanul.

Jól tudod, gazember, hogy nincs ott, mert te loptad el! — tört ki a kapitány hevesen.

Erre a sértésre nincs mit felelnem, — mondta Fawkes vállat vonva és hátat fordított.

— Nyomorúlt! — kiáltott föl Branton, s kirántva kését, reá rohant a kormányosra.

— Ide hozzám! — kiáltotta Fawkes és fenyegetően szembefordult a támadójával.

A kanadai meg a skót és a két norvég matróz rögtön ott termett Fawkes mellett, míg a másik oldalon Ross kapitány, Branton s a többi matrózok sorakoztak; még a két skorbutos legény is fölugrott ágyából, csak Lytton hadnagy maradt fekve és tördelte a kezeit tehetetlen fájdalmában.

— Még sokan vagytok, — szólt most a kormányos gúnyosan. — Ti hatan vagytok és mi csak öten. Minek kockáztassuk a biztos sikert, mikor mi várhatunk is, míg mind elpusztultok!

— Ha Lytton hadnagy meghal, akkor te ölted meg, Fawkes, — szólt Ross kapitány a haragtól reszketve: — és ha meghal, esküszöm, hogy tulajdon kezeimmel öllek meg!

A kormányos nem is felelt s a szoba tulsó sarkába húzódott cinkosaival, Ross kapitány és Branton pedig fölmentek fáért a födélzetre, mert nagyon hideg volt. De nem sokáig maradhattak a szabadban, mert majd megfagytak, s amikor fával megrakodva elmentek a külső hőmérő mellett, megdöbbenve látták, hogy a higany megfagyott! Tehát 42 foknál is nagyobb a hideg.

Három nappal később Lytton hadnagy már a végét járta s Branton hallotta, amint Fawkes kárörvendve bíztatta

cinkosait, hogy azt a gazember hadnagyot ma-holnap kinyújtóztatják s a többiek is csakhamar utána mennek. Ez a hitványság vérig fölháborította Ross kapitányt és a derék vitorlamestert. Hosszas tanácskozás után elhatározták, hogy nem várják be, míg az erejük végképpen cserben hagyja őket, hanem a legközelebbi éjszakán végeznek a nyomorultakkal, még mielőtt ők maguk áldozatul esnének nekik.

Mivel az eleséggel takarékoskodni kellett, Ross kapitány gyakran kijárt vadászni s ezen a napon is elindult a hajóról puskájával. De a szerencse nem kedvezett neki, s hosszas cserkészés után belezuhant egy mély szakadékba, ahonnan csak nehezen tudott kimászni, mert erősen megütötte magát s a nagy hideg is megbénította. Sötét gondolatokkal tépelődve indult hazafelé s ekkor a pörkölt szalonna csípősen sós füstje ütötte meg az orrát. Nagyon megijedt, mert tudta, hogy ez a messzire érezhető, inycsiklandozó illat könnyen a hajóhoz csalhatja az örökké éhes jegesmedvéket, amelyek úgyis állandóan a közelben csatangoltak. Futva igyekezett hát a hajó felé, azon bosszankodván, hogy ugyan kinek juthatott eszébe ilyenkor szalonnát pörkölni, — s amikor már csak egy mérföldnyire volt a hajótól, iszonyodva látta, hogy a félhomályban óriási alakok mozognak a szemhatáron s egyenesen a hajó felé tartanak.

Egyszerű optikai csalódás volt, hogy óriásoknak látta a medvéket, de azt mégis jól kivehette, hogyan kapaszkodik föl három roppant fenevad a hajó oldalán. A bestiák nagyon ügyesen másztak a hajó bordáin fölfelé; csakhamar elérték a födélzetet, s összehasogatván a föléje kifeszített ponyvát, lomhán beugrottak a hajóba.

Rossz kapitány dermedten állt meg egy pillanatra s nem tudta, mit tegyen. — Hogyan figyelmeztesse társait, akik bizonyára nem is sejtik ezt a szörnyű látogatást?... Ha kilövi puskáját, lehet, hogy fegyvertelenül szaladnak ki s akkor a medvék könnyen elbánnak velük; ha pedig nem figyelmezteti őket, akkor a fenevadak készületlenül, talán álmukban lepik meg társait: s ez még irtózatosabb!... Futott tehát lélek-

szakadva, remélve, hogy még idejében érkezik s elháríthatja a rémes katasztrófát, amely társait fenyegeti.

Lent a hajóban ezalatt elkezdődött a szörnyű dráma utolsó fölvonása. Alighogy Ross kapitány elment, Branton jól megrakta a tüzet s avval a szándékkal, hogy megfőzi az ebédet, lement a hajófenékbe elcségért. Mire feljött, Fawkes már elfoglalta helyét a kályha mellett s kényelmesen szalonnát pirított a tűzön.

— Ez az én helyem, — szólt Branton bosszúsan; szeretném tudni, miért ültél a helyemre?

— Mert úgy tetszett, — felelte Fawkes kurtán, meg se fordulva. — Ha nem tetszik: tégy róla!

Branton elfehéredett dühében s kiütötte Fawkes kezéből a szalonnát, mely a tűzbe pottyant és sisteregve égni kezdett; ennek a füstjét érezte meg Ross kapitány odakint.

— Ide hozzám, Sved! ... Rajta, norvégek! — kiáltott föl Fawkes, kirántva matrózkését.

A gazemberek csak erre vártak; villogó késekkel rohantak rá a többiekre, mialatt Branton birokra kelt Fawkes-szel. A küzdelem nagyon egyenlőtlen volt: — az ágyban fekvő Lytton hadnagy nem számított, Ross kapitány nem volt jelen: — öt ember állt hát szemben öt emberrel, de a gazembereknek megvolt az az előnyük, hogy mind egészségesek voltak, míg ellenfeleik közül kettőt ágyba kényszerített a skorbut. Legelőször evvel a kettővel bántak el, ami nem volt nehéz; aztán, mialatt Branton és Fawkes még mindig fogcsikorgatva birkóztak, a kanadai és a skót meg a két norvég gúzsba kötözték a másik két, egészséges matrózt.

A csata sorsa evvel már el is dőlt volna, ha Branton nem szerencsésebb társainál; ügyes fondorlattal sikerült földhöz vágnia Fawkest, rögtön a mellére térdelt, s már éppen torkába akarta döfni a kést, amikor a két norvég, észre vevén a bajt, hátulról rohanta meg a bátor vitorlamestert. Ez, látván a veszedelmet, hirtelen fölugrott, sőt ellenfelét is eleresztette, s az egyik norvéget úgy fölrúgta, hogy három lépésre bukott föl tőle. A következő percben pedig, összeszedvén minden

erejét, a már szintén talpra állott Fawkest ismét megragadta, s nekivágta az ajtónak.

Az ajtó nagy roppanással tört ki s Fawkes háttal bukott ki rajta. Ugyanebben a pillanatban rémes morgás hallatszott a födélzetről: — egy óriási jegesmedve kapaszkodott fölfelé a hajó oldalán. Majd hirtelen lövés dördült el, s a medve, talán mert megsebesült, vagy megijedt, menekülni igyekezett. Branton ezalatt becsapta és bezárta az ajtót s lihegve körülnézett. Társai gúzsba kötve hevertek a sarokban s amikor segítségükre akart sietni, a két norvég, meg a kanadai és a skót egyesült erővel rohantak rá. A derék vitorlamester már veszve látta magát; négy emberrel nem küzdhetett meg: — a gazemberek leteperték s őt is megkötözték volna, mint többi társait.

E pillanatban azonban Fawkes kétségbeesett ordítása hallatszott le a födélzetről, s a két norvég, azt vélvén, hogy Ross kapitány érkezett haza, rögtön kirohant a szobából, hogy együttesen végezzenek vele odafönt. A kanadai és a skót pedig fogcsikorgatva rohantak rá a vitorlamesterre, hogy őt is legyűrjék és ártalmatlanná tegyék. Branton előrefeszítette két öklét s úgy várta a támadást. Elsőnek a kanadai ugrott rá, de oly hatalmas döfést kapott a gyomrába, hogy fájdalmas ordítással bukott hanyatt, miközben Branton torkon ragadta a skótot és megkezdte vele a halálos birkózást mindnyájuk életéért. Az egész hajó rengett, dübörgött a dulakodók rémes dobogásától, s úgy látszott, hogy az óriás erejű hajóács már-már letöri a derék Brantont, akit a hosszas küzdelem s a csak imént kifejtett nagy erőfeszítés lassanként végkép kimerített.

Ekkor azonban különös dolog történt. Lytton hadnagy, akivel senki se törődött, mert hiszen félholtan, ájultan hevert ágyban, hirtelen összeszedte minden erejét és lázas erőlködéssel lemászott fekhelyéről. Négykézláb kúszott be Ross kapitány kabinjába s leakasztotta a falról a kapitány dupla-pisztolyát. Aztán, négykézláb, ahogy jött, visszamászott a hajószobába, ahol a kanadai éppen ekkor tápászkodott föl, hogy segítségére siessen a skótnak s ennek javára döntse el a különben is egyenlőtlen küzdelmet... A szobát rémes durranás rázta meg és

sűrű, fojtó puskaporfüst töltötte be. A hadnagy igazán az utolsó percben szólt bele a halálos dulakodásba: a skót szétloccsant agyvelővel, holtan bukott a földre.

Ez volt Branton szerencséje és menekülése a biztos haláltól. Mert a kanadai, aki már hátulról megragadta a vitorlamestert, a durranáson meghökkenve fordult meg s egy pillanatra eleresztette áldozatát. Brantonnak éppen elég volt ez a pillanat: villámgyorsan fölkapta a kést a földről s markolatig a bámészkodó kanadai lapockái közé döfte. Az óriás termetű hajóács vadul szétcsapott két karjával a levegőben s nyikkanás nélkül, holtan vágódott végig egész hosszában a földön. A hajófenék tehát megtisztult a gazemberektől.

Odakint ezalatt épp oly izgató és drámai jelenetek játszódtak le. Amint Fawkes kiröpült az ajtón, melyet Branton becsukott és bezárt mögötte, rögtön rárohant egy óriási jegesmedve, amely lassan-lassan a hajókorláthoz szorította és éppen át akarta ölelni, hogy agyon szorítsa, amikor hirtelen lövés dördült el. Ross kapitány érkezett meg és szíven lőtte a medvét, mely rémes vonaglások közt terült el a födélzeten. De a másik két medve szintén nem hevert tétlenül; az egyik, miután Herminget, a kisebbik norvéget leütötte és megölte, most Jacobsent, a másik norvéget szorongatta, aki szekercéjével védekezett. A harmadik medve pedig, mely már kikezdte a leütött norvég hulláját, a lövés durranására ott hagyta zsákmányát és lomhán ügetett a hajó orra felé, ahol Ross kapitány és Fawkes szemben állottak.

A két halálos ellenség néma gyűlölettel szemlélte egymást, s csak akkor vették észre közös ellenségüket, a feléjük ügető jegesmedvét, amikor ez már rájuk rohant. A közös veszedelem érzete feledtette velük egymás iránti halálos gyűlöletüket s mialatt Ross kapitány irtózatos csapást mért puskája tusával a medve fejére, Fawkes markolatig a fenevad szügyébe döfte hosszú matrózkését, éppen abban a pillanatban, amikor a medve már két lábra állt, hogy halálos ölelésével agyon szorítsa. Hörögve és vérében fetrengve roskadt össze a félelmetes állat, s a két halálos ellenség ismét szemtől szemben állott. Most már nem láttak semmit, nem törődtek semmivel; nem hallották azt

sem, hogy Jacobsen halk jajsikoltással roskadt össze, amint a harmadik medve, talpának egyetlen csapásával, beszakította a koponyáját.

A harmadik medve, mintha a vérszag csak még jobban fokozta volna dühét, haragos morgással vetette rá magát Ross kapitányra. A támadás oly váratlanul jött, hogy Ross kapitány kénytelen volt menekülni, mert ily közvetlen közelről nem használhatta puskáját. Gyorsan fölszaladt a középső árboc kötélzetén, s lovas módjára ült rá a kereszt-vitorlarúdra, ahol gondosan megtöltötte puskáját. A medve pedig lomhán mászott fölfelé a középső árbocon, a menekülő áldozat után. Ross kapitány, miután megtöltötte puskáját, föltérdelt a vitorlarúdon és célba vette a medvét. Ugyanekkor azonban Fawkes meg őt vette célba puskájával, hogy: ha a medve lezuhan, akkor ő lövi le Ross kapitányt...

Irtózatos volt a helyzet: kétfelől is a biztos halál fenyegette Ross kapitányt, de ő azért nem vesztette el bátorságát és hidegvérét. Nyugodtan célzott és lőtt... Ám a medve zavartalanul mászott tovább fölfelé: a golyó tehát nem találta el, s erre Fawkes is leeresztette a puskáját. Közben a jegesmedve fölért a vitorlarúdra s le akarta ütni áldozatát, de Ross kapitány ebben a pillanatban hirtelen elkapta a szélső vitorlakötelet, nagyot lódított magán, s a kezein egyfolytában lesiklott a földre... Útjában golyó süvöltött el a füle mellett: Fawkes rálőtt, de elhibázta. És most itt volt a végső leszámolás tragikus pillanata.

Ismét szemben állt a két vetélytárs, a két halálos ellenség. Fogcsikorgatva rohantak egymásra, s mindegyik jól tudta, hogy olyan élet-halálharc ez, amelyből egyikük csak holtan kerülhet ki. Amelyik elbukik, annak vége s ezért mindegyik azon volt, hogy gáncsot vessen ellenfelének. Ross kapitány irtózatos fogással emelte föl Fawkest a földről s bizonyára le is gyűrte volna, de ekkor két izmos kar ölelte át mindkettőjüket s halálos szorítással nyomta oda a hajó korlátjához.

A jegesmedve volt, amelyről mindketten megfeledkeztek vérszomjas dühükben, s amely most, lekúszván az árbocról, megtámadta őket. Fawkes volt háttal fordulva a fenevadnak, amely egészen átfogta, de egyuttal belevájta karmait Ross kapi-

tány testébe is. Két rémes halálsikoltás süvöltött át a sarki tél örök éjtszakájának csöndjén: — két olyan sikoltás, amelyre holta napjáig borzongva emlékszik vissza, aki hallotta... Aztán csönd lett. A szörnyeteg dühös morgása elnyomta az életükért viaskodók hörgő lihegését.

Majd rohanó léptek zaja hallatszott. A vitorlamester szaladt föl a hajószobából, két hatalmas ugrással ott termett a küzdők mellett, pisztolyát a fenevad füléhez nyomta — és lőtt. A medve elbődült, egy pillanatra szétcsapott két első lábával a levegőben — éppen, hogy Ross kapitány kibujhatott a halálos ölelésből — s aztán összerogyott, magával rántva, maga alá temetve a szerencsétlen Fawkest, akit összemarcangolt halálkínjában. És Ross kapitány, alig egy lépésnyire tőlük, lihegve, térden állva adott hálát Istennek a csodás megmeneküléséért.

A zendülők tehát mind elpusztultak: a medvék mentették meg tőlük Ross kapitányt. De meghalt Lytton hadnagy is, akit azonban avval becsültek meg, hogy külön sírt ástak neki, még pedig jó messzire a gazemberektől, akik halálát okozták. E szörnyű megpróbáltatás után Ross kapitány és életben maradt matrózai már csak az időjárás viszontagságaitól szenvedtek. Miután az ellopott citromokat megtalálták, a skorbut-betegek is csakhamar meggyógyultak, s mivel most már hattal kevesebben is voltak, az élelmi szerekkel se kellett már takarékoskodniuk. Megenyhült közben az időjárás is s április végén a jég oly rohamosan kezdett olvadni, hogy szinte észre se vették, mikor a brigg egyszerre csak szabadon ringott a vízen. Aztán köröskörül megindultak a jéghegyek s az áramlat lassan vitte őket az Atlanti-óceán felé...

*

A mi életünk valósággal paradicsomi nyugalom és boldogság volt ezekhez a szenvedésekhez képest.

Hatalmas, erős hajónk a rianásokat, jégtorlódásokat nem is érzi, úgy hogy eszünkbe se jut: menekülni róla. Egyetlen rossz napunk se volt, amióta itt vagyunk, s egy csöppet se élünk kevesebb jólétben, kényelemben, mint otthon: sőt vannak köztünk többen, akik a gondtalan jómódnak ezt a mostani állapotát soha

se ismerték, amióta csak élnek. Hiszen egyik-másikunk már hízásnak kezd indulni, ami nem is csoda, sőt természetes következménye az örökös jókedvnek, a kitünő élelemnek s a fáradság és megerőltetés teljes hiányának.

A skorbutnak vagy más efféle veszedelmes betegségnek nyoma sincs köztünk; egyetlen egy hajunk szála se őszült meg a sarki éjszakában, sőt mindnyájan úgy érezzük, hogy valósággal fiatalodunk. Társaim mind kitűnő színben vannak, az étvágyunk pompás és alig hiszem, hogy van kaszinó a föld kerekségén, ahol jobb kedv uralkodnék, mint esténként a mi szalónunkban, mikor fölváltva kártyázunk, sakkozunk és dominózunk, vagy pedig a könyvtárunkban lévő érdekes és értékes köteteket olvasgatjuk. Ilyen élet és kényelem mellett hogyan is férkőzhetnék hozzánk a betegség vagy az unalom?...

Vasárnap, december 31. — Ránk virradt hát az év utolsó napja is. Hosszú esztendő volt és jót is, rosszat is hozott egyaránt. Jóval kezdődött, mert meghozta kis Liv fiamat, akivel soha nem álmodott boldogság költözött szerény hajlékomba. De rosszúl folytatódott, mert el kellett szakadnom ettől a nagy boldogságtól s az életem azóta állandó vágyódás, szorongó kívánkozás a családom körébe. Ám azért még se volt rossz ez az esztendő; hiszen beváltotta minden reményünket, s valjon nem oda igyekszünk-e most is, nem viszi-e az áramlat hajónkat a sark felé, ahová oly szenvedélyesen kívánkoztunk? ... És szép volt az esztendő utolsó napja is. Csodásabb szilveszter-éjszakát kívánni se lehetne: gyönyörű éjszaki fény ragyogta be az egész égboltozatot, melynek éjszaki felén leírhatatlanul gyönyörű tüzijáték sziporkázott.

A pompás vacsora után együtt maradtunk a szalónban, hogy megvárjuk az újév születését. Amint az óra éjfélt konga tott, fölálltam s néhány szóval elbúcsúztattam a letünt esztendőt. Elmondtam, hogy voltak szomorú napjai, de voltak pirosbetűs ünnepnapjai is, melyek a legszebb reményekre jogosítanak. És megköszöntem bajtársaimnak az odaadó buzgóságot, a baráti kötelességtudást, amellyel hozzám és egymáshoz is voltak. Aztán daloltunk, kocintgattunk, szivaroztunk s végezetül elégedetten tértünk pihenőre. Csaknem hajnali négy óráig

voltunk együtt; és csodálatos, hogy ámbár nálunk már négyórás volt az újév, otthon, Norvégiában, még mindig a régi esztendőt nyütték s csak négy óra mulva fogják üdvözölni az új esztendőt. Nyolc óra időbeli különbség választ el bennünket a szülőföldünktől: ami annyit jelent, hogy 480 tengeri mérfölddel vagyunk keletre, s ennek megfelelően fejünk fölött a nap nyolc órával kelne föl korábban, — ha ugyan egyáltalában fölkelhetne.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

HETEDIK FEJEZET.

Új év, régi életmód.

Hétfő, 1894 január 1. — Az új esztendő igen kellemesen kezdődött. Juell, a szakács, ébresztett föl s boldog újévet kívánva, behozta a kitünő kávét, amelynél jobbat régen ittam. Az idő gyönyörűen tiszta, csak maró hideg van: 38 Celsius-fok a fagypont alatt. Mialatt szobámban irok, olvasgatok, Scott-Hansen és Johansen elvégzik a tudományos műszerek ellenőrzését odakint, ami nem nagyon kellemes mulatság, mert meglehetős szél fujdogál és szinte metszi az arcot az éles levegő. Most is hallom, hogy igazi négertáncot járnak fejem fölött a födélzeten, s amikor visszajönnek a szalónba, már mindnyájan ott vagyunk s ártatlan arccal kérdezzük tőlük, hogy hideg van-e odafönt?

— Sőt ellenkezőleg, — feleli Hansen: — nagyon enyhe és kellemes idő.

— De a lábad csak megfázott?

— Nem mondhatnám; leginkább az ujjaiban érzi az ember egy kicsit a hideget.

Két ujja ugyanis éppen a napokban fagyott el, de azért még se akarta fölvenni azt a farkasbőrruhát, amelyet éppen a tudományos műszerek megfigyelői számára készítettem.

— Oh, még nincs elég hideg, — tiltakozott Hansen: — s nem jó, ha az ember elpuhul.

Azt hiszem, hogy egyszer 40 fok hidegben, csak ingben és alsónadrágban rohant ki Hansen a födélzetre, hogy elvégezze az ellenőrzést; azt állította, hogy nem volt ideje fölhúzni a ruháit. Hát persze: ilyen szervezet mellett lehet azt mondani,

hogy akkor sincs hideg, amikor a hőmérő 38 Celsius-fokot mutat a fagypont alatt.

Szerda, január 3. — Borzasztó, hogy egy idő óta milyen szenvedélyesen kártyáznak esténként a szalónban. Késő éjfélig tart ez a „szórakozás", s most már a különben mintaszerű Sverdrupra is átragadt a játékszenvedély. Igaz ugyan, hogy az ingüket még nem játszották el, de egyik-másik a szó szoros értelmében elvesztette a „mindennapi kenyerét"; kettőnek egész hónapon át kétszersültet kellett ennie az ebédnél, mert napi „friss" kenyéradagját elvesztette. Ám azért a kártya mégis kellemes és ártatlan szórakozás, mert agyonüti a hosszú, féléves éjszaka egyhangú unalmát.

Hétfő, január 8. — Fiam, a kis Liv, ma lett egy éves: otthon bizonyára megülik ezt a szent napot. Oh, mit nem adnék érte, ha én is ott lehetnék velük! Bizonyosan gagyog már a gyerek, sőt talán járni is tud: — s az apját nem ismeri! ... Szomorú sors, de majd másképpen lesz, ha ismét hazavezérel bennünket a Gondviselés. És szentül hiszem, hogy ez is meglesz. Hiszen, egyetlen egy pont kivételével, minden föltevésem és számításom helyesnek bizonyúlt. Minden baj nélkül megtettük az utat Ázsia partjai mentén fölfelé, pedig hogy rémítgettek bennünket az út veszedelmeivel! Aztán sokkal tovább feljutottunk észak felé, mint legmerészebb álmaimban is reméltem. A jég körülfogott bennünket, ahogy kívántam, a „Fram" nagyszerűen túlesett a jégtorlódáson, a rianások még csak egy karcolást se ejtettek rajta, bár ebből az okból is biztos pusztulással fenyegettek bennünket otthon.

Szóval: igaz ugyan, hogy az expedició előkészítése sok drága évet elrabolt életemből, de most már nem sajnálom ezt az időt: hiszen elértem célomat. Az úszó jégmezőn, pompás kastélyhoz hasonló kényelmes hajónkban nem úgy élünk, mint a régi sarkutazók: — nyomorogva, betegen, örökös halálfélelemben: — hanem vígan, bőségben, szórakozva, mintha csak otthon lennénk, sőt nem egy van köztünk, akinek soha se volt

oly jó dolga, mint a „Fram" födélzetén. Csak egy pontban nem váltak be számításaim, és — sajnos — ez a legfontosabb!

Azt hittem ugyanis, hogy a sarki tenger nem lesz mély, mert az eddig ismert, legnagyobb mélység, a „Jeannette" mérései szerint, csak 150 méter volt. Erre támaszkodva, úgy számítottam, hogy a tengeri áramlások nagyon erősek lesznek ebben a sekély vízben s nagy darabon a sark felé sodorják az én jégmezőmet. És íme, most már olyan mélységre bukkantunk, amelyet meg se tudunk mérni, mert egész alattságunk csak 1800 méter hosszú; a tengerfenék pedig talán kétszer oly mélyen is fekszik! Ez a tény teljesen fölborította reményeinket és számításainkat; a sarki áramlás nagyon csekély, csak alig érezhető lesz s most már csak abban reménykedünk, hogy a szél fog bennünket északra hajtani. Columbus egy földrajzi tévedés folytán födözte föl Amerikát, s ezt a tévedést még csak nem is ő maga követte el; hogy minket hová sodor az én tévedésem: a jó Isten tudja! Csak az az egy bizonyos, hogy a Grönland partjaira vetődött szibiriai úszófa nem hazudhatik: — s nekünk is ugyanazon az úton kell mennünk, amelyet ez a fa megtett..

Mialatt ezeken a dolgokon tépelődtem kabinomban, Peder dugta be fejét az ajtón, hogy nem akarom-e látni azt a csodaszép csillagot, amely éppen most tünt föl a szemhatáron s úgy ragyog, mint valami tűzgolyó. Fölsiettem a födélzetre, de a szó szoros értelmében megdöbbentem, amikor a déli szemhatáron, közvetlenül a jégmező pereme fölött, megpillantottam a vörösen izzó tüzet, amely sziporkázva változtatta színét. Egészen olyan volt, mintha lámpással jönne valaki felénk a jégmezőn át... Pedig csak a Venus-csillag volt, amelyet ma láttunk először, mert eddig a szemhatár alatt ragyogott; vöröses fénye csodaszépen tündöklött, s valami babonás belső érzés azt súgta, hogy a kis Liv csillaga ez és szerencsét hoz nekünk!

Vasárnap, január 14. — Megint ünnep; a napok úgy szállnak, tünnek, mint az álom s minden nap világosabb lesz. Ma délelőtt mindnyájan izgatottak voltunk; most számították ki a heti megfigyelések eredményeit. Az északi szélesség 79° 19′ s a keleti hosszúság 137° 31′ alatt vagyunk. Jó nagy darabot

haladtunk tehát előre a sark felé, s az eredménnyel mindnyájan meg voltunk elégedve; talán mégis csak helyes volt az én föltevésem? . . .

Ebéd után kisétáltam a jégre s egyszerre csak, egészen váratlanul, hatalmas rianás közepébe kerültem. Irtózatos robajjal kezdődött a jégtorlódás, éppen ott, ahol álltam, s oly hirtelen jött, hogy eszeveszett futásnak eredtem, akárcsak a nyúl, mintha soha életemben se hallottam volna még rianást. De aztán megemberelteni magamat, s mikor a torlódás elmúlt, Sverdruppal, Mogstaddal és Pederrel kimentem ismét sétálni. Északkelet felé széles csatorna zárta el utunkat — itt szakadt ketté derékban a jégmező — de rajta túl oly egyenes volt, mint az asztal: a képzelhető legjobb szánút. És, amint végig néztem ezen a beláthatatlan, deszkasíma jégmezőn, egyre jobban megerősödött bennem egy régtől fogva vajudó szándék.

Ha itt hagyom a hajót, kutyákkal és szánokkal elérhetem az északi sarkot, visszafelé pedig a Ferenc József-földön, a Spitzbergákon, vagy Grönland nyugati partjain át juthatok haza. Két elszánt ember egész könnyen s minden veszedelem nélkül megtehetné ezt az expediciót. Csak egy az, ami visszatart: hogy itt hagyjam a legénységet s elváljak tőle. Mit mondana a világ, ha én szerencsésen hazaérnék s a „Fram" itt pusztulna a többi legénységgel együtt? . . . Pedig én azért jöttem ide, hogy átkutassam az ismeretlen sarkvidéket; a norvég nemzet erre adott nekem pénzt: s bizonyára első és legszentebb kötelességem az, hogy mindent megtegyek, ami e célomhoz közelebb vihet!

Kedd, január 23. — Mikor ma reggel fölmentem a födélzetre, Kaifás, az egyik kutya, a hajó mellett állva a jégen, dühösen ugatott kelet felé. Mivel sejtettem, hogy a kutya nem ugat hiába, odamentem revolveremmel s velem jött Sverdrup is, akinél szintén volt revolver. Alig értünk közel a kutyához, ez rögtön szaladni kezdett kelet felé; most már nyilvánvaló volt, hogy valami illatot szimatolt meg ebben az irányban, s ez az állat, természetesen, csakis medve lehetett.

A teli hold vérvörösen ragyogott, s mivel nagyon ala-

csonyan járt a szemhatár fölött, gyönge világa rézsutosan pásztázta az össze-vissza szaggatott jégmezőt. Szétnéztem mindenfelé, de semerre se láttam semmit; ám azért követtük Kaifást, amely állandóan ugatva és füleit hegyezve rohant előre, s minden pillanatban vártuk, hogy fölbukkanik előttünk a medve. A kutya lassanként csöndesebb lett, majd hirtelen megállt és csak halkan kurrogott: most már bizonyosan közel voltunk az állathoz. Fölkapaszkodtam egy jégdomb tetejére, hogy körülnézzek s a jégtömbök közt meg is pillantottam valami sötét foltot, mely lassan mozogni látszott, mintha felénk közelednék.

— Amott jön egy fekete kutya! — kiáltottam föl.

— Nem kutya az, hanem medve, — felelte Sverdrup, aki oldalt állott s így jobban is láthatott.

Most már én is észrevettem, hogy az állat igen nagy, s az, amit kutyának néztem, csak a feje volt. Mozdulataiban ugyan hasonlított a medvéhez, de úgy láttam, hogy színre sokkal sötétebb. Mivel azonban nem kutya volt, mégis csak medvének kellett lennie, noha fekete volt. Kirántottam revolveremet a zsebemből s rárohantam, hogy valamennyi golyót a fejébe lövöm, — de amikor már csak néhány lépésnyire voltam tőle és éppen lőni akartam, fölemelte a fejét; ekkor ismertem csak meg, hogy rozmár, — de már későn, mert az állat villámgyorsan belehempergett a vízbe.

Itt álltunk tanácstalanul. Mert revolverrel lövöldözni erre a fickóra éppen annyi lett volna, mint vízzel locsolni a libát. A következő pillanatban ismét megjelent nagy, otromba, fekete feje a holdsugártól megvilágított víz színe fölött. Sokáig bámult bennünket, eltünt egy kis időre, majd ismét fölbukott, valamivel közelebb hozzánk, aztán prüszkölt, harákolt, megint lebukott, ismét feljött, s valósággal gúnyt űzött belőlünk, amint a bolondját járta előttünk. Ah, ha lett volna szigonyunk, milyen könnyen belehajíthattam volna széles hátába!

Lélekszakadva, ahogy csak a lábaink bírták, visszarohantunk a „Fram"-hoz, puskáért és szigonyért; de a szigonyt meg kellett élesíteni, s mikor evvel készen voltunk, szaladtunk vissza a rozmárhoz. Ám akárhogy kerestük azt a helyet, ahol az imént az állatot láttuk, sehogy se tudtunk ráakadni. Az a kis nyílás

a jégben valószinüleg befagyott s ki tudja, a rozmár hová tünhetett el! Most szidtunk csak magunkat az ostobaságunkért: hiszen egyikünk ott maradhatott volna, vigyázni a rozmárra, míg a másik hazafutott a szigonyért. De első meglepetésünkben ez eszünkbe se jutott; ki is gondolhatott arra, hogy a befagyott sarki tenger kellős közepén, ahol a mélység 1800 méternél is nagyobb, rozmárra akadunk a tél derekán? Olyan csoda volt ez, amire semmiféle sarkutazó könyvében nem találtam adatot!

Szerda, január 31. — A mai megfigyelések eredménye szerint az északi szélesség 80° 10′ s a keleti hosszúság 132° 10′ alatt vagyunk. Ez fényes eredmény s mindnyájan szívből örülünk is neki. Annál szomorúbb esemény az, hogy ma ittuk meg az utolsó üveg sört; ezentúl már csak citromos vizzel és legföljebb rumos teával, meg néha egy-egy pohárka likőrrel kell beérnünk.

Vacsora után Peder néhány érdekes kalandot beszélt el, melyeket a Spitzbergákon ért át Bek András nevű cimborájával.

— Hát kérem, — kezdte Peder a maga parasztos modorával, — valahol az Amsterdam-szigeteken történt, ahol Bek pajtásommal, ma se tudom, hogyan, a sírok közé vetődtünk. Azt gondoltuk, jó volna egyszer megnézni, mi is van hát ezekben a sírokban és feltörtünk néhány koporsót. Hát ott feküdtek a halottak; néhánynak még volt hús az arcán, sőt egyiknek még a sapkája is a fején volt. Az András cimbora, kérem, Istentől elrugaszkodott gazfickó volt teljes életében; mikor a koporsókat feltörte, kiszedte belőlük a koponyákat és gurigázott velük; néhányat fölállított kugli-babának, s a többivel dobott rájuk.

— Hogy cselekedhetett ilyen istentelenséget? — méltatlankodott Sverdrup.

— Hát iszen azért volt hollandus a bitang! — magyarázta Peder vállat vonva. — De aztán meg is bánta még azon az éjszakán, mert nagyon rossz álma volt. Mind rámentek álmában a halottak, ő pedig lélekszakadva menekült előlük, föl az árbocra, annak is a legtetejébe, persze, álmában, de a halottak oda is utána mentek, s az egyik, akinek koponyáját összetörte a gurigázásban, dühösen követelte tőle, hogy most rakja

össze a koponyáját. És András úgy ordított álmában, mint a halálra ítélt; én pedig föl nem keltettem volna a világ minden kincseért. Tetszik tudni, egy kabinban aludtunk, s mikor András bőgni kezdett álmában, én fölültem az ágyban s úgy röhögtem rajta, hogy a könnyeim is potyogtak bele. Egyszerre aztán, éppen, mikor a halott hozzá akarta vágni a koponyáját, fölébredt András; azt hittem, hogy a bőréből bujik ki félelmében; egész testét kiverte a hideg verejték, s a fogai úgy vacogtak, mint nagypénteken a kerepelő. Hát úgy kellett neki: miért nem hagyta békén a holtakat?

— De hiszen te is részes voltál ebben az utálatos halottgyalázásban, Peder!

— Oh, tetszik tudni, én hozzájuk se nyúltam. Csak egyetlen egyszer törtem föl egy koporsót, azt is csak azért, hogy legyen fám, amivel kávét főzzek. De a halott menten szétesett mihelyt a koporsót összetörtem. Hanem a fa nagyszerű volt; nincs az a száraz fenyőfa, amely jobban égne; azt hiszem, hogy a pokolban csupa ilyen fával tüzelnek az ördögök.

— Azt is mondtad, — szólt most Scott-Hausen, — hogy ez a Bek emberkoponyából itta a kávéját?

— Hát ez úgy történt — magyarázta Peder, — hogy Andrásnak éppen eltörött a kávés-findzsája; mivel hamarjában nem talált mást, hát ráfanyalodott egy ilyen koponyára.

Ekkor Jacobsen tartott hosszabb előadást:

— Nincs abban semmi különös — kezdte, — hogy a koponyát nem becsülik az emberek. Utóvégre is, aki halott, annak már úgyis mindegy, hogy mi történik a csontjaival. Magam is sokszor láttam, hogy egészen tisztességes úriemberek céltáblának használták a koponyákat; az volt a cél, hogy a golyónak a szemen kell keresztül menni, s a díjat az nyerte, aki legtöbb ilyen mesterlövést csinált.

Most én kérdeztem meg Pedert Tobiesen koporsója felől. Ez a legvakmerőbb norvég cetvadászok egyike volt; Tromsöben született 1821-ben s egy tragikus telelés alatt pusztult el Novaja-Szemlya nyugati partvidékein 1873-ban. A fiával együtt veszett oda, s még ma se tudják, hogy természetes halállal pusztultak-e el, vagy pedig a legénység gyilkolta meg őket. Azt kérdeztem

hát Pedertől, hogy nem törték-e föl ezeknek a koporsóját is, s nem látták-e hulláikon az erőszakos halál nyomait?

— Nem, — rázta a fejét Peder: — ezeknek a sírját nem ástuk föl.

— Én a mult évben hajóztam arra, — szólt most közbe Jacobsen; — nem szálltam ugyan ki a parton, de mintha úgy hallottam volna, hogy Tobiesen és fia koporsóit exhumálták.

— Mesebeszéd, — felelte Peder vállat vonva: — egész bizonyosan tudom, hogy hozzá se nyúltak.

— Pedig nekem úgy rémlik, — szóltam közbe most magam, — mintha én is hallottam volna ilyesvalamit, s ha nem csalódom, éppen itt a hajón hallottam a dolgot, és pedig, ezt már egész bizonyosn tudom: te magad beszélted el, Peder.

— Nem, nem! — tiltakozott Peder élénken: — ezt én sohase mondtam. Csak annyit mondtam, hogy egyszer egy matróz beleütötte rozmárszigonyát a koporsóba, amely még ma is ott van.

— No, és miért cselekedte ezt?

— Hát csak azt akarta tudni, hogy van-e valami a koporsóban és hogy nem üres-e. Hanem azért nem törte föl, s a koporsó ma is úgy van ott, ahogyan a sírásói hagyták.

Péntek, február 2. — Az égboltozat színe sötét ultramarin-kék; ez nagy hideg jele. Általában: minél nagyobb a hideg, annál sötétebben kék az égboltozat s visszatükrözése ilyenkor valósággal ibolyaszínűre festi a jéghegyeket is. A mai nap átlagos hőmérséke 47—48 Celsius-fok a fagypont alatt, ami 70° hőmérsék-különbözetet jelent, ha kimegyünk szabadba a 22 Celsius-fok meleg szalónból. De azért mégse fázunk, bár sipka nélkül s egész könnyen öltözve szaladgálunk föl a födélzetre, ha a műszereket kell megvizsgálnunk, vagy egyéb dolgunk van odafönt.

Ám, ha nem érezzük is, annál jobban „látjuk" a szörnyű hideget. A lélekzet, mikor kijön a szánkból, olyan, mint a puskaporfüst; maga a „Fram" állandóan ködfelhőben úszik: a kipárolgás és kigőzölgés ködében, melyet a szél hajt el róla;

az embert vagy kutyát már messziről meglátjuk a jéghegyek között, mert fölfelé szálló sűrű párafelhő jelzi a közeledését.

Ma már második napja, hogy az ebédnél citromos vizet iszunk cukorral sör helyett; úgy látszik, az ital mindnyájunknak ízlik. Ráfogtuk, hogy bor, s abban mindnyájan megegyeztünk, hogy az émelygős almabornál sokkal kellemesebb; emellett megvan az az előnye is, hogy félig-meddig ellenszere a skorbutnak, amely pedig a sarkvidék legveszedelmesebb nyavalyája. Ámbár a betegség egyáltalában ismeretlen valami a hajón. Sőt határozottan hízunk valamennyien; éppen ma este, a vacsora után mértük meg magunkat, s meglepetve tapasztaltuk, hogy néhányan két kilogrammot is híztak az utolsó hónapban. Ezek közt van Sverdrup, Blessing és Juell, a szakács; a szakács nyom legtöbbet mindnyájunk között: 86 kilogrammot, s azért úgy ingerkedünk vele, hogy ő a legfontosabb személyiség az egész hajón. De erősen hízik Blessing is, aki maga mondja, hogy még soha életében nem volt ily kövér, s félő, hogy csakhamar utoléri, sőt el is hagyja a szakácsot.

Igaz, hogy az expedició fárasztó, de viszont a konyhánk olyan kitünő, hogy bőven pótolja az elhasznált energiát. Az is igaz, hogy sokat pihenünk és szórakozunk; de ha sor kerül rá, nem is kíméljük magunkat. Ma, például délelőtt, nagyot szánkóztunk a kutyákkal s a kirándulás fényesen sikerült; a derék állatok most már teljesen beleszoktak új hivatásukba s igazi ambicióval, bravurosan húzzák a szánokat, engedelmesen szót fogadnak, úgy hogy igazi öröm, repülni velük a sík jégmezőn. És nekem nagy megnyugvásom ez a kedvező eredmény, mert napról-napra jobban megérlelődik bennem az a szándék, hogy az északi sarkot legkönnyebben és legbiztosabban csak úgy érhetem el, ha külön expediciót vezetek oda a „Fram"-ról szánokon. Ugyancsak ebből a célból, hogy minden eshetőség készen találjon bennünket, ha rászánjuk magunkat erre az expedicióra, szorgalmasan gyakoroljuk a ski-sportot is, és ma délután hosszabb kirándulást tettünk északnyugat felé, még pedig a legszebb eredménnyel. Belefáradtunk, az igaz: de majdnem a tehervonat sebességével. száguldoztunk

Az alkotmány ünnepe magas szélességi fok alatt (május 17-én)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

a símára fagyott és csaknem deszkasimaságú jégmezőn, amelynél jobb ski-utat nem is kívánhatnánk.

Szerda, február 21. — A szél állandóan délről fúj. Ma húztuk föl a vízből azt a Murray-féle hálót, amelyet tegnapelőtt eresztettünk le. A háló 90 méter mélységben volt s leginkább vízibolhákat, meg néhány apróbbfajta héjas állatot találtunk benne, amelyek oly erősen villództak, hogy amikor a konyhában kiürítettük a zsákmányt, valósággal ízzó parázsnak látszott. Ez a villódzás vagy fénykisugárzás általános tulajdonságuk a mélytengeri állatoknak; odalent ugyanis sötét van, s az állatok maguk csinálnak világosságot a testükből kiáradó foszforeszkáló fénnyel, vagy azért, hogy az útjukat megvilágítsák, vagy azért, hogy közel csalják magukhoz a zsákmányt.

Lassanként kezd kitavaszodni az idő, és most, hogy túl vagyunk a tél mérgén, igazán csodálkozva kérdem magamtól: — hol vannak azok a szörnyű borzalmak, a sarki éjszakának azok a rettenetes veszedelmei, amelyekkel rémítgettek bennünket, mikor az expedicióra készülődtünk?... Nevetjük a skorbutot: hiszen nincs az a szanatórium, ahol jobban dühöngne a jólét és egészség, mint a „Fram" födélzetén! Nevetjük a jégtorlódás hatalmát: hiszen a mi hajónk oly erős, bevehetetlen vár, mely játszva táncol föl a legrémesebb rianástól föltorlasztott jégrögök hátára is! Nevetjük a hideget is: hiszen födetlen fejjel, alsó ruhában lótunk-futunk még 40 Celsius-fok hidegben is!... Egyedül a szelet nem nevetjük: ez az egyetlen hatalom, amelytől félünk, mert úgy vágja az arcot, mint a borotva s keresztül süvölt a legvastagabb prémes ruhán is. De máskülönben: — a sarki tél a legkellemesebb szórakozás, kivált ha a mindennapi ebéd alatt bizonyos és jó társaságban vagyunk!

Vasárnap, március 11. — Sajátságos, mily könnyen alkalmazkodik az emberi szervezet az éghajlat szeszélyeihez és változásaihoz. Otthon kellemetlen volt, ha 20 Celsius-fok hidegben kimentem a szabadba; még akkor is éreztem a hideget, ha egyébként teljes szélcsend uralkodott. Itt ellenben

már az 50 Celsius-fok hideget se igen veszem föl, még akkor se, ha kissé fúj is a szél. A sarki tél veszedelmeit, a nagy hideggel járó szenvedéseket csak a meleg kályha mellett hevülő fantázia színezi ki; mi valamennyien nagyon egészségesek vagyunk, kitünően érezzük magunkat s egy csöppet se szenvedünk a hideg miatt. Megszoktuk már, sőt örültünk is neki, mert ez a nagy hideg éppen kapóra jön; ma délelőtt, például, mikor sétálni voltam, a félhomályban nem vettem észre egy kis csatornát, mely a legutolsó jégrianás óta még nem fagyott be. A féllábammal belecsúsztam a vízbe térden fölül, s az első pillanatban bosszúsan káromkodtam, mert azt hittem, hogy bőrig ázom; de erről szó se volt; mert mikor hirtelen kirántottam lábamat a vízből, ez rögtön csonttá fagyott rajtam, s nem volt annyi ideje se, hogy átitassa a ruhámat. Sőt aztán, mint jégpáncél, még valósággal meleget is tartott. Ha nincs ily nagy hideg, bizonyos, hogy bőrig ázom s vagy meghülök, vagy lefagy a lábam, vagy pedig, s ez a legkedvezőbb eset, olyan csúzt kapok hogy megemlegetem!

Érdekes megfigyelni a kutyákat is, hogy miképen viselkednek a hideggel szemben. Ma este bizonyára izzadnak az óljaikban, mert a legtöbb kint heverész a szabadban s eszében sincs, hogy födél alá menjen. Ha 50 Celsius-fok körül jár a hideg, akkor szépen behúzódnak a vackukba és összebújnak, hogy kölcsönösen meleget tartsanak egymásnak; ilyenkor nem szivesen mozdulnak ki a meleg ólból és nehéz őket rávenni sétára vagy kirándulásra. De 40 Celsius-fok hidegben már vídáman csaholnak, nyargalásznak a keményre fagyott havon s nagyon örülnek, ha valamelyikünk kirándulásra hívja őket.

Sverdrup az utóbbi időkben vitorlákat szab és varr a csónakok számára. Ma gyönge délnyugati szél fújdogált, s az egyik vitorlát kipróbáltuk két, összekötözött szánkón. Nagyon meglepett a nem várt, pompás eredmény; a szánok oly könnyedén siklottak tova a sima jégmezőn, hogy szinte repülni látszottak. A legcsekélyebb fuvallatra is megindultak és nagyon gyorsan szaladtak; ez nagyszerű segédeszköz lesz, ha esetleg a jégmezőn át kell majd hazatérnünk.

Zöldcsütörtök, március 22. — Délelőtt heves görcsökbe esett az egyik fiatal kutya; a szája habzott és dühösen harapdált maga körül. Mivel a roham merevgörccsel végződött, kivittük a kutyát és lefektettük a jégre; úgy ugrált összevissza, mint a béka, merev lábszárakkal, fölfelé görbült fejjel és nyakkal, míg a háta nyereg módjára púposodott ki. Attól féltem, hogy megveszett vagy valami más nyavalyája lehet; agyonlőttem tehát, nehogy esetleg a többieket is megfertőzze, noha sehogy se értem, miképpen, hogyan és mitől kaphatott volna ragadós betegséget a szegény állat. Pedig már a minap is megijesztett egy másik fiatal kutya, mely a kártyaszobában járt őrült keringőt az asztal körül, majd pedig bebújt a szekrény és a fal közé, ahonnan sehogyse tudtuk előcsalni; mikor aztán végre kijött, megint nem volt semmi baja, s attól fogva éppoly vidám és egészséges maradt, mint a többiek.

Még mindig nem tudtam eldönteni, miképpen törekedjem kitűzött nagy célom elérésére. Az áramlás most még, lassan bár, de állandóan észak felé sodor bennünket; várok tehát még, mert ez megnyugtató. De ha az áramlás hirtelen megáll, vagy esetleg megfordul és visszafelé sodor bennünket, akkor nem fogok tovább habozni, hanem fölégetem magam mögött a hidat s mindent fölteszek egy kártyára: — nekivágok az északi sarknak a jégmezőn keresztül. Mert akkor valóban itt lesz a cselekvés ideje s nekem nem lesz más választásom. Tudom, hogy veszedelmes utazás lesz: élet és halál kérdése, de nem tehetek másként. Nem férfihoz méltó: vállalni bármely föladatot s aztán megugrani a nehézségek elől, amikor a döntő pillanat elérkezik. Nekem csak egy utam van; az, amelyiknek jelképe a „Fram", — vagyis: „Előre!"

Vasárnap, április 8. — Tegnap reggel ébren heverésztem ágyamban s éppen azon töprenkedtem, hogy fölkeljek-e már, amikor hirtelen lépéseket hallottam a fejem fölött, mintha valaki szaladna a födélzeten s egy másik kergetné. Volt valami e lépések zajában, ami önkénytelenül is a medve járását juttatta eszembe s valami titkos sejtelem arra ösztön-

zött, hogy ugorjam ki ágyamból, — de azért csak fekve maradtam s csöndesen hallgatóztam, hogy mikor dördül el az a bizonyos lövés. De a lövés nem dördült el s én csakhamar ismét elmerültem gondolataimba.

Egyszerre aztán hirtelen lerohant Johansen a szalónba, kiabálva, hogy két medve félig vagy egészen holtan hever a jégtáblákon a hajó fara mögött. Ő és Mogstad lőtték le a medvéket, de most már nincs több töltésük. Néhányan puskát ragadtak s visszafutottak Johansennel a födélzetre; én is magamra kaptam a ruháimat s rögtön utánuk siettem, s odafönt megtudtam, hogy a medvék elillantak, de néhány emberünk üldözi őket a jégen. Mialatt fölhúztam hócipőimet, az üldözők visszatértek és jelentették, hogy a medvék már végkép elpárologtak. Én mindamellett utánuk siettem, amily gyorsan csak tudtam, s nemsokára meg is találtam a medvék nyomait, amelyek kezdetben véresek voltak.

Nősténymedve volt a kölykeivel, és pedig alighanem súlyosan megsebesült, mert, ahogy mondták, Johansen első lövése után többször fölbukfencezett. Bíztattam magamat, hogy nem lesz nehéz e súlyosan megsebesült medvét utolérni, s mivel a kutyák vígan csaholva szaladtak előttem, annyira belemelegedtem az üldözésbe, hogy valósággal izzadtam, s egyre jobban eltávolodtam a hajótól. Nagyon bosszantott, hogy a kutyák, folytonos ugatásukkal egyre távolabb riasztották az anyamedvét, arra azonban már nem voltak alkalmasak, hogy körülfogják és megállásra bírják az üldözött vadat. De azért mégis folytattam a hajszát, egészen addig, míg hirtelen oly sűrű köd nem ereszkedett alá, hogy húsz lépésnyire se láttam. Ekkor már céltalan volt a további erőlködés és vissza kellett fordulnom; s ha eddig bosszankodtam a derék kutyákra, most egyszerre nagyon kezdtem szeretni őket. Mert az ő pompás szimatjuk nélkül talán sohase találtam volna meg a hajót, mely a nagy ködben végkép eltünt a szemeim elől.

Csak délután félhat felé érkeztem vissza a „Fram"-ra, halálos fáradtan és kiéhezve, meglehetősen elkeseredett hangulatban. Miután jól megebédeltem, kissé könnyebben tűr

tem már a kudarcot, talán azért is, mert közben hallottam, hogy Johansen és Blessing éppen úgy megjárták, mint én. Ők ugyanis szintén elindultak a sebesült medve üldözésére, de valamivel később, mint én, s hozzám akartak csatlakozni. Amint azonban lélekszakadva siettek utánam, egyszerre csak egészen friss medvecsapást födöztek föl s a nyomokból látták, hogy a medve nemrég járhatott arra s nem is lehet nagyon messzire. Persze, a két szenvedélyes vadász rögtön az új nyomokon indult el; de ők is úgy jártak, mint én: a kutyák elriasztották a medvéket, úgy hogy a két vadász még csak puskavégre se kaphatta őket.

Hétfő, április 30. — Ahhoz képest, hogy egész télen át 45—50 Celsius-fok hideg volt, a nap mostanában már a szó szoros értelmében éget; a Hold már nem világít oly fényesen s nem ragyog le oly tüzesen éjjel-nappal, mint eddig, úgy hogy most már a Nap sugarai adják az éltető meleget és világosságot. Érezzük, hogy itt a tavasz, bár a hőmérő ellene mond ennek, mert még mindig nagyobb hideget mutat a fagypont alatt, mint amekkorát nálunk otthon a leghidegebb télben is érünk. Megkezdjük tehát a tavaszi nagytakarítást; letisztogatjuk a „Fram" oldalairól a ráfagyott jégtáblákat és jégcsapokat, s a hajó födélzetéről is kilapátoljuk a havat; legalább, ha majd olvadni kezd, nem lesz locs-pocs a födélzeten. Aztán megtisztítjuk a hajó kötélzetét is, és végezetül Peder fölmászik az árbocok csúcsára s kifényesíti hegyükön a két ércgolyót, melyeknek fényes felületén száz ágra törnek a sarki nap sugarai...

NYOLCADIK FEJEZET.

Tavasz és Nyár 1894-ben.

Beköszöntött tehát a tavasz s az enyhébb időjárás kezdetével egyre jobban izgatott, foglalkoztatott a kalandos terv: — kutyákkal és szánakon törni fölfelé az északi sarkra, melhet hajóval és a tengeren aligha érhetek el. E célból majdnem minden nap hosszabb kirándulásokat tettem, részint kutyáktól vont szánon, részint hócipőben, hogy megvizsgáljam a jégmező állapotát s a kockázatos vállalkozás kilátásait, ha csakugyan rászánjuk magunkat a szárazföldi útra.

Április folyamán kitünő is volt a jég, illetőleg a szánút; mert a nap „leégette" a jégmező felületének egyenlőtlenségeit s valósággal tükörsímára csiszolta a végtelen sivatagot, úgy, hogy mérföldeken keresztül minden nehézség és akadály nélkül száguldozhattunk a jégmezőn. Májusban azonban mindez megváltozott. Már május 8-án össze-visszatörte a jeget a langyos déli szél, úgy hogy keresztül-kasul repedések támadtak rajta, melyek megannyi akadályt állítottak a szánon remélt utazás elé. Igaz, hogy az éjszakai hideg másnapra mindig befagyasztotta ezeket a repedéseket, de azért a jégmező nem lett többé oly sima és egyenletes, mint aminő volt; nappal megint új és új repedések támadtak rajta, s a meleg növekedésével ezek már nem is fagytak be többé oly gyorsan. És, ami a legveszedelmesebb volt: ezeket a repedéseket néha eltömte a hó, s mikor azt hittük, hogy szilárd jégkérgen megyünk, egyszerre csak beszakadt alattunk ez a „holt jég" s belepottyantunk a vízbe. Már pedig a hideg fürdő még nagyon kellemetlen volt.

A jégmezőnek ez az állapota később még egyre roszszabbodott s nyár elején, például 1894. június 13-ikán, ezt írtam naplómba:

„A jég napról-napra jobban meglágyul s körülöttünk mindenfelé nagy tócsák képződnek a jégrögök között. A jégmező felülete rücskös, utálatos; a hócipő alatt betörik, úgy hogy állandóan vízben csobékolunk. Ilyen jégen igazán nem indulhatnánk el semerre s a természet mintha minden útat elzárt volna előttünk: valósággal be vagyunk szorítva ide, az örök hó és jég börtönébe.

„Néha önkénytelenül is elcsodálkozom azon: mennyire nem törődnek az embereim avval, hogy folyton és állandóan megyünk fölfelé északnak, egyre tovább és beljebb az ismeretlenbe, ahonnan még azt se tudjuk: visszatérhetünk-e és hogyan?... De egyik se fél, s mindnek csak egy vágya van: az északi sark! Ha a szél északról fúj és visszavet bennünket, vagy ha az áramlás inkább nyugatnak, semmint észak felé sodorja a jégmezőt, valamennyinek beborul az arca s csak akkor derül megint mosolygásra, ha a megfigyelésekből nyilvánvaló lesz, hogy ismét észak felé tartunk.

Pedig valamennyi teljesen tisztában van avval, hogy éltről-halálról van szó, ha most véletlenül csak egyetlen egy olyan katasztrófa is érne bennünket, aminőt százat is jósoltak, mielőtt erre a veszedelmes útra indultunk. Ha a „Fram"-ot éppen úgy szétmorzsolnák az olvadó jéghegyek, mint a szerencsétlen „Jeannettet", s ha a hajó elsüllyedne, még mielőtt elegendő eleséget és egyéb holmit menthetnénk meg, hogy aztán a jégmezőn át dél felé megkísérthessük a menekülést: — mindnyájan tudják, hogy reménytelenül elvesztünk. A „Jeannette" legénysége aránylag jobb helyzetben volt, amikor a hajójuk elsülyedt, mint mi lennénk most, ha a „Fram" elpusztulna. Ők az északi szélesség 77° alatt jártak akkor, mi pedig a 81° alatt vagyunk, — tehát kétszer annyira a szárazföldtől, mint ők: arról nem is szólván, hogy ez a szárazföld nem is lakott vidék. Hiszen csak a Cseljuszkin-foktól is több, mint 500 kilométernyire vagyunk: pedig még onnan is jó messzire van a lakott vidék!

De a „Fram"-ot nem fogják összeroppantani a jéghegyek és senki sincs köztünk, akinek csak eszébe is jutna ennek a veszedelemnek a lehetősége. Olyanok vagyunk mint a szandolin-hajós, aki jól tudja, hogy egyetlen egy hibás evezőcsapás elegendő kis lélekvesztőjének a fölfordítására: — de azért nyugodtan evez tovább, mert azt is éppen olyan jól tudja, hogy ez a hibás evezőcsapás lehetetlenség. Nyugodtan és bátran nézünk tehát mi is a végzet szemébe; a mi erősségünk az a bizalom, amelyet a „Fram" eddigi sorsa és szereplése önt belénk. Hiszen mindnyájan emlékezünk: játszva állta ki a rettentő jégtorlódásokat, s amióta elindultunk, még csak egyetlen egy csavar se lazult meg rajta. Hogyne bíznánk hát abban, hogy baj nélkül elérhetjük vele a hazai partokat?...

Később, júliusban, még jobban megromlott a jégmező. Csaknem egész felületét „jeges iszap" borította; ez félig megolvadt lágy jégtörmelék volt, alatta vízzel, s ahol két jéghegy közt mélyedés támadt, ott gyakran derékig besüppedtünk a hólébe. Majd kisebb-nagyobb tócsák támadtak a megrokkant jégmező völgyeiben, sőt a hajó közvetlen szomszédságában oly nagy nyilt víz gyűlt össze, hogy hídon kellett keresztüljárnunk rajta. Egy ilyen nagyobb tócsára rábocsátottuk nagy vitorlás csónakunkat, s mialatt a legénység egy része vitorlagyakorlatokat végzett vele, a másik rész partról hógolyókkal, jégrögökkel bombázta őket.

Egy napon azt is megpróbáltuk, hogy vajjon a vitorlás elbír-e mind a tizenhármunkat, — s ekkor fényesen mulattunk a kutyákkal. A kutyák ugyanis, mikor meglátták, hogy mind a tizenhárman ott hagyjuk a hajót s libasorban ballagunk a tócsa felé, nagy álmélkodva baktattak utánunk s nem tudták mire vélni a dolgot. Mikor pedig valamennyien beszálltunk a vitorlás csónakba, akkor vad kétségbeeséssel üvölteni, vonítani kezdtek, valószínűleg abban a hitben, hogy soha többé nem látnak viszont bennünket. Néhányan be is ugrottak a tóba, hogy utánunk ússzanak, de két ravasz dög — a „Pán" meg a „Kvik" — hamarosan kifundálták, hogy legegyszerűbb és legokosabb lesz, ha körülszaladnak a tó

partján s a tulsó oldalon megvárnak bennünket. S mikor a tulsó parton valóban kikötöttünk, le se tudnám írni a két hű állat örömét és boldogságát.

Juell és Peder télen át gyakran vitatkoztak azon, hogy milyen vastag lehet az a jég, amelyen a „Fram" nyugszik. Peder, aki már nagyon sok jeget látott életében, azt állította, hogy legalább hat méter vastag, Juell azonban sehogyse akarta ezt elhinni, s a vége az lett, hogy húsz koronába fogadtak. Ez a vita április 19-ikén ismét föléledt s ekkor Juell azt javasolta, hogy most kellene keresztülfúrni a jeget; mivel azonban a fúrónk csak öt méter hosszú volt, Peder ajánlkozott, hogy a hiányzó egy métert ő maga fejszével kivágja, de azt kívánta, hogy Juell kezdje meg a fúrást, míg a szakács viszont azt követelte, hogy előbb Peder vágja ki az egy méter vastagságú réteget, hogy ő a fúrást megkezdhesse. Este felé aztán úgy jött létre a megegyezés, hogy Juell meggondolatlanul tíz koronát ígért annak, aki helyette a fúrásra vállalkozik.

Bentsen nyomban szaván fogta a szakácsot és Amundsennel együtt rögtön hozzáfogott a munkához; mert — ahogy mondta — nem mindig nyílik rá alkalom, hogy ily könnyen tíz koronát kereshessen. Amundsen ajánlkozott, hogy óránként egy koronáért, vagy ha jobban tetszik: méterszámra megállapított díjért segít neki, s végre is a koronás óradíjban egyeztek meg. Késő éjszakáig dolgoztak s amikor négy méter mélyre értek, a fúró kissé lesiklott, a fúró-likból pedig kibuggyant a víz; ez azonban nem jelentett semmit, mert mindjárt aztán megint kemény jeget értek. Aztán tovább dolgoztak egészen addig, míg a fúró már nem ért lejebb, s ekkor fölverték álmából Pedert, hogy most vágja ki a szükséges, méter vastagságú réteget.

Peder és Amundsen tehát nekigyűrkőztek a jégvágásnak és vágták is keményen, hogy csak úgy szakadt róluk a verejték. Amundsen dühösen esküdözött, hogy neki mindegy: nem nyugszik addig, míg feneket nem ér, még ha tíz méter vastag lesz is a jég. Ekkor jött a födélzetre Bentsen, s miután látta, hogy a méter már ki van vágva, ismét hozzáfogott a fúráshoz. Amikor már csak néhány centiméter hiány-

zott a hat méterhez, a fúró ismét lesülyedt, a víz kibuggyant a likból s megtöltötte az egész gödröt is, amelyet Peder és Amundsen kivágtak. Most lebocsátották a mérő-ónt, amely azonban tíz méter mélységben ismét szilárd jégbe ütődött, úgy hogy végkép abba kellett hagyni a munkát. A fogadást tehát Juell veszítette el, s amellett, hogy Pedernek meg kellett fizetnie a húsz koronát, még külön tíz koronát fizetett Bentsennek is. Hanem az eredmény engem is meglepett: — tíz méternél vastagabb jégtáblán pihent a „Fram", — illetőleg tíz méternél még csak azt tudtuk, hogy a jégtábla sokkal vastagabb ennél!

Közben az élet a szokott egyformaságban telt a hajón A különbség csak az volt, hogy amióta visszatért a nap a szemhatár fölé, többet voltunk a szabadban, kint a jégen, s ilyenkor érdekes és értékes tudományos megfigyeléseket is végeztünk. Ezek közt a legfontosabbak egyike mindenesetre a fenékmérés volt, amelynek sokáig nem volt pozitív eredménye, mert nem is gondoltunk arra, hogy ezen a vidéken oly mély lehet a tenger, mint aminőnek találtuk s éppen ezért el se voltunk látva a mélytengeri kutatásokhoz szükséges eszközökkel.

Pedig a mélytenger a legérdekesebb, legizgatóbb birodalma a természetnek, tele meglepetésekkel és csodákkal, amelyeknek oka az, hogy a mélytengeri kutatások története alig száz éves, s ennélfogva az ismeretlen birodalom még egyre ontja föl a legfurcsább meglepetéseket. Hiszen a szó szoros értelmében vett mélységmérésekre még maga Kolumbus, Vasco da Gama vagy Magelhaes se gondolhatott. Ezek a nagy hajósok és fölfedezők rövid, legfeljebb 400 méteres mérő-ónokkal dolgoztak, amelyek ugyan a partvidék sekélyes vizeiben elegendők lehettek, de a nyilt óceánon teljesen értéktelenek voltak. Magelhaes, például, hiába próbálkozott vele világkörüli útja folyamán: seholse talált feneket: s talán ez volt az oka, hogy a XVII. század második felében sokan még komolyan kételkedtek abban, hogy a világtengernek egyáltalában van-e feneke. S Varenius Bernát, a híres lüneburgi

geográfus, még komolyan, tudományos okfejtéssel cáfolgatta ezt a képtelen föltevést.

Száz évvel később, a nagy Cook, Ausztrália felfedezője, beutazta a Csöndes-Óceánt és a Déli-Jeges-Tengert, korának minden tudásával fölszerelve. A délsarki tengerben egyszer 450 méternyire eresztette le a mérő-ónt, anélkül, hogy feneket talált volna. Majdnem ugyanebben az időben, a XVIII. század hetvenes éveiben, Phipps angol sarkutazó 1200 méter hosszú zsinórt eresztett le a Spitzbergák közelében, de még mindig eredmény nélkül. Végre 1818-ban Ross János megoldottnak vélte a kérdést a Baffin-öbölben; mérőkészüléke közel 2000 méternél feneket ért, sőt egy ügyesen megszerkesztett kanálszerű fogó segélyével sikerült a fenékről iszapot, s ebben élő állatokat, a napvilágra hoznia.

Evvel az eredménnyel első sorban és mindenekelőtt megdőlt az a téves hit, hogy a mélytenger terméketlen. Kiderült, hogy a tenger birodalma végtelenül népes ország, amelynek minden rétege, színétől a fenékig, hemzseg az élő állatok millióitól. De kiderült egyúttal az is, hogy 2000 méter nem jelenti a tengerfenék abszolút mélységét, sőt ez aránylag csak sekélyes mélység, amelynél másutt jóval alacsonyabban fekszik a tenger feneke. S valóban, huszonöt évvel később (1843 júliusban), a fiatalabbik Ross kapitány, harmadik délsarki utazása alkalmával már 8000 méternyire eresztette le mérőónját s még mindig nem talált feneket. Körülbelül ugyanebben az időtájban határozták meg az angolok a Himalayahegylánc „Davalaghiri" nevű hegyormának a magasságát, amelyet 8000 méternél valamivel többnek találtak; és ekkor, a legnagyobb magasságnak s a legnagyobb mélységnek ez a közelállósága fölelevenítette azt a régi hagyományt, mely szerint: amilyen magas a legmagasabb hegy a föld színe fölött, ugyanolyan mély a tenger feneke is, a föld színe alatt.

De amikor az ötvenes években 14—15.000 méteres mélységekről jöttek hírek, akkor már a komoly kritika is megmozdult. És csakhamar kiderítette, hogy ezek a kolosszális mélységek fantazmagóriák, mert a mérő zsinórnak ferde irányba való terelését a tengeráramlások által — ami a mért

mélységet a valódinál természetesen nagyobbnak mutatta — nem vették figyelembe. Megdőltek evvel az összes addigi mélységmérések, úgy hogy a tenger fenekét s a mélytenger titkait még ma se ismernők, ha közben föl nem merül az Európa és Amerika között lefektetendő kábel eszméje, melynek sürgős, gyakorlati szükségessége csakhamar megoldotta a tengermélység problémáját.

Maury s még nagyobb szerencsével Brooke és Baillie, megjavították magát a mérőeszközt, úgy hogy az csaknem teljesen hibátlan, megbizható készülék lett s egyszersmind talajmintákat is fölhozott a tenger fenekéről. És a régi, izgató, érdekes probléma most már óriási lépésekkel haladt végleges megoldása felé. A merész fantáziában született számokat pozitív mérések eredményei váltották föl s ezeknek nyomán lassanként kialakult az egész óceánfenéknek szabályos képe, rónák, hegyek és völgyek alakjában, amint azt láthatnók, ha a fölötte hullámzó vizet valami titáni mérnök hirtelen lecsapolná. S minthogy közben véglegesen megállapították, hogy a Himalaya-hegyláncnak Gaurizankár nevű 8840 méter magas csúcsa a földkéreg legmagasabb kiemelkedése, úgy látszott, hogy a szimmétriára fölépített régi elmélet mégis talál, legalább megközelítőleg, mert az eddig megmért legnagyobb tengermélységet 9644 méternek találták a Csöndes-óceánban, Japán közelében, a Guam-sziget mellett

A sarki tengerben, természetesen, nem számíthattunk ekkora mélységre; hiszen az eddigi tapasztalatok és elméletek szerint az itteni tengerfenéknek sekélynek kellett lennie, s legföllebb csak a közepén lehet tán jóval mélyebb vágású csatorna, mint az Északatlanti-óceán mélytengeri medencéjének folytatása. Annál jobban meglepett tehát az eredmény, amikor többszörös, pontos méréssel megállapítottuk, hogy a tengerfenék mélysége 3300—3900 méter közt ingadozik. Ez a nagy mélység azt jelenti, hogy *a sarki tenger legalább is egyidős az Atlanti óceánnal,* sőt annak egyenes folytatása: tehát szó se lehet arról, hogy itt a hozzánk időben legközelebb eső geológiai formációkban szárazföld lett volna. A másik nevezetes eredmény pedig az volt, hogy a víz hőmérséke nem

egyforma, és sajátos ingadozásokat mutat, úgy hogy a fölszintől lefelé bizonyos mélységig csökken s aztán ismét emelkedik: vagyis a felsőbb, hidegebb réteg alatt megint melegebb réteg következik. Amit legjobban mutat a következő hézagos táblázat:

Mélység méretekben	A viz hőfoka Celsius	Mélység méretekben	A viz hőfoka Celsius
Fölszinen	+ 1.02	220	+ 0.19
2	— 1.32	355	+ 0.49
40	— 1.50	800	+ 0.07
80	— 1.50	900	— 0.04
160	— 0.58	2900	— 0.76
200	— 0.03	3800	— 0.64

Este, amikor kényelmesen üldögéltünk a kályha mellett, kártyázás helyett vígan beszélgettünk arról, hogy mily könnyen és kényelmesen, minden baj nélkül kiteleltünk, pedig túl voltunk az északi szélesség 80-ik fokán, ahol félszázad előtt úgyszólván még nem is fordult meg európai ember.

Voltaképen csak Franklin szerencsétlen expediciója óta (1845) kezdték kutatni a sarki tájakat, mert az előző fölfedező utaknak majdnem kivétel nélkül csak az volt a céljuk, hogy megtalálják az északnyugati átjárót, mely Ázsia és Amerika közt biztosított volna szabad utat a kereskedelmi hajózásnak.

Először 1848-ban kezdtek aggódni Franklin két hajójának, az *„Erebus"*-nak és a *„Terror"*-nak eltünésén. Az admirális régi barátja, Richardson doktor, hetven éves létére Kanadába sietett, s végigutazott a Coppermine-folyón egészen a sarki tengerig; másfelől Ross James, az *„Entreprise"* és *„Investigator"* hajókon 1848-ban elvitorlázott Uppernavikből, s amerre ment, útjában mindenütt és naponta írásokkal telt hordócskákat, palackokat dobatott a vízbe, hogy tartózkodó helyét megismertesse; a ködben ágyúztatott, éjszakánként rakétákat és bengáli tüzeket gyújtatott s mindig csak kevés vitorlával haladt. Mikor 1848—49. telén a Leopold-kikötőbe téliszállásra vonult, összefogatott egy egész falka kék rókát, rézörveket köttetett a nyakukra,

melyekre föl volt vésve a hajók állomáshelye és a raktárak fekvése, s aztán szabadon bocsátotta az állatokat a világ négy tája felé; hátha Franklin legénységének sikerül közülük egyet elejtenie s az utasítások nyomán megmenekülhet az expedició? . . .

Mihelyt pedig kitavaszodott, azonnal szánokon indult el, s átfürkészte North-Sommerset egész partvidékét oly veszedelmek és nélkülözések közt, amelyek majdnem egész legénységét beteggé vagy nyomorékká tették; útjában, amerre csak ment, kőgúlákat emeltetett, s ezekben rézdobozokat helyezett el, mindenféle jegyzetekkel és útbaigazításokkal az eltűnt expedició számára, míg távolléte alatt hadnagya, Mac Clure, a szintén híres sarkutazó, a Barrow-szoros északi részét kutatta át, de minden eredmény nélkül. Végül Ross megpróbált eljutni nyugat felé, egészen a Melville-szigetekig, de eközben majd elvesztette hajóit, mert a jég közé rekedt, s az akarata ellenére visszasodorta a Baffin-tengerbe, úgy hogy nem födözhetett fel semmit.

De ettől az 1850-ik esztendőtől kezdve állandóan cirkáltak az angol hajók a sarki tengereken, mert húszezer font sterling volt kitűzve annak számára, aki nyomára jut a *„Terror"*-nak és az *„Erebus"*-nak. És egymásután próbálták meg az expedicionk, hogy hátha mégis megtalálhatnák a szerencsétlen expedició nyomait, de sokáig hiába. Az öreg Ross még egyszer elindult *„Felix"* nevű jachtján elveszett barátja fölkutatására s eközben, fölfedezte a mágneses sarkot; a *„Prince Albert"* brigg megtette első útját lady Franklin költségén, s végre 1851-ben Mac Clintock, a későbbi híres sarkutazó, akkor még csak hadnagy, a Beechey-szigeten nyomára akadt annak, hogy Franklin expedíciója ott töltötte az 1845-ik évi telet. Megtalálta Franklin három matrózának sírját, akik szerencsésebbek voltak társaiknál, mert természetes halállal, betegségben pusztultak el.

A Franklin megmentésére szervezett kutató-expedíciók egymást érték, kivált mióta (1853) az a hír terjedt el Angliában, hogy Új-Skócia partvidékétől nem messze — jég közé rekedt két elhagyott hajót vettek észre; de se Inglefield kapi-

tánynak, aki lady Franklin kis csavargőzösén, az *„Izabellán“* indult el, se a híres Kane doktornak, az amerikai Grinnel-expedíció fejének, nem sikerült eljutnia e rejtélyes hajókig. Végre Rae doktor, aki Amerikán át utazott északra, 1854-ben levelet írt a Repulse-öbölből, hogy az *„Erebus“*-ról és *„Terror“*-ról származó több tárgyat látott a Vilmos király földjén lakó eszkimók birtokában.

Ekkor már semmi kétség se lehetett a Franklin-expedíció sorsáról. Az angol hajók mind visszatértek a sarki tengerekről hazájukba, mert az angol kormány már minden reményét elvesztette. Lady Franklin azonban még mindig remélt; vagyona romjaiból fölszerelte a *„Fox“* hajót, mely Mac Clintock parancsnoksága alatt 1857-ben indult útnak, 1858 augusztusban eljutott a Beechey-szigetre, ahol kitelelt, 1859 tavaszán ismét tovább hatolt észak felé s aztán másodszor is kitelelt a Behof-szorosban. Innen kiindulva újra elkezdte kutatásait s május 6-ikán megtalálta a döntő bizonyítékokat az *„Erebus“* és *„Terror“* pusztulásáról s még ugyanazon év végén szerencsésen visszatért Angliába.

Vilmos király földje volt színhelye a XIX. század egyik legborzasztóbb tragédiájának: néhány mérfölddel nyugatra a partjaitól mentek tönkre Franklin hajói, az *„Erebus“* és *„Terror“*. A vakmerő és híres admirális matrózfiú volt pályája kezdetén, éppen úgy, mint Cook és Nelson. Miután ifjúságában több nagy tengeri útat tett, végre 1845-ben elhatározta, hogy megkeresi az északnyugati átjárót. Két kipróbált hajót szerelt föl a nagy föladatra: az „Erebus“-t és a ‚Terror“-t, melyeken már Ross James kapitány is tett egy sikeres sarki utazást 1840-ben. Franklin maga az *„Erebus“*-on utazott, melynek legénysége, a hajóstisztekkel együtt, hetven ember volt, míg a *„Terror“* legénysége hatvannyolc főből állott, Crozier kapitány parancsnoksága alatt. Összesen tehát százharmincnyolc ember, akik közül egyetlen egy se menekült meg!

Franklin utolsó sorai Disco-szigeten keltek, 1845 július 12-ikén. „Reménylem, — írja egyik levelében, — hogy ma éjszaka elvitorlázhatom a Lancaster-szoros felé“... És el is vitorlázott: de senki se tudja, hogy mi történt hajóival az

indulás után! Legutoljára két cetvadász-hajó kapitánya látta a hajókat a Melville-öbölben, de ettől a naptól fogva nyomuk veszett. De azért tudják, hogy Franklin nyugat felé vitorlázott; áthaladt a Lancaster- és Barrow-szorosokon s megérkezett a Beechey-szigetekre, ahol az 1845/6-iki telet is töltötte. Ez pedig azért bizonyos, mert Austin kapitány 1850-ben három sírt talált a szigeten, alattuk Franklin három matróza aludta örök álmait; és Hobson, a *„Fox"* hajó hadnagya, talált egy 1848 április 25-ikéről keltezett okiratot, mely szerint az *„Erebus"* és *„Terror"*, a szigeten átélt telelésük után, fölhajóztak a Wellington-szoroson át egészen az északi szélesség 70-ik fokáig, de aztán valószínűleg, mert észak felé nem találtak járható utat, ismét visszafordultak dél felé: — holott a menekülésük észak felé lett volna!

Franklin szándéka kétségkívül az volt, hogy eléri az amerikai partokat. De ezen a gyászos úton viharok lepték meg s 1846 szeptember 12-ikén mind a két hajója jég közé rekedt. Ám a legénység azért nem hagyta el a hajókat; teljes tizenkilenc hónapig maradtak még rajtuk s csak 1848. évi április 22-ikén távoztak róla. És örök titok, hogy mi történt ezalatt a másfél év alatt. Alkalmasint kifürkészték a szomszédos tengerpartokat s mindent megtettek menekülésükre, mert a tengernagy fölötte erélyes ember volt. És, ha mégse érte el célját, annak csak az lehet az oka, hogy a legénysége föllázadt és cserben hagyta őt. Az a szomorú okirat, amelyből mindezt részben tudjuk, részben pedig sejtjük, csak annyit jelent még, hogy sir John Franlin 1847. évi június 11-ikén áldozatul esett a sok szenvedésnek. De sokkal valószínűbb, hogy a legénysége orozva meggyilkolta, hogy hazafelé indulhasson, a maga feje és tervei szerint . . .

A többi néma csönd. Senki se tudja bizonyosan, hogy mi történhetett a megtévelyedett, boldogtalan emberekkel, miután vezetőjüket elvesztették. Csak sejteni lehet tragédiájukat a jelekből és nyomokból, melyeket hátrahagytak. Egyelőre még hajóikon maradtak s alighanem csak 1848. évi áprilisban határozták el magukat a távozásra. A százharmincnyolc emberből összesen még százöt volt életben; harminc-

Fredrik Hjalmar Johansen hadnagy

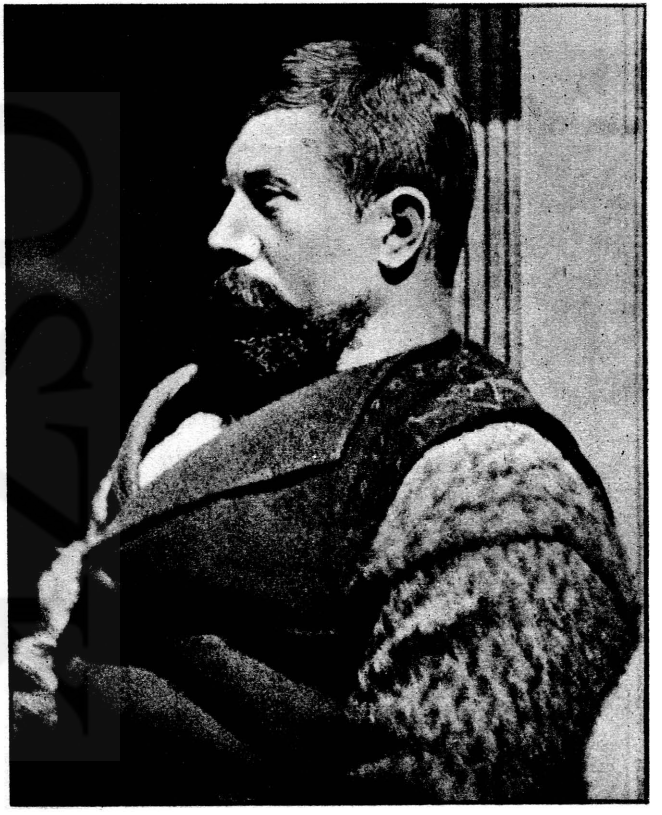

Amundsen Antal

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

három már meghalt. Ekkor Crosier és Fitz James kapitányok kőobeliszket állítottak a Viktória fokon s elhelyezték benne az utolsó okiratot; ezt később megtalálták, több ezüstkanállal, lövőszerrel, csokoládéval, teával s egy bibliával együtt. A százöt megmaradt ember pedig Crosier kapitány vezetése alatt útnak indult a Hudson-öböl felé, s útjukban több csoportra oszlottak, de mind elpusztultak.

Rae doktor 1854-ben közölte egy levelében, hogy az eszkimók négy évvel azelőtt a Vilmos király Földjén mintegy negyven főből álló csoportot láttak, mely fókákra vadászgatva vonult át a jégmezőkön. Az emberek mind nagyon le voltak soványodva s még a szánjaikat is maguk húzták. S elmondták azt is, hogy később harminc holttestet találtak a szárazföldön s még ötöt egy másik szigeten, akiknek egyrésze el volt ugyan temetve, de másrésze elföldeletlenül hevert a hómezőn, némelyik egy fölfordított csónak, másik a ronggyá tépett sátor foszlányai alatt, — emitt egy hajóstiszt, vállán a messzelátó, mellette a töltött puska, amodább két-három matróz egy félig üres katlan körül, amelyben a legszörnyűbb lakoma maradványai voltak ... Az éhség ölte meg ezeket a nyomorultakat, akik végső kétségbeesésükben már emberhúsevésre is vetemedtek s fölfalták tulajdon véreiket is! Szörnyű vidék ez; hallgató, félelmetes temetője a vakmerő hősöknek, akik a sark rejtelmeit ismerni jöttek ide. A borzasztó jégsivatag vagy elnyelte, vagy visszakergette a bátrakat, de megóvta titkait, úgy hogy ma már csupán a sarkvidék ismeretlen föld a tudomány előtt. — Vajjon mi lesz az én sorsom és osztályrészem? ... Megadatik-e nekem, hogy elérjem forró vágyaim célját s lerántsam végre a titokzatosság fátyolát e sivár vidékről? Ki tudhatná ezt előre? ... Én csak annyit tudok, hogy valameddig akarni és gondolkodni tudok, nem fogok meghátrálni semmiféle nehézség előtt!

Arra nem is számítottunk, hogy még madarakkal is fogunk találkozni ezen a sivatag vidéken, s éppen ezért ugyancsak meglepett mindnyájunkat, amikor május 13-ikán, pünkösd vasárnapján, egy sirály látogatott meg. Később egyre több és több különféle madarat láttunk röpdösni szállásunk

körül, úgy hogy végre egészen természetesnek is találtuk a dolgot. A madarak legtöbbnyire közönséges fehér sirályok voltak, de akadt köztük viharmadár, búvársirály és jégmadár is, sőt augusztus 3-ikán a ritka, rózsaszínű sarki sirály is megjelent köztünk, s mindjárt ezen az első napon három darabot lőttem.

Az idő enyhültével egyre gyakrabban bocsátottuk ki a kutyákat is a szabadba, s én különös gonddal ügyeltem a derék állatokra, mert egyre jobban megszilárdult bennem a szándék, hogy a jégmezőn át, és nem a „Fram" útirányát követve, kísérlem meg a sark elérését. Éppen ezért vigyáztam az öreg és fiatal kutyákra egyaránt s május 3-ikán kieresztettük a nyolc kölyökkutyát a jégmezőre, — először, amióta éltek. A derék „Kvik" — a kölykek anyja — a szó szoros értelmében ragyogott a boldogságtól, hogy kölykeit végre kiviheti a világba, s mindjárt nagyobb kirándulást is tett velük. Noha ugyanaznap délelőtt a szánba fogva is hosszabb útat tett meg, úgy látszott, ezt a fáradságot nem is érzi, s igazán fiatalos hévvel kergetőzött kölykeivel a csatakos hóban. Alig tértünk azonban vissza a hajóra: az egyik kölyökkutya, mintha csak megveszett volna, elkezdett dühösen csaholni, s körben szaladván a hajón, mindenkit megmart, aki útján állta és el akarta fogni. Nagynehezen sikerült beszorítanunk a födélzet elejének szűkebb területére; ott ugyan dühöngött még egy darabig, de aztán lecsillapodott s azóta, úgy látszik, nincsen semmi baja. Ez már a negyedik kutya, amelynek ilyen rohama volt; meg se foghatom, hogy mi lehet: — fogfájás, öröklött nyavalyatörés, vagy micsoda?...

Június 3-ikán megint íly roham érte az egyik kölyökkutyát s a szerencsétlen állat bele is halt. Ez volt a legszebb valamennyi közt, s annyira sajnáltam, hogy úgyszólván egész nap egyébre se tudtam gondolni, mint erre a nagy veszteségre. S ami a legrosszabb: fogalmunk sincs a baj természetéről vagy okairól, tehát nem is segíthetünk rajta. Ez a kutya látszólag teljesen ép, egészséges volt és szemmelláthatóan örült az életnek, míg rá nem jött a roham; órákig eljátszogattunk vele s mindnyájunknak igazi kedvence volt egészen a

mai napig, amikor hirtelen szűkölni kezdett, majd ugatva, vonítva nyargalászott a hajó körül, míg végre görcsös rángatódzás fogta el s a szájából csakúgy dűlt a tajték.

Ezt megelőzőleg nagy ceremóniával ültük meg május 17-ikét, a norvégiai alkotmány-ünnepeket, mely azzal kezdődött, hogy kora hajnalban a harmónium hangjaira ébredtünk föl. A pompás reggeli után díszmenetben vonultunk ki a jégmezőre. Elül mentem én a „tiszta" norvég zászlóval, a norvég nemzeti színekkel, a svéd unionális színek nélkül; utánam jött Sverdrup a „Fram" hatméteres zászlójával, aztán egy kutyaszán a „muzsikusok bandájával" (ez Johansen volt egyedül a harmónikájával); a kocsis Mogstad volt, aki nagyokat durrantgatott ostorával. Aztán jöttek a többiek, szép libasorban egymásután, valamennyi lobogóval, sőt, hogy a dísz és pompa minél nagyobb legyen: még a kutyák farkára is nemzetiszínű zászlókat kötöztünk. És ez a menet, miután egy vídám induló hangjai mellett kétszer megkerülte a „Fram"-ot, lassan fölment a szomszédos jéghegy tetejére és sorba állva várta, míg az „udvari" fényképész megörökíti a hazafias jelenetet!

Visszatérve a hajóhoz, a fotográfus, aki jó magam voltam, ünnepi beszédet tartott a tömeghez s ennek végeztével hat revolver sortüzének dörrenése rázkódtatta meg a levegőt; attól azonban néhány kutyánk úgy megijedt, hogy menten csaholva kereket oldott, s órák teltek el, míg ismét vissza mert jönni a hajóra. Közben ebédhez terítettek a zászlókkal díszített szalónban; az ebéd, persze fölséges volt, s utána szivarral, likőrrel és feketekávéval fűszerezett kártya-, dominó- és sakk-partik következtek. Így telt az idő, rövid pihenéssel megszakítva a vacsoráig, mely után Mogstad hegedült s aztán ismét kártyáztunk. Szóval, nagyszerű „május 17-ike" volt, kiváltképen, ha figyelembe vesszük azt az igazán értékes körülményt is, hogy már túlhaladtunk az északi szélesség 81-ik fokán!

Július 18-ikán délelőtt kirándultam Blessing orvossal, hogy algákat és diatoméákat keressünk a tengerben. Érdekes, hogy a hőmérőt valami barnás por födi elég vastag réteg-

ben, amelyet az orvos vegyelemzett és kisütötte, hogy részben ásványi eredetű por, mely a levegőben úszkál és lassanként lehúll a hóra, részben pedig valami zúzmó-fajta, melynek egyik válfaja a tengerben is tenyészik. A délutánt aztán azzal töltöttük el, hogy az így gyüjtött anyag egy részét rögtön mikroszkóp alá tettük és megvizsgáltuk, másik részét pedig preparálva, kanadabalzsammal üveglapra fixiroztuk a tudományos intézetek számára.

Blessing orvos különben, amióta az idő jobbra fordult s a jég minden oldalon olvadozott, nagy előszeretettel járt ki halászni a Murray-féle hálóval, amellyel azonban nem csupán algákat fogott, hanem tömérdek mikroszkópikus állatot is, többnyire ázalék- és ostoros állatkákat, amelyek tengeri növényekkel táplálkoznak. Nagyon érdekes volt általában megfigyelni: hogyan éled a sarkvidék flórája a nap éltető sugaraitól. Mihelyt a jég és hó annyira olvadt, hogy kisebb-nagyobb tócsák, tavak keletkeztek a jégmezőn, e tócsák fenekén csakhamar sárgásbarna foltok jelentek meg, melyek eleinte oly aprók voltak, hogy szabad szemmel se igen lehetett látni őket. A foltok azonban napról-napra nagyobbak, sötétebbek lettek, s ekkor, mint a sötétebb testek általában, több hőt nyeltek el a napsugaraktól, aminek az lett a következése, hogy az alattuk levő jégfeneket megolvasztották, úgy hogy gömbölyű, néha több centiméter mély likak támadtak benne; ezek a barna foltok voltak az említett algák és diatomeák, melyek a nyári nap sugaraitól gyorsan fejlődtek s a likakat vastag réteggel tömték be.

Sverdrup és Amundsen, ez a két ezermester, elkészítette az első kettős kajakot — két ember számára való csónakot — mely teljes fölszereléssel, vitorlával együtt mindössze csak 30½ kilogrammot nyomott. Mindjárt meg is próbáltuk; beleültünk ketten, Sverdrup meg én s az egyik kis tavacskán pompásan csónakáztunk vele. Kényelmesebben kezelhető és praktikusabb csónakot nem is képzelhetek az itteni vidék viszonyaira alkalmazva; két embert száz napra való teljes fölszereléssel, kényelmesen elbir. Hanem azért Hansen megjárta vele. Egymaga ült bele a csónakba, s fitogtatni akar-

ván ügyességét, egy hirtelen fordulatnál fölborult, sőt annyira beleszorult a csónakba, hogy Nordahl beúszott érte a vízbe s úgy szabadította ki alóla, mialatt mi a parton fölségesen mulattunk rajta.

Csütörtök, augusztus 16. — Amint tegnap este ágyamban pihentem és gondolkoztam, egyszerre csak lövést hallottam a födélzetről. Abban a hitben, hogy medvék járnak a hajó körül, hirtelen magamra kaptam ruhámat és fölszaladtam a födélzetre. Éppen Johansenen volt az őrség sora, s a fiú födetlen fővel állt ott, kezében a puska.

— Te lőttél? — kérdeztem tőle, mihelyt fölértem.

— Igen, én, — felelte Johansen. — Átlőttem arra a nagy hegyre, mert azt hiszem, hogy valami mozog ott s látni akartam, hogy mi az; úgy látszik azonban, hogy semmi.

Odaléptem a korláthoz és kinéztem, de én se láttam semmit.

— Azt gondoltam, — magyarázta Johansen, — hogy valami medve, melynek a mi sózott húsos hordóinkra fáj a foga; de úgy látszik, hogy csalatkoztam.

Még egymás mellett álltunk, mikor a kérdéses jéghegy felől egy kutya baktatott felénk.

— Nézd csak, — mondtam nevetve: — ez volt az, amire lőttél!

— Ejha! — felelte Johansen a szemét meregetve: — hát ez nem a mi kutyánk? . . .

Csakugyan az volt: a „Medve", ahogy ezt a kutyát elneveztük; ki tudja, mit kereshetett a húsraktár közelében, s az éjjeli ködben Johansen oly nagynak látta, mint egy medve.

— Rácéloztál a kutyára? — kérdeztem aggódva, hogy esetleg el is találhatta.

— Nem én; csak úgy vaktába lőttem oda, hogy lássam, miféle állat kódorog arra.

Ez még szerencse volt, mert a kutya így ép bőrrel szabadult; másnap reggel azonban volt mit hallgatnia Johansennek! Egyik élc a másikat követte az ő rovására s ettől fogva rajta maradt az „ebvadász" gúnynév, akárhogyan tiltakozott is ellene.

Rá két napra, éppen amikor Blessing elvégezte az őrséget s Johansennek föl kellett volna váltania, valami szürkés tömeg jelent meg a hajótól nem messze; egy darabig ideoda mozgott a hómezőn, majd hirtelen eltűnt. mintha lehevered volna. Johansen és Blessing jó darabig figyelmesen nézték ezt a furcsa jelenetet; a szürke tömeg nemsokára ismét megelevenedett, hirtelen talpra állt s ekkor már kétségtelen volt, hogy jegesmedve. Erre mindketten fölkapták puskájukat s óvatosan a hajó farára vonultak. Nyugodtan várakoztak, mialatt a medve nagy kerülőkkel, óvatosan közeledett a hajó felé, szokása szerint a szél irányában, hogy el ne veszítse a szimatot.

Meglehetősen erős, csípős szél fujdogált. A szélmalom teljes sebességgel forgott, de éppen nem aggasztotta a medvét, sőt inkább úgy látszott, hogy éppen ez a malom keltette fel az érdeklődését, s ezt akarja közelebbről megvizsgálni. Végre odaért ahhoz a kis, nyilt csatornához, mely közvetlenül a hajó előtt volt, ott megállt szimatolni, s mivel az eredménnyel nem igen volt megelégedve, vissza akart fordulni. Ebben a pillanatban lőttek rá Blessing és Johansen, mind a ketten egyszerre, s a medve rögtön holtan rogyott le. Ez volt az első medve, melyet ebben az évben elejtettünk, s mondanom se kell, hogy mindnyájan örömmel üdvözöltük a friss húst.

Augusztus 29-ikén éppen szobámban dolgoztam a saját bambusz-kajakom tervrajzán, melyet pehelykönnyűre akartam építeni, amikor Pettersen véletlenül bejött és mindenféléről beszélgetni kezdett. Dícsérte a „Fram"-ot, hogy micsoda pompás hajó: igazi kastély, amelyben megvan minden kényelem, s emellett oly átkozottúl erős, hogy nincs a világnak az a jégrianása, amely összeroppanthatná. Mindamellett nem félne itthagyni a hajót s nekivágni a hómezőnek, mert olyan kutyákkal, szánokkal és csónakokkal, mint a mieink, veszedelem nélkül meg lehetne kockáztatni az ilyen kirándulást. Elmondván ezeket, arról beszélgettünk, hogy mit csinálunk majd, ha már a „Fram" szerencsésen hazavitt bennünket Norvégiába.

— Óh, ön bizonyára nemsokára elindul a déli sarkra, — vélte Pettersen.

— Hát te? — kérdeztem nevetve: — megint fölgyűröd az inged ujját s odaállsz az üllő mellé? (Mert Pettersen kovács volt, igen ügyes mesterember, akinek sok hasznát vettük).

— Valószínű, hogy így lesz, — bólintott Pettersen. — De előbb pihenni is akarok legalább egy hétig. Az ilyen utazás megviseli ám az embert, s egy hét mindenesetre szükséges lesz, hogy kinyújtóztassam tagjaimat s megint hozzáfoghassak régi mesterségemhez.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

KILENCEDIK FEJEZET.

Második ősz az örökös jég között.

Elmúlt tehát a nyár s megkezdődött a második ősz az örök hó és jég birodalmában. Elég gyorsan múlt el a nyár, melynek folyamán mindent elkészítettünk arra az eshetőségre, hogy a jégmezőn át is hazatérhessünk, ha erre kerülne a sor. Építettünk hat kettős kajakot, kijavítottuk a szánokat s gondosan kiszámítottuk, hogy mennyi eleséget, tüzelőanyagot, ruhát, stb. kellene magukkal vinnünk. Titokban azonban megtettem az előkészületeket arra az expedicióra is, amelyet magam terveztem szánokon az északi sarkra, s amelyről mindeddig csak Sverdrup előtt ejtettem el néhány szót.

Mindeddig petróleum-kályhán sütöttük-főztük meg az ebédünket és vacsoránkat, de én féltettem a petróleumot, hogy ilymódon hamarább elfogy, mint kellene, s ezért addig törtem a fejemet, míg végre sikerült kitalálnom egy olyan szerkezetet, amellyel lehetséges volt fekete terpentinolajat égetni a tűzhelyben petróleum helyett. Ezzel a szerkezettel négy esztendőre való terpentinünk volt a hajón, úgy hogy most már nem kellett félnünk a petróleum kifogyásától. De alig működött az új szerkezet három napig, egy délután, miközben néhányadmagammal a szalónban beszélgettem, hirtelen tompa dörejt hallottam. Rögtön azt mondtam, hogy valahol robbanás történt. Jóformán ki se mondtam ezt, mikor az ajtó már megnyílt és Pettersen dugta be rajta a fejét. Meg kell itt jegyeznem, hogy Pettersen az utóbbi időkben szakáccsá lépett elő, úgy hogy ő és Juell kéthetenként fölváltva teljesítették a szakács tisztét.

A boldogtalan olyan fekete volt, mint a kéményseprő; egész arca tele volt korommal, s ebben a siralmas állapotban jelentette, hogy a tűzhely fölrobbant és pofonvágta ... közben úgy káromkodott, mint a jégeső, mialatt mi úgy kacagtunk, hogy a könnyünk is kicsordult. Kisült aztán, hogy ki akarta próbálni a tűzhelyet: — jól ég-e s eközben nyitva felejtette a terpentines olajtartó csapját, melyből a kelleténél több olaj ömlött a tűzhelybe s az így fejlődött gázok fölrobbanván, szétvetették a tűzhelyet. Természetesen rögtön utána néztem a dolognak; szerencsére nem történt nagyobb baj, a tűzhelyet hamarosan kijavítottuk s miután megtanítottam vele bánni Pettersent, soha többé nem is okozott kellemetlenséget.

Szeptember 4-ikén túlhaladtunk az északi szélesség 81-ik fokán. Óh, ha ezen a télen az áramlás fölvinne bennünket a 84-ik fokig, mily könnyű és egyszerű volna jövő tavasszal megtenni szánokon a még hátralevő hat fokot az északi sarkig! Ha ez sikerül, akkor még ugyanannak az évnek az őszén otthon is lehetnénk s hazánkban tölthetnők a harmadik telet! ... De ki tudja: sikerül-e vagy rákerül-e a sor egyáltalában erre a veszedelmes expedicióra?

Ezen az estén bejött hozzám Pettersen, aki éppen soros szakács volt, hogy megállapítsuk a holnapi étlapot. Miután ezt elvégeztük, egy darabig még ott maradt és elbeszélte, hogy a múlt éjszaka nagyon furcsa álma volt; szakácsnak ajánlkozott egy új expedícióhoz, de „dr. Nansen nem akarta magával vinni“ ...

— Na, és miért nem?

— Hát úgy álmodtam, hogy dr. Nansen négy emberrel a jégmezőn át indult a sarkra s én kértem, hogy vigyen magával. Ön azonban azt felelte, hogy ezen az expedíción nincsen szüksége szakácsra. Én nagyon furcsának találtam ezt, mert hiszen enni csak ezen az expedíción is kell? Homályosan úgy emlékszem az álomra, mintha ön úgy rendelkezett volna, hogy a hajó egy más helyen ismét találkozzék önnel; de az bizonyos, hogy nem errefelé és nem a hajón akart hazatérni. Sajátságos, hogy mi minden bolondságot összevissza-álmodik néha az ember!

— Ez talán nem is olyan nagy bolondság, Pettersen, — mondtam én; — sőt nagyon is lehetséges, hogy vállalkozunk egy ilyen expedícióra, s ha ez így lesz: akkor nem is térünk vissza a „Fram"-ra.

— Na, hát ha ez csakugyan megtörténik, akkor igazán nagyon kérem, hogy engemet mindenesetre vigyen magával; mert ez a kirándulás valóban nekem való volna. Nem vagyok úgyan valami elsőrendű bajnok a hócipő-sportban, de azért hiszem, hogy kibirnám.

— Ez mind nagyon szép; csakhogy az ilyen kirándulásokon tömérdek fárasztó, nehéz munka akad; meg kell jól fontolnod, hogy ez nem szórakozás és mulatság ám!

— Hát azt én se képzelem, hogy mulatni megyünk, — vigyorgott Pettersen: — de föl se venném a fáradságot és munkát, ha magával vinne.

— De talán még egyéb, sokkal rosszabb dolog is akadhat ott, Pettersen, mint a fáradság és a munka, — szóltam most komolyan: — sőt nagyon valószínű, hogy kockán forogna az életed is.

— Ej, hát olyan nagy baj az? Hisz egyszer előbb-utóbb úgyis csak meghalunk!

— De megrövidíteni csak még se akarod az életedet a veszedelmek szándékos keresésével?

— Hát persze, hogy nem! Hanem hát úgy vagyunk, hogy az életünket otthon, a meleg szobában is éppoly könnyen elveszíthetjük, mint itt, a jégmezőn. Akinek azonban mindig azon jár az esze, hogy az életére vigyázzon, annak jobb lett volna nem is születnie.

— Ebben igazad van, — feleltem nevetve. — S az ilyen ember ne is induljon el a sarkvidékre, hanem melegedjék szépen otthon, a kuckóban, a banyakemence mellett.

— Na lássa! — vigyorgott Pettersen diadalmasan: — hát mégis csak nekem van igazam!

— Csakhogy ez a kirándulás a jégmezőn keresztül nem gyerekjáték ám, Pettersen!

— Azt én is nagyon jól tudom, dr. Nansen; de azért ön mellett csöppet se aggasztana a veszedelem. Ha csak nekünk

magunknak kellene véghez vinnünk a dolgot, hát aligha menne, vagy visszájáról sikerülne. Egészen más az, kérem, ha olyan vezetőnk van, akiről tudjuk, hogy nem mai gyerek és már végigcsinálta a tapasztalás iskoláját..

Megható volt ez a vak bizodalom, amellyel Pettersen habozás nélkül csatlakozott volna hozzám. És ilyen volt minden emberem: vakon rohantak volna utánam tűzön-vízen keresztül! Meg vagyok róla győződve, hogy ha most, tél kezdetén állanék föl, hogy neki akarok vágni az északi sarknak, akkor is haladéktalanul, ellenvetés nélkül követnének. És hány expedíciónak okozta vesztét a legénység bizalmatlansága a vezetők iránt, a meglazult fegyelemszülte dacosság, mely a megszokott kényelem önzését szögezte az ideális törekvések ellenébe!...

Ott van például a „Fox" hajó szomorú sorsa, melynek kapitánya, Austin, kénytelen volt szégyenszemre visszatérni dicsőséges útjáról, mert örökké lázongó matrózai legyilkolással fenyegették. Ez a hajó a szerencsétlenül járt Franklin tengernagy fölkutatására indult el s június vége felé ért a Beechey-szigetre (1855-ben), ahol Franklin is telelt, mielőtt a Wellington szorosig előnyomult. A szigeten tömérdek élelmiszernek és szénnek kellett volna lennie azokban a raktárakban, melyeket az angol admirális építtetett ide 1853-ban, hogy a későbbi expedícióknak legyen miből kiegészíteniük készleteiket, ha idáig jutottak.

A brigg szerencsére ki is kötött a szigetnek egyik széltől és hullámveréstől védett öblében s aztán a kapitány partra szállt néhányad-magával, hogy megkeresse a raktárakat. De csak a három francia matróz sírdombját találták meg; a raktáraknak, melyeknek száz lépésnyire kellett volna lenniük a sírhalmoktól, még nyomuk se volt. Illetőleg mindenütt rom és pusztulás látszott: a raktárakat földúlták, az élelmiszereket, a fűtőanyagot elrabolták. — Hogy ki?... Az mellékes volt mostan; bizonyára az eszkimók. De a fontos nem az volt, hogy ki követte el ezt a gyalázatosságot, hanem az, hogy a „Fox"-nak, mely egész bizonyosan számított készleteinek kiegészítésére, utolsó reménye is eltünt e rémes pusztulás lát-

tára. Kőszene fogytán volt, s itt nem talált egy darabkát se; élelmiszer-készlete megcsappant, s itt már nem volt egy falat kétszersült se!

Austin kapitány megsemmisülten állt a dombon s kétségbeesetten fonta keresztbe karjait. Erre nem számított; kicsinyhitű legénysége, mely már eddig is folyton zúgolódott, hogy miért nem térnek vissza harmadfélévi bolyongás után, e mostani kudarc, illetőleg csalódás után bizonyára még erőszakkal is megkísérti akarata érvényesítését. És Hodgson, a hadnagy, aki titokban a legénységhez szitott, ki tudja, mire szánja el magát, ha maga mögött érzi a tömeget, a kapitány tekintélyével szemben? Már most is, amint ott állt a kapitány mellett, a gúnyos diadal sugara cikázott föl szemében, mikor közömbösséget színlelve ártatlan arccal így szólt:

— Azt hiszem, kapitány, nincs ok a kétségbeesésre. Igaz, hogy nem találtuk meg itt, amit kerestünk, de hiszen szemben vagyunk a Barrow-szorossal, amelyen át visszajuthatunk a Baffin-öbölbe.

— Illetőleg a Wellington-szorossal vagyunk szemben, — felelte a kapitány élesen. — A Wellington-szorossal, Hodgson hadnagy, amelyen tovább haladunk észak felé.

— All right! — felelte a hadnagy gúnyosan megrántván a vállát. — És hogyan megyünk tovább észak felé, miután a kőszenünk már csaknem mind elfogyott?

— Vitorlával, — szólt kurtán a kapitány. — A mi kőszenünk még van, azzal főzni fogunk.

— Ha megengedi . . .

— Megengedem, hogy kövessen a hajó födélzetére, — vágott közbe Austin kapitány erélyesen.

Ezzel hátat fordított a hadnagynak s vissza se nézve, szótlanul ment föl hajójára. Tudta, hogy a kocka el van vetve s most már megkezdődik az élet-halálharc közte és a hadnagy, illetőleg a legénység között. De nem habozott; neki csak egy útja volt: előre, észak felé, — s ő haladni akart ezen az úton, ameddig lehetett, ameddig a körülmények és az akadályok engedték. A „Fox" tehát folytatta útját s július 15-ikén szerencsésen horgonyt is vetett a Baring-öbölben. Mindössze

csak négy-öt embere volt már, aki még hozzá húzott, a többiek mind egy követ fújtak Hodgson hadnaggyal, aki folyton a szerencsétlenül járt sarki utazók rémes történeteivel ijesztgette a legénységet, hogy annál hevesebben követelje a haladéktalan visszatérést Európába.

És az első összekoccanás itt történt meg a Baring-öbölben. Miután ugyanis a folyton ellenkező kedvezőtlen szél négy napig beszorította és fogva tartotta a brigget az öbölben, s mivel a hideg is egyre erősbödött, s félő volt, hogy a hajó végleg ott szorul és befagy az öbölben, Austin kapitány elhatározta, hogy ha törik-szakad, de folytatja útját, kivergődik az öbölből s néhány fokkal tovább halad észak felé. Kiadta tehát a parancsot, hogy fűtsék a kazánt, mert gőzzel indulnak el.

A „Fox" födélzetén óriási izgatottság tört ki erre a parancsra. A legénység úgy zúgott-zsibongott, mint a fölzavart méhkas és az általános elkeseredés csakhamar szavakban is megnyilatkozott.

— Fűtsük a kazánt?... De mivel? Hiszen mindössze csak két hónapra való szenünk van! És, ha ez elfogy, ugyan mivel fűtünk és főzünk majd télen?...

A fűtők és gépészek összefont karokkal, dacosan hátat fordítottak a kapitánynak; egyikük se mozdult: nem akartak lemenni a gépházba. Hodgson hadnagy rosszul palástolt kárörömmel nézett a kapitányra, aki halálsápadtan állt a hajóhídon és szigorúan kiáltott le:

— Hallottátok a parancsot?... Fűtők és gépészek azonnal a gépházba!

Talán a megszokás hatalma tette, talán a kapitány erélyes szava: elég az hozzá, hogy az egyik gépész, akiben több volt a kötelességtudás, mint a társaiban, önkénytelenül is megindult a gépház felé. De még az ajtajáig se ért, már megállították társainak fenyegetései:

— Megállj, Brown!... Le ne menj, ha kedves az életed!

— Ki mondta ezt? — kérdezte Austin kapitány dörgő hangon, s kirántván revolverét a zsebéből, izgatottan lerohant a födélzetre, a zajongó matrózok közé. — Ki mondta ezt?...

A meghökkent legénység pár pillanatig halotti csöndben volt, majd kivált közülük egy hórihorgas, vöröshajú ir óriás, s nagyot ütve öklével a mellére, hogy csak úgy döngött, így felelt:

— Hát én voltam, aki áldója van! S azt mondom most is, hogy már torkig jóllaktunk a jéggel és hóval, hogy nem akarunk egy lépéssel se tovább menni, és nem kell a kazánba befűteni, hacsak nyomban hazafelé nem fordítjuk a brigg orrát.

— Hodgson hadnagy, — szólt a kapitány hidegen: — azonnal veresse láncra ezt a fickót...

— De, kapitány úr, amit ez az ember...

— Egy szót se többet, mert önt is becsukatom a kabinjába... Ezt a fickót pedig rögtön meg kell kötözni... Parancsolom!

A kapitány pár hű embere nyomban rárohant a nyomorultra, hogy megkötözzék; de a vöröshajú hirtelen fölkapott egy hajtórudat, megforgatta a feje fölött s vad káromkodással fogadkozott, hogy leüti, aki hozzá mer nyúlni. A helyzet kritikus volt s gyors beavatkozást követelt. Austin kapitány a lázadó ir homlokának szögezte revolverét s metszően éles, de elszánt és nyugodt hangon mondta:

— Ha csak moccanni mersz is, lelőlek, Bob!...

Ez hatott; a kötelességükhöz hű matrózok egy szempillantás alatt lefegyverezték és megkötözték a lázadó gépészt, — s a brigg pár órával később már teljes gőzerővel haladt előre a még friss fagyású jégrétegben. Austin kapitány tehát győzött: de milyen győzelem volt ez, mely már előre is magában hordozta a jövendő összetűzések, sőt a csaknem biztos vereség csíráit!...

Szeptember 15-ikéig haladt előre a *„Fox"*, eleinte gőzzel, aztán vitorlával, később jéghegyek közé jutva a sarki áramlás segítségével, — s ekkor hirtelen megállt. Elérte az északi szélesség 78° 15′-ét. Ez a pont az úgynevezett fagy-pólus körébe esett. Ezen a vidéken vannak a legnagyobb hidegek, s az amerikai sarki tengernek ezen a részén iszonyú telek szoktak lenni, rettentő hóviharokkal. Austin kapitány tehát maga-

sabbra jutott északon, mint előtte (1855) az összes sarkutazók, de a helyzete is kétségbeejtőbb volt; a szene fogytán, legénysége minden percben lázadásra készen, az irtózatos sarki tél a küszöbön, s körülötte a szomorú jégsivatag, mely a pusztulás, a megfagyás örökös rémképeivel fenyegette. És segítségre sehol semmi kilátás!

Megtették a szokásos előkészületeket a telelésre; megvárták az első jégtorlódást, mely fölemelte a brigget a jégmezővel együtt, úgy hogy szinte magas domb tetején hevert, meglehetősen kiegyensúlyozva, s aztán, mikor a jégrianás veszedelme megszűnt, egészen körülrakták a hajót hóval s még a födélzetre is félméter vastag hóréteget lapátoltak. A hó ugyanis rossz hővezető s nekik kétszeresen érdekük volt, hogy minél jobban megfogják a hajófenék belsejének melegét, mert a szenük fogytán volt, tehát takarékoskodniuk kellett a tüzeléssel.

November derekán rettentő hóviharok tomboltak, úgy hogy a legénység szinte az orrát se igen dughatta ki a födélzetre, a külső hőmérsék pedig 31° Celsiusra süllyedt a fagypont alá. A szél oly hevesen, metszően fújt, hogy ember el nem birhatta, a vaseszköz pedig, ha megfogták, nyomban leégette kezükről a bőrt, mintha meg lett volna tüzesítve. És a szén egyre fogyott, a hideg pedig állandóan fokozódott. December 8-ikán már a higany is megfagyott a hőmérőben, — ez negyvennégy fok hideg volt a fagypont alatt: s ezen a napon dobták a kályhába az utolsó darabka szenet!

Irtózatos, szívet gyilkoló állapot volt ez! Az utolsó darab szén lassan, sercegve égett, mintha sajnálná elhamvadását, — majd vörösen ízzott a parazsa és a hajófenék hőmérséke csökkenni kezdett. A vitorlamester most fókazsírba mártott kócgombócokat dobált a kályhába, hogy mégis adjon valamelyes meleget, — de ennek meg irtózatosan bűzös, orrfacsaró füstje volt.

— Legalább ide csalja a medvéket, — vélte a kormányosmester: — most már úgyis csak az a reménységünk lehet, hogy elég medvét lőhetünk s a zsírjukkal fűthetünk.

— Ha csak föl nem égetjük a hajót, — dörmögött félhangosan Bob, a lázadó matróz, aki már kiszabadult fogságából s most ismét bujtogatta társait.

Senki se felelt a vakmerő célzásra, de titokban majdnem mindenki helyeselte az ötletet, bár azzal is tisztában voltak, hogy Austin kapitány sohase fog beleegyezni hajója föltüzelésébe. De ha itt a végső szükség órája, akkor senki se fog tőle engedélyt kérni...

A kormányosmester jól gondolta: — a fókazsír füstjének bűze csakugyan egész csomó jegesmedvét csalt a „Fox" közelébe, de a fenevadak nagyon óvatosak voltak s egy se került közülük puskavégre. Ellenben lassanként elfogyott a fókazsír is és december 20-án délután végképen kialudt a kályha tüze. A döntő pillanat elérkezett, ütött a létért való küzdelem tizenkettedik órája: — a hajófenék hőmérséklete hirtelen 20° Celsiusra süllyedt a fagypont alá. Ha nem fűtenek, akkor karácsony estig mindnyájuknak vége.

Hodgson hadnagy, a lázadó Bob s még néhány főkolompos, elszántan, belül forrva a dühtől, berontottak Austin kapitányhoz, aki gondolataiba mélyedve számolgatott.

— Mi az? — kérdezte fölriadva.

— Nincs tüzünk és két nap mulva mindnyájan megfagyunk, — mondta a hadnagy.

— Nekem nincs fám, — felelte a kapitány tompán.

— Akkor rajtunk a sor, hogy szerezzünk, — szólt közbe Bob kihívóan.

— És honnan? — kérdezte Austin rekedten, mert már sejtette a szörnyű választ.

— A födélzetről... Ott van elég!

A kapitány fölugrott, s kirántván töltött revolverét, halkan, de elszántan, jelentette ki:

— A hajó én vagyok; aki a hajót bántja, az engem bánt; én pedig nem hagyom magamat, ameddig a revolveremben golyó, a testemben élet van. Takarodjatok!

Kívülről, a hajófenékből siralmas jajveszékelés hallatszott be:

— Gyújtsatok tüzet, mert megfagyunk!...

A skorbut-betegek voltak, akik már dideregtek az ágyban, a takaró alatt s az egészséges matrózok is fogvacogva, káromkodva dörzsölgették zsibbadt tagjaikat.

— Hallja, kapitány?! — szólt most Hodgson hadnagy.

— Ha fölégetjük a hajót, — mondta Austin kapitány halkan, kétségbeesve, mintha önmagával tanácskoznék: — akkor hogyan jutunk haza Angliába? . . .

A hadnagy és a lázadó matrózok megdöbbenve néztek össze. — Ez igaz! . . . De viszont: mit ér, ha megmarad a hajó s ők megfagynak a dermesztő hidegben?

— Égessétek el a borszeszt, — folytatta a kapitány sóhajtva. — Abból még elég van.

A matrózok ujjongva rohantak vissza a hajófenékbe; rögtön csináltak egy nagy lámpaforma tartót a borszesz számára, ebbe vastag kanócot dugtak s aztán beleállították a vaskályhába. Eképen a hőmérsék gyorsan emelkedett s csakhamar tűrhető is lett. De karácsony napján még soha nem ért hideget mutatott a borszesz-hőmérő: 52 Celsius-fokot a fagypont alatt. A hajófenékben oly sűrű köd képződött, hogy az emberek alig látták egymást, a padlót jégtükör lepte el, a kezek és lábak feje megkékült, a koponyákat mintha vaspánt szorította volna: — őrület környékezte az agyat s a matrózoknak már a nyelvük is szinte fölmondta a szolgálatot.

És ekkor Austin kapitány vasakarata is megtört ekkora nyomor és szenvedés láttára. Ő maga ugyan még most se egyezett bele, de tűrte, hogy a matrózok, akarata ellenére, földarabolják a hajókorlát egy részét. Hiszen karácsony estje volt, amikor Angliában boldog volt és örült még a legszegényebb család is: — s ezek itt a végső kétségbeesés siralmas óráit élték! . . . Majd, mikor a halálra ítélt hajó darabjai vígan pattogtak a kályhában s a tea és kávé duruzsolva forrott a kályha tüzén, megváltozott a matrózok kedélyhangulata is. Óh, mert nagy bűvész a remény: — rózsásra festi a poklot is, ha fölcsillan a távolban a szabadulás vezérlő csillaga!

— Emberek! — szólt másnap reggel Austin kapitány az összegyüjtött legénységhez: — a Belcher-expedíció történetében olvasom, hogy alig száz angol mérföldnyire ettől a hely-

től, ahol most vagyunk, kőszén is található. És Belcher pontosan meg is jelöli a helyet, ahol ezt a kőszenet megtalálta és saját szemeivel látta... Emberek! Mi nekünk száz mérföld? Gyerünk és keressük meg ezt a szenet, s akkor meg vagyunk mentve!

A legénység félig reménykedve, félig hitetlenül hallgatta a kapitány szavait; de más választásuk nem igen volt: — megfagyni vagy megkeresni a szenet. Ha tétlenül itt maradnak a hajóban, akkor csak idő kérdése, hogy mikor pusztulnak el; ha ellenben elindulnak s csakugyan megtalálják a kőszenet, akkor vége a nyomorúságnak s bizonyos, hogy megmenekszenek. Beleegyeztek tehát, hogy Austin kapitány állítsa össze az expedíciót, válogassa ki azokat, akiket magával akar vinni, míg a többiek itthon maradnak s a kapitány visszatértéig hűséget fogadnak annak, akit a kapitány maga helyett fölé jük rendel.

Úgy állapodtak meg, hogy mintegy két hétig maradnak távol s Austin kapitány nyomban hozzálátott a készülődéshez. A szán, melyet kiszemelt az útra, harmincöt hüvelyk széles és negyvenöt láb hosszú volt; keskeny, de erős és ruganyos jószág, mely könnyen síklik tova a jégen és hihetetlen viszontagságokat kibír. A grönlandiak szoktak ilyeneket építeni s néha ezer kilométeres útakat is tesznek rajtuk. A kapitány hat erős kutyát fogott a szán elé, amelyek soványak voltak ugyan, de föl se vették a dermesztő tél hidegét s emellett kevéssel beérték. A szán terhét körülbelül egyformára számították; hét kutya (a kapitány elvitte kedvenc orosz-agarát is) és négy ember számára eleséget, továbbá takarókat, egy sátrat, összehajtható csónakot és lőszereket raktak rá. Sőt a gondos Johnson hócipőket is készített, minden ember számára kettőt, ha esetleg hómezőkön kell átvonulniuk.

Most már csak arról volt szó, hogy az expedíció embereit jól megválogassa a kapitány. Igaz, hogy a siker érdekében a legmegbízhatóbb emberekre lett volna szüksége, de viszont az se volt tanácsos, hogy éppen ezeket mind elvigye, a hajón pedig a gyanusakat hagyja hátra. Hosszas fontolgatás után végre a hajó orvosát, továbbá Bellt és Simpsont választotta;

az orvosra ugyanis a hajón semmi szükség se volt, neki pedig leghűségesebb barátja s különben is elszánt, sokat biró ember volt, míg Bell és Simpson — az egyik ács, a másik hajós lévén — szinte nélkülözhetetlenek voltak az expedíción.

Elindulás előtt a kapitány sokáig tanácskozott Johnsonnal, akire távolléte alatt a hajó parancsnokságát bízta. Miután ezt az elhatározását kihirdette a legénység előtt s az tudomásul is vette, még külön is félre hívta Johnsont s ezt mondta neki:

— Ön az egyetlen tisztem, akiben megbízom; tartsa szemmel a legénységet, hogy távollétem alatt semmi kárt se tegyenek a hajóban. Lehet, hogy a két hétből, amennyi időre utazásunkat tervezzük, öt hét is lesz, de azért ne hagyja föltüzelni az egész hajót, akármilyen rosszra fordul is az időjárás: hiszen ez a hajó a menekülésünk egyetlen eszköze!

— Értem, kapitány.

— És ha megtörténnék, hogy mi nem térünk vissza, — folytatta Austin kapitány fátyolozott hangon, — akkor, ha módjában lesz, törekedjék tovább észak felé, keresve Franklin nyomait, ameddig lehet. Ha ellenben a legénység föllázad, akkor engedjen az erőszaknak és térjen vissza velük Angliába.

Úgy lesz, — felelte Johnson meghatottan. — Egy életem, egy halálom, hogy mindenben hűségesen teljesíteni fogom parancsait.

Január elején a hőmérő csaknem állandóan 37 Celsiusfokot mutatott a fagypont alatt; ilyen dermesztő hidegben gondolni se lehetett az indulásra s Austin kapitány türelmetlenül várta, hogy megenyhüljön az idő. Pár nap mulva lassanként tíz fokkal fölemelkedett a hőmérsék (—27° Celsius volt) s január 5-ikén végre elhatározták, hogy másnap indulni fognak. A komoly és ünnepélyes búcsúzkodás után délkeletnek fordult a kis karaván. A kutyákat Simpson hajtotta, Bell pedig hócipőkön előrement, hogy kikémlelje az utat. A hőmérő higanyának lassú, de állandó emelkedése jelezte, hogy nemsokára havazni fog. És csakugyan, alig pár óra mulva már oly sűrű pelyhekben hullott a hó, hogy szinte nem is igen

tájékozódhattak; lassan haladtak tehát s óránként átlag három mérföldet tettek.

Az expedició tagjai mind jól föl voltak öltözködve, akárcsak a grönlandiak: éppen csak a szemük, szájuk meg az orruk nem volt befödve, hogy láthassanak és szabadon vehessenek lélekzetet. Beszélgetni azért még se beszélgettek, mert ajkuk szélén, mihelyt fölnyitották, nyomban jégkristályok támadtak. Austin kapitány közvetlenül a szán előtt ballagott, kezében a delejtű, mellyel az út irányát ellenőrizte. Ámbár medve és róka sok lehetett azon a vidéken, utazásuk első napján egyetlen egyet se láttak s különben is kár lett volna puskaport vesztegetni rájuk. Délben pihenőt tartottak egy jéghegy lábánál. Pemmikánt ettek s rá forró teát ittak; ez az ital jóleső meleget árasztott tagjaikba.

Egy órai pihenő után fölkerekedtek s mintegy húsz mérföldnyi utat tettek meg aznap. Ki voltak ugyan merülve, de azért mégis gyorsan házat raktak hóból, hogy legyen hol aludniuk és meg ne fagyjanak a hideg éjszakában. Csak afféle kalyiba volt, amelybe hason csúszva mászhattak be, de elég meleget tartott. Ott bent megvacsoráztak, mindenki bebújt a zsákjába s aztán jóízűen aludtak másnap reggelig.

Így folyt az utazás januárius 15-ikéig, minden epizód nélkül. Ezen a napon, úgy déltájban, egyszerre csak teljesen megfagyott köd szállott föl a földből; olyan volt, mint valami sűrű csipkefátyol, mely jégtűkkel borította el arcukat, kezeiket, ruhájukat, úgy hogy egymást se láthatták tőle. Egymás nevét kiabálva, előre nyújtott karokkal, tapogatózva haladtak, de a sűrű ködben még egymás szavát se hallották, úgy hogy teljesen elveszítették a tájékozódást. Az orvosnak most az az ötlete támadt, hogy elsüti a puskáját, s ekkor a többiek is mind lőttek, — amire olyan ropogás, durrogás következett a viszhang folytán, hogy most már még kevésbbé találták meg egymást.

— Te vagy az, Austin? — kiáltotta az orvos torkaszakadtából, amint botorkálás közben szemközt találta magát egy morgó, homályos körvonalú tömeggel. — Hol vannak a többiek?

Tompa morgás volt a felelet, miközben az alaktalan tömeg egyre közeledett. Most már jobban kivált a ködből s az orvos meghökkenve látta, hogy óriási nagy jegesmedve közeledik feléje. Ez is úgy járt, mint Austin és társai: — eltévedt a cimboráitól, s mialatt kereste őket, ide keveredett az expedíció közé. Az orvos nem habozott; nyomban lekapta válláról a puskát és szinte célzás nélkül lőtt rá a medvére. A szörnyeteg elbődült, pár pillanatig vadul kapálódzott első lábaival, aztán hanyatt vágódott s oly nyomtalanul eltünt, mintha a föld nyelte volna el; a golyó valószínűleg halálra sebezte s a fenevad lebukott arról a jéghegyről, amelyre éppen fölkapaszkodott.

E pillanatban hirtelen kiderült a vidék s az orvos megpillantotta társait, akik fölfelé jöttek a jéghegy tetejére. A köd úgy eltünt, mintha elfújták volna.

— Hol a szánkó? — kiabált a kapitány lelkendezve.

— Alattunk van a völgyben, — mondta Simpson.

— Nem történt semmi baja?

— Hála Istennek, nem!

— És hol a medve? — kérdezte az orvos.

— Miféle medve? — csodálkoztak a többiek.

— Az, amelyik engem megtámadott, — kezdte magyarázni az orvos.

E pillanatban a kapitány orosz-agara dühösen csaholni kezdett lent a völgyben, s mindjárt aztán hallani lehetett az eszkimó kutyák vonítását és zavaros ugatását is, mintha valami ellenséggel viaskodnának. Austin kapitány lélekszakadva rohant arrafelé s alig ért föl az első jégbuckára, máris ijedten látta, hogy a szánt és a kutyákat vagy harminc állat gyűrűje fogja körül.

— Medvék! — kiáltotta izgatottan.

— És rókák! — tette hozzá az orvos, aki barátja sarkában futott.

Csakugyan: egész falka medve és róka esett neki az élelmiszereknek, melyek a szánon voltak s mit se törődve a kutyák csaholásával, valósággal tépte, szaggatta a zsákokat és takarókat. Austin kapitány fogcsikorgatva kapta föl puská-

ját és lőtt, — a többiek utánozták: de a harmadik sortüzet már nem várták meg a fenevadak, hanem kereket oldottak. De még így is rengeteg kárt okoztak; a szán takaróját széttépték, a pemmikános hordó tetejét betörték, tartalmát megdézsmálták, a kétszersültes zsákot kinyitották és félig kiürítették, a borszeszes hordót összetörték, úgy hogy a borszesz mind egy csöppig kifolyt.

E fosztogatás láttára a kapitány és az orvos komolyan tanácskoztak, hogy tovább folytassák-e az útat, vagy visszatérjenek. A fenevadak kétszáz font pemmikánt s vagy százötven font kétszersültet faltak föl, úgy hogy az, ami megmaradt, csak úgy lett volna elegendő, ha megszorítják az adagokat. De viszont mi lesz, ha üres kézzel térnek vissza?... Meg kell fagyniuk a hajón, vagy pedig föl kell égetniük menekülésük egyetlen eszközét; mert ha ők most kudarccal térnek haza, nem lesz többé senki, aki vállalkozni merne még egy ilyen expedícióra.

Folytatniuk kell tehát útjukat, bármi történjék is; legalább a kapitány és az orvos, sőt Bell is emellett voltak, — egyedül csak Simpson szeretett volna visszatérni, mert a sok fáradság és nélkülözés kimerítette s az egészsége se volt valami kitünő. Hanem azért ő se ellenkezett; engedelmesen vállalta az ebek hajtását továbbra is, és a karaván folytatta útját dél felé. Az utazás lassabban ment ugyan, mert az emberek és kutyák egyaránt kifáradtak már, de azért semmi különösebb baleset nem történt az első pár nap alatt. De amikor január 20-ika felé a hideg meghaladta a 40 Celsius-fokot fagypont alatt, Simpson tüdőgyulladást kapott s oldalszúrásai oly fájdalmasak voltak, hogy többször elájult.

— Nem segíthetek rajta, — nyögte az orvos elfulladó hangon, a kapitány kérdésére.

Arról azonban, hogy megálljanak, szó se lehetett. Szabadulásuk a halálból csak az lehetett, ha folytatják útjukat, — akár előre, akár hátra. Ha csak egy napra is megállanak, mindnyájan veszve vannak, mert elfogy az eleség s a pihenésokozta bágyadtság különben eltompítja érzékeiket is, úgy hogy esetleg könnyen megfagyhatnának. Menniük kellett tehát;

hiszen alig volt már két hétre való eleségük! És mentek is, a boldogtalanok; föltették a szánra a beteg Simpsont, gondosan betakargatták, mialatt a szerencsétlen fájdalmasan nyögött:

— Én itt maradok örökre . . . érzem! Óh, bár minél előbb meghalnék!

Most már Bell és az orvos húzták a szánkót, hogy a szintén elcsigázott kutyák pihenhessenek egy kicsit s így haladtak előre, lassan bukdácsolva a hóbuckák és a jégrögök között. Simpson állapota azonban mind rosszabbra fordult; most már a skorbut is megtámadta, a lábai megdagadtak, testén pedig kiütöttek a jellegzetes fehér foltok. Napok kérdése volt már csak, hogy meddig húzza; s ami még rosszabb: Bell és az orvos veszedelmes szemgyulladást kaptak a vakitóan fehér hómező csillogásától, úgy hogy fölváltva kellett bekötve tartaniuk a szemüket. S ily körülmények közt érte utól őket a hóvihar január 25-ikén. Hamarosan kunyhót vájtak a hóba s a hevenyészett kalyiba alatt húzódtak meg; ettek egy kis pemmikánt s forró teát ittak rá.

Hajnali három órakor fölkelt az orvos, hogy fölváltsa az örökké virrasztó Bellt. Amint Simpson mellé térdelve ápolta a szegény embert, érezte, hogy a kalyiba boltozata érinti a vállát; és amint föl akart kelni, egyszerre csak ránehezedett az egész tető . . .

— Irgalmas Isten! — kiáltott föl rémülten: — ránk szakad a jég!

Austin és Bell rögtön talpra ugrottak, fölkapták Simpsont és kirohantak vele a szabadba. Alig értek ki, a nyomorúságos kalyiba rögtön összeomlott; ha csak még pár percig bent maradnak, mindnyájukat eltemeti a hó. A nagy szélben gondolni se lehetett arra, hogy sátort üssenek. Odafeküdtek tehát a beomlott kunyhó oldala mellé s egymáshoz szorulva, jól beburkolóztak. Aztán a zivatar behordta őket hóval, jó vastagon és a meleg takaró megvédte a megfagyástól.

De Simpson már nem birta tovább. Teste olyan hideg volt, mint a jég, lélegzete már csak tompa hörgés volt: — végét járta a boldogtalan. A kétségbeesés, a halálfélelem ijesztő

fénye lobogott mélyen beesett szemeiben, melyek izzó gyűlölettel meredtek a kapitányra, mintha a haldokló őt okolta volna mindenért. És Austin kapitány menekült e szemek elől, — ki a hózivatarba, mely úgy tombolt körülöttük, mintha ujjongana azon, hogy egy ember nemsokára megválik az életétől.

— Hogy van a beteg? — kérdezte Austin kapitány, aki minduntalan visszatért társaihoz és aggódva leste a boldogtalan minden mozdulatát.

Simpson meghallotta a kapitány szavát. Hörögve fölsóhajtott; majd összeszedve végső erejét, fölült fektéből, ökölbeszorított kézzel megfenyegette Austint s rémes sikoltással, holtan roskadt vissza a hóba... Ez volt az első áldozat; s mialatt a vihar tombolt örjöngő dühében, a vaslelkű férfiak szeméből kicsordúlt a könny, mely menten jéggé fagyott sovány orcájukon.

Ez a katasztrófa végképp megtörte Austin kapitányt. Amint másnap hajnalban lecsillapúlt a hózivatar, odament csüggedő két bajtársához és szomorúan így szólt:

— A kőszéntelep még messze van s ki tudja, hogy megtaláljuk-e. Ha csak magamról volna szó, talán még megkockáztatnám az előrehaladást, de a ti sorsotokért nem merem vállalni a felelősséget Isten előtt. Élelmiszerünk fogytán, Simpson meghalt: vissza kell tehát térnünk hajónkhoz, ha csak éhenhalni vagy megfagyni nem akarunk a hósivatagban...

Bell és az orvos csüggedten bólintottak. Még a hazatérés reménye is csak alig rázta fel őket fásultságukból, ami nem is volt csoda: — hiszen alig pár órája csak, hogy karjaik közt halt meg hű bajtársuk, szenvedéseiknek és küzdelmeiknek osztályosa!... De lassanként magukhoz tértek; jó mély gödröt ástak a hóba, belefektették a szerencsétlen Simpsont, fölébe hengerítettek egy nagy jégdarabot s négy darab lécből fejfát is szögeztek a sír dombja fölé. Aztán, két napi pihenő után, kissé összeszedve magukat, ismét nekiindultak a sivár jégmezőnek, — vissza, a hajó felé!

A szenvedések és nélkülözések hosszú, végnélküli sora csak most következett el rájuk igazán. Most már csak hárman voltak, kutyáik a nagy hózivatarban részint elszökdöstek, részint elpusztúltak, úgy hogy maguknak kellett húzniuk a szánt is, melyen csekély eleségüket, takaróikat, a még megmaradt puskaport és golyót cipelték. De azért mentek előre törhetetlenül; konok elszántsággal folytatták útjukat, hogy — ha négykézláb kell is mászniuk — meg nem állnak, míg el nem érik a hajót, mert tudták, hogy különben örökre elvesznek.

És az eleség napról-napra fogyott, a hóviharok pedig napról-napra megismétlődtek, mintha a láncaikról leszabadult elemek tudták volna, hogy a minden nap megújuló dühös ostrom lassanként végkép letöri, tönkreteszi ezeket a szerencsétleneket, akik fölött az enyészet már-már mintha meglibbentette volna sötét szárnyait... Aztán egy napon észrevették, hogy a puskaporos és golyós zacskó eltünt; valahogy leeshetett a szánról és elmaradt az úton. Vissza akartak fordulni, hogy megkeressék; de hogyan és hol találják meg: — hiszen azt se tudták, mikor vesztették el!?... Ott álltak tehát, úgyszólván semmire leapadt eleséggel és lövőszer nélkül; csak még a puskákban volt egy-egy töltés, meg a kapitány puskaporos szarujában volt vagy félfont puskapor.

— Még legalább egy heti út áll előttünk, — szólt egy este az orvos lefekvés előtt: — a jó Isten tudja, hogy kibírjuk-e odáig!

És aztán kérdés, hogy megtalálják-e a hajót? — aggódott Bell csüggedten.

— Mennyi eleségünk van még? — kérdezte a kapitány.

— Szűkösen három napra való.

— Akkor három, legföllebb négy nap alatt kell odaérkeznünk.

— Csak legalább valami medve kerülne az útunkba, — fohászkodott az orvos. — Hat lövésünk van összesen: untig elég, sőt sok, még a legerősebb medvének is.

— Ha ugyan nem reszket az ember keze, — fejezte be a beszélgetést a kapitány.

Röviddel aztán mély álomba merültek az ideiglenesen összetákolt hókunyhóban s másnap reggel gyönyörű, tiszta és derült napra virradtak. Igaz, hogy csikorgó hideg volt, de legalább nem fújt a szél. Az orvos ébredt fel legelőbb; lassan tápászkodott föl, hogy másik két társa álmát ne zavarja, s vállára vetvén puskáját, kiment a szabadba, hogy hátha szerencséje lesz s találkozik valami medvével. A szerencse meg is jött, — már t. i. a találkozás a medvével, — de itt aztán vége is lett a szerencsének. Mert az orvos, akit izgatottá tett ez a véletlen, bármily gondosan célzott is, elhibázta az állatot a sugártörés miatt, noha kétszer lőtt reá egymás után.

Vasárnap este szomorú szívvel ették meg utolsó szelet pemmikánjukat. Ha Isten nem segít rajtuk, akkor menthetetlenül elvesznek. Most már csak két lövésük volt: a kapitány puskájában; mert Bell már előbb kilőtte a maga töltéseit. Ha holnap evvel a két lövéssel nem sikerül friss húst szerezniük, akkor már csak csoda mentheti meg őket az éhenhalástól.

Csüggedten ültek egymás mellett és egyikük se szólt egy szót se; az orvos komoran maga elé nézett, mintha sötét gondolatain tépelődnék; mellette Bell gubbasztott fásultan, mert már gondolkozni se tudott. Egyedül Austin kapitány bízott még: — a csodában-e, vagy az isteni Gondviselésben: — maga se tudta. Aztán rájuk borult a hosszú, téli éjszaka csöndje és mélyen elaludtak. Legelsőnek Bell ébredt fel és nesztelenül kimászott a kunyhóból. Amint szétnézett a síkon, megdobbant a szíve: — nem messze a kunyhótól egy jegesmedvét pillantott meg, mely kedélyesen cammogva szimatolt zsákmány után.

Bell nem szólt senkinek, csak visszamászott a kunyhóba, elvette a kapitány puskáját és izgatottan, négykézláb kúszott a medve felé. Mivel a szél a medve felől fújt, szerencséje volt, hogy az állat nem szimatolhatta meg s így elég közel férkőzhetett hozzá. Most föltérdelt és célba vette a medvét; de érezte, hogy reszket a keze... Hirtelen ledobta hát a keztyűjét, hogy biztosabban lőhessen s így kapta föl újra a puskát. De rögtön aztán fájdalmas sikoltással ejtette el... a nagy hideg miatt odasült keze a puska csövéhez s mivel fáj-

dalmában a ravaszt is elrántotta, a két utolsó golyó céltalanul fúródott a hóba!

A puskaropogásra Austin kapitány és az orvos fölriadtak álmukból s kirohantak a kunyhóból. Még mindent láttak... A medve gyors ügetéssel menekült, a szegény Bell pedig egészen oda volt kétségbeesésében. A medvével most nem törődtek; mindketten odafutottak Bellhez, aki még mindig a medvét siratta s gyorsan dörzsölni kezdték hóval a kezét, hogy le ne fagyjon; mert már egészen fehér volt mind a két keze, mint a jég, — s félórába is belekerült, míg szakadatlan dörzsöléssel annyira bírták vinni, hogy ismét megindult benne a vérkeringés.

— Nem érdemlem meg, hogy fáradnak velem, — nyögte Bell elkeseredve: — könnyelmű gazember vagyok... Hiába fecséreltem el az utolsó két golyót.

A két derék ember azonban nem törődött Bell siránkozásával. Bár maguk is el voltak csigázva, nem nyugodtak addig, míg csak meg nem mentették Bell két kezét a lefagyástól... Aztán visszamásztak a kunyhóba, hogy összeszedjék az útra, ami holmijuk még volt. De aznap reggel nem ettek pemmikánt, kétszersültet és besózott halat... nem volt már semmijük és üres gyomorral vágtak neki a nehéz útnak. Háromnégy mérföldet haladhattak mindössze s ez az erőfeszítés is csaknem halálra elcsigázta őket. Estére kelve, emberfölötti erőlködéssel ástak maguknak kunyhót a hóban, — mintha csak tulajdon sírjukat ásták volna meg...

És másnap reggel már föl se keltek. — Minek?... Hiszen huszonnégy órája nem ettek semmit, s ha elindulnának is: félmérföldnyi út után bizonyára holtan roskadnának össze. Nem jobb-e hát, ha itt halnak éhen, a meleg hókunyhó belsejében?... Az éhség iszonyúan kínozta őket és Bellnek rémlátomásai voltak. Folyton félrebeszélt, mintha óriási jegesmedvék üldöznék. Austin kapitány kábultan riadt föl Bell sikoltozására, s megkérdezte tőle, hogy miféle medvéről beszél?

— Arról, amelyik üldöz bennünket, — nyögte Bell, szinte reszketve lázas félelmében.

— Üldöz?...

— Már másod napja, kapitány.

— Láttad azt a medvét?... Hol van?

— Itt bolyong a kunyhónk körül, a húsunkra éhezik... Ah, és nincsen golyónk, hogy megöljük! — rikoltozott Bell, kétségbeesetten tördelve kezeit. — Eresszenek!... Most jön... már itt van... belém akarja vájni szörnyű körmeit!

Föl akart ugrani, hogy kiszalad a kunyhóból, de a kapitány lefogta. Látta, hogy Bellt az őrület környékezi; meg akarta hát nyugtatni és így szólt:

— Nyugalom, Bell; holnap lelövöm azt a medvét.

— Holnap?... De hiszen nincs golyója?...

— Holnapig lesz, — mondta a kapitány, akinek hirtelen nagyszerű ötlete támadt.

Elővette a hőmérőt, mely a kunyhóban 7 Celsius-fokot mutatott a fagypont fölött, kivitte a kunyhóból s letette egy jégdarabra; aztán várt. Néhány pillanat mulva rohamosan süllyedt a hőmérő higanya, mert odakint 47 Celsius-fok volt a fagypont alatt. A higany súlyos és kemény golyóvá fagyott gömbjében, fényes és nehéz volt, úgy hogy parancsra se lehetett volna pompásabb puskagolyót önteni.

— Holnap lelövöm a medvét, — ismételte a kapitány, visszatérve a kunyhóba.

Másnap reggel letörte az üvegburkolatot a higany-golyóról és megmutatta az orvosnak, aki egészen oda volt a csodálkozástól e nagyszerű ötlet láttára.

— Nem az enyém az érdem, — tiltakozott a kapitány szerényen. — Ross kapitány sarki utazásából vettem a gondolatot. Ott olvastam, hogy ilyen higanyból készült golyóval több centiméter vastag deszkát is keresztüllőttek. Most ez a golyó esetleg megmenthet bennünket az éhhalástól... De nézzük meg azt a bizonyos medvét: valóban itt ólálkodik-e, vagy pedig csak Bell beteges fantáziájában él?

Csodálatosképpen a medve csakugyan ott volt vagy másfél kilométernyire a kunyhótól. Talán ugyanaz, amelyet Bell elhibázott, talán egy másik: de bizonyos, hogy ott gubbaszkodott a jégmezőn, két hátsó lábán ülve s lomhán ingatva jobbra-

balra esetlen fejét. És akkor se mozdult, mikor a két férfi megpillantotta; csak figyelő testtartásán és nyugtalan mozdulatain látszott, hogy gyanakszik és aggódva lesi, mi következik.

Arról szó se lehetett, hogy egyenesen neki rontsanak, mert bizonyos, hogy a medve elmenekül; üldözni pedig akkor se üldözhették volna, ha nincsenek így kimerülve, mert tudvalévő, hogy a jegesmedve a leggyorsabb lónál is sebesebben üget. Austin kapitány tehát vakmerő cselhez folyamodott. Tudta, hogy a jegesmedve nagyon szereti a fókahúst, hogy néha órákig is leselkedik rája, s éppen ezért arra alapította tervét, hogy belebujik egy régi fókabőrbe, melyet takarónak használtak s így férkőzik a medve közelébe. Az orvos segítségével magára is húzta a fókabőrt, gondosan megtöltötte a puskát, beletette s lefojtotta a higanygolyót, mely kemény volt, mint az acél s nehezebb, mint az ólom, — s aztán elindult az életveszélyes vállakozásra.

A jegesmedve még mindig ott himbálódzott a farán, de már kezdett nyugtalankodni, mintha sejtette volna, hogy valami veszedelem fenyegeti. Nem telt bele azonban tíz perc se, amikor oldalt, a hóbuckák és jégrögök közül kezdett előmászni a fóka. Esetlenül, óvatosan törekedett előre, a jegesmedve felé, amely, mihelyt észrevette a pompás zsákmányt, rögtön meglapult egy jégtábla mögött s onnan leste vélt áldozatát. A fóka pedig egyre előbbre kúszott, óvatosan kémlelődve, mintha léket keresne a jégen, ahol a tenger vizét elérheti.

Most a medve is, bujkálva a jégrögök között, óvatosan közeledett a fóka felé. Vérszomjasan lángoló szeme, kilógó vörös nyelve elárulta, mily mohón lesi a drága zsákmányt! Ki tudja, mióta koplalt már s mily rettentő éhes lehet!... Már csak tíz lépésnyire volt tőle a fóka, ekkor vad ugrással, dühösen morogva tört reá, de három lépésnyire tőle riadtan állt meg, mert Austin kapitány hirtelen ledobta magáról a fókabőrt, féltérdre ereszkedett és éppen a fenevad szívének szögezte puskáját.

A lövés eldördült, s a jegesmedve vért okádva bukott az orrára. De rögtön aztán ismét talpra ugrott és bőszült ordítás-

sal rohant rá ellenfelére. Ám ekkor már Austin kapitány is talpon állt s amint a szörnyeteg át akarta ölelni halálos szorítással, markolatig szívébe döfte hosszú kését... Ekkor már Bell és az orvos is odaértek; a fenevad még egyet-kettőt rúgott lábával a havon s aztán vége volt. Akkora volt, mint egy hatalmas bika s 700—800 kilogrammot nyomhatott, aminek a fele elsőrendű színhús volt, úgy hogy a három vakmerő utasnak semmi oka se volt többé az éhhalál miatt aggódni.

Meg voltak mentve s öt nap mulva visszaérkeztek hajójukhoz, amelynek — sajnos — egész felső korlátját fölégették azalatt az otthon maradottak. Arról már szó se lehetett, hogy ezen a hajón térjenek vissza Európába; de amikor kitavaszodott, nagy bárkát építettek a hajó megmaradt anyagából és sok viszontagság után, számban és egészségben megfogyva, mégis hazavergődtek Európába, noha kitűzött céljukat nem érték el...

*

Igazán sajátságos az emberi természet és örökös rejtély marad érzelem- és gondolatvilágunk, melyeknek titka kifürkészhetetlen. Ime, én mind tudom és ismerem azokat a borzalmakat, melyeken a sarki utazók legtöbbje keresztül ment. Míg írásaikat olvastam, szinte izenként éreztem át velük együtt a lassú sorvadást, az emésztő csüggedést, a hosszú halálra készülődést, mely oly sokat közülök mártirrá avatott s legtöbbnek évtizedekkel megrövidítette az életét. Hosszú sorban vonulnak el lelki szemeim előtt a véres tragédiák: a Barentz-expedíción kezdve látom a skorbut, az éhezés, a fagy áldozatait; Kane, Ross és Franklin, Parry, Mac Clure és a „Tegethoff" szörnyű szenvedései mind fölsorakoznak előttem: — s én mégis alig várom, hogy végigpróbáljam ugyanazokat a gyötrelmeket. Valahányszor végigsiklik tekintetem a végtelen hómezőkön, úgy érzem, mintha megremegne minden idegem a forró vágytól: — bár én is végre elindulhatnék szánakon... mily élvezet és gyönyörűség lenne még a szenvedés is! Talán őrültségnek látszik, hogy elszántam magamat erre a vakmerő lépésre; de érzem, hogy leírhatatlan erővel vonz és csalogat

a cél, mely oly sok évszázad óta csábítja és kíséri a becsvágyó embereket. El kell érnem az északi sarkot, bármi történjék is: — s ha én ezt most meg nem kísérlem és el nem érem, ki tudja, hány század fog elmúlni ismét, míg valaki újra megkísértheti a vakmerő vállalkozást?!...

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

KILENCEDIK FEJEZET.

Előkészületek a szánutazáshoz.

Szeptember 24. — Ma van egy éve, hogy hajónkat odakötöttük télire az óriási jégmező egyik dombjához. De mekkora utat tettünk meg azóta, befagyva a jégmező közepébe, melyet az áramlat állandóan sodor északnyugat felé! Hansen föl is használta ezt az alkalmat s a fölvételek alapján pontosan megrajzolta azt az utat, melyet a „*Fram*“ egy év alatt megtett. Igaz, hogy aránylag nem sokkal közeledtünk az északi sark felé, de az nagyon fontos, hogy haladásunk iránya teljesen megfelelt annak a theóriának, melyet vállalkozásom sikerének alapjául vettem.

Ha attól a ponttól kezdve, ahol a jég körülfogta hajónkat 1893 szeptember 24-ikén, kiszámítjuk az egyenes távolságot egészen addig a pontig, ahol egy évvel később, tehát 1894 szeptember 24-ikén álltunk, akkor ez a távolság összesen csak 189 tengeri mérföld (350 kilométer); de ha nem az egyenes távolságot vesszük (amely csak 3°9′-nek felelne meg), hanem azt az utat, amelyet észak felé tettünk, akkor a haladás már sokkal jelentékenyebb; a „*Fram*“ helyzete ugyanis — pontos csillagászati mérések alapján volt

1893 szeptember 24-én . .	77°43′ ész. szél.
1894 szeptember 24-én . .	81°53′ ész. szél.
különbség észak felé	4°10′, ész. szél. —

vagyis éppen 250 tengeri mérföld, tehát 465 kilométer. Ennyit tettünk egy év alatt; s ha távolságnak kevés is ez, megvan az az elégtételem, hogy az irány csaknem teljesen olyan, aminőre számítottam. És ez reményt nyújt arra, hogy az expedíció

Utolsó kutyám, Kaiphas

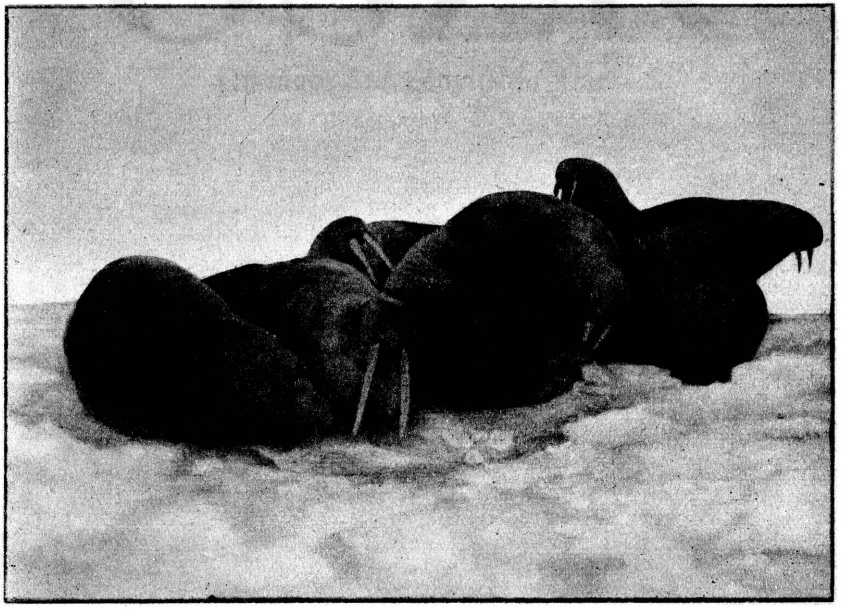

Rozmár-idill

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

mégis csak sikerrel fog járni és teljesen igazolja elméletemet, amelyben bízva, a nagy útnak nekivágtam.

Szeptember 27. — Ebéd után, amikor mindnyájan együtt voltunk a szalónban, megmondtam, hogy holnaptól kezdve mindaddig, míg a nappali világosság tart, mindnyájan gyakorolni fogjuk magunkat a hócipővel, sőt mindjárt kijelentettem azt is, hogy díjakat tűzök ki a legjobb futók számára. Egyelőre, hogy ne erőltessük meg magunkat túlságosan, a mindennapi gyakorlat időtartamát két órában állapítottam meg, de szabadságot adtam mindenkinek, hogy ha kevesli ezt az időt, vagy pedig nagyobb gyakorlatra és ügyességre törekszik, tetszése szerint akár négy-öt óra hosszat is trenírozhatja magát. Erre az elővigyázati intézkedésre azért volt szükség, hogy ha esetleg olyas valami érné a hajót, ami rákényszerítene bennünket arra, hogy a jégen át térjünk haza: — mindenki tudjon hócipőben is futni, és senki se legyen a többiek terhére és akadályára azért, mert járatlan ebben a sportban. S azt is hiszem, hogy ez a szórakozás némileg változatossá teszi majd különben nagyon is egyhangú és unalmas életünket.

Október 10. — Ma lettem 33 éves. A gondolatok árja hullámzik szívemben és fejemben ezen a napon, — pedig hát mit jelent egy dátum az ember életében? ... Azt, hogy egyre csak előre megyünk s a megkezdett útról nincsen visszafordulás. Harminchárom évem alatt megértem sok jót és rosszat, de általán véve nem panaszkodhatom. Csaknem teljes életemben dolgoztam, és pedig nem minden siker nélkül. Most pedig, hogy eljutottam, ahogy Dante mondja „az emberélet útjának felére", ott állok, hogy legforróbb vágyam és legmerészebb álmaim is megvalósuljanak ... Hány embernek jutott ez osztályrészül? Hányan küzködnek hiába egész életükön át, hogy elérhessék a célt, melyet kitűztek! S nem vagyok-e szerencsés, hogy aránylag fiatalon odáig jutottam a sors kedvezéséből, ahonnan már csak egy lépés választ el a sikertől? ...

Embereim megható figyelmességgel ünnepelték ezt a napot. A szalónt igazi „lobogó-díszbe" öltöztették, s amikor

beléptem, mindnyájan fölálltak és igazán megható, ünnepi komolysággal üdvözöltek. Kiéreztem szavaikból a meleg barátságot és ragaszkodást, amikor gratuláltak születésnapomra; s azt hiszem, az én hangom is remegett kissé a belső érzékenységtől, amikor a sok őszinte jókívánságot pár meleg szóval megköszöntem. Aztán általános lett a jókedv, melynek fokozásához és fönntartásához nagyban hozzájárult a pompás ebéd is. Ennek végén még kellemes meglepetésben is volt részünk. A doktor ugyanis keresgélni kezdett bő köpenyegének feneketlen zsebeiben s egész csomó mindenféle fajta és formájú üveget — orvosságos, kísérleti, reagens- és mérőüvegeket — szedett elő, míg végül, amikor már egész sor üveg állt előtte az asztalon, kihúzott belső zsebéből egy palack igazi, jóféle lysholmi likőrt. Képzelhető, milyen örömujjongással köszöntötték a váratlan meglepetést! Lehetett a likőr vagy másfél pint, — de azért az utolsó csöppig elfogyott, s ezen a délutánon senki se ment egyet szundítani, mint rendesen, hanem beszélgetve, vidáman tréfálkozva maradtunk együtt késő éjszakáig.

De amikor visszavonultam magányos kabinomba és lefeküdtem, — megint csak rám szakadt a szomorúság és az örökös, egyhangú tétlenség unalma ismét kínozni kezdett. Mikor is lesz már vége ennek az örökös tespedésnek, mely jobban fáraszt és elcsígáz, mint a legnehezebb erőfeszítés? Mozgás az élet: — mozgás és munka; én pedig itt ülök, bezárva, ideláncolva az örök jégbe fagyott hajómhoz, mely a csiga lassuságával mozog, holott én repülni szeretnék! Ám azért egyre türelemre intem és csitítom önmagamat, hogy: ami késik, nem múlik; s ez a vígasztalás jobb kedvre hangol. Ha már eddig kibírtam tétlenül, bizonyára kibírom még ezt a néhány hónapot is, amely elválaszt a cselekvésnek vágyva várt, örömöt adó szent óráitól!

Október 26. — A mai nap méréseinek eredményével mindnyájan nagyon meg vagyunk elégedve. Számításaink szerint az északi szélesség 82°2' és a keleti hosszúság 114°9' perce alatt vagyunk. Egyedül üldögélek kis szobácskámban s a hajón már mindenki alszik, csak én virrasztok. A fejem zúg és nehéz,

mintha nagy dáridóból, mámorosan jöttem volna meg, pedig csak ártatlanul szórakoztunk az ebéd alatt. De meg kellett ünnepelnünk azt a nagy eseményt, hogy áthaladtunk immár a 82-ik fokon is, és ennek örömére „fényes" bankettet csaptunk. Furcsán hangzik ez a beszéd, pedig mégis úgy van: ily messze északon, sok száz kilométernyire a civilizált világtól, csekély eltéréssel egészen úgy élünk, mint otthon s éppen úgy élvezzük a civilizáció áldásait és örömeit a *„Fram"* szalónjában is, mint akár Páris legelső fogadójában.

Miért is ne lenne hát jókedvünk? S vajjon nincs-e igazuk azoknak, akik — köztük én is — ma este még táncra is kerekedtünk a nagyszerű ebéd után? ... Hiszen erősen és állandóan közeledünk célunk felé, sőt már fele útján is vagyunk, mert éppen most járunk felén annak a távolságnak, mely az Új-Szibériai szigeteket a Ferenc-József-Földtől elválasztja. És ma már nincs a hajón egyetlen egy ember se, aki kételkednék abban, hogy el fogjuk érni kitűzött célunkat. Miért ne lenne hát jó kedvünk s miért ne örülnénk az életnek, amely immár a közvetlen jövőben integet felénk a legszebb sikerrel?

Október 31. — Ma ültük meg a *„Fram"* születése napjának második évfordulóját. Megérdemli a derék hajó s nem is volt hiány a felköszöntőkben, melyekkel úgy magasztaltuk, hogy bizonyára elszégyelte volna magát, ha van lelke és megérti szavainkat. Hiszen ezt a páratlan kényelmet, amelyben részünk van, mind a *„Fram"*-nak köszönhetjük, s ha nem állta volna oly dacosan és szilárdan a jégrianás veszedelmeit: ugyan hol lennénk mindnyájan ma már? ... Istenem, mily óriási a különbség a jelen s a csak félszázad előtti idők között is! Fogalmunk sincsen azokról a szenvedésekről és nélkülözésekről, amelyek elpuszították a legmerészebb sarki utazókat is. A skorbutot nem ismerjük, nem fázunk, nem éhezünk, — sőt egyenesen hízunk is valamennyien, annyira jól megy a dolgunk. S összeborzadok, ha elgondolom: mennyit kellett szenvednie, például, Franklin admirálisnak, míg hatalmas szervezete végképp összeroppant és sírba dőlt! ...

És este, amikor ismét egyedül ülök kis szobácskámban, mint valami kaleidoszkópban, elvonulnak lelki szemeim előtt az utolsó két év eseményei. Valami nyugtalan érzés szállja meg egész valómat s el-eltünődöm azon, hogy micsoda titkos erők játszanak közre életünk fonalának szövésében, a szálak bonyolításában és összebogozásában? Ime, itt vagyok én, aki a végtelen hómezők úttalan sivatagában bolyongok és még ma sem tudom, hogyan és miért is kerültem ide! Miféle rejtélyes démon ringatott abban a csalódásban, hogy ez a vállalkozásom dicsőséggel fog járni, — s miért küldött éppen engem erre az útra, amelyet nem magam választottam: mert hiszen ki választaná józan ésszel a szenvedések, a nélkülözések, a rabság kálváriájának az útját? ... Ime, itt vagyok a halál örökös birodalmában, ahol meghal minden élet, — s önmagamat áltatom, amikor azt mondom magamban, hogy a kötelességérzet hajtott, ösztönzött és vezetett ide. Mert ez nem igaz. Csak éretlen és kíváncsi gyerek voltam, amikor erre az útra vállalkoztam: olyan vakmerő és könnyelmű gyerek, aki kalandokat keresett ismeretlen vidékeken s addig álmodozott róluk, míg végre maga is elhitte, hogy a kalandokhoz a halál örökös birodalmán át vezet az út!

November 16. — Ma délelőtt, gyönyörű holdvilág mellett, hosszabb kirándulást tettem hócipőn Sverdruppal. Egész úton alaposan meghánytunk-vetettünk minden eshetőséget a jövőre, s legkivált arról beszélgettünk, hogy minő reményeket fűzhetünk a hajónkat északnyugat felé sodró áramlathoz. S ugyancsak megvitattuk annak az expedíciónak a kilátásait is, melyet tavaszra terveztünk a jégen át az északi sark felé. És este, ebéd után, tovább fűztük a vitát Sverdrup kabinjában. Elmondtam neki a magam véleményét, melyet ő mindenben helyeselt s ez igen nagy örömömre volt, mert Sverdrup komoly, megfontolt és tapasztalt ember, aki nem mond elhamarkodva véleményt, s ha nem tart jónak valamit, azt kereken meg is mondja.

Az utóbbi időben nagyon sokat törtem a fejemet azon, hogy minő útirányt válasszak arra az esetre, ha a sarki áram-

lat a jövő márciusig nem visz föl annyira északnak, mint ahogy számítottam. Fontolóra kellett vennem ugyanis ezt az eshetőséget is, bár minél többet gondolkozom róla, annál inkább biztat az a remény, hogy minden úgy lesz, ahogy előre számítottam. De sikerülni fog még akkor is, ha esetleg a számításaim nem volnának helyesek.

Eredeti tervem ugyanis az volt, hogy akkor indulok el szán-expedícióval a hajóról, ha elértük az északi szélesség 85-ik fokát. Ha már most helyes és célszerű, hogy a 85-ik fokról induljunk el, helyesnek és célszerűnek kell lennie az indulásnak akkor is, ha gátló akadályok miatt a *„Fram"* csak az északi szélesség 83-ik vagy éppen csak 82-ik fokáig juthat el az áramlattal. Mert a cél mindenképpen egy: hogy minél messzebb hatolhassunk fölfelé északnak; ezt pedig csak úgy érhetjük el, ha akkor indulunk el a *„Fram"*-ról, amikor ez, áramlás-hajtotta útjában, a legészakibb ponthoz jutott. Akkor kell tehát indulnunk a *„Fram"*-ról 1895 tavaszán, amikor a hajó még nem kanyarodott le délnyugatnak, hanem még mindig északnyugatnak sodródik, vagy éppen eléri ennek az iránynak legmagasabban északra eső pontját. És az se baj, ha esetleg délibb pontról kell indulnunk, mint ahogy én otthon kiszámítottam; mert legföljebb csak az történhetik velünk, hogy nem juthatunk el egészen az északi sarkig. Már pedig nem az a fődolog, hogy elérjük azt a bizonyos mathematikai pontot — az északi sarkot — hanem az, hogy átkutassuk a sarki tenger ismeretlen vidékeit, ahol még sohase járt előttünk ember.

Ezt a véleményemet már otthon, elutazásom előtt is többször kifejtettem és hangsúlyoztam, s most is folyton szem előtt tartom. S nagy megnyugvásomra van, hogy Sverdrup is ugyanígy gondolkodik. Igaz, hogy a hajón is sok fontos megfigyelést kell majd végezni, amelyeket szerettem volna legalább személyesen ellenőrizni: de hát két helyen egyszerre nem lehetek. És, míg egyfelől bizonyos, hogy ezeket a megfigyeléseket távollétemben is gondosan és lelkiismeretesen fogják végezni a hajón, addig másfelől épp oly bizonyos az is, hogy a magasabb északon teendő megfigyelések, melyeket magam fogok végezni, sokkal értékesebbek lesznek, mint azok, melyekre a hajón nyíl-

hatik alkalom. Mindezek az okok tehát föltétlenül javasolják először azt, hogy az expedíció a kellő időben valóban útra keljen, s másodszor azt, hogy ezt az expedíciót én magam, személyesen vezessem.

Megint fontos kérdés: az indulás idejének, időszakának meghatározása. Erre vonatkozólag még csak vitás se lehet, hogy az ilyen expedícióra egyedül a tavasz, legkésőbben március az alkalmas idő. Ami pedig az expedíció sikerét illeti, arra nézve a következő szempontok jöhetnek figyelembe.

Attól a ponttól kezdve, ahonnan valószínűleg el fogunk indulni, körülbelül 600 kilométerre*) becsülöm a távolságot a legközelebbi ismert földig, a Fligely-fokig; ez nem nagyon hosszú út: alig valamivel több, mint amennyit már Grönlandban is megjártunk szánon. Ez tehát nem nagy út, s a megjárása egyáltalában nem volna nehéz még akkor se, ha a szárazföld felé rosszabbodnának az állapotok. Hisz attól a perctől kezdve, hogy szárazföldre értünk: egyáltalában nem lesz mitől tartanunk. Mert józan és értelmes ember, kivált ha eléggé edzett és bátor is, ha van puskája és elegendő töltése, játszva szerezhet a szárazföldön annyi eleséget, amennyiből hónapokig kényelmesen megélhet. Ez más szóval azt jelenti, hogy: a szános expedíció, elindulván a hajóról, torony iránt tart az északi sark felé mindaddig, ameddig ez emberileg lehetséges; ha pedig a helyzete tarthatatlanná válnék, akkor visszafordulhat a Fligely-fok vagy az ettől északra fekvő Petermann-Föld felé. Természetes, hogy az expedíció távolsága e két szárazföldtől annál nagyobb lesz, minél magasabbra sikerül előretörnünk észak felé; de semmiképpen se lehet nagyobb — még ha akár az északi sarkig eljutunk is — mint amekkorát kutyáktól vont szánon meg ne járhatnánk.

Ki lévén így kapcsolva a kudarc és életveszedelem kérdése, hátra volt még, hogy megszabjuk magának az expedíciónak a kereteit. Úgy számítottam, hogy 28 kutya, két ember, egy tonna eleség és egyéb fölszerelés, fegyverek, műszerek, bundák, stb. untig elég lesz az expedíció céljaira. Közép-átlagot

*) Később vettem észre, hogy itt számítási hiba csúszott be tervembe, mert a tényleges távolság nem 600, hanem 750 kilométer.

véve számításom alapjául, úgy gondoltam, hogy az északi szélesség 83-ik fokáról indulnánk el, ahonnan 780 kilométer távolságra esik az északi sark. Ha nem egészen 16 kilométernyi utat számítok napjára, akkor ez az út kényelmesen megjárható ötven nap alatt. Azt persze, nem tudom, hogy a mi kutyáink mennyire kitartók; de az már igazán nem vérmes remény, hogy a kutyáink, ha nem is valami kitűnő állatok, azért két ember vezetésével és segítségével naponta csak megtesznek 15—20 kilométernyi utat, holott az eszkimók rendes körülmények között kétszer ekkora utakat is játszva tesznek meg!

Számításom szerint tehát ötven nap alatt elérhetjük az északi sarkot. Már most: 50 nap alatt, egy-egy kutyára naponta fél kilogramm pemmikánt számítva (van 28 kutya), elfogy 700 kilogramm s a két ember, ugyanily arányban, 100 kilogrammot fogyaszt. Északnak haladva tehát a teher állandóan fogyna, úgy hogy a kutyák egyre könnyebben és könnyebben haladnának. Induláskor mindegyikre átlag 37½ kilogramm súly esnék, ötven nap elteltével az expedíció holmijának egész súlya 250 kilogrammra csökkenne, mert hiszen útközben fűtenénk is, úgy hogy ekkor már átlag tíz kilogramm terhet se kellene cipelnie egy-egy kutyának.

Az expedíció útiterve és lefolyása tehát nagyjában és hozzávetőlegesen így volna megállapítható:

Március elején — sőt, ha az időjárás körülményei kedveznek, talán még korábban is — elindulunk a „*Fram*"-ról s legkésőbben április 30-ikán elérjük az északi sarkot. Ekkor lesz még 100 kilogramm eleségünk, ami két embernek elég még ötven napra, — a kutyáknak azonban már nem lesz mit enniük. Hozzá kell tehát fognunk a kutyák fokozatos megtizedeléséhez, hogy — kiválasztván mindig a leggyöngébbeket s a legkevésbbé használhatókat — ezeket leöljük s húsukkal a többieket etessük. Mikorra 23 kutyánkat megöltük, már 41 napig voltunk útban s még mindig marad öt kutyánk.

Kérdés most már, hogy mennyire jutottunk el e negyven nap alatt dél felé?

Poggyászunk súlya az indulás kezdetén a sarkról körülbelül 250 kilogramm lesz: vagyis egy-egy kutyára nem egé-

szen kilenc kilogramm esik. Ez a súly a 41 napi út alatt legkevesebb 100 kilogrammal lefogy, mert hiszen a két ember naponta legalább egy-egy kilogramm eleséget fogyaszt, nem is számítva az elhasznált tüzelő anyagot s bizonyos fölösleges fölszerelések (alvó-zsák, sátor, stb.) hátrahagyását, — úgy hogy az út végén, vagyis 41 nap mulva, az 5 kutyának átlag és fejenként alig kell 16—18 kilogrammnál többet húznia. És, mivel ez lenne a maximális megterhelés, a kutyák még akkor is megjárhatnának naponta átlag 22 kilométernyi útat, ha a hómezők szokatlanúl sok és nehéz akadályt gördítenének is a szán elé.

E számítás szerint tehát június derekáig 900 kilométernél jóval nagyobb utat járhatunk meg a sarktól dél felé, úgy hogy már túl leszünk a Fligely-fokon is s még mindig marad öt kutyánk s pár napra való eleségünk. Valószínű azonban, hogy már előbb is elérjük a szárazföldet, az meg éppen bizonyos, hogy útközben többször találkozunk jegesmedvével, fókával vagy valami eltévedt madárral, ami nem csak azt jelenti, hogy megfogyott élelmikészletünket fölfrissíthetjük és kiegészíthetjük, hanem azt is, hogy kevesebb kutyát kell leölnünk a többiek táplálására, ami az expedició biztonságát és utazási sebességét mindenesetre fokozni fogja.

Ítéljék meg mások, hogy túlságosan könnyelmű voltam-e, mikor ezt a számítást csináltam s ennek alapján szándékoztam nekivágni a kockázatos útnak az északi sark felé. Én azt hiszem, hogy józanul eszeltem ki a tervet, melyben a vérmes reménységnek semmiféle szerep nem jutott. De, ha mégis tévedtem volna, a legrosszabb, ami érhetne, csak az lenne, hogy nem tudnék fölhatolni az északi sarkig s idő előtt kellene visszafordulnunk dél felé. Ezt azonban, ha a szükség parancsolná, bármikor és minden veszedelem nélkül megtehetjük.

De melyek lehetnének azok az előre nem látott akadályok, amelyek expedíciónk útjába gördülhetnének? Vegyük számba ezeket is, hogy teljesen tisztán láthassuk az expedíció egész sorsát, — kilátásait és sikerét, vagy kudarcát és meghiusulását.

1. A jég esetleg nehezebben járható, mint gondoltuk, sőt jég helyett szárazföldre is akadhatunk.

Lehetséges ugyan, hogy a jég észak felé járhatatlanabb lesz, de ez nem valószínű; hiszen minél inkább északra megyünk, annál egyöntetübb, egyenletesebb és símább a hómező, ami természetes is, mert a jégmezőket borító hótakarót nem bolygatják meg a rianások, s a nyári olvadás, amikor éjszaka megfagy, csak még símábbra nivellálja a felületet. De meg a korábbi expedíciók naplói is bizonyítják, hogy a jégmezők észak felé könnyebben járhatók, s még az olvadás idején is elég könnyen lehet rajtuk előre jutni. Ha pedig szárazföldet érünk, az talán nehezebben lesz járható, de még se állíthat meg útunkban, sőt abból a szempontból, hogy esetleg vadra is találhatunk rajta, még kedvező is lehet az expedíció sorsára nézve.

2. A kutyák nem bírják meg a rájuk rótt feladatot, vagy meg is fagyhatnak és elpusztulhatnak, mi magunk pedig megkaphatjuk a skorbutot.

Nem lehetetlen ugyan, hogy a kutyák cserben hagyhatnak bennünket, de viszont nem is valószínű ez a föltevés. Hiszen nem oly túlságosan nehéz feladatot róttam rájuk, hogy annak teljesítésében kidőlhetnének! És, ha egy-kettő elpusztul is, ez még nem olyan nagy szerencsétlenség; sőt ha valamennyi hasznavehetetlenné lenne, mi még akkor is előre törhetnénk, ha magunk húznók a szánt. A legrosszabb eset s a legnagyobb veszedelem mindenesetre az lenne, ha mi magunk betegednénk meg skorbutban. Igaz, hogy most pompás egészségben vagyunk mindnyájan, de azért nincs kizárva ennek a veszedelemnek a lehetősége. Tudok rá esetet, amikor egy angol expedíciónak összes legénysége, sőt néhány tiszt is, megkapta ezt a rettenetes betegséget, mihelyt a hajóról távozva szánon kelt útra, hogy átkutassa az ismeretlen hómezőt. Együtt jár ez a betegség a nagy hideggel, a tömérdek nélkülözéssel és a rossz táplálkozással, de azért nem föltétlenül bizonyos, hogy minden sarki expedíció megkapja; sőt vannak rá példák, hogy az élelmiszerekkel bőven ellátott expedíciót megkímélte a skorbut. Már pedig tudtommal egyetlen egy ex-

pedíció se volt eddig, amely dúsabban lett volna ellátva változatos és elsőrendű eleséggel, mint a mienk, s éppen azért joggal remélhetjük, hogy bennünket is megkímél a skorbut. De máskülönben ezt a kis kockázatot mindenesetre vállalnunk kell a nagy cél kedvéért; utóvégre is olyan expedícióról van szó, amelynek sikeréért már eddig is számos hőse a tudománynak sokkal nagyobb kockázatot vállalt, mert tulajdon életét vitte vásárra!

Hátra volt még, hogy kiválasszam társamat erre a veszedelmes expedícióra. Sok tanácskozás és megfontolás után Johansenre esett a választásom, s miután ebben véglegesen megállapodtunk, mindjárt hozzá is fogtam az előkészületekhez. Mindenekelőtt készíttettem olyan kajakokat (csónakokat), aminőket az eszkimók használnak, aztán kijavíttattam és célszerűbbre alakíttattam át a szánokat, kipróbáltam a műszereket, amelyeket magammal kellett vinnem, hogy elvégezhessem a tudományos megfigyeléseket. Nagy gondot fordítottam ruházatunkra, melyet alaposan kifoltoztunk, aztán nagy, meleg alvó-zsákokat varrtunk, amelyekbe majd belebújunk, ha utolér bennünket az éjszaka a hómezőn s végül gondosan megállapítottuk a szükséges élelmiszerek minőségét és mennyiségét is. Ezekkel az előkészületekkel foglalkoztunk csaknem egész télen át, és pedig nem csupán mi ketten, Johansen és én, hanem társaink egy része is. Hiszen az expedíció sikere dicsőséget jelentett mindnyájunknak, még azoknak is, akik nem vehettek részt benne.

November 30. — Ma reggel, éppen a hajó orra előtt, medvenyomokat vettem észre a jégen. A medve kelet felől jött, torony iránt ügetett a frissen fagyott jégen át egészen a hajóig, de valami hirtelen megijeszthette, mert nagy ugrásokkal menekült éppen abba az irányba, amerről jött. Sajátságos, hogy még ebben a sivatagban is akad medve: — ugyan mit kereshet itten, ahol igazán reménye se lehet arra, hogy prédát talál? Ámbár ezek a fenevadak épp olyan jól tűrik a koplalást is, mint a hideget, s valószínűnek tartom, hogy akármelyik egész kényelmesen megtehetné az útat innen, ahol

mi vagyunk, egészen az északi sarkig, anélkül, hogy ezalatt csak egy falatot is ennék.

Olvasgatom mostanában az északsarki expedíciók történetét a Franklin-periódus alatt, továbbá a Franklin fölkutatására indult expedíciók hivatalos jelentéseit. Meg kell vallanom, hogy bámulat fog el, ha összegezem azt a tömérdek fáradtságot, szenvedést és nélkülözést, mellyel ezek az emberek az életmentés ideális, nagy céljáért megküzdöttek. Az angol nemzet méltán büszke lehet rájuk, mert ekkora önfeláldozás szinte páratlan a kultúra történetében. Emlékszem, hogy már gyerekkoromban is olvastam ezeket a történeteket s fiatalkori fantáziám elborzadt a szorongó vágyakozásban, mely elém varázsolta ezeket a rendkívüli, mesés vidékeket. Most ismét olvasom ezeket a hősi történeteket, már mint meglett férfi, aki szerzett is némi tapasztalatokat: — és most, hogy a fantáziának már semmi köze sincs a valósághoz, őszinte csodálattal hajlok meg az akarat és bátorság óriásai előtt. Micsoda elszántság lakozhatott egy-egy Parry, Franklin, James Ross, Richardson, Mc Clure és Mc Clintock, meg a többiek lelkében!

Valóban, nincsen semmi új a nap alatt. Ahogy előkészületeimmel bajlódtam, rájöttem lassanként, hogy mindazt, amit, mint a magam találmányát, oly nagyra tartottam, már nagy részben Mc Clintock is használta 40 évvel ezelőtt. Nem az ő hibája volt, hogy oly országban született, ahol a hócipő használatát nem ismerték, sőt ahol havat is alig láttak egész télen. Mégis mily óriási távolságokat tett meg a jégmezőn, noha a szánon való utazáshoz csak első telelése alatt szerezhetett tapasztalatokat, s nemcsak hogy a hócipőket nem ismerte, hanem még a szánkója is egyszerű, kezdetleges volt s meg se közelíthette a miénket, mely az eszkimó-szánok minden előnyét, — a könnyűséget, tartósságot, célszerűen szétálló vastalpakat, stb. — egyesítette magában. És mégis: a szenvedések, fáradalmak és nélkülözések ellenére is, olyan eredményeket produkált, hogy senki se szárnyalhatja túl, sőt még mérkőzni is csak kevesen tudnak vele, kivéve talán a szibíriai partokon lakó oroszokat. De ezeknek megvan az a nagy elő-

nyük, hogy oly országban laknak, ahol a hó és a fagy, meg a szörnyű hideg mindennapi jelenség.

Amikor a sarki jég rianása összeroppantotta a hajójukat, a Parry-expedíció tagjai nagy hókunyhót építettek a szárazon, melyet „Gondviselés erődjé"-nek neveztek el. Igazi vakondok-élet volt ez, beszorítva a hó alá az örökös viharoktól, de a legénység jól tűrte a viszontagságokat, sőt még az egyhangú élet unalmán is igyekezett változtatni. Melville-szigeten teleltek és Parry megírta naplójában, hogy a legénység mulattatására színielőadásokat rendeztek és újságot adtak ki. Beechey hadnagy fölcsapott színigazgatónak, Sabine kapitány pedig a „Téli Ujság" szerkesztője lett. Az újság 1819 november 1-től 1820 március 20-ikáig minden hét hétfőjén megjelent, a színielőadásoknak pedig oly sikerük volt, hogy még maga az öreg Parry is írt színdarabot. Aztán, mikor tavasz közeledtével szünni kezdtek a viharok, kimásztak lassanként a „Gondviselés erődjé"-ből s ki-kirándultak vadászatra. Parry, Beechey és Sabine voltak az elsők, akik elindultak kémszemlére a szigeten, hátha valami vadra bukkannak. Nem is kellett nagyon messzire menniök, mert alig jutottak másfél angol mérföldnyire az erődtől, máris számos csapásra bukkantak. Egy darabig követték ezeket a nyomokat, de aztán habozva, tanácstalanul álltak meg.

— Ezek medvék, — jegyezte meg Parry kapitány.

— Még pedig hatalmas medvék, — folytatta Beechey hadnagy, — és többen vannak, semmint kívánatos. Ha a nyomok nem csalnak, akkor legalább is öt hatalmas fenevad csatangolt erre, mi pedig mindössze csak hárman vagyunk.

— Akkor jó lesz vigyázni, — szólt közbe Sabine kapitány, — mert ezek az állatok nagyon veszedelmesek; a nagy hideg megkoplaltatta és vakmerőkké tette őket.

— Úgy látszik, megérezték, hogy az erődben élőlények vannak, — jegyezte meg Parry kapitány — s valószínűleg meg is fognak támadni bennünket. Már most, hogy tisztán lássuk a szándékukat, egyengessük el egy darabon a jegesmedvék nyomait s holnap jöjjünk el ide ismét; ha megint friss

nyomokat találunk, akkor bizonyos, hogy az erőd körül ólálkodnak és ránk fenik a fogukat.

Körülbelül hatszáz lábnyi területen elegyengették a medvék lábnyomait s aztán hazatértek. Az éjszakát nyugodtan töltötték és másnap reggel mindjárt korán elindultak, hogy megbizonyosodjanak a medvék lábnyomai felől. Csakhamar friss nyomokra bukkantak, ezek azonban már sokkal közelebb estek a „Gondviselés-erőd"-höz, mint a tegnap látott nyomok.

— A fenevadak határozottan ránk fenik a fogukat, — szólt Parry kapitány fejcsóválva.

— Mindenesetre nézzünk utána, hogy hol tanyáznak, — mondta Beechey hadnagy. — Úgy látszik, nem lehetnek messze, s ha a hely alkalmas, akkor visszatérhetünk ide többedmagunkkal és hajtóvadászatot rendezhetünk rájuk.

Ezt mind a hárman helyeselték s nyomban el is indultak. Tíz-tíz lépésnyi távolságban egymástól óvatosan haladtak előre, hogy közel legyenek s kölcsönösen segíthessenek egymáson, ha esetleg veszedelem fenyegetné őket... Ezalatt otthon a második hadnagy kieresztette a kutyákat, hogy kifutkározhassák magukat a napon, a vitorlamester pedig eleséget hordozott be az erődbe a közelfekvő, szintén jégből épített raktárból. Az orvos szintén kisétált; zuzmókat keresett a hómezőn és néhány megfigyelést óhajtott tenni. Egyszerre csak puskaropogás hallatszott, nem messzire az erődtől.

— Bizonyára vadat találtak, — örvendezett a hadnagy.

De aztán, mikor a puskaropogás megismétlődött, meghökkent egy kicsit... Élesen fülelt, de a halotti csöndben nem hallatszott semmi nesz. Szorongó szívvel kapaszkodott föl az erőd mellett föltorlódott jéghegy tetejére s amint lepillantott a hómezőre, úgy megriadt attól, amit látott, hogy szinte elállt a szava s alig tudott levergődni a kunyhóig.

— A medvék! — kiáltotta lélekszakadva: — itt vannak a medvék.

A legénység ijedten menekült a jégpalotába, a három vadász pedig lóhalálban futott hazafelé. Hét darab, roppant nagy jegesmedve ügetett a nyomukban. Leghátul járt Parry

kapitány, akit a fenevadak már-már utolértek. De azért a bátor ember csak egyre futott; eldobta fejszéjét, majd puskáját s végül már prémes sipkáját is, és mindannyiszor újabb és újabb egérutat nyert. Mert a fenevadak kíváncsi vérszomjjal rohantak rá az elhajigált tárgyakra, óvatosan megszaglászták, darabokra tépték s csak aztán üldözték újra a menekülőt. Így érkeztek meg elfulladva, lelkendezve a „Gondviselés erőd"-höz, melynek ajtajában szorongva várták őket a többiek, s amint Parry kapitány is beugrott az ajtón, rögtön bezárták és eltorlaszolták. Éppen ideje volt: mert az első medve már alig volt tőle öt lépésnyire!

— Ez volt ám a menekvés a halál torkából! — lihegte Parry kapitány, leroskadva az első ágyra, s törülgetve homlokáról a lecsurgó verejtéket. — Ezer szerencse, hogy mindnyájan biztos födél alatt vagyunk.

— Nem mindnyájan! — szólt közbe szorongva a vitorlamester: — még hiányzik valaki.

— Hogy-hogy?... kicsoda?

— A doktor még a szigeten van; zuzmókat ment gyüjteni még reggel s azóta nem láttuk.

— Irgalmas Isten! — kiáltott föl Beechey hadnagy rémülten.

— Nem szabad cserben hagynunk! — mondta Sabine kapitány határozottan.

— Rögtön induljunk utána! — szólt Parry kapitány elszántan!

S fölugrott, hogy kinyissa az ajtót. De alig hogy kinyitotta, nyomban be is kellett csapnia, mert egy medve máris bedugta bozontos fejét a nyíláson... Ostromzár alatt voltak tehát, — talán sokkal veszedelmesebb helyzetben, mint a doktor, mert a medvék itt ólálkodtak a jégpalota körül, készen rá, hogy széttépjék, aki az ajtón kimerészkedik. És ők mégis mind a derék doktorra gondoltak, aki a halál torkába jön, ha hazafelé siet... hét medve éhes torka várja itt: — s nekik még arra sincs módjuk, hogy figyelmeztessék a veszedelemre! Hacsak a lövéseket meg nem hallotta, s ezért nem lesz óvatos, mikor hazafelé tart.

— Minden áron meg kell mentenünk az orvost, — jelentette ki Parry kapitány határozottan.

— De hogyan?...

Erre a kérdésre egyelőre senki se tudott megfelelni. Arra gondolni se lehetett, hogy támadást intézzenek a medvék ellen; sőt nekik kellett vigyázniuk, hogy a medvék meg ne támadják a házat, mert ha neki fekszenek roppant testük súlyával, könnyen betörhetik a falakat s akkkor mindnyájuk élete halálos veszedelemben forog. De valamit mégis tenni kellett. Sabine kapitány tehát óvatosan lőrést vájt a jégfalban, hogy majd ezen át célba veszi a medvéket s vagy lelövi, vagy elriasztja őket. De alig dugta ki puskája csövét a lőrésen, valami erő megragadta odakint s oly erővel rántotta ki, hogy még a jégfalból is ki kitört egy jókora darab. Szerencsére a vitorlamester is ott állt és nyomban betömte a támadt nyílást friss hóval, s miután vízzel is megöntözte, néhány perc mulva ismét keményre fagyott a fal.

Ekkor Parry kapitánynak kitünő ötlete támadt. Óvatosan új lőrést furatott a kunyhó falának szemben fekvő oldalán s elővette a nagy vasrudat, melyet piszkavasnak szoktak használni. A vasrudat beledugta a kályha izzó parazsába, s aztán egészen közel a lőréshez, még egy likat furatott a jégfalba, de csak úgy, hogy a lik nem ment keresztül, hanem hagyott még egy vékony réteget, hogy a medvék ne vegyék észre. A piszkavas eközben vörös-ízzóra tüzesedett s ekkor Parry kapitány megmagyarázta a haditervét:

— Amíg én ezzel a tüzes vasrúddal visszariasztom a medvéket, azalatt ti a lőrésen vegyétek célba őket, de a puska csövét ne dugjátok ki, nehogy megint kicsavarják kezetekből a fegyvert.

A kapitány fölvette az ízzó vasdorongot s keresztüldöfte a vékony jégkérgen. Hirtelen éles sistergés hallatszott, s nagy gőzfelhő támadt, amint a tüzes vasrúd megolvasztotta a jeget Ugyanakkor a láthatatlan erő megragadta kivülről a vasrudat, de rögtön ismét el is bocsátotta s egyúttal fájdalmas vonítás hallatszott, — amelyet azonban elnyomott az ostromlottak puskáinak ropogása. Négy lövés dördült el egyszerre, s

úgy látszott, hogy nem eredménytelenül, mert kívülről újabb ordítás hallatszott; a taktika tehát mintha bevált volna.

— Kezdjük újra! — szólt Beechey hadnagy vígan: — majd csak végzünk a fenevadakkal!

Gyorsan betömték a nyílást, melyet a vasrúd ütött a jégfalon és Parry kapitány ismét betette a tűzbe. Negyedóra múlva ismét ízzó lett a piszkavas és ekkor Parry kapitány megint keresztüldöfte a likon, mialatt a többiek készen álltak a lőrés előtt, hogy ismét kilőjjenek... Ám ekkor különös dolog történt; a vasrúd nem hatolt keresztül a vékony jégkérgen, hanem valami kemény tárgyba ütközött, amely azonban éppen úgy sistergett, mint a hó, mikor olvad.

— Mi történt? — kérdezték a többiek nyugtalanul.

— Azt hiszem, hogy az átkozott medvék jégtuskókat gördítettek a fal mellé, — magyarázta Parry kapitány aggódva... Ennek pedig szomorú vége lehet, mert úgy látszik, hogy elevenen fognak befalazni bennünket.

A medvék valóban ezt cselekedték: jégdarabot jégdarabra gördítettek a ház köré és föléje, mintha csak elevenen akarnák eltemetni zsákmányukat, hogy aztán annál könnyebben és veszély nélkül férhessenek hozzá, ha már megfulladtak. És a helyzet kezdett aggasztó lenni; a vastag falakon át nem hallatszott semmi nesz, s a minden oldalról elzárt szoba fülledt levegőjében mindjobban érezhető lett a sok kilehelt szénsav káros hatása.

— Mindnyájan megfulladunk! — tört ki Beechey hadnagy elkeseredetten.

— Bizonyos, hogy tennünk kell valamit, — szólt Sabine kapitány: — a levegő egyre fojtóbb lesz, s okvetlenül ki kell törnünk börtönünkből, ha csak elpusztulni nem akarunk.

— Egyelőre vacsoráljunk és várjuk meg az éjszakát, — tanácsolta Parry kapitány; — hátha közben akad valami mentőgondolatunk; vagy ha nem: éjjel észrevétlenebbül törhetünk nyílást a tetőn, hogy némi friss levegőt kapjunk.

Nagyon nyomott hangulatban vacsoráztak s alig beszélgettek pár szót. Ez a pár szó is inkább a szerencsétlen doktor körül forgott, akit mindnyájan nagyon sajnáltak, mert tele

volt buzgalommal és emberszeretettel önfeláldozó kötelessége teljesítésében. Végre nyolc óra tájban, amikor már a lámpás is szinte csak pislogva égett a szoba rossz, elhasznált levegőjében, megtöltöttek minden puskát, hogy készen legyenek a kirohanásra s egyúttal hozzáfogtak, hogy nyílást törjenek a szoba mennyezetén. Az asztalra széket tettek s erre állt föl a vitorlamester, — de alig dolgozott tíz percig, amikor Parry kapitány óvatosan félbeszakította.

— Pszt! — mondta halkan: — nem hallanak valami sajátságos neszt?...

A vitorlamester rögtön abbahagyta munkáját s mindnyájan lélekzetüket visszafojtva hallgatóztak... S valóban úgy tetszett, mintha valaki halkan kaparászna a kunyhó falán, éppen azon a tájon, ahol az ajtó volt.

— Úgy látszik, hogy ránk törnek a medvék, — szólt Parry kapitány suttogva.

— Legalább egyszerre vége lesz a szorongásnak, — felelte Beechey hadnagy fogcsikorgatva: — szemtől-szembe fogunk megküzdeni életünkért az átkozott fenevadakkal.

Csend lett, s mindnyájan feszülten figyeltek. A zaj tovább tartott és mindjobban hallatszott: — mintha a fenevadak karmaikkal kaparták volna a jeget.

— Már alig lehet egy méternyire, — suttogta Parry kapitány: — mindenki résen álljon!

A vitorlamester, aki hatalmas termetű óriás volt, két kézre markolta súlyos fejszéjét s úgy várta, míg a medve majd bedugja a fejét, mialatt a négy hajóstiszt töltött puskával állott mellette... A zaj közben egyre hallhatóbb lett; a medve, mintha acélkarmai lettek volna, sorra szedte szét a jégkockákat, melyekből a palota épült. Már csak az utolsó kocka hiányzott, — amikor az is levált a faltól, sötét nyílás támadt a helyén, s mindjárt aztán valami homályos alak nyomult befelé rajta... A vitorlamester megsuhintotta feje fölött a fejszét s már-már lesújtott vele, mikor egy ismerős hang rákiáltott:

— Megálljon!

— A doktor!... A doktor! — kiabáltak ujjongva összevissza.

A vitorlamester hirtelen betömte a nyílást, melyen át a doktor bemászott a kunyhóba s aztán megindult a kíváncsi kérdezősködés, amelynek vége-hossza nem volt. A doktor egész röviden így mondta el a vele történteket:

— A puskaropogás figyelmessé tett a veszedelemre. Akkor éppen hajónk romjai körül jártam; gyorsan fölmásztam egy jéghegyre s onnan láttam, hogy önöket hét medve kergeti. Rögtön indultam hazafelé, de még idejében észrevettem, hogy a medvék hogyan rakják körül jégdarabokkal a kunyhót. Várnom kellett hát, míg beesteledik, hacsak a biztos halál torkába rohanni nem akartam. És, mivel a medvék állandóan itt tanyáztak a kunyhó körül, kénytelen voltam a puskapor-kamra felé kerülni, hogy a fenevadak észre ne vegyenek. Óvatosan belopóztam a kamrába s jégvágó késemmel onnan vájtam alagutat idáig... képzelhetik, mennyire elfáradtam s milyen éhes lehetek!... Adjanak hát hamar valami harapni valót...

A doktor farkas-étvággyal megvacsorázott s aztán ismét kiásta azt a likat, amelyen bejött; visszabujt az alagútba s pár pillanat mulva egy hatalmas rókával tért vissza.

— Ezt ma reggel lőttem, és nagy szükségünk lesz rá, — mondta. — Most pedig hallgassák meg, hogy miképpen akarok elbánni támadóinkkal: egy hordó puskaporral levegőbe röpítjük a medvéket.

Mindnyájan álmélkodva néztek a doktorra és várták a magyarázatot.

— Az alagút, — folytatta az orvos, — amelyen bejöttem, egyenesen a puskapor-kamrába vezet. Ha most onnan tovább ásunk, vagy száz lábnyira, akkor elég távol leszünk a puskapor-kamrától; ott fogjuk fölállítani az aknát, odavisszük a hordó puskaport, kitörünk a fölszínre, ezt a rókát kitesszük csaléteknek, — a többi aztán magától következik.

A terv kitűnő volt és mindnyájan ujjongva helyeselték. Rögtön hozzáfogtak az alagúthoz, melyet fölváltva ástak, úgyhogy egy-egy ember csak félóráig dolgozott rajta, nehogy túlságosan kifáradjon. Így aztán reggel nyolc óra tájban már

készen volt a száz láb hosszú alagút. A havat, melyet kikotortak belőle, a kályha tüzénél nyomban megolvasztották, hogy kisebb helyet foglaljon el, s aztán lefolyást ástak neki a kunyhó falának tövébe, ahol megint jéggéfagyott.

A doktor most lyukat fúrt a lőporkamra oldalába, hogy megnézze, mit csinálnak a medvék. Mind a hét ott lebzselt az erőd körül, de már látszott rajtuk, hogy nagyon türelmetlenek. Meg-megbolygatták a hatalmas jégdarabokat, sőt egyszerre csak, mintha megszállta volna őket a rombolás dühe, vadul nekiestek az erőd falainak, mintha szét akarnák hányni.

— Sietnünk kell, — szólt a doktor, — még mielőtt betörhetnének a házba a gazfickók.

Gyorsan bebujt az aknába, végigmászott benne egészen az aknáig, amely kúpalakban volt ásva, mint a cukorsüveg, úgyhogy a csúcsán alig volt egy láb vastag a jégréteg. Becipelte a puskaporos hordót, továbbá egy gerendát, melyre hosszában rákötözte a rókát. Bent az aknában úgy támasztotta föl a gerendát, hogy felső vége éppen a cukorsüveg csúcsáig ért, s ekkor a lőporkamrában elhelyezett villamos gyujtókészülék két zsinorját beledugta a puskaporba, úgy hogy a két drótszál vége csak egy-két milliméternyire volt egymástól. Mikor ez mind készen volt, ismét visszamászott társaihoz, s így adta elő a haditervet:

— Nekem még egyszer vissza kell mennem az aknába; ott tüzes taplót kötök a róka fejére s aztán hirtelen fellököm a gerendát a jégkérgen keresztül, úgyhogy a róka teste félig kint lesz az aknából s a medvék megláthatják; de, ha nem látják is meg, érezni fogják a tüzes taplótól pörkölt szőr és hús szagát, úgy hogy menten rárohannak a prédára. Mivel a medvék a ház körül vannak, lesz elég időm a visszamenekülésre, sőt arra is, hogy néhány nagy jégdarabbal eltorlaszoljam az alagútnak felénk torkolló száját; így a robbanásnak sokkal nagyobb hatása lesz fölfelé, a mi irányunkban ellenben alig lesz érezhető. Mihelyt visszaérkeztem ide önökhöz, rögtön lesni fogjuk a résen át, hogy mikor rohannak rá a medvék a rókára; s mihelyt mind együtt lesznek, — abban a pillanatban meg-

nyomjuk a villamos áram vezetékének gombját, — s a medvék levegőbe repülnek.

— Pompás gondolat! — szólt Parry kapitány, melegen megszorítva az orvos kezét.

— De még nem végeztem, — folytatta a doktor. — A robbanás pillanatában mindnyájunknak készen kell lennünk a kirohanásra. Mert ha a medvék esetleg nem mind pusztulnának el, a föntmaradókkal nekünk kell végeznünk. Ez is könnyű dolog lesz, mert a fenevadakat a robbanás részben megriasztja, részben pedig megvakítja, ha ugyan nyomban meg nem öli.

A terv csakugyan kitűnő volt és Parry kapitány teljesen helyeselte.

— Mindent megtettünk, — mondta, — ami gyarló erőnktől telt. A többit bízzuk Isten jóságára s az ő segítségével fogjunk munkánkhoz!

A doktor tehát a vitorlamester kíséretében visszamászott az aknába. A vitorlamester nagy erővel fellökte a gerendát, mely áttörte a jégkéreg felső peremét, úgyhogy a rókának egész felső teste látható lett; sőt, hogy a gerenda el se dőlhessen, alsó végét rátámasztotta a puskaporos hordó tetejére... A tüzes tapló, melyet az orvos rákötött a róka fejére, sisteregve pörkölte az állat szőrét, melynek átható bűzét a szél fölkapta és vitte a medvék felé. Ezek javában szakgatták, tépték, dobálták az erőd jégtömbjeit, mikor hirtelen megcsapta orrukat a fínom pecsenye illata. Hirtelen megálltak, fölkapták fejüket és szimatolva fordultak a róka irányában; mikor megpillantották a zsákmányt, gyors ügetéssel iramodtak feléje mind a heten; de mikor odaértek, pár pillanatig gyanakodva álltak meg a gerenda láttára. És, mintha a füst is aggasztotta volna őket... Mindez azonban csak egy-két percig tartott s akkor vad ordítással csaptak le a zsákmányra, egymásba gabajodva a szilaj dulakodásban...

E pillanatban irtózatos dördülés hallatszott s a robbanás ereje jó darabon megrázta az egész jégmezőt. Parry, Sabine, Beechey és az orvos kirohantak, hogy szükség esetén a medvékre tüzeljenek; de erre már nem volt szükség: a medvék

darabokra szaggatva és félig megsülve hullottak vissza a földre: — az expedíció megszabadult a halálos veszedelemből s egyuttal fínom, friss pecsenyéhez is jutott, ami a sarkvidéken nem utolsó dolog...

... Ime, ilyen viszontagságokkal küzködtek a sarki utazók csak a század elején is: — ugyan micsoda ehhez a mi kényelmes életünk, s ki mondhatja, hogy veszedelmes ma már a sarkutazás?... Úgy élünk, mint otthon, a civilizáció szívében, a medvéktől nem félünk, sőt örülnénk, ha jönnének, mert legalább némi szórakozást nyujtanak egyhangú életünkben!

December 14. — Tegnap nagy ünnepet ültünk és volt is rá okunk. A legfontosabb csillagászati számítások szerint ugyanis a *„Fram"* az északi szélesség 82° 30′ alá ért, tehát oly magasra jutott, amily magasan még soha se járt előtte hajó a sarkvidéken. Ezt a nagy eseményt mindenekelőtt pompás ebéddel ünnepeltük meg, amelynek egyik legkiválóbb epizódja volt, hogy friss kenyeret is kaptunk, sőt vacsorára még mazsolás kalácsot is sütött a szakács. Aztán következett a hangverseny, mely alatt likőröket és befőtt gyömölcsöt hordtak körül. Bezárta a mulatságot a nagyszerű cseresznyés-puncs, mely mindnyájunkat oly emelkedett hangulatba hozott, hogy többen közülünk táncra is kerekedtek.

A pohárköszöntők hosszú sorozata is a puncs fölszolgálásával egyidejűleg indult meg. Természetesen mindenki beszélni akart és beszélt is. A legelső felköszöntő, ahogy ez illett is, a „Fram" dicsőítése volt; és a derék hajó rá is szolgált a hálás elismerésre, mert már eddig is megmutatta, hogy menynyit ér. Emlékeztünk, hogy elutazásunk előtt hány okos és tapasztalt ember csóválta aggodalmasan a fejét, — s hányan voltak, akik részint nyiltan, részint burkoltan megjósolták vesztünket és sajnálkozva búcsúztak el tőlünk. Mennyire csodálkoznának, s mennyivel kevésbé aggódnának ezek a vészjósló halálmadarak, ha most megláthatnának bennünket, amint nyugodtan és teljes kényelemben élvezzük a pompás vacsorát, oly magasan északon, ahol még senki se járt előttünk! Ime, a megkritizált, a lebecsült „Fram" lett az a hajó, melynél magasabbra még nem jutott el hajó a sarkvidéken. És remél-

hetőleg még itt se fog megállani; a jövendő ködös homályában bizonyára a sikerek és diadalok egész sorozata várja még s újabb és újabb dicsőséget fog hozni a nemzetre, mely fölépítette és hódító útjára kiküldötte. Egyelőre azonban hallgassunk ezekről a reményekről; érjük be a jelen örömeivel, a máig elért eredményekkel s igyunk egy nagyot a „*Fram*" egészségére, illetőleg jólétére s kívánjuk, hogy Isten áldása lebegjen fölötte a jövőben is!

A beszéd után fölhangzott a zene, s az éljenzés lecsillapulta után sokáig szólt a harmónium, majd a gramofon is, mely néhány kitünő, humoros kuplét játszott; ezeket kórusban énekeltük valamennyien s alig hiszem, hogy Európa akármelyik városában, kényelmes, modern mulatóhelyen is lett volna bármelyikünknek is fényesebb kedve, mint most. Közkívánatra kiállt a középre Lars mester, a hajókovács is és bevezetőnek pompás, kacagtató monológot adott elő, majd pedig „magántáncra" kerekedett s valami olyan „medve-szólót" lejtett el előttünk a leghihetetlenebb bakugrásokkal és egyéb figurákkal, hogy a társaságnak könnyei csurogtak a nevetéstől. És végül, a szűnni nem akaró óváció után, mellyel e nagyszerű „táncot" jutalmaztuk, Lars komolyan kijelentette, hogy mihelyt visszatérünk Krisztiániába, azonnal szabadalmaztatja ezt a pompás tánc-produkciót.

A viharos derültség lecsillapodása után megint új pohárköszöntő következett. Ez most azokra szólt, akik otthon vannak az édes hazában, akik évről-évre, napról-napra várnak bennünket s nem tudják, hogy gondolatban hol keressenek; akik hiába várnak tőlünk híreket, de azért erősen bíznak bennünk és sikerünkben, akik nagyon szeretnek bennünket s napról-napra imádkoznak a mindenható Istenhez, hogy vezéreljen vissza bennünket épen és egészségben, ahogy elindultunk. És végezetül felköszöntöttük azokat is, akik áldozatkészségükkel, buzgalmukkal és fáradozásukkal lehetővé tették, hogy útnak indulhassunk és vállalkozásunk sikere esetén dicsőséget szerezhessünk magunknak és nemzetünknek...

Késő éjfélig együtt tartott bennnüket a jókedv és a lelkesedés, a vídám zene és a kedélyes beszélgetés; sőt éjfél táj-

ban még jobban fokozódott az ünnepi, kellemes hangulat, mert a derék doktor kitünő szivarokkal traktált meg mindnyájunkat. Ez a kedveskedő meglepetés kétszeresen becses volt mindnyájunknak, mert a szivar egyre jobban fogyott a hajón s így most jól esett, hogy aggodalom és készletünk fogyasztása nélkül bőven és bátran fogyaszthattuk a — potyát!... De végre megelégeltük ezt a mulatságot is és jóval éjfél után pihenni tértünk. Azaz hogy a többiek lefeküdtek, de én még nem voltam álmos, és kimentem a födélzetre, ahol vagy fél óráig sétáltam, elgondolkozva a legkülönösebb dolgokról.

Most állunk a második tél küszöbén, s eddig még úgyszólván nem is igen változtattunk rendes életmódunkon. Állandóan a *„Fram"*-on laktunk, ahol éppen úgy megvolt minden kényelmünk, mint általában azoknak a hajósoknak, akik a személyszállító luxus-gőzhajókon teljesítenek szolgálatot. Hogy hideg van?... Hát éreztük ezt a hideget jó meleg ruhánkban és fűtött kabinjainkban? Hiszen a „Fram"-nak már a szerkezete, az építési módja is olyan volt, hogy a külső hideg ellen még mérsékelt fűtés mellett is meg kellett védnie bennünket. Arról nem is szólván, hogy sajátos alkotása miatt vígan dacolhatott a legerősebb jégtorlódás nyomásával is és nem kellett félnünk attól, hogy összeroppan, mint ahogy az előttünk járt sarki utazók legtöbbjének hajója rendesen ott maradt, ahol az első téli fagy érte.

Kivétel a bátor Mc Clure, akinek utazását csak a minap olvastam. Ez a vakmerő hajós 1850-ben indult el az *„Investigator"*-ral, miután a *„Herald"*, melynek kapitánya Kellet és a *„Flower"*, melynek kapitánya Moore volt, már két év óta sikertelenül keresték a szerencsétlenül járt Franklin admirális nyomait. Mc Clure kapitánynak kettős célja volt: vagy megtalálja a Franklint, vagy ha nem akad rá az expedíció nyomára, akkor fölfedezi az északnyugati átjárót, melyet már annyi expedíció keresett sikertelenül.

Nem sokkal elindulása után, 1850 augusztus 5-ikén, utoljára érintkezett európai emberekkel; találkozott ugyanis Kellet kapitány hajójával, a *„Flower"*-rel, s miután megtudta, hogy minden kutatásuk Franklin után eredménytelen volt,

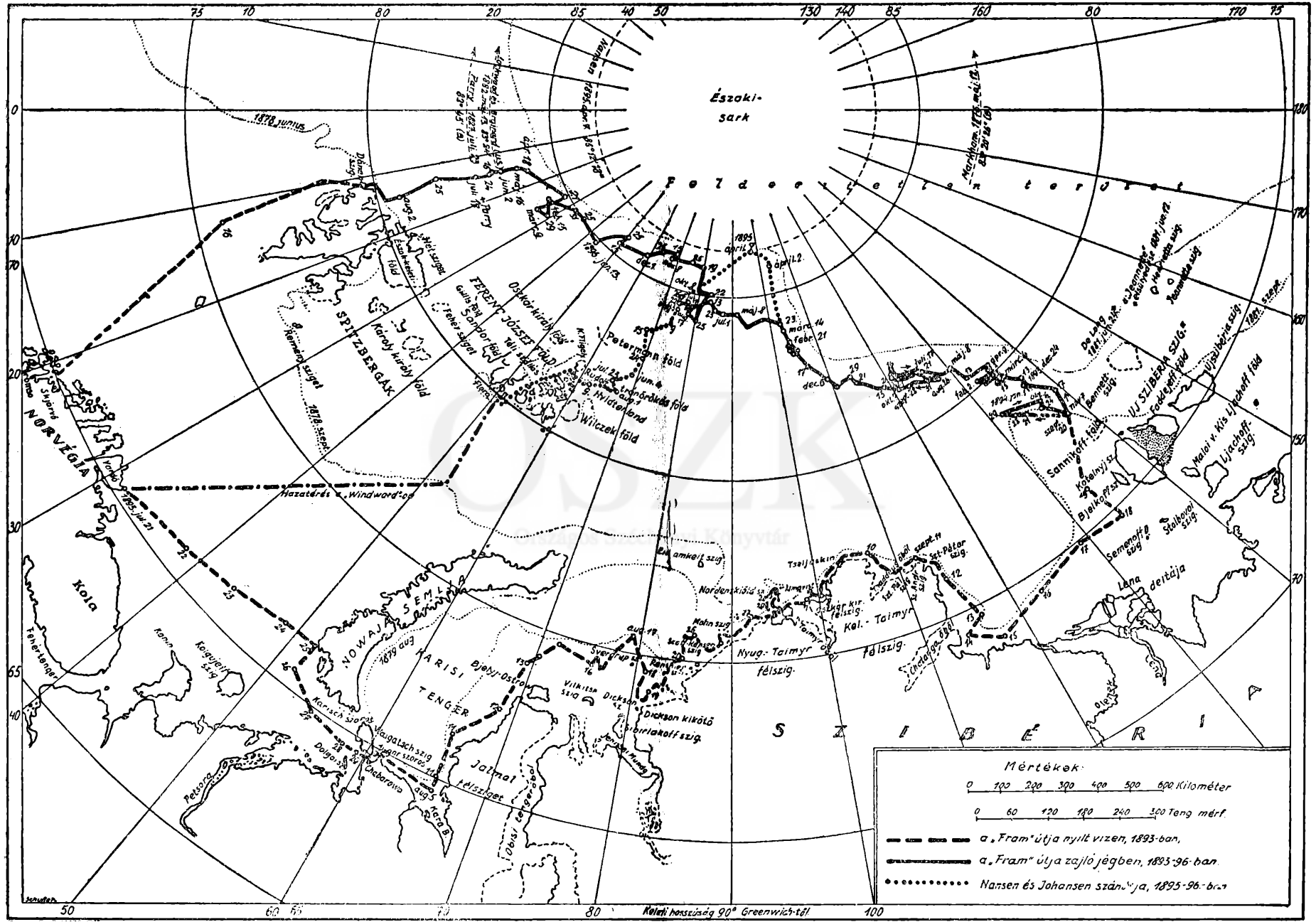
Északi-
sark
Földet nem látott terület
NORVÉGIA
Kola
SPITZBERGÁK
Károly király föld
Ferenc József föld
Wilczek föld
Hazatérés „Windward"-on
NOWAJA SEMLJA
KARISI TENGER
Jalmal félsziget
Nyug.-Taimyr félszig.
Kel.-Taimyr félszig.
SZIBÉRIA
Lena deltája
Jana
Mértékek
0 100 200 300 400 500 600 Kilométer
0 60 120 180 240 300 Tenger mérf.
a „Fram" útja nyílt vízen, 1893-ban,
a „Fram" útja zajló jégben, 1893-96-ban.
Nansen és Johansen szánútja, 1895-96-ban
Keleti hosszúság 90° Greenwich-től

nekivágott a Jeges-tenger keleti részének; augusztus 30-ikán elérte a Bathurst-fokot, szeptember 6-ikán fölfedezte Behring földjét, később pedig Albert herceg földjét. Remélte, hogy még a tél beállta előtt eljuthat a Melville-öbölbe, de a Walesi-herceg-szorosban úszó jéghegyek fogták körül hajóját, úgy hogy nem mehetett tovább; az 1850-ről 1851-re forduló telet ott kellett tehát töltenie. És ezen a kemény, kegyetlen télen számos expedícióval vágott neki a jégmezőnek, hogy megkeresse a Melville-öbölhöz vezető utat; a roppant hideg s eleségének fogyta azonban visszafordulásra kényszerítette.

Megvárta tehát a tavaszt s ekkor hajójával kelt útra, hogy eljuthasson a Melville-öbölbe. Szerencsésen föl is hajózott húsz mérföldnyire, de ekkor oly irtózatos északi szél támadt, amely ellen mit se tehetett s a vihar lesodorta, visszaverte hajóját dél felé. Most nyugat felől kísértette meg, hogy följusson oda, ahová keletről nem juthatott el, s tömérdek viszontagság után június 18-ikán el is érte a Kellet-fokot, 20-ikán az Alfréd-herceg-fokot, de mire a Banks-szorosba ért, megint elállták útját a jéghegyek.

Másodszor is ki kellett telelnie a sarki jégben és szeptember 26-ikán választott téli tanyát a Mercy-öbölben, ahol 1852 tavaszáig maradt. Áprilisban, mire kitavaszodott, már csak nyolc hónapra való elesége volt, de azért a visszatérésre nem is gondolt. Megint szános expedíciót szervezett s ezúttal el is jutott a Melville-szigetre; április 28-ikán megpihent a Winter-Harbourban („Téli kikötő"), amelyet azért hívnak így, mert 33 évvel Mc Clure előtt Parry is ott töltött egy telet. Az ott fölállított cairn-ben, vagyis menedékházban hátrahagyott egy írást, melyben bejelentette azt a szándékát, hogy az északnyugati átjárón fog hazatérni Angliába... Más ember kétségbe esett volna ily helyzetben, de Mc Clure más fából volt faragva; ugyancsak szánon visszatért a Mercy-öbölbe, ahol a harmadik telet töltötte.

Amint tavasz elején látta Mc Clure, hogy az eleség-készlet ijesztően fogy, a hajó legénységének felét vissza akarta küldeni Angolországba. Az indulás napját március 15-ikére tűzte ki, de ezt megelőzőleg, március 6-ikán, egyszerre csak

egy embert pilantott meg, aki egyenesen hajója felé közeledett a jégmezőn s már messziről integetett a kezével. Kellet kapitánynak, a „*Herald*“ parancsnokának a küldöttje volt: Pim hadnagy. A „*Herald*“ emberei ugyanis megtalálták Parry téli szállásán Mc Clure írását, melyen rajta volt hajójának akkori állomása is, és a vakmerő Pim hadnagy elment a Mercy-öbölbe, hogy találkozzék Mc Clure-rel!

A látogatást Mc Clure úgy adta vissza, hogy tizenkét nap alatt százhetven tengeri mérföldet tett meg és fölkereste Kellet kapitányt a Melville-szigeten. De a vakmerő hajós még evvel se elégedett meg; visszafelé négyszázhetven mérföldet gyalogolt s már nem hajójára tért vissza, hanem Beechey-szigetre ment, ahová június 2-ikán érkezett meg. Itt egyik hadnagya, Creswell, a beteg matrózokkal fölszállott a „*Phoenix*“ födélzetére s a Behring-szoros és a Farewell-fok között elterülő tengeren át visszatért Londonba. Ekképen Mc Clure, bár nem járhatta meg hajójával, mégis fölfedezte az északnyugati átjárót, mert az egyik oldalon fölment, a másikon pedig visszatért.

December 27. — Megint elmult karácsony és mi még mindig itt vagyunk, befagyva a sivatag tengerbe, a hó- és jégmezők kellős közepén. Elzárva hazánktól és családunktól, távol a társadalomtól és a világ zajos forgatagától, mint örökös börtönre ítélt rabok töltjük a napokat, a hónapokat, sőt már az éveket is és a mindennapi élet megszokott kényelmén kívül úgy szólván semmi más örömet és változatosságot nem élvezünk. Ez bizony elég szomorú sors, de engem mégse ver le, sőt inkább azt mondhatnám, hogy kedélyállapotom általános vonása a nyugodt elégedettség, a csöndes és derült boldogság. Hiszen elértem célomat, vagy legalább is útban vagyok feléje s úgy érzem, mintha valami nagyszerű dolog várna rám, amely még a jövő méhében lappang ugyan, de azért jönni fog, mert jönnie kell, hogy betöltse minden vágyamat!

Ez már a második karácsony, melyet hazánktól távol töltünk el, az örök hó és jég birodalmában, a napfénytől megfosztott tél sötét országában. Mintha csak a halál birodalma,

egy óriási temető lenne ez a jégsivatag, ahol az életnek semmi látható nyoma nincsen: — és én mégis szeretem ezt a halotti csöndet, ezt a végtelen magányosságot, ahol csak mi, a „*Fram*“ képviseljük a mozgást és életet. Avagy nem nagyszerű, dicső és fölemelő érzés-e tudni, hogy a XX-ik századnak mindent lebíró civilizációja alig egy tucat emberre bízta az örök hó és sötétség országának földerítését s e tucat embernek én vagyok a szellemi vezetője?!

Most még én vagyok, — de már nem sokáig leszek az. Sajátságos, szavakkal le nem írható megindultság szállja meg lelkemet, valahányszor arra gondolok, hogy: — ime, ez az utolsó karácsony, melyet a „Fram“-on tölthetek. Mert itt kell hagynom ezt a várat, ezt a házat, ha kitűzött célomat el akarom érni. És szinte-szinte facsarja szívemet a fájdalom, ha eszembe jut, hogy itt kell hagynom ezt a pompás, erős, kényelmes, derék és hűséges hajót, mely valósággal második hazánk lett a hosszú hónapok során, s amelyet mindnyájan úgy megszerettünk, hogy minden darabkája mintha tulajdon testünk lenne! Társaim itt maradnak, s ők bizonyára eltöltenek rajta még néhány karácsonyt; sőt, Isten segedelmével, valószínűleg ezen is térnek vissza Európában és hazájukba: de én már nem leszek itt akkor, hanem, ki tudja, hol fogok bolyongani a hómezők úttalan sivatagában! . . .

Ezek a meglehetősen szomorú gondolatok azonban egy pillanatig se zavarták meg a karácsonyi ünnepek emelkedett hangulatát. Pompás ebédet és vacsorát kaptunk, s aztán még sokáig együtt maradtunk a szépen földíszített szalónban. És volt zene, sőt tánc is, s amikor mindebbe belefáradtunk, akkor előállott Mogstad, akiben valami csodálatos, őserejű kómikus tehetség lakozik, s úgy megnevettetett bennünket pompás mókáival, hogy szinte a könnyeink is csorogtak bele, Amundsen és Johansen pedig veszedelmes oldalnyilallást kaptak. Nagyban fokozta jókedvünket az is, hogy karácsony egész hetében déli szél fújt, s ennek segítségével az áramlat elvitt bennünket az északi szélesség 83-ik foka alá, — úgy hogy már csak 7 fokra, tehát összesen 420 tengeri mérföldre voltunk a sarktól. És, ha a szerencse csak kissé kedvez is, tavasz

beálltakor talán még közelebb leszünk hozzá... Vajjon sikerül-e aztán szánokon fölérni egészen az északi sarkig: — merész álom, melynek beteljesülését szívem egész erejével akarom, óhajtom és reménylem!

Karácsony napján kora reggel furcsa dolog történt az egyik legjobb kutyánkkal. Korán kisétáltam a hajóról, hogy megnézzem azt a nagy hasadást, mely a napokban ismét megnyilt a „*Fram*" oldalának hosszában s most félelmetesen zajlott és örvénylett. A kutyák, persze, mind velem jöttek és hangos csaholással rohantak előre-hátra, vígan marakodva egymás között. Még jóformán oda se értem a hasadékhoz, mikor az egyik kutya, mely nagyon gyorsan rohant előre, nem birt megállni a csuszamlós jégparton, nagy zuhanással belepottyant a vízbe. „*Pán*" volt ez, a legderekabb kutyánk s a szegény állat hiába erőlködött, hogy kivergődjék a végzetes fürdőből; bármerre akart kimászni, mindenütt csak süppedő hó-iszapra talált, amelyre nem tudott fölkapaszkodni. Egy hangot se lehetett hallani, csak a halk, recsegő zajt, amint a szerencsétlen állat lubickolt a jégtörmelékben; és oly sötét volt, hogy két lépésnyire se lehetett látni.

Óvatosan mentem előre a halk nesz irányában s hasra feküdve a szakadék partján, ki akartam húzni a szegény kutyát. De a part nagyon magas volt s én annyira a szélére csúsztam, hogy csaknem magam is fejtetőre buktam le a kutya után; amit pedig tapogatózva megfoghattam, csupa jégtörmelék és kásás hó-iszap volt. Visszakiáltottam tehát a hajóra, hogy hozzanak jég-szekercét, de mielőtt ez még megérkezett volna, „*Pán*" már szerencsésen kimászott a saját erejéből is. És ekkor érdekesen groteszk jelenet következett. A szegény állat, hogy kissé fölmelegedjék, őrülten ugrált, nyargalászott ide-oda a jégmezőn, a többi kutya pedig csaholva futkározott vele és körülugrándozta, nyilvánvaló örömébe, hogy pajtásuk szerencsésen megmenekült. Sajátságos, hogy még ezek az állatok is mennyire összetartanak és szeretik egymást. Mikor az imént „*Pán*" beleesett a vízbe, a többiek mind odarohantak és szükölve, vinnyogva néztek rám; meglátszott rajtuk, hogy sajnálják és szinte könyörögtek

hogy segítsek rajta. Noha a koromsötétségben nem láthattak semmit, azért egyre ott szaladgáltak a hasadék szélén, míg csak *„Pán“* ismét elő nem került. Más időkben és más körülmények közt talán egyik-másik darabokra is tépte volna marakodás közben *„Pánt“*, most azonban, mivel bajba került, valamennyi segíteni szeretett volna rajta s mind őrült, mikor a szegény állat végre csakugyan szerencsésen megmenekült.

Általában ezek az eszkimó-kutyák mind nagyon vadak, de egyszersmind hihetetlenül bátrak és szívósak is. Ha kellőképpen kitanítják, még a jegesmedvét is megtámadják, a sarki rókával pedig oly könnyen bánnak el, mint a mi agarunk a szegény nyúllal. Markham, aki 1874-ben indult el sarki útjára, a következő érdekes vadász-kalandot meséli el naplójában. November 3-ikán vadászni indult harmadmagával s elvitte kedvenc kutyáját is, melynek *„Léda“* volt a neve. A levegő tiszta volt, de oly csikorgó hideg, hogy a kilehelt pára rögtön köddé fagyott a szabad levegőn; ám a holdvilág csodaszépen ragyogott s a három vadász árnyéka messzire elvetődött a keményre fagyott hómezőn.

A derék kutya tüszkölve, szimatolva lótott-futott hol előre, hol hátra, mialatt a három vadász vígan beszélgetett. Már két óráig haladtak, de még csak nyomokat se találtak sehol a hóban. Markham nagyon csodálkozott ezen, de mivel a megelőző héten óriási hóviharok dühöngtek, azt hitte, hogy ez a zord, zimankós idő verte el a vidékről a vadakat, vagy ha nem, hát legalább rejtekeikbe szorította őket. Pedig nagyon szeretett volna legalább egy jegesmedvét vagy fókát elejteni, mert régóta nem ettek friss húst s az eleséget különben is kímélniük kellett... Egyszerre csak a kutya hangos csaholással villámgyorsan előre rohant, és a vadászok élesen hallották a messze távolból is, amint *„Léda“* állhatatosan és dühösen ugatott. A hang után siettek tehát s vagy félmérföldnyire erős gyaloglás után megpillantották végre a kutyát. Közepes magasságú halmocska tövében állt, melynek tetején idomtalan, esetlen tömeg mozgott jobbra-balra.

— Itt van a medve! — kiáltott föl Markham ujjongva.

Úgy tetszett, hogy alig vannak tőle ötven lépésnyire s az állat éppen szemközt fordult velük. Megálltak tehát s gondosan célozva, egymás után lőttek rá mind a hárman: a medve azonban föl se vette a lövéseket; még csak meg se fordult, — mintha a puskák ropogását se hallotta volna.

— Átkozott fénytörés! — kiáltott föl Markham kapitány bosszusan. — Mi ugyan jól megjártuk! Az a fenevad legalább egy kilométerre van tőlünk s mi itt potyára lövöldözünk.

Futva indultak a halmocska felé s amikor lihegve lőtávolra értek tőle, ismét mind a hárman célba vették, de most egyszerre adtak rá sortüzet. Az állat nyomban lefordult a halom tetejéről s a vadászok látták is, amint lefelé gurult a domb oldalán. Csodálkoztak ugyan egy kicsit, hogy ily könnyen leterítették az állítólagos jegesmedvét, de annál jobban örültek a sikerült lövésnek. Ujjongva szaladtak tehát *„Léda"* után, mely ezalatt odaért a halmoscka tövébe és — dühös morgással marcangolta egy fehér róka holttestét!

— Ez már igazán sok! — fakadt ki Markham kapitány bosszúsan. — Jegesmedvét veszünk célba s mire lelőjjük, fehér rókává változik. Ezt megint a sarkvidéki fénytörés csinálta. Az előbb megcsalt a távolság kimérésében, most meg medvének mutatta a rókát!

— Sebaj' — mondta vigasztalóan az orvos: — hasznát vesszük mi ennek a rókának is!

És lehajolt, hogy vállára vesse a könnyű prédát. Alig vette föl azonban, rögtön látta, hogy ez nem közönséges róka. Valami nyakravaló-féle volt a nyakán. Gondosabban megnézte s ekkor kitűnt, hogy kapocsra járó rézörv. Markham kapitány azonnal lecsatolta s élesen szemügyre vette a rézörvet a ragyogó holdvilágnál. Aztán komolyan és ünnepélyesen így szólt:

— Uraim, ez a róka immár több, mint 25 éves. Egyike azoknak, melyeket Ross János kapitány 1848-ban fogdostatott össze s réz-nyakravalót kapcsoltatott a nyakukra. Ahogy látják, e nyakravalókra rávésette két hajójának a nevét s megjelölte rajta azokat a helyeket, ahol élelmikészleteket halmo-

zott föl az e célra épített raktárakban. Remélte, hogy a szerencsétlen Franklin-expedíció talán véletlenül elejt egy ilyen rókát s akkor megtudja, merre kell menekülnie. Kár, hogy megöltük ezt az állatot; ámbár most már nincsen szüksége senkinek azokra az útbaigazításokra, melyeket réz-nyakravalóján viselt... De vegyük le a kalapot, urak, s küldjünk egy fohászt Istenhez, a boldogtalan Franklin admirálisért...

És a három vadász mélyen meghatva, födetlen fővel térdelt le a hóra.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár